

ΠΕΤΡΟΥ Ι. ΜΑΡΤΑΚΗ

Χιώτικα Αφηγήματα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΔΑΦΝΗ • ΧΙΟΣ 2005

«Νερό»

Γενάρης ή Φλεβάρης 1930. Ο βρακάς παππούς Πέτρος, στη σκεπαστή με κεραμίδια βεράντα, σηκώνει ψηλά στα χέρια του με χαρά το εγγονάκι του Πέτρο, κάπου δέκα μηνών, να δει μπροστά κάτω, μετά τις αμυγδαλιές, τον ποταμό που ο γέρος τον νοιώθει σαν συγγενή του.

Τα μάτια και τα χειλάκια του μικρού παιχνιδίζουν στο ρέμα του χειμαρρου Καράμουσα που τον βλέπουν να κατεβαίνει ορμητικό, ύστερα από πρόσφατη νεροποντή. Και τα χάνουν, ο παππούς και η μάνα του, που ακούνε το μωρό να βγάζει μια, με έκπληξη, φωνούλα, «νερό».

Η πρώτη λέξη του! Σαν να βγαίνει από τα ματάκια του, που λες κι είναι έτοιμα να πηδήξουν στον κοκκινωπό παραπόταμο του μεγάλου Κοκκαλά του Κάμπου!

Ο παππούς έφυγε από τον κόσμο κάπου είκοσι μέρες πριν χρονίσει ο εγγονός.

Η εικόνα όμως με τον μικρό Πέτρο έμεινε στους γονείς μου που μου τη διηγήθηκαν και την έχω μαζί μου. Γλαφυρή μνήμη εκείνου του Πέτρου, που με σήκωνε ψηλά να πάρω λες φόρα, από τον Καράμουσα, να μιλώ!

1998

Πέτρος Ι. Μαρτάκης

Πέτρου Ι. Μαρτάκη

Χιώτικα Αφηγήματα

Με την ευγενική χορηγία
του Δήμου Καμποχώρων

Έκδοση
Περιοδικό «Δάφνη» 2005

Το εξώφυλλο και τα σκίτσα φιλοτέχνησε
ο ζωγράφος Μπάμπης Κοιλιάρης

Έκδοση: Περιοδικό «Δάφνη»
www.dafninet.gr
e-mail: info@dafninet.gr

Υπεύθυνος έκδοσης, σχεδιασμός, σελιδοποίηση, επικοινωνία:
Βαγγέλης Ρουφάκης
Δαφνώνας Χίος 82100
Τηλέφωνο: (22710) 78353 Κινητό: 6942026026
E-mail: vroufak@otenet.gr

Εκτύπωση:
«Έντυπο», Στεφάνου Τσουρή 7, Χίος

© Copyright έκδοσης - διάθεση:
Περιοδικό «Δάφνη»

ISBN 960-86889-2-2

Στο τέλος του βιβλίου δημοσιεύεται χιώτικο γλωσσάριο
λέξεων που συναντούνται στα κείμενα

Πρόλογος

Στο χιακό πνευματικό στερέωμα, οι τέχνες και τα γράμματα έπαιξαν σπουδαίο ρόλο από αρχαιοτάτων χρόνων.

Η τοπική ιστορία διανθίζεται από μια σειρά πνευματικών ανθρώπων οι οποίοι διέπρεψαν στον ποιητικό και συγγραφικό λόγο.

Σε αυτή τη χορεία της σύγχρονης εποχής ανήκει και ο (αείμνηστος πλέον) συμπατριώτης και συμπολίτης μας Πέτρος Ι. Μαρτάκης με καταγωγή και από τον όμορφο Δαφνώνα, με πλούσιο συγγραφικό υλικό και, ιδιαίτερα, ανοικτό μυαλό, που μεταλαμπάδευσε στις μετέπειτα από εκείνον γενιές, με τον αυτόχθονα - γνήσιο- χιακό τρόπο έκφρασης που τον χαρακτηρίζει.

Το έργο που εμπεριέχεται στην παρούσα έκδοση είναι ένα δείγμα αυτής της παραδοσιακής, χιακής-καμποχωρούσικης γραφής και για το λόγο αυτό ο Δήμος Καμποχώρων θεώρησε υποχρέωσή του να προβεί στη δημοσίευσή του, σε συνεργασία με τον πάντοτε δραστήριο συμπολίτη μας κ. Βαγγέλη Ρουφάκη και το Περιοδικό «Δάφνη» που επέδειξαν έντονη και ζωνηρή τη θύμησή τους για τον αείμνηστο Πέτρο και τους ανήκουν ιδιαίτερες ευχαριστίες για την αξιόπαινη πρωτοβουλία τους.

Θερμές επίσης ευχαριστίες εκφράζουμε τόσο στον συμπολίτη μας κ. Μπάμπη Κοιλιάρη για το καλαίσθητο εξώφυλλο και τα σκίτσα που κοσμούν το βιβλίο, όσο και το καλλιτεχνικό τυπογραφείο «Έντυπο» για την ωραία εκτύπωσή του.

Εκ μέρους του Δήμου Καμποχώρων χαιρετίζω την έκδοση των «Χιακών Αφηγημάτων» του Πέτρου Ι. Μαρτάκη και εύχομαι να σας ενθουσιάσουν, όπως άλλωστε ενθουσίασαν όσους μέχρι σήμερα τα διάβασαν.

Ευχής έργο αλλά και ηθική δικαίωση για όλους εμάς είναι η γραφίδα του Πέτρου Ι. Μαρτάκη να γίνει ακόμα ευρύτερα γνωστή και να γεύονται ολοένα και περισσότεροι αναγνώστες

τους μεστούς καρπούς της, αποδεικνύοντας για μια ακόμη φορά την προσφορά στα γράμματα και τον πολιτισμό, ανθρώπων που έλκουν την καταγωγή από τα παραδοσιακά χωριά του Δήμου μας.

Ο Δήμαρχος Καμποχώρων
Μανώλης Κράκαρης

Σημείωμα του εκδότη

Λίγα λόγια μόνο και η αναδημοσίευση από το Περιοδικό «Δάφνη» τεύχος 11, Ιανουάριος 2004, του άρθρου που είχα γράψει με τίτλο «Αποχαιρετισμός». Κλέβοντας τότε το ύφος και τους ήρωές του «Μπουρλή-Τζαννή», (κλέβοντας και παραποιώντας την υπογραφή «Ένας απέ τη Χίο» που εκείνος χρησιμοποιούσε και υπογράφοντας «Ένας απέ το Δαφνώνα»), όταν ο αείμνηστος Πέτρος έφυγε από κοντά μας, αφήνοντας δυσαναπλήρωτο κενό, όχι μόνο στην οικογένεια και τους φίλους του (τιμή μου που ήμουν ένας απ' αυτούς), αλλά και σε κάθε Χιώτη που τον είχε γνωρίσει προσωπικά ή μέσα από τα γραπτά του.

Η μητέρα του αείμνηστου Πέτρου, Μαργαρίτα Μισιριώτη από το Δαφνώνα, κόρη του Γιώργη του μαστορη (όπως έγραφε για τον παππού ο Πέτρος) και της Ειρήνης το γένος Νεαμονιτάκη. Από τις επισκέψεις στο Δαφνώνα σαν ήταν παιδί κράτησε εικόνες που έμειναν στη σκέψη του ανεξίτηλες.

Όλοι στο χωριό τον έλεγαν «ο Πέτρος της Μαργαρίτας».

Από τα γραπτά του τον γνώρισα σαν ήμουν παιδί, αλλά συναντηθήκαμε πρώτη φορά το καλοκαίρι του 1984 σε μια εκδρομή της Αδελφότητας Δαφνουσίων Αττικής, της οποίας τότε ήταν Πρόεδρος. Κι από τότε, «μας ευλόγησεν ο Θεός του Δαφνώνα» όπως συνήθιζε να λέει ο Πέτρος και δεθήκαμε με μια ειλικρινή φιλία που κράτησε ως τον πρόωφο χαμό του και θα τιμηθεί από μέρους μου, ως και το δικό μου το τέλος.

«Αμβροσία και νέκταρ που ήλεε ο χωρατατζής ο Βουρλής (γράφει ο Πέτρος στη σελίδα 169 αυτού του βιβλίου) που και είχε ακουστά για το φαί και το ποτιό των θεών! Με τη φαντασία του, που ήκαμνε τη Μπατού να γελά, ήβλεπε όλα τα ποικιλόχρωμα φλώρια και τ' άλλα, πως ήταν εκείνοι οι θεοί που εγίνανε πουλιά!» Ένα τέτοιο πουλί κι ο Πέτρος ευχαριστημένος κοιτά από ψηλά και βλέπει πως το βιβλίο του κυκλοφόρησε και

διαβάζεται. Βλέπει και ξέρει πόσο λείπει σε όλους μας και πως όσα τουλάχιστο εγώ υποσχέθηκα σ' εκείνον ή στη μνήμη του, πραγματοποιούνται ένα-ένα σταδιακά...

Βαγγέλης Ρουφάκης

Αποχαιρετισμός

Έεκείνην την ημέρα (5-8-2003) περασμένο μεσημέρι, η-καούμεστενε στην Πινακοθήκη του Δήμου Χίου με το Μπάμπη κι εκουβεντιάζαμενε για το βιβλίο του Πέτρου Ι. Μαρτάκη «Χιώτικα Αφηγήματα» που `τοίμαζα, κι ευτός α μας ηζωγράφιζενε το οξώφυλλο, για να `ναι λέει πιο όμορφο.

Σαν το κουβεντιάζαμενε με τον Πέτρο λίγες μέρες πριν, μούπενε: «Πρόσεχε! Ε θα του πούμενε εμείς είντα α κάμει. Οι καλλιτέχνες ξέρουνε. Μόνο α του δώκεις το βιβλίο να το διεβάσει». (Έτσι ήκαμα, γιατί πρέπει να ξέρετενε πως εγώ παίρνω από λόγια). Και τόκαμενε το οξώφυλλο ο Μπάμπης κι είναι είντα όμορφο!

Το απόεμα της ίδιας μέρας, ηπήαμενε στα Μεστά στις φιλονάδας μας της Ξένης κάμποσοι λωλοί, για να κουβεντιάσομενε τα προβλήματα της Χίος, λες και μας εγήφισενε κανείς να το κάωμενε. (Κι ευτοί που ψηφίζωμενε δηλαδή είντα κάμνουνε; Μα τέλος πάντων).

Είμεστεν εκεί εκτός απ' εμένα και τη Ξένη ο Μπουρλής, ο Τζαννής, ο Δημήτρης απέ την Καλλιμασιά, η Μαίρη αφ' την Αθήνα, έεκεινή μωρέ η Χιώτισσα που κάμνει τα αγάλματα σαν τη Γοργόνα στην Αιγνούσα, τον Πλαστήρα στη Χίο (που καποιονώνε εν τος αρέσει και θένε να κάμουν άλλονε) κι άλλα πολλά στον κόσμον όλο κι επεριμέναμενε και τον άλλονε... είντα ειν' μωρέ που τονε λένε, το Δημήτρη που ανεκατεύεται με το Σύλλογο τω Χιωτώ στη Θεσσαλονίκη και τη γυναίκαν του, που είχαμενε σκοπό να πάμενε για πιοτί στο Λιμένα το βράδυ.

Εκαταλέαμενε λοιπόν τι λιώς α κάωμενε τούτο, τι λιώς α κάωμενε τ' άλλο κι εχάλαν ο κόσμος αφ' τις φωνές και τα γέλια.

Κι αφού ήπιαμενε τον καβέ που μας ήκαμενε η Ξένη, η-

διεβάζαμενε απέ τη «Δάφνη» για τον Αμανενέ, τα κουντουρούδια και τα κατσικοπρόβατα που «ήταν παλουκωμένα απ' εδώ κι απ' εκεί μα ήταν κι ευτά ησυχασμένα, γιατί απέ τον περασμένο μήνα επήανε στον τράγο που ήτανε θυμισμένα κι ετρέχαν τα σάλια τος κι ανεγαλλιάσανε και γκαστροθήκανε». Και κα χα κου χου πια κι ηγελούσαμενε.

Κι άξαφνα εχτύπησενε το τηλέφωνο κι άμαν τόπιασενε η Ξένη, απέ το ύφος της εκαταλάβαμενε πως κάτι εν ηπήαινενε καλά. Πριχού να κλείσει το τηλέφωνο, μας ήδωκενε το μαύρο μαντάτο.

Ο Πέτρος! Ο Πέτρος ο δικός μας, ο δικός σας, ο Πέτρος του Μπουρλή και του Τζαννή, ο Πέτρος του Κάμπου και του Δαφνώνα, ο Πέτρος της Χίου ολόκληρης, εν ήτανε πια μαζί μας. Ήσβησενε άξαφνα το μεσημέρι, την ώρα που ηλέαμενε με το Μπάμπη για το ζωγραφιστό οξώφυλλο του βιβλίου του, που εν ήτανε γραφτό να το δει τελειωμένο.

Κι εβάλαμενε όλοι τις φωνές και τα κλιάματα, μα πιο πολύ απ' όλους ηκλαίανε ο Μπουρλής κι ο Τζαννής που ηθαρρούσανε πως ήρτενε και το δικόν τος το τέλος. Εν ηκαταλάβανε οι ούριοι πως απ' έκειήνην την ώρα ηπαινούσανε μαζί με το δημιουργόν τος στην αθανασία.

Κι ώσπου να το καλοσκεφτούμενε, μου τηλεφώνησενε ο αδερφός του ο Σταυρινός και μεσ' τους λυγμούς του, ηπολέμαν να μου πει. Και του `πα πως α περάσω αφ' το σπίτι να τονε δω.

Ηφύαμενε όχωνούς εγώ, ο Μπουρλής κι ο Τζαννής κι εν εξέρω τι λιώς ηκατηβήκαμενε στον Κάμπο. Μας ήπαιρνενε το παράπονο κι ηκλαίαμενε όλο το δρόμο και τρεις φορές εσταμάτησα να καθαρίσω τα γυαλιά μου, γιατί οι αφορισμένοι μου φωνάζανε πως αφ' τα κλιάματα εν εβλέπω και α τους ξεραχώσω σε καένα χαντάκι...

(Εδεδέτσι βουρκωμένα είναι τα μάτια μου και τώρα που στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Γ. Γεννηματάς, στο πλευρό κάποιου αλλονού φίλου που παλεύει μετά από αυτοκινητιστικό ατύχημα, γράφω τούτενές τις γραμμές).

Έχω ένα βάρος και μιαν πίκρα που εν ήμουνε στην εκφο-

ρά του αείμνηστου Πέτρου, αφού την ίδια μέρα ήμουν ανεκατε-
μένος στην οργάνωση μιανής εκδήλωσης, ούτε και στα Σαρά-
ντα, αφού είχα μουσαφίρηδες αφ' την Αθήνα. Πιστεύω όμως
πως μιαν αφ' τις επόμενες μέρες που α πα να τονε δω στην τε-
λευταίαν του κατοικία, και α ζητήσω συγγνώμη, α με συχωρέσει.

Εφτάσαμενε λοιπόν στον Κάμπο στο σπίτι του Σταυρινού
και τον εσουνάντησα μες το περιβόλι να κάμνει δουλειές που ού-
τε ο ίδιος εν ήξερενε είντα, για ν' αποξεχνιέται κι άμαν αγκα-
λιαστήκαμενε, καταλαβαίνετενε είντα ήγινενε...

Οι πορτοκαλιές κι οι μαντερινιές κι οι λεμονιές κι οι κου-
κουναριές και τα ταφλάνια και τα σαρκίμια και τα γιασεμιά του
Κάμπου, μου φάνηκενε πως είχανε ζαρωμένα τα φύλλα τος. Μα
και τα πουλάκια που καθίζανε στα δέντρα κι ετοιμαζούντανε για
τη βραδινή δοξολογία πριχού να κοιμηθούνε, ήτανε κι ευτά μα-
μουκιασμένα.

Κι αργότερα σαν ήφουα κι ολομόναχος πια ηνήβαινα για
το Δαφνώνα, όλα κι εκεί ήτανε αλλιώτικα. Η συκαμιά, το κυπα-
ρίτσι, το καμπαναριό, η βρύση, εν είχανε τη χάρη πούχανε πά-
ντα. Και κάτω τα Καμπόχωρα, ο Κάμπος, ο Άγιος Μηνάς, ο
Μεγαλιμιώνας, η θάλασσα στα στενά, όλα ήτανε θολά λες κι εί-
χενε πέσει καταχνιά. Και το σπίτι του πάππου Μισιριώτη, γερ-
μένο μου φάνηκενε κι ευτό, έτοιμο να πέσει.

Και σαν που στέκουμουνε όξω αφ' το σπίτι μου κι ήβλεπα
ίσια κάτω και η καμπάνα ηχτύπησενε λυπητερά για `κείνονε,
ησκέφτηκα πως έεδώ στη γωνιά του κήπου μου, κάτω απέ τη
λεμονιά πρέπει να μπει η προτομή του ανθρώπου που αγάπησενε
και ύμνησενε το Δαφνώνα όσο καένας άλλος και να βλέπει όλα
έεκείνα που ήβλεπενε απέ το τσαρδάκι του πάππου σαν ήτανε
παιδί κι εμείνανε χαραγμένα στο νου και την καρδιάν του όσο
ήζιενε, για να ανεγαλλιάζει η ψυχή του «εις τους αιώνας των
αιώνων. Αμήν».

Ένας απέ το Δαφνώνα

Αφηγήματα

Όμηρος κι ο Όνειρος

Έεκείνην την ταχινήν, ο Όμηρος ήταν ζαβλακωμένος. Κ' ήταν, ευτή η ταχινή, η τελευταία στη σειρά, απέ τις χιλιάδες ταχινές του. Γιατί ο Όμηρος, ο στραβός, κόκκινος, μεγαλόσωμος και λεβέντης, ήταν παλιό ζο. Άλογο καρότσας και κάρου, χρονών των χρονώ! Είχενε θρεφούμενες φαμελιές και φαμελιές απέ τον καιρό με τις τελευταίες καρότσες των χωραϊτών και ύστερις των καροτσιέρηδων απέ τον Κάμπο, που κουβαλούσανε το χειμώνα, τους καρπούς τος στη χώρα, μες στα οχτώ μαύρα μεγάλα κοφίνια και τις άλλες εποχές μπακαλική, πίτερα κι άχερα, σ' όλα τα χωριά της Χίος, που πήαινε κάρο.

Κάποτες, χρόνια πριν, απέ τούτηνάν την ταχινήν, ήχασεν το φως του κι απ' έστοτες επέρασενε στα χέρια του Όνειρου. Εδεδέτσι του τόχαν κολλημένο του γεροδεμένου, γαλανομάτη με κοκκινόριζες παρπέλλες, καροτσιέρη, του Νικολή του Καμπούση, που `γάπαν το πιοτί και τα ζα και που μέχρι που μπόριεν η Κατίγκω, η γυναίκα του, η ψηλή, ξερακιανή και μαυριδερή να γεννά, τούκαμεν ένα τσούρμο γιους και κόρες.

Φουκαράς ο Όνειρος, εν είχε δικό του περιβόλι κ' ήζιεν απέ το κάρο. Ήζιεν και ήπινεν απέ το κάρο κι αν δεν εξενόπλυνεν η γυναίκα του, η ανέχεια της φαμελιάς του θάταν πιο μεγάλη απ' όση ήτανε. Το Παντελάκι του, μέχρι που να γίνει έξη, εφτά χρονώ, εν ηφαίνονταν νάχει μαθημένη άλλην κουβέντα, γιατί μόνο ευτήν εκούουνταν να λε: «Η πείνα μου πεινώ, η πείνα μου πεινώ», το καμένο.

Μέχρι που να μεγαλώσουνε καλά, όλοι του οι γιοι του Όνειρου, ήπρεπεν να γεμίζουν κάθε μήνα τουλάχιστο, το στάβλο καβαλίνες, να παίρνουν κάνα φράγκο απέ τους περιβολάρηδες που τις εγοράζανε. Μ' ένα κουφάκι ή ένα καλάθι στο χέρι, επηαίναν ένα δυο χλιόμετρα δρόμο, ομπρός-πίσω, στο σπίτι τος και κυνηγούσαν την καβαλίνα μόλις ήπεφτενε, με το συ-

μπάθιο, αφ' το ζο. Κι ο γέρο Γιακουμής, ο μακρύς ασπρομάλλης, με τα μακριά ροζιασμένα, με σχισμένες απέ τα χώματα, φούχτες, δάκτυλα, που τα κούνιεν, άμαν εμίλιεν, σαν νάκαμνεν κουμάντο, σε ζυγιά όργανα, να παίζουν τους σκοπούς του, ήλενε δείχτοντάς τα να μαζεύγουν την κοπριά: «Κ' εγώ ήθελα να μάθω γράμματα, σαν τον Πετρή του Σιδερή, μα ήπρεπενε, το βράδυ που α γύριζεν ο κύρης μου απέ το μεροκάματο, νάβρει δυο κουφάκια γεμάτα κοπριά, που α τις μάζενα μετά το σκολειό μου, αλλιώς, να, με το φόρτωμα» και καλά ξύλο με το σχοινί που φορτώνουν τα ζα. Κ' ησυνέχιζενε ξεροβήχοντας ευχαριστημένος και τώρα, ύστερις από εβδομήντα χρόνια, για την πονηριά του: «Χμ, χμ, μα κ' εγώ, πολλές βολές, εγέμιζα τις κούφες απέ το στάβλο!».

Ήπαιρνενε μαζί του, τυλιγμένο απέ τη γυναίκα του, μέσα σε μια πεσέτα, το προσφάι του ο Όνειρος, μα στο κατήβασμα της Μητρόπολης, στη γωνιά του δρόμου, που πα στον Αγιασμένον, εχώνουντανε μέσα στο μαγειρείό, που τηγανίζανε, κ' ήπινενε, με σμαριδες, το ρακί του. Στου Τέττερη, αν ετράβαν στον Κάμπο, ένα ρακί, άλλο ένα στου Κλούβα και στον Όμηρό του, ένα λουκούμι ή δυο και νερό με τη σίκλα, άμαν ήταν να τραβήξουν μέσα στον ποταμό Κοκκαλά, να φορτώσουν άμμο για τα χτίρια.

Πιωμένος, άπιωτος απάνω στο κάρο, ολόρτος, με τα γκέμια στα χέρια, εστέκουνταν ο Όνειρος και πορεύουντανε. Ήζιεν έναν όνειρο σ' ένα νησί, στις θάλασσεσ του κόσμου, κάπου κοντά στα παράλια του Τσεσμέ! Τόξερενε ευτό, γιατί εκεί επήεν στρατιώτης, στον πόλεμο, που είχαν οι Τούρκοι με τους Έλληνες. Εκείνος ευρέθηνε με τους Έλληνες, στο όνειρό του, αφού τους εγυμνάσανε στα γήπεδα του στρατώνα, στα ιππικά, «Εις την γην κ' επί των ίππων, εις την γην κ' επί των ίππων», κ' εσαρτοκοπούσανε με τα παραγγέλματα του λοχία απάνω κάτω στ' αλόγατα, που γύριζαν γύρω - γύρω γλήγορις. Ύστερις σφαή, πρόσφυες! Επορεύουνταν λοιπόν ο Όμηρος στους δρόμους και τους ποταμούς του νησιού, μέσα στο φως του Θεού, που ήλουνεν τον τόπον ή, μ' ένα τσουβάλιν κουκούλαν στην κεφαλήν

του, μέσα σε βροχή σιτζίμι, πούπλυνεν τις πορτοκαλιές και λάλιεν σβουρνιστά να χορεύουν τα φύλλα κ' οι χρυσοί καρποί τος, με γέλια ντροπαλά, φαντίνας. Κι ο Όμηρος, ζωντανή, στραβή δύναμη, τον εταξίδευε στο μείντάνιν του ονείρου του, μπάσος Πήγασος, που λεν τα χαρτιά, κουμανταρισμένος μαλακά αφ' τον ίδιο.

Ονειρεύονται για να μη ζει! Σ' όλην του τη ζωή, που την αρκίη της κανείς, εν την καλόξερενε και ο ίδιος εν εδιάκοφτεν το όνειρό του για να τη θυμηθεί, κι ούτε που το φυσικόν του άφηνεν κανείνε ν' αποκοθήσει να τονε ρωτήσκει γιάδευτά, σ' όλην του τη ζωή, εμίλιενε πολύ ανάρια και νευρικά, τσεβδά και μονάχα για να βλαστημήσει, να πετάξει καυτή πετριά, ή να ζεματίσει με μαϊτάπι όποιοιεν ή ότι τούκοβγεν τ' όνειρο.

Τούτηνάν την ταχινήν, λοιπόν, ο Όμηρος ήταν ζαβλακωμένος. Κι ο Όνειρος ζαβλακωμένος! Στεναχωρεμένη κ' η Κατίγκω που εν ήξερενε είντάχουεν κ' είντα να τος κάμει.

-Αν είχαν τα ματάκια του, λε του αντρούς της, θα βλέπαμεν είντάχεν...

-Έχω `γω, μάτια! Δε τα, να δεις είντάχει κι ο Όμηρος!

-Ήμαρτόν σε, Κύριε! Ζο είσαι κ' εσύ, καλέ Νικολή μου; Έλα Παναγιά μου. Στάσου να φέρω το καντήλι κ' ένα πιάτο με νερό και τρία κούκουδα αλάτι, να φωνάξω του Γιάννη να σας ξεματιάσει αν έχετεν μάτι.

Ο Γιάννης, ο γέρος με τα μακριά ψαρά μουστάκια, είχαν κάμει στην Αμερική, πολλά χρόνια, μα εν εξέχασεν να ξεματιάζει και να γητεύει τα τσιμπήματα από μέλισσες, λιλικιές, σφήκες και σκορπιούς κ' ήτρεχεν άδιαώρι, απεδώ κ' απ' εκεί, που τον εφωνάζανε, χωρίς πλερωμή, μα και χωρίς να πιστεύει κιόλας, πως η βοήθεια του ήτανε τόσο μεγάλη, όσον μεγάλην την εφαντάζουεντανε οι γειτόνοι του.

Ήρτεν, λοιπόν, ο Γιάννης, κ' ήκαμεν το ξεμάτιασμα με μουρμούρισμα, σταυροκούνημα του καντηλιού και στάξιμο λαδιού, με το δάκτυλό του, μέσα στο πιάτο. Ο Όνειρος εν τούδινεν καμιά σημασία μόνο ήτριβεν τα μελίγγια του ζου με ζύδι και τούδινεν χαδεφτά πατσιές στα μάγουλα.

Ο Γιάννης άμαν ετέλειωσενε, στέκεται και κοιτάζει, μέσα στο πιάτο, τις σταγόνες του λαδιού, που έχουν παρμένα σχήματα σα μάτια. Τ' ανεκατεύγει, μα πάλι το λάδι κάμνει κάτι μάτια. Μονάχα η Κατίγκω τον παρακολουθεί μ' απορία.

Έστοτες ευτός, κουνεί την κεφαλήν του και λε σοβαρά, σοβαρά:

-Ουγού, Ουγού, κάτι βορβοί!

-Άχουτας! Είνταναι; Είντα τρέχει, καλέ Μαστρογιάννη;

Ο Γιάννης κουνεί το κεφάλι του, πάλι ξαναταράζει το νερό, μα πάλι σχηματίζονται τα στρογγυλά του λαδιού.

-Ματιασμένοι κ' οι δυο για καλά! Λε.

Η Κατίγκω, που φουρκίζεται, καταργιέται:

-Νάβγουν τα στραβά τος, Θε μου! Ίσαλα! Να τος έβγουνε που μου τους εματιάσανε!

Ο Όνειρος εν προσέχει μόνο τρίβγει τον Όμηρο, έναν κεραιμέ.

-Εν είν' μάτι, ούτε μάτια, Κατίγκω! Α θεν ήτανε!

-Έλα τώρα συ! Λε η Κατίγκω. Μα περιπαίζεις με, στη στενοχώρια μου; Αμ' είντα είν' αν δεν είν' μάτια; Νάτα! Βορβοί! Βλέπεις τα; Στραβούς να τους δω! Είντα είν' αφού εν είν' μάτια;

-Φώσια αυτοκινήτου είναι, Κατίγκω! Μάτια αυτοκινήτου!

-Α! Έτσι; Δείχτει τα κ' ευτά, το λάδι;

-Κάμε μας καφέ, ούρια, φωνάζει ο Όνειρος κι ας τις απορίες. Μη τονε ζαλίζεις τον άνθρωπο.

-Ειντάχει το άλογο Νικολή; Αρωτά ο Γιάννης τον Όνειρο και τρίβγει το κεφάλι του ζου με το λαδόνερο του πιάτου, άμαν ήφυνε η Κατίγκω για τον καφέ.

-Γερατειά, Γιάννη! Τετέλεσται, ο Όμηρος.

-Τυχερό ζο, Νικολή! Τελειώνει μαζί με τα κάρα και γέρος.

-Αφερούσου Κατίγκω που το σκέφτηκες κ' ήφερες και το μπακλαβά. Πάρετονε, Γιάννη και πιε και τον καβέ σου! Οι γιοι μου στα παπόρια εκάμαν πάλι το έλεος τος, μα...

-Μη σκας! Μη βγάζεις σήμερα το ζο όξω. Μη ζέψεις.

-Ναι, καλά λες! Να `φήκω κάνα αγώι για τ' αυτοκίνητα!

-Μήτσο, φωνάζει του γιου του, ζέψε στο κάρο τον Όμηρο.

-Τ' άλογο εν είν' για δουλειά σήμερα, μα ότι πει ο κύρης μου!

-Σοβαρά μιλείς, Νικολή; Ρωτά ο Γιάννης.

-Ζέψε, Μήτσο, είπα! Πιο σοβαρά απε κάθε άλλη βολά μιλά. Άμε!

-Μα το πες κι εσύ ο ίδιος. Τετέλεσται ο κακομοίρης ο Όμηρος!

-Μα γι' αυτό α το ζέψω!

Πηαίνει, ρίχτει μπόλικο νερό στα μούτρα του, ο Όνειρος, σκουπίζεται, σιάζει, με τα χέρια του, τα τελευταία μαλλιά, που τούχαν απομείνει, βρακώνει καλά το παντελόνι του, τυλίγει στη μέση το μακρύ, άσπρο, μάλλινο ζουνάρι του κι άμαν ο Μήτσος τούβγαλεν τον Όμηρο με το κάρο στο δρόμο, πηαίνει χτυπά με τη φουχτάρα του τα μάγουλα του ζου και κάτι του κουρφολέ στ' αυτί του, σαρτά απάνω στο κάρο, ανοίγει σαν κολοσσός τα σκέλια και τα στήθια του, σιάζει τη γερασμένη πλάτη του (είχεν κουβαλημένα μ' ευτήν την πλάτη κ' είντα εν είχεν... και τα πιότερα πορτοκαλόδεντρα, που μεταφυτεύτηκαν στα χρόνια του, ολόκληρα, κουτρολισμένα δέντρα, με το χώμα κολλημένο σε σχήμα πίθου στις ρίζες τος, βαριά, Θε μου φύλαε, απε περιβόλι - κάρο και κάρο- περιβόλι κ' ήταν γι' αυτήν τη δουλειά το πιο θεριό κι ο πιο μάστορης) τινάζει, αλαφριά τα γκέμια και σαν να μιλεί στο κύρην του, φωνάζει: «Άντε γέρο, πάμενε!» και εξεκινήσανε αργά, αργά, σ' ένα ακόμα όνειρο.

Η Κατίγκω εν ήβγαλεν μιλιά, μόνο εσταυροκοπιούντανε, όχι σαστισμένη, μα σαν νάτανε στην εκκλησιά, μια μεγάλη στιγμή της λουτουργιάς!

Το τελευταίο όνειρο-προσκύνημα χωρίς αγώι, βάστηξενε στις στράτες και τους ποταμούς της Χίος, ως το βράδυ και με το βασίλεμα του ήλιου στον Προφήτη Ηλία του Δαφνώνα, ετελείωσενε και η ζωή του Όμηρου, που παράδωκενε την ψυχήν του στον Όνειρο σαν πούχεν παραδομένο και το αόμματο κορμίν του, χρόνια τώρα!

Κι απέστοτες, ο Όνειρος είχεν, πια, δυο ψυχές και δυσκο-

λεύουντανε! Ο κόσμος ήταν στενόχωρος! Τον ήπνιεν! Ήπαιρνε τις στράτες και πορπάτιεν μοναχός του, μ' έναν τρόπον σαν να κουμαντάριζε τον Όμηρο. Κανένας εν τον ελογάριαζε για λωλό ή φρένιμο! Η γυναίκα του, του τοίμαζε σαν πάντα το προσφάι του, το τύλιγεν σε μια πεσέτα και του τόδινεν το πρῶι πούφευγε.

Η Κατίγκω ήξερεν πως ο Όνειρος, εν ήτανε λωλός κι άμαν ήσβησενε σε μιαν του στράταν, επήρεν μαζί της, την ψυχή του και την ψυχήν του Όμηρου.

Μα... με τον καιρόν, τα καινούργια σπίτια, τους καινούριους δρόμους, τ' αεροπλάνα, τον ηλεκτρισμό, τα μπερικέτια των γιων της και των κορών της, απέ τα παπόρια και την ξενιτιά, τα ράδια, τα ταξίδια της απ' εδώ κι απ' εκεί, τους καινούργιους πόνους της (ένα σίδερο του βιτζιού εσκότωσεν το γιγαντόσωμο, καλόκαρδο Κωνσταντή της, σ' ένα παπόρι στην Αγγλία), αγωνίες για τις φουρτούνες της θάλασσας, τους πολέμους και τ' άλλα η Κατίγκω εξέκοψενε κι ο Όμηρος κι ο Όνειρος επήραν το δρόμο του μνημόσυνου μονάχα και του τρισάγιου της καρδιάς της, μέσα στον κατακλυσμό του «ζωή σε λόγου μας».

ΧΙΑΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
Φεβρουάριος 1972

Ο Δαφνώνας μας

Ο Δαφνώνας μούκαμε το πιο αγαπημένο δώρο στη ζωή μου. Τη μητέρα μου! Και μ' άφησε την πιο ζεστή ανάμνηση που θα με συνοδεύει πάντα, τη γιαγιά μου! Τη γερόντισσα με τις άγιες ρυτίδες, τα μαγουλάκια που στάζαν αίμα, τα γαλανά έξυπνα ματάκια, το στόμα με το άρωμα της φρασκομηλιάς, την ευχή της και του «εμ με μέλλει, γιε μου, π' α πεθάνω, μόνο μάτια π' α τα χάσω!», που ζέσταινε τον κόσμο ολό.

Ο Δαφνώνας μου χάρισε τη χελιδονοφωλιά στα ξύλινα δοκάρια, που στηρίζουν τα κεραμίδια του τσαρδακιού του πάππου Μισιριώτη, τα χελιδόνια, της χαράς μας, τ' Αγίου Παντελέμονα και τ' Αγίου Γιωργιού (γιορτής του παππού που ερχόμαστε, από τον Κάμπο, καθισμένοι στην Κοκκίνα του, μουλάρι χαριτωμένο και αρχοντικό, που επίτηδες μας την έστειλε για να μας μεταφέρει συφάμελους, μαζί με το δικό μας το ζο στο χωριό). Μου χάρισε τη συκαμιά και το κυπαρίσσι στον ποταμό (το τελευταίο, αλίμονο, δεν υπάρχει πια, ποιος ξέρει από ποια κακοτυχία), μαζί με τα θύματα του χρόνου: Βράκες, γελέκια, κούκους, ποδήρη φουστάνια, κουντούρες κι όλα όσα περάσανε στις μνήμης τον κόσμο κι αγιάσανε!

Μου χάρισε ο Δαφνώνας το καμπαναριό τ' Αγίου Παντελέμονα, τα παναγύρια στα εξωκλήσια, της Παναγιάς της Καρυδιάς, τ' Αγίου Γιωργιού του Πικρού τη δεύτερη μέρα του Πάσχα όταν αυτό έπεφτε αργά, τ' Αγίου Φανούριου στην πευκόφυτη και με πηγαία νερά λαγκαδιά και πλαγιά κάτω από τη Νια Μονή, των Αγιό Σαράντα κι άλλα κι άλλα, και προπαντός το τριήμερο παναγύρι του χωριού στη χάρη τ' Αγίου Παντελέμονα, στις 27 Ιούλη, κλαρίνο, ούτι και «βιελί», συρτός ν' ανασταίνεται η ψυχή στο γοργό κεφάτο ρυθμό του!

Μας χάρισε το φανό του Πάσχα, ομπροστά στο γιοφυράκι της εκκλησιάς στον ποταμό που κρατούσεν από το βράδυ του

Μεγάλου Σαββάτου για μέρες και που πάντα θα φέγγει στις ψυχές των νοσταλγών του Δαφνώνα και θα μαλακώνει τις στενοχώριες της ζωής!

Για κείνα τα μπουμπάκια της Λαμπρής, καλαθάκια-καλαθάκια που τα σβουρνούσαν οι διαβόντρου γιοι μες τον ποταμό μαζεμένα και εσειόνταν κ' έτριζεν το χωριό, «ε μιλώ»! Ούτε και για τον πετροπόλεμο ανάμεσα Δαφνούσων και Βερβερατούσων, που φαίνεται πως, ακόμα και την τρίτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, συνηθιζότανε, με τους δεύτερους πάντα σε μειονεκτική θέση, γιατί οι Δαφνούσοι τους έριχναν τις πέτρες από πιο ψηλά!

Μου άφησε ο Δαφνώνας μόνιμο γοητευτικό χάδι, στη θύμησή μου, την απέραντη θέα των Καμποχώρων, του Μεγαλιμιώνα, της θάλασσας του στενού, των αχνών γραμμών της Μικράς Ασίας, ψηλά, από την πεζούλα του τσαρδακιού! Αχ, την αγαπημένη θέση που ξεκούραζε τον βασανισμένο από τα χωράφια, τα ζα και τα κτίρια, πάππου. Αρχιτέκτονας, πολιτικός μηχανικός, κτίστης και πουργός μαζί (με το μουστρί του μας ήθρεψεν ελέγαν, τα οχτώ παιδιά του) τον ξεκούραζε λοιπόν, η πεζούλα, το βράδυ ή την Κυριακή, μετά τη λειτουργία μ' ένα ρακί ή καφέ και που στο θείο Δημήτρη (το γιο του) ίδια, από το ιερό ρίγος της συνέχισης, σεβαστής συνήθειας του γεννήτορα!

Μου χάρισε ο Δαφνώνας, την εκτίμηση των δυσκολιών της σκληρής ζωής του αγρότη, του πόνου του ξενιτεμού, την αγαλλίαση της υποδοχής του ξενιτεμένου. Τα στεφάνια των τριήμερων γάμων, τα στολισμένα σινιά με τα φρούτα, γλυκά και λουλούδια που φέρναν οι συγγενείς και φίλοι τη δεύτερη ή τρίτη μέρα σε κοινή χαρά, τα άσπρα και χρωματιστά κουφέτα με τα ρύζια, που ραΐναν τα νυφικά κρεβάτια, και τις υποβλητικές, με γεύση πολύχρονου κρασιού, παραδοσιακές μελωδίες, που παίζουν τα όργανα, όταν ο γαμπρός γυρίζει πόρτα-πόρτα και καλεί όλους τους χωριανούς στο γάμο ή όταν τον πηγαίνουν αυτόν και τη νύφη στην εκκλησιά, για το μυστήριο της χαράς τους!

Μου χάρισε τα λουτροβειά, που ήταν γεμάτο το χωριό, και ήταν (τον καιρό που τρίβανε, οι πάροικοι, τον ευλογημένο

καρπό της ελιάς), όχι μόνο χώροι χρησιμικής ασχολίας, αλλά ναοί ζεστής τελετουργίας!

Μας χάρισε τον παράδεισο τ' Αφτουλά, με τα πηγαία ευφραντικά γάργαρα νερά, που μαζεύονταν σε παμπάλαιη μεγάλη στέρνα, με τις πρασινάδες και κάποια, ξωτικά δέντρα, λωτοί, νεσπουριές, χουρμαδιές, που κάποιος παλιός πλούσιος ιδιοκτήτης του τάφερε από μακριά και τα φύτεψε εκεί. Του χρωστάμε τις αγροτικές περιοχές, τις χαριτωμένες κατάφυτες από ελιές, αμυγδαλιές, συκιές και άλλα δέντρα και σκόρπια χαλάσματα ή κάποια μνημικά στοιχεία, βυζαντινά, φράγκικα, τούρκικα ή λυρικής έμπνευσης μέσα στο χρόνο: Καναβουτσάτο, Στρατηγάτο, του Φράγκου, Βεσταρχάτο, Συκιάς βρύση, Καρυδιά, Μπουλίτσια, Νεμπότη, Αγκαθερή, Σελανού, Παφυλίδα, Ντάμπαση, Λαυρίνα.

Γραφικές σ' ονόματα και μορφές οι συνοικίες του χωριού: Βρύση, Ποταμός, Λιβάδι, Λαγκαδάκια, Κριθαράκια, Μπουρού, Κατσάρι, Μύλος, μέσα στις χάρες του!

Γι' αυτά και για άλλα πολλά νοιώθω ένα χρέος, στο Δαφνόνα! Την περίσωσή τους!...

...Στους Δαφνούσους είναι αφιερωμένο αυτό το Χιογράφημα. Τους εύχομαι υγεία και οικογενειακή ευτυχία. Το ίδιο και σ' όλους τους Χιώτες όπου γης και θάλασσα.

ΧΙΑΚΟΙ ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ
Τ. 57 Α' 15ήμερο Απριλίου 1973

Η Βέρα της Μαριγώς

Μέσα στις πορτοκαλιές, τις λεμονιές, τις μαντερινιές και τις νερατζιές, στον Κάμπο, κοντά στο ψηλό περιβολαρόσπιτό της, δίπλα στο μαγγανοπήγαδο και τη στέρνα, με τους αμπέλους, τα γιασεμιά, τα σαρκίμια, τα χωνάκια, που σκαρφαλώνουν παντού, και τα λίγα πια λουλούδια, γυρίζει ακόμα σαν ασβιγάδα η Μαριγώ, ενενήντα χρονώ! Μένει, όσο βασιτέται, μοναχή! Εθε νάχει μαζί της παιδιά κ' εγγόνια! Ε μπορεί τις φασαρίες τος κι ας τος λε χωρατά, που τάχει στ' αχείλη της απ' ανέκαθεν, γλυγούδι για τις ψυχές κι ανακούφιση!

Ο Κωσταντής, ο άντρας της, εδώ και δέκα πέντε χρόνια, βρίσκεται, μονάχα απάνω στη σάλα τος στο κάντρο του! Πολύ περιποιημένος, γελαστοσκεφτικός, μεγαλόσωμος, με πλατύ κούτελο, νέος, άμαν ήρτεν απ' την Αμερική την πρώτη, τη δεύτερη ή την τρίτη βολά! Γιατί ήκαμεν τρία ταξίδια, σε πέντε έξη χρόνια, απ' το δέκα ίσα με το είκοσι! Εν τον εβάσταν εκείνον τον κόσμο! Κ' εποθύμανε τις πορτοκαλιές του Κάμπου και τα παιδιά του!

Μια βολά, λε, ήχασεν το παπόρι γιατί του γέλασεν η μικρή του, η Μιμίνα. Τα παραλέανε, η αλήθεια, για να δείξουνε είντα ψυχή ήτανε! Η Μαριγώ, άμαν βρεθεί, με βίζιτες, στη σάλα της, δείχνοντάς τονε, αρωτά, μισοχωρατά μα ολόπικρα:

-Α `νταμώσωμενε, άραγε, ποτές;

Μια μέρα, όμως, τώρα, τελευταία, ήχασενε τη βέρα της, που την εφόριεν εβδομήντα χρόνια κι επιάστηκεν η ψυχή της!

Τη γυρεύει στο κρεβάτι της, σ' όλην την κάμερα, στην τραπεζαρία, στη σάλα, στο μέρος, στη κουζίνα, στα τσαρδάκια, στις σκάλες. Πούβetics! Τινάζει και ανατινάζει το πάπλωμα, το ξεκαπλαντίζει! Τινάζει τα σεντόνια, τα τραπεζομάντιλα! Κοιτάζει ξανά κάτω απέ το πεύκι της σάλας, κάτω απέ τα τσόλια και τις κουρελούδες, που της είχανε μπλεμένες ή φαμμένες οι καλο-

γριές και παρακαλεί τους άγιους των μοναστηριών τος, να της τηνε φανερώσουνε. Μα τίποτις!

Σκουπίζει, ξανασκουπίζει το πάτωμα της κάμερας, την κουζίνα κι όλο το σπίτι! Φροκαλεί με την αμεριχιά και την ψυχή στο στόμα, τους αυλόγυρους και κομματάκι περιβόλι, έδεκεί που ρίχτει τα ψίχουλα, απέ το τραπεζομάντιλο, για τις όρνιθες. Μπορεί να πέταξεν και τη βέρα μαζί! Πουθενά!

Κοιτάζει μέσα στην κλούβα και στο κουμάσι των ορνίθω! Άδικα των αδικω!

Ανηθαίνει η στενοχώρια στο λαιμό της να την πνίξει! Εί-ντάθειεν να τηνε βγάξει απέ το δαχτύλιν της; Την επρόσεχεν να μην της κατελυθεί! Να μην της λιώσει! Να την έχει μαζί της ί-σια με που να την πάρει ο Θεός!

Τη γυρεύει μέσα στις κάντερες, μέσα στο φανάρι του καντηλιού, ομπροστά στα κονίσματα και στη σαπουνοθήκη! Βάζει τα χέρια της μέσα στον πίθο του νερού και τονε πασπατεύει καλά, καλά! Κοιτάζει μέσα στις κάρσες της! Παντού ξανά, μέσα κι όξω απ' το σπίτι, στους αυλόγυρους, στ' αυλάκια των πρώτω πορτοκαλιών! Κι' όλο και πιο μακριά, όλο και πιο μακριά! Της έρκεται να πάρει το κόσκινο να κοσκινίσει όλο το χώμα του περιβολιού, να την εύρει!

Η ψυχή της εκρέμουνταν στον αέρα! Απέ που να βαστη-χτεί;

-Μεγαλοδύναμέ μου, βάλε το χέρι σου! Φανέρωσε τηνε! Κάμε το θαύμα σου! Μην αφήνεις τον τρισκατάρατο να με βασανίζει! Πρέπει νάβγω στο βουνό, στον Κάραβο! Ίσια με τον Καρφά και την Αγιάν Αρμιόνη, πούχω χρόνια να πάω! Να τη γυρέψω στα παρτσαδάκια, τα χωραφάκια, τα προυκιά μου που είναι σκόρπια σε χίλιες μεριές! Μπορεί νάναι εκεί! Πρέπει να πα να δω! Να κοιτάξω σ' όλον τον Κάραβο! Θα τον εγύρευενε, να τον έβρει, τον Κωνσταντή! Μπορεί να τον εποθύμησενε! Ευτό θάναι!

Απέ την ψυχή του την ήβγαλεν και μου την ήβαλεν στο δάχτυλό μου, τότες πούταν αμαξάς, στου Κοκκινόνερου! Επή-αινενε τα παιδιά τ' αφεντικού στα σκολειά κι εγώ ήμουνε μα-

γείρισα στο ίδιο σπίτι. Παναγιά μου ένας λεβέντης! Αψηλός, κιμπάρης, μερακλής σ' όλα του, με μια γλώσσα μαλλιά στο φαρδύ του κούτελο! Τα μάτια του, τα γαλανά, να μου χαδεύουν την ψυχή και το ξανθό μουστάκι του να γαργαλεί τα μάτια μου και να κάμνει την καρδιά μου να θραμπεύεται! Και... μέθελενε! Μέθελενε! Σ' ευχαριστώ, Θεέ μου! Ναι, μ' όλα τα παράπονα που σούχω!

Ήριξε νερό, με το νεμποτάκι, στα μούτρα της, με τις άγιες ζάρες, να δροσίσει την ψυχή της, να καθαρίσουν τα ματάκια της, να βοηθήσουνε να την εύρει τη βέρα της! Να την εύρει! Αχ, ας την εύρει, Άγιε μου Φανούριε μου!

Εσκέφτηκε την άφκουλα του μαγγάνου και την ανοιχτήρα της στέρνας, που είχαν όμως χρόνια τώρα να τις πακιαριστούνε γιατί το νερό το φέρνει το κιούγκι, γραμμή απέ τη γεώτρηση, στ' αυλάκια των πορτοκαλιώ, απέ την άλλην πάντα του Κάμπου, απέ τον Καράμουσα!

Ε γυρίζουν πια τα μάγγανα, ε γεμίζει η στέρνα, εν ανοίγει η ανοιχτήρα της, ούτε κ' η Μαριγώ, που τ' αγαπά τ' αγγίζει πια! Ήτρεξε, όμως, μ' ερπίδα γλήγορις-γλήγορις! Ενήβηκεν απάνω στο σκαλοπάτι κ' εσκαρφάλωσενε να κοιτάξει μέσα στην άφκουλα! Κ' ύστερις, αλαφιασμένη μέσα στην ανοιχτήρα της στέρνας! Την ήυρεν γεμάτη παλιοπάπουτσα, κομματάκια σπασμένες γλάστρες και γυαλικά, ξερά πορτοκαλόφυλλα και κοπροχώματα, που τιναχτήκανε σύννεφο άμαν, μια όρνιθα, επετάχτηκεν τρομαγμένη να φύει! Ε βαριέσαι!

Ήκουσεν αξάφνου έναν κόρακα, να πετά απάνω απέ το περιβόλι και να κάμνει κρα, κρα, κ' έστοτες επέταξεν το μυαλό της πως οι κοράκοι της επήραν τη βέρα της! Μπήγει μια φωνή:

-Νικολή! Μιαν τουφεκιά του κοράκου! Σύρε του μια τουφεκιά! Εσύ τα καννεύεις! Σύρε του!

Ήκατσεν στον πέτρινο κυκλικό πάγκο, που είχεν βαρμένο, ο Κωσταντής, μέσα στις πορτοκαλιές, στη μέση του περιβολιού, σε σταύρωμα αυλακιών, γύρω απ' ένα, πέτρινο τραπέζι, να κάθεται να ξεκουράζεται, να καμαρώνει τα δέντρα του ή να τρω το μισοτάχινό του, να πίνει τον καφέ του ή το ρακάκι με τους φί-

λους του. Ήρκουνταν να τον εύρουνε τις σκόλες ή και την ώρα της δουλειάς, από τα γειτονικά περιβόλια. Τότες εφώναζενε της Μαριγώς. Εκείνη ήφερνε το δίσκο με τη φροντίδα και το σεβασμό που ετοιμάζενε το τραπεζάκι με τον κεσέ το νερό και το θυμιατό, για να κάμει ο παπάς τον αγιασμό σπίτι, μια φορά το μήνα! Ήκατσεν, η Μαριγώ, κ' εφούχτωσενε τα μαγουλά της.

-Γιατί ήφηκες πάλι τον τρισκατάρατο Θεέ; Φώτισε με! Άφησ' τον Κωσταντή, απόψε, να με `νειρέψει να την εύρω! Ε σου τάζω τίποτις! Μου το χρωστείς! Και σε μένα και σε `κείονε! Τουτονά το περιβόλι με τις πορτοκαλιές, ξεψυχισμένο μας τόδωκες απέ τις αρμύρες των πηγαδιώ και τις ασκοθάλασσες κι όμως εμείς, κ' οι δυο μας, τ' ανεστήσαμενε και χαιρούντανε τα μάτια να το βλέπουνε και τα πουλάκια σου να παίζουνε στα φύλλα του! Και ξανά μας ήστειλες αρμύρες κι ασκοθάλασσες και μας τόφερες στο ξεψύχισμα και ξανά τ' ανεστήσαμενε, για νάχει πάντα πράσινο και δροσιά και να δίνει καρπούς, ευτό το παρτσαδάκι, το τόσονά, γης, που μας εμπιστευτήκες, αφού εγώ ήκαμα χρόνια μαγειρίσσα στα ξένα χέρια κι ο Κωσταντής αμαξάς και στην Αμερική, ήπλυνενε τις λαμαρίνες μέσα στο άκουα, φόρτε, στο εργοστάσιο, στο Μονέσι!

Κ' ήπεφτενε να κοιμηθεί, μα ήβλεπενε, τη βέρα, να κάμνει καντούς κύκλους, η ίδια φλόγα, να γυρίζει γύρω-γύρω της, να πνίγει την ψυχή της! Κ' εκείνη να την κυνηγά να τις ρίξει νερό, μα κάτιτις, ένας διάβολος, ένα πνέμα όξω κι απεδώ, την ήπαιρνενε όλο και πιο μακριά, όλο και πιο μακριά! Κ' η Μαριγώ την εκυνήγανε με κομμένην ανάσα, διψασμένη να την πιάσει, μα ποτές εν την ήφτανενε κ' ευτή, η βέρα, ήπαιρνεν πρόσωπο πότε του αντρός της, πότε του μιανού της παιδιού, πότε τ' αλλονού, πότε τ' αλλονού, που τους ετσακώνανε, για να τους πάρουν σκλάβους, εκείνοι οι κακούργοι, οι παλιοί οχτροί της σφαής και είχανε βουβαθεί από αγωνία, απέ τρόμο, απέ παράπονο! Χάνεται τ' αγαπημένο και ε μπορεί η Μαριγώ, ν' απλώσει το χέρι της να το πιάσει, να το γλιτώσει!

-Ψυχή μου, ψυχή μου!

Το πρωί ήταν με βασανισμένο στήθος! Με μάτια κόκκινα!

Ούτε απόψε μ' ονειρεύεστε ο Κωσταντής! Πάντα του ήταν αγαθός! Ούριος! Εν εμπόριεν ποτές του να συτλωθεί, ν' αντισταθεί σ' όποιον του πήαινε κόντρα, να τονε γκρεμίσει, να πάει ομπροστά! Πάντα του μαλακός και φιλόσοφος και εδάκρυνε από χαράν άμαν εμάθαινε πως κανένα παιδάκι πάει καλά στα γράμματα και θαύμαζε πως κάτιτις καινούριο ήγινε στο τόπο, στον κόσμο!

Μόνο που μια βολά εκόντεπενε ν' αρκέψει με τη βέργα τους επιτρόπους γιατί `θέλαν να νοικοκυρέψουν την εκκλησιά με σοβάντισμα των παλιών ντουβαριώ της, που ήταν από μαστορικά πελεκημένη, κόκκινη θυμιανούσικη πέτρα, επειδής, λέει, απέ τα χρόνια, είχαν πια φαωθεί κι ασκημύνει!

Άκου να δεις! Μόνον τότες ηύρε ν' αγριέψει και πίτυχενε εκείνο που ήθελενε! Οι φούχτες του σαν φυτάρια, με δάχτυλα πάντα καρλιασμένα και σκισμένα απέ τα χώματα, σωστά μανταχούνια για φύκιασμα! Εμπορούσανε να πνίζουνε δράκους, μα επλώνουντανε μονάχα για να περιποιηθούνε τη γης, τα δέντρα, τα ζα, να χαδέψουνε τα κεφαλάκια των παιδακιώ και να μιλήσουνε μαζί με το στόμα του, να ζωντανέψουν μια σκέψη του! Σκέψη που την εκουβέντιαζε με άλλους ή την επαναμίλιε μες το περιβόλι μας ή στα χωράφια του Κάραβου ή σαν ελάλιε το γαδουράκι, πορπατώντας από πίσω του, να πα, αφ` τη μαύρη νύχτα, στο παζάρι τα ζαρζαβατικά τα πορτοκάλια, τα ρούδια κ' ένα καλαθάκι αυγά των ορνίθω μας!

Καμένε, ε μαρμάζεις! Έτσινά, τώρα, μ' έχεις μονάχη, να παλέψω με τον όξαπεδώ! Που να την έχω βαρμένη; Μπορεί νάβει στις γούρνες! Μπορεί στο σερμπετολόγο! Πηαίνει και γυρεύει! Γυρεύει παντού! Τα χέρια της γρατζουνίζονται, γδέρνουνται, μα πούβετα! Άφαντη!

-Μεσ τα μάτια μου μπορεί νάβει και εν τη βρίσκω! Μεσ τα μάτια μου! Πρώτη βολά θάβει; Ε και νάβλεπα, λέει, το νερό να κατρακυλά, καταρράκτης, απέ τα σικλιά του μαγγάνου στην άφκουλα ν' ανεγαλιάζω. Κι απέ τα γλάστρινα κιούγκια, κάτω απέ το μαγγανόγυρο, κρούσταλλο στο κανάλι της γούρνας! Αχ,

ευτά τα μαρμαρένια λιονταροστόματα, έσκασαν πια αφ' τη δίψα κ' οι γούρνες εγριέψανε κ' έγιναν σκαλισμένοι βράχοι! Κ' είναι βαθύ το πηγάδι, είκοσι οργιές, για ν' ανεσύρω νερό με τη σίκλα, να γεμίσω μια γούρνα, να δω μέσα, στο κατρέφτι της, την παλιά τη Μαριγώ, όλο δροσιά και κουράγια, να γυρίζει τον κόσμο άνω κάτω!

Μα έδεκείνην την ώρα, να ο Νικολής ο γιος της, ο τρίτος! Ανοίγει τους σωλήνες της γεώτρησης και γιουργιάρισενε όζω, κρουσταλλένιο βουητό χαράς! Εγέμισενε ο κόσμος νερά!

-Ρίξε το μέσα στη στέρνα, το νερό, Νικολή! Ρίξε το μέσα! Ξεχείλισέ μου τηνε, που ξεράθηκενε!

-Πα η γριά! Είντα είπες, καλέ;

-Γέμισέ μου τη στέρνα νερό, είπα! Γέμισέ μου τηνε, να κολουμπήσει μέσα η ψυχή μου! Γέμισέ μου τηνε νερό, να ζωντανέψουν πάλι, μέσα, τα κόκκινα ψάρια κ' οι κουβάκοι και το βράδυ να μου τραγουδούνε, να με νανουρίζουνε να κοιμηθώ! Καιρό τώρα έχουν να με νανουρίσουνε κι ο ύπνος μου ήφυνε μαζί τους! Είντα με βλέπεις; Εν εξεμωράθηκα! Ήχασα τη βέρα μου και πα να σκάσω! Ημπατις και την είδες πούβετις;

-Όχι! Εγώ, τώρα έρχομαι! Εκοίταξες παντού; Ήμπα και τη φορείς και το ξέχασες; Φούχτωσε νερό και δρόσισε το μουτράκι σου να συνεφέρεις! Να σου ρίξω νερό στη στέρνα; Κι αμέ! Μα τώρα πια εφτή είναι χαλασμένη! Ε μπορεί να το βαστήξει! Θα μπουλώσω όμως τις γούρνες και θα σου τις γεμίσω νερό να βουτήξεις μέσα τα χέρια σου και την κεφαλή σου να ευφραθείς! Άντε τώρα! Έλα να βλέπεις, να μου κάμεις παρέα, που α ποτίζω τις πορτοκαλιές! Να δεις με το πολύ νερό τι λογιάς βγοδώνεις! Όχι σαν τότες τσίκι-τσίκι με το μάγγανο, που `ποκτύπας πόσο ήκατσενε η στέρνα και πόσα δέντρα α ποτίσεις με το νερό που απομένει και αν σου φτάνει το νεπέτι, να πάρεις βόρτα το περιβόλι ή α περιμένεις μέρες νάρτει πάλι η ώρα να ζέψεις εσύ ύστερις απέ το Παντελή, πούχει το αδερφομοίρι και όλη την ώρα σας εσύχιζενε! Αν κ' εσύ εν επήαινες πίσω, έδωνα που τα λέμενε, είπενε μουρμουριστά!

-Αγκύλα! Να διορτώσετενε τη στέρνα, να μην σφαντά!

Να βάλετενε και μια μηχανή να ρουφά το νερό αφ' το πηγάδι. Ν' ανεστηθεί λιγάκι, έδωνα το μαγγανόγυρο πούγινενε άγριο! Ο Ζανής, το παιδί μου, μου τόταξενε! Ότι του πω μου το τάξει! Γράψε του νάρτει, να ξεμπαρκάρει πια, να χαρεί τη φαμελιά του! Είναι πενήντα χρονώ! Ήχτισενε κ' ευτό το όμορφο σπίτι με το γκαράζι για το αυτοκίνητο, που ντρέπεσαι να μπεις μέσα κ' έχει και παιδιά μια χαρά και γυναίκα χρουσοχέρα! Εκείνο πού-ναι! Κι ας αντεροδιαλύζεται μαζί μου γιατί είμαι, λε, ναλέτισσα! Εγώ, μωρή, όμως, ήβγαλα κάρλους στα χέρια και παντού για να τα θρέψω και πουλώ ακόμα και τα κατινά πορτοκαλάκια και τ' αυγά των δυο-τριώ ορνίθω μου για νάχω και να μη παραβαρέσω κανείνε στη θανή μου! Ακούς;

-Χτύπα ξύλο, καλέ! Μη συχύζεσαι! Όλοι σ' αγαπούμενε! Κ' οι νύφες σου εν πάνε πίσω! Η Αργέττα ε σουβάλενε τούτανα τα σπαράγγια; Τη Λαμπρή ε σου κουβαλήσανε όλες τος, κου-λούρια και κούτσες με τ' αυγό σαν νάσουν μωρό;

-Ουγού! Μια βολά ας είναι καλά! Εν είμαι ούρια! Μόνο γριά είμαι καμιά σαρανταριά χρόνια τώρα!

-Br' ευτές σε κάμνουνε γούστο με τα χωρατά σου και το ξέρεις, πονηρή! Τα χωρατά σου... Θυμάσαι τότες που πηαίνετε-νε, με το συχωρεμένο τον κύρη μας, στου μπάρμπα Αλέξαντρο και ήβαζες εσύ το μποξά σου, επίσημα κι εκείνος τη ρεμπούπλι-κά του, την αμερικάνικη κ' εσυστηνούστενε;

-Απ' εδώ ο κύριος Καρβοκορέσης! Κι απεδώ η δεσποσύνη Νεγρεπόντη! Και εκάμνετενε πως μιλήτενε γαλλικά, σαν τους μεγαλουσιάνους! «Φράγκο λελέγκο, φράγκο λελέγκο», εσύ! «Νο, νο, ουι, ουι, δατς ολράιτ», εκείνος. Ο κύρης μου, βλέπεις, ήξερενε και αμερικάνικα και τ' ανεκάτεβενε!

-Εσύ, τώρα, πας να με κάμεις ν' αποξεχαστώ. Μα ε μπο-ρώ! Ε μπορώ, γιε μου!

-Στην πάντα να μη βραχούν οι παντόφλες σου, ούρια! Θα βρεθεί η βέρα! Μη σκας! Στάσου εκείνά στο σταύρωμα και βλέπε! Πιο καλά, άμε κάμε μου καφέ να τον ρουφήξω όσο να πιουν εκείνανά τα δυο δέντρα που έχουν μονοκόμματο αυλάκι σαν οχτώ! Άντε, άφερούσου!

-Εν έχω, Νικολή, όρεξη για τίποτις! Λες να μου την επή-
ρεν κανένας; Μα ποιος; Μόνο ο παπάς ήρτενε και μούκαμεν
αγιασμό. Ήμαρτόν σε, κύριε!

-Άντε τρέχα για τον καφέ γιατί ε θα σου γεμίσω τις γούρ-
νες!

-Την ήβγαζα για να μη μου λιώσει! Και πάει ευτή! Τα μά-
τια σου τέσσερα ώσπου να σου φέρω τον καφέ, μην την πάρει
το νερό και καταχωνιασθεί μες στη γης πριν απ' εμένα!

Μα εν είχεν μυαλό να κάμει τον καφέ! Δυο βολές ήβαλενε
απάνω το μπρικάκι και μόνο την τρίτη τον ήκαμενε γιατί της
ήβραζενε το νερό και χάλανε!

Εδεδέτσι επεράσανε κάμποσες μέρες κ' η ψυχή της εδέ-
νοντανε κόμπος, κάθε μέρα και πιο σφικτός, όλο και πιο σφι-
κτός! Το νερό εν την εδρόσιζενε πια, τα εγγόνια της εν τα χαί-
ρουντανε, την ενοχλούσανε! Τα κιούγκια με τα νερά της γεώ-
τρησης, το ηλεκτρικό, το ψυγείο το ράδιο και μια τηλεόραση,
που της εκουβάλησενε πεσκέσι, απέ την Ιαπωνία, ο εγγονός της
ο Λουρεντζής, ο καπετάνιος, της εφαινούντανε, πως εν καταλα-
βαίνουνε τον καμό της και τηνε παίρνουνε στο μαϊτάπι! Τα και-
νούργια όμορφα σπίτια, που όλην την ώρα εκτίζουντανε εδώ κ'
εκεί και τάβλεπενε άμαν επήαινε στων παιδιώ της ή στην εκ-
κλησιά, της εφαινούντανε γυαλιστερά σφαντά που ανεστηθήκα-
νε και βουρβουλακιάσανε πριχού ζήσουνε κ' ήρταν χωρίς να
τος φταίει τίποτις να τηνε κοροϊδεύουνε! Τρισκατάρατοι! Μπο-
ρεί κ' ευτά να φταίουνε που την ήχασενε!

-Μου πήραν τον εμυαλό μου! Η βουή τος, το πολύ φως τη
νύχτα, που στραβώνει! Είντα θαρρείς; Πολύ θε κανείς; Και εί-
ντα είν' που το λένε, το μοτοσακό, μοροσάκλες τάλεεν ευτά τα
πράματα απέ την Αμερική ο Κωσταντής, το μοτοσακό της Μαί-
ρης (της εδώκανε τ' όνομά μου, λέει, της εγγονής μου)! Χαλά
τον κόσμο, Θε μου φύλαε! Που να πήνε το δαχτυλίδι; Που να
ναι; Εν έχω νου πια να κοιτάζω! Εν έχω! Επόκαμα!

Τέλος είδεν κι απόδενε κ' εκάλεσεν τον παπά να της ξα-
νακάμει αγιασμό πριν περάσει μήνας. Μα εν του δώκανε να κα-
ταλάβει καλά και ήβαλενε το πετραχήλι του και εκουβάλησενε

την Αγια Κοινωνία, γιατί εθάρριενε πως κάτι τις ήπαθενε η γριά και ήταν ανάγκη να τηνε μεταλάβει να μην πα ακοινωνήτη!

Την ήυρεν, όμως, στον αυλόγυρό της να ταΐζει τις όρνιθες.

-Πτρ, πτρ πτρούικα, πτρ, πτρ πτρούικα! Καλημέρα, δάσκαλε είπεν του παπά, που εκείνην την ώρα κάτιτις ήκουενε να του λε ο εγγονός της ο αρχιτέκτονας με τα πολλά διπλώματα, που σκεδιάζει τα καινούργια όμορφα σπίτια και τα κτίρια παντού κι ήταν το μεγάλο καμάρι του Κωσταντή, μικρός, γιατί τ' άρεσαν τα γράμματα.

-Καλημέρα, δάσκαλε, και πε του τουτουνού, καμιά κουβέντα, που πέφτει η εκκλησιά, γιατί κοντεύει να ξεχάσει το δρόμο! Που πάτενε με το Άγιο Δισκοπότηρο; Σας ήθελα κ' εγώ για αγιασμό και ευχέλαιο! Ήχασα τη βέρα μου και πνίγεται η ψυχή μου μέρες τώρα! Διαβάσετέ μου μιαν ευχή μπας και φανερωθεί! Και καλού κακού, μεταλάβετε με κióλας για να μην ξαναρκούστενε, αν δεν την εύρω, γιατί ε θάμαι καλά!

-Αμαρτία, άμια Μαριγώ! Αμαρτία! Η βέρα εν εχάθηκενε!

-Έλα τώρα συ! Πως εν εχάθηκενε, δάσκαλε; Εν ξεμεωράθηκα ακόμα! Ένα με τον εγγονό μου εγίνετενε; Ο καταραμένος την επήρενε, ο τρισκατάρατος για να με σκάσει!

-Εν εχάθηκενε! Ο Θεός την έχει, άμια Μαριγώ! Ο Θεός! Όχι ο τρισκατάρατος! Εν παίρνει βέρες ευτός! Ο Θεός την έχει! Είναι δικιά σου! Μούδωκενε φώτιση νάρτω να σου το πω! Έλα να σε μεταλάβω! Κάμε το σταυρό σου! Γαλήνεψε! Ησύχασε ψυχή της Μαριγώς! Ε χάνεται η βέρα σου! Είναι της Χίος το δαχτυλίδι! Τη φυλάει ο Θεός με τις χτεσινές, με τις σημερινές, με τις αυριανές εις τους αιώνας των αιώνων!

Η Μαριγώ σταυροκοπιέται, μα αναβάλλει την κοινωνία για αύριο, μεθαύριο, αν κατακάτσει μέσα της ο λόγος του παπά και του εγγονού της και βλαστήσει!

-Αύριο, μεθαύριο, θα σας μηνύσω. Είντα α πει τη φυλάει εκείνος τη βέρα μου; Εγώ τη θέλω, όσο ζω, να μου ζεσταίνει τον κόσμο! Πηαίνετενε και α σας μηνύσω.

Σαν ήφυενε ο παπάς, είπεν του εγγονού της, πως εκεινής η καρδιά είναι πια καμωμένη και μια βολά, με τ' αγιωτικά, να μην

καταπιάνεται μονάχα, για τη γιαγιά του! Μα είναι σωστό πως η Χίος τη δίνει τη βέρα στις κόρες της και ο Θεός τη φυλάει! Καλά τόπενε ο παπάς!

Το σκεφτούντανε όλην τη νύχτα και την άλλη και την άλλη κι άμαν πια είδεν το Θεό να βάζει τη δική της, στις Χίος στις μυροβόλες θήκες, ήστειλενε να φωνάξουν του παπα! Η καρδιά της περεχύνεται μ' ανθόνερα κ' η ψυχή της πετά! Έρχεται κοντά στ' Άγιο Δισκοπότηρο με μάτια γεμάτα δάκρυα κι ανοίγει το στόμα της κι όλα τα κουκκουδάκια του είναι της, να δεχτεί! Σιγουριά, για το παντοτινό του καλού και του όμορφου!

Κ' οι στέρνες εγεμίσανε πάλι, γάργαρα νερά και κοκκινόψαρα κ' οι κουβάκοι ξαναρχίσανε τα τραγούδια τος με ίσο τον κτύπο της τρακατρούκας του μαγγάνου! Οι αυλόγυροι και τα χείλια της στέρνας κ' οι πεζούλες, παντού, είχανε πάλι γλάστρες με λουλούδια! Τα γιασεμιά εσπρίσανε αφ' τ' άθια και γέμισεν ο κόσμος μυρωδιές! Εξανάκουσενε τα πουλιά να κελαδούνε! Τα ράδια και τα καινούργια σπίτια εγέλάσανε συμπαθητικά! Οι πορτοκαλιές εγεμίσανε άγουρους καρπούς και οι άμπελοι πράσινα φύλλα και μαύρες καργαριστές κουντούρες σταφύλια! Οι καμπάνες κ' οι πελώριες κουκουναριές αχολογούν δοξολογίες παντοτινές!

Άμαν ήπεσενε σιγά-σιγά, έεκείνην την ημέρα, η σκιά της νύχτας, η καρδιά της Μαριγώς είχεν (και θα της ήμενενε), μια άχνα πίκρας, μα ήταν ήσυχη, γαληνεμένη, και τα χείλια της εμουρμουρίσανε: «Νυν απολύεις την δούλην σου...» Ευτό όμως την ετρόμαξενε και το πήρεν πίσω μ' ένα χαμογέλιο, πως εστειεύτηκενε.

-Ογού! Όχι! Όχι, Κύριε! Όχι ακόμα!

Ο Κωσταντής, στο κάντρο του, εκούνιενε το κεφάλι και τις χερούκλες του! Κάτιτις επαραμίλιενε μ' ένα σούφρωμα ευχαρίστησης στο μούτρο του. Είναι δικόν του ευτό το «της Χίος το δαχτυλίδι»! Του πάει! Καταδικόν του!

ΧΙΑΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Ιούλιος 1973

Σεμίρα

Η γριά Σεμίρα, ψηλή, ξερακιανή, ξωταρικό του χρόνου και του μουρκιού της, μέσα στο μαύρο, μακρύ ρούχο της χήρας, εν εσταυροκοπιούνταν πια με τις βροντές και τις αστραπές.

Οι καλόγεροι της Νιας Μονής και ο άντρας της, ο Τρύφος, ο αδελφός τος, που τον παρασταθήκανε, ερκούμενον από την Ρουμανία, να πάρει ετούτονά το καλογερικό μούρκι, Γκιάζου μεριά, ήταν απέ καιρό στον ουρανό και το τσούρμο οι γιοι κ' οι κόρες της, εσκορπίσανε στη Χίος και στον κόσμο!

Ήμενενε πια, στα γέρη της, μοναχή και καταμοναχή της κ' είχεν τον καμό μη μπαλά και πάθει τίποτις και εν την πάρει κανείς χαμπάρι, μα εποξέχναν το αφ' την αναστάτωση, πως ηύρεν την ψυχή της! Όλα τα χρόνια (υποταή και λάτρα) την είχεν χαμένη!

Απ' έστοτες που παντρεύτηκενε ήταν χωμένη μες στο κορμί της και που και που μόνο εγίνουντανε δαιμόνιο κ' εγόζουντανε και την ερρώσταινενε! Ήβρεν την ψυχή της κ' ήκαμμεν αλλόκοτα πράγματα. Μια βολά, την είδανε οι γειτόνοι σκαρφαλωμένη στα κεραμίδια του αθεώρατου σπιτιού της, να τα διορτώνει!

Άμαν εφύσανε ο αέρας, το χειμώνα εξεμάλλιαζενε τις γριές αρκόντισσες, τις ασημένιες ελιές! Η σοβαρή, σκούρη, παλιά πετρωσιά του σπιτιού της Σεμίρας στην ανηφόρα του μουρκιού της, τόδειχτενε μάννα της παγωνιάς του κόσμου, κάτω αφ' τα σκοτεινά σύννεφα!

Σαν επαντρευτήκανε, με τον συχωρεμένο, έκαμαν μια τσαρδακάρα σαν λιβάδι, αφ' την ανατολική μεριά του σπιτιού, με σκάλες και κάγκελα, να βλέπει όλο το μούρκι κι όλο το νοτινό Κάμπο! Τη σκεπάζανε τα κλαδιά των αγριόδεντρων τ' αυλόγυρου. Καλόγεροι, άντρας της, παιδιά της και συγγενείς τος απέ τις ξενιτιές, εχαίρουντανε τη δροσιά της με λωλοφωνές, τρα-

γούδια και ρακιά. Ευτοί, όλοι τος, τώρα είναι πια απεθαμένοι, για σκόρπιοι, Χώρα, Αθήνα, ξενιτιές και παπόρια.

Η Σεμίρα τους σκέβγεται, μα χωρίς κλιάματα! Κι όσο ο καιρός περνά, τόσο και χωνεύουνται στα περασμένα! Τόσον πιο άλλος κόσμος γίνονται και μόνον μίαν απορία και μια λίγωση της φέρνουνε που και που. Μα της περνά και μαλακό αεράκι, γλυκαίνει την καρδιά της, που ζει ακόμη, ο Μαστρονικολής, ο γείτονάς της, με το σύχαρο και συμπαθητικό μούτρο κι ας είναι, μαϊταιγής και αγκύλα και ποτές του ας μην εχώνεμενε, απέ τα νιάτα της, τα καμώματά της και τα φυσικά της!

Ανήμπορος για δουλειά εξ αιτίας τα γεράματα, ο Μαστρονικολής, εγύριζενε, αμίλητος και μισόκουφος, απ' εδώ κι απ' εκεί στο περιβόλι του, μες στα στρατάκια, τους δρόμους και τα χωράφια. Εν είχεν πολλές κουβέντες μαζί της. Όμως εν επόμενε άλλος πια της ηλικίας της, στην ενορία (κι αγαπητόν πούταν το ποσώπατό του!) και μίαν Μεγάλη Παρασκευή, το ξομολογήθηκενε, η Σεμίρα, σε ενορίτες, άμαν επόλυκενε κ' εγυρίζανε στα σπίτια τος:

-Εγώ μόνο τη σκιά του να βλέπω. Μόνο τη σκιά του!

Οι γειτόνοι την έβλεπαν να μαζεύει κάπαρη απέ τους τράφους! Και την μάζευε με προσοχή και φρενιμάδα σαν νάτανε κανένα μαξούλι, σαν νάτανε να γεμίσει τη ζωή της με κάπαρη! Άμαν ήκοβενε μαντανό, το ίδιο! Άμαν εσφουγγάριζενε το εκκλησιδάκι του μουρκιού, τους Ταξιάρχες, το ίδιο! Το ίδιο κι άμαν εδιόρτωνε τις γκρεμισμένες πέτρες του στάβλου, που ο διάβολος η κατσικά τις εχάλανε αδειαώρι.

Άμαν ήτρεχενε ο ποτιστής, εξεγέλανε το γιο της, το Γιώργη, που ερκούντανε να ποτίσει, ήβγαζενε τις παντόφλες της και ετσαλαβούτανε μες στο νερό τις ζαρωμένες πατούσες της, να δροσιστεί κ' ήπαιζενε, τα δαχτύλια των ποδαριώ της με τις γλιστρίδες που βγαίνουν μες στ' αυλάκια και τους ποτιστάδες!

Χαρά της πια, με τους καφέδες! Άμαν ήβλεπε, το Γιώργη της, να κουβεντιάζει, μες στα χωράφια, με κανένα γείτονα, ήτρεχενε μάνι-μάνι, να κάμει καφέδες και να τος τις πα, μέσα στο δίσκο με τις ζωγραφιές. Μία βολά κιόλας (έκαμαν πως εν το

προσέξανε) επήρην, η καμένη, μια τούμπα, άμαν με λαχτάρα τους κουβάλιε, γλήγορις-γλήγορις. Μα επετάχτηκενε ώχονούς απάνω και χωρίς να πει τίποτις επήεν κ' ήκαμεν άλλους!

Ο Σταυρινός, ένας γιος του Μαστρονικολή, άμαν ελάχαινε, έτσι να, να τονε τρατάρει καφέ, ήκοβγεν ένα πουλουδάκι, δυο άθια πορτοκαλιάς, ή ένα τσουμπάκι βασιλικό, τάφερνε στη μύτη της χαδευτικά, να το μυρίσει και της τόδινε. Κ' εκείνη, την ευχαρίστηση πια, πούπαιρνε!

«Ποιος κάμνει, τώρα, κουμάντο σε τούτον τον κόσμο, Σεμίρα; Ποιος; Ο άντρας μου επέθανε! Οι καλόγεροι, που εκυβερνούσανε τη ζωή της φαμελιάς μας, τα σπίτια, τα χωράφια, τις εκκλησιές, ουρανό και γης μας, επεθάνανε! Εγώ πριν εσφουγγάριζα, ήπλυνα, εμαγείρευγα, ερρώσταινα και γόζουμουνε καμιά βολά ήστρωνα τραπέζια, εξεθέρμιζα κι εν εφαντάζουμουνε κόσμο και ζωή χωρίς εκείνους! Άχουτας, είπα, στην αρχή, άμαν ελείψανε! Άχουτας, για φαντάσου! Ο κόσμος περνά και χωρίς ευτούς! Και τώρα δίνε μου φώτιση, Παναγία μου! Πάω εγώ τώρα! Πορπατώ αλαφριά, πετώ! Κι ας με βλέπουνε σα ζωντανό άγαλμα μνημάτου, μέσα στον κόσμο, ώσπου να πετρώσω!

Έδεδέτσι ενειρεύτηκα ένα βράδυ πως ο φοβίσιμος γίγαντας τ' Αναβάτου, μ' άρπαξε και με σήκωσενε απάνω απέ το μαύρο χαλασμένο κεφάλι του, κ' ήσπασενε η χολή μου. Μα, έλα, που άμαν με σβούρνισενε στο χάος, εγώ εν επήα να πλαντάξω στα βάθη του! Επέτουνε! Επέτουνε ανάλαφρη σαν πούπουλο και να σου μια ψαλμουδία κ' ένα κοπάδι αγγελούδες, αναβατούσαινες της σφαής, που εριχτήκανε εκεί μοναχές τους για να γλιτώσουν, αφ' τους οχτρούς, να σου ν' ανηβαίνουνε, ν' ανηβαίνουνε και με πήρανε στα φτερά τους! Μ' ανηβάσανε απάνω απέ τα βουνά των Αγίων Πατέρων, της Νιας Μονής, το Μισόβονο, τον Κάμπο και μ' αποθέκανε στο γιατάκι μου, αφού το κυπαρίσσι του Ταξιάρχη, εχάδεψενε, με την τσούμπαν της κορφής του, το μούτρο μου!

Σαν να τον ακούω τον αγουρόγλωσσο, τον αχάριστο τον Νικολή, να γρουλίζη κάτ' αφ' τα ψαρά μουστάκια του: «Την εί-

δες είντα διάβολος είναι; Όσον εξιούσαν οι καλόγεροι κι ο Τρύφος, εν ήβγαινε απέ το σπίτι κι όλο αχ και βαχ, νεύρα και άρωστη ήτανε και τώρα πετά σαν κάργια!».

Τα βούδια, απέ το τουφλοπάνι, στο μάγγανο, ήτανε σαν ζαλισμένα, άμαν τα ξεζέφανε και το μουλάρι εκυλιούντανε καταφαριστημένο, στη μουλαροκυλίστρια, για να διώξει τις μύες που το βασανίζανε, όσον εγύριζενε στο μαγγανόγυρο, σκλαβωμένο, μέσα στο κολύκι του κυρναίου, τα λουριά και τη μυταριά, με το σύρτη της ανέμης, να το τραβά να γυρίζει, έναν κερεμέ, γύρω -γύρω. Εκείνη, ποτές της, εν ενεκατεύουντανε μ' ευτές τις δουλειές, μα, στα γέρη της, οι εικόνες τος εγεμίζανε το συλλοϊκό και την καρδιά της!

Ο Μαστρονικολής εσκέβγουντανε πως άμαν θα πέθαινε η Σεμίρα και α την κατηβάζανε με το σεντόνι στην κάσα του λάκκου, θα την εκουβάλιε, κ' ευτήνε, σαν τους άλλους, γνωστούς του, απεθαμένους, μαζί του, μέσα του και του συνέμπαινε!

«Ευτό μας ήλειπενε, τώρα, να κουβαλώ και σένα, πρίνε! Α κάεσαι, τουλάχιστο, φρένιμα; Τάξε μου γιατί, ε θα σου ρίξω τη φουχτιά το χώμα να σ' αποχαιρετήσω, μα κι αν σου το ρίξω, α σε πλακώσει έδεκει!» και εσυνέχισενε να μιλεί σαν νάτανε στη θανή της: «Καλά, καλά! Του Ταξιαρχακιού σου το καντηλάκι ε θα το ξεχνώ! Θα τ' ανάβω τώρα πια, καμένη, που α λείπεις για πάντα! Μην αγριεύεις και μη με φοβερίζεις με τους Άγιους και τα σφαντά! Θα ρίχτω και νεράκι στο γιασεμί, που σκαφαλώνει στο ντουβάρι, δίπλα στο εκκλησάκι σου και θα στέκομαι με σέβας ομπροστά στο κυπαρίσσιν του, γιατί, πάντα μου τόβλεπα σαν παπά να λουτουργεί τους Ταξιάρχες, άμαν εσύ εθύμιαζες με μαστίχα! Και για δε, κοιμήσου ήσυχη. Άμαν τα τινάξω κ' εγώ, και το καντηλάκι να μην ανάβουν πια, θα βγαίνει φως, γιατί, εσύ κ' εγώ, τ' ανάψαμεν ανέσπερο!».

-Κρυώνω, καλέ, Νικολή, τούλενε, μια βολά, η Σεμίρα! Κρυώνω που είμεστενε σαν ξένοι στα τωρινά, εμείς οι παλιοί!

-Ούρια είσαι, Σεμίρα! Για να δω! Ήμπατις και γέρασες κιάλας; Τα βουνά μένουν τα ίδια, ίσιαμε τώρα τουλάχιστο! Τα

δέντρα τα ίδια! Τα πουλιά τα ίδια! Ο Κοκκαλάς ο ίδιος! Τ' αρυάκια εν εφύανε! Είναι στη θέση τος! Ο Φορέσης, ο συχωρεμένος, με το σκύλο του, εν εστέκουντανε βέβαια, πια, στο ντουβάρι του περιβολιού του, στον Κοκκαλά, μα εμ πειράζει ήταν κι άσκημος άνθρωπος, Θεός συχωρέσει του! Κι ο σκύλος του ούριος! Εγαβγίζενε άδιαώρι, χωρίς τ' αφεντικό του νάχει τίποτις να του κλέψουνε!

-Έεδώ είναι τα βουνά, τα δέντρα κ' οι ποταμοί και είναι δικά μας...!

-Κι αμέ! Μου κακοφαίνεται να ξεμωραίνεις, Σεμίρα! Για βαστήξου! Για έλα στα συλλοϊκά σου γιατί ε θα σου μιλώ πια καθόλου!

-Άκου τονε! Και πότε μου μιλείς, καλέ Νικολή; Θαρρείς πια πως μούχεις έχρητα! Κ' ύστερις, εμένα και ξεμωραμένους νάσαι ε με πειράζει! Εσένα γιατί σε πειράζει αν είμαι, εγώ;

-Άμαν ξεμωραθώ, μπορεί να σε κόφτει! Που το ξέρεις πως ε θα σε κόφτει, αφού ε με 'δες ακόμα ξεμωραμένο; Δούλεψη θες να μου πουλήσεις;

-Όχι, και δεν είσαι!

-Εγώ είμαι, για εσύ, που μου λες πως ο Κοκκαλάς και τα βουνά είναι δικά μου;

-Εγώ εν είμαι ξεμωραμένος! Είμαι χουβαρδάς!

-Ευτό το ξέρω! Πάντα σου ήσυνε χουβαρδάς και ξεμωραμένους νάσαι, χουβαρδάς θάσαι! Μα, τώρα είντα θες να πεις;

-Θω να πω, πως σου χάρισα (σου κανίσκεψα, να πούμενε) τ' αρυάκια, τα βουνά, τα δέντρα, και τα πουλιά που κελαδούνε, ούρια!

Η Σεμίρα τον εσταυροκόπησενε με το θυμιατό, που θύμιαζενε το Ταξιαρχάκι κ' ήμπαινε, γλήγορις-γλήγορις μες στο εκκλησιδάκι, για να μην τηνε δει να δακρύζει και τηνε πάρει στο μαϊτάπι, ο παλιόγερος!

Τα περιστέρια ηπαίρναν την ψυχή της Σεμίρας στα φτερά τος, την εσεριανίζανε απάν' απέ τα περιβόλια του Κάμπου, απέ τα μάγγανα, τις φλαμουριές, τις λεύκες, τις κουκουναριές, τις ελιές, τις τσικουδιές, τα βασιλειωνοικούσικα βουναλάκια και τις

εκκλησιές με τα κυπαρίσσια και την εξαναγυρίζανε ανεγαλιασμένη στο τσαρδάκι της! Στα νιάτα της εν εμπόριε να τος τηνε δώσει! Ήταν πια, να πα μιαν και καλή στους ουρανούς, η ψυχή της, χωρίς βίζιτες και πρόβες!

Επολέμαν λοιπόν, άμαν τ' ανεκάλυψε, να τα βάλει όλα μέσα της, μα το πλήθος και το μεγαλείο της, που να χωρέσει στη ζαρωμένη, καρδιά της! Κ' ύστερις κι αν ετεντώνουντανε λιγάκι, ώχονούς εξαναζάρωνε γιατί εφοβούντανε το μαϊτάπι, πούβλεπενε στα μάτια του Μαστρονικολή! Ευτουνού, που αφού εκείνης εν της εσυχώριενε τίποτις, ο ίδιος ελογάριαζενε κ' ήλεενε και ξανάλεενε πως είναι ένα χρόνο πιο μικρός, από όσο μέχρι τότες επίστευενε, χωρίς κανείς να νοιάζεται γιαδευτό, εκτός, η αλήθεια, απ' έναν γιο του, το Σιδερή, που την εληκία του κυρού, την ελογάριαζενε δική του! Και επίμενενε, ο Μαστρονικολής:

-Το γράφει με μολύβι πίσω απέ το κόνισμα των Αγίων Πάντων, ο συχωρεμένος ο γέρος μου: «Νικολής 1883»! Τρία είναι και όχι δυο! Μοιάζει με δυο γιατί, ο καμένος, ήκαμνεν κάτι κολλυβογράμματα που είχεν μαθημένα απ' ένα αφεντικό του, άμαν ήταν μαζί του κοπελλάκι!

Μα, η Σεμίρα, εν ήνοιωνενε ανάγκη να τονε περιπαίξει το γέρο! Απεναντίας! Ήβλεπόντονε κ' ήκουέντονε με συμπάθεια! Και βάρσαμο θα περίχυνενε την καρδιά της, αν της ήκαμνενε μούτρα ο Νικολής, να τονε τρατέρνει καφέ και να κουβεντιάζει μαζί του κι ας εβαριάκουενε κιάλας κι ας μην εμπόριενε να συνεννοηθεί μαζί του! Εν την ήκοφτενε! Μα που! Η αλήθεια, όμως, άμαν ερκούντανε μούτρο με μούτρο, την εχαιρέτανε σύχα-ρα και της ήλεενε κανένα χωρατό, μα ήφευγενε, ήφευγενε... Καμιά βολά, εσκεβγουντανε η Σεμίρα πως αν ήξερενε, και η ίδια γράμματα σαν εκείνονε, ε θα τηνε γλύτωνενε να γίνει ρεζίλι στα μάτια του, να του γράφει δηλαδή, δυο αράδες, σ' ένα χαρτάκι και να του πει το παράπονό της! Το συλλοούντανε όμως, είντα θα τούγραφενε, τα σκεδιάζενε μέσα στο μυαλό της: «Νικολή. Εγώ θω να στέκεσαι λιγάκι να κουβεντιάζωμενε! Να σου κάμνω καφέ κι ας μην έρκεσαι απάνω! Ας τον πίνεις, ο λόγος μου, στο τοιχαλάκι, στην πεζούλα, των Ταξιαρχών! Σεμίρα».

Ἦγραφενε μες στο κεφάλι της κι άλλα πιο παραπονιάρικα και περικαλεστικά λόγια, μα τάσβηνε, για να μην τονε σκεντέψει, το γέρο, και σκοτεινιάσει το σύχαρο μούτρο του ή μην την κοροϊδέψει!

Οι καλόγεροι, εκείνα τα χρόνια, δυο τρεις βολές το μήνα, εκατηβαίνουν με τα καλοταϊσμένα μουλάρια τος, απέ τη Νια Μονή και τα Καθίσματα της Παφυλίδας. Ο Σωφρόνιος, κιάλας, άμαν ήταν η εποχή, εκουβάλιε των παιδακιώ και κλαδιά μερσιλιάς, με κόκκινα μέρσινα, που τος ερέσανε να τα τρώνε, μα πότερο να τα βλέπουνε μικροί και μεγάλοι!

Θυμάται, η Σεμίρα, άμαν επρωτοεπιτράπηκε να μπαίνουνε οι γυναίκες στη Νια Μονή, έναν ηγούμενο, με την πατερίτσα του, σαν Δεσπότη, να ψάλλει και τα πεταχτά μουστάκια του, με τρίχες καρφιά, να σαλεύγουνε σαν ξύστρες, έτσινά, που ήκλεινε τα μάτια της μην αμαρταίνει (της ερκούντανε γέλια) και χάνει και την ευχαρίστηση απέ τις βυζαντινές ψαλμουδίες και τη χάρη της παμπάλαιης εκκλησιάς με τους ψηφιδωτούς φρένιμους Αγγέλους, τους ήμερους Άγιους και τις ιστορίες της Γραφής!

«Μου φέρνουνε τα παιδιά μου και τα εγγόνια μου φαγιά όλω τω λογιώ να φάω, λέει! Να φάω! Και φεύγουνε! Σκύβουν και με φιλούνε και, «γεια σου γιαγιάκα, γεια σου»! Εν προλαβαίνεις να τος μιλήσεις! Μα κι αν τος μιλήσεις, σ' ακούνε τ' αυτιά τος, μα τα μάτια τος τάχεις χαμένα!

Φεύγουνε και γω μένω μοναχή μου με τα κάντρα των καλογέρω στους τοίχους, τ' αντρούς μου, της Γενοβέφας, της Μάχης του Σαρανταπόρου, τα μπακίρια μου (ένα-δυο μου τ' αρπάξανε νυφάες και κόρες γιατί είναι λε, της μόδας τα πρωτινά! Θουν να μου πάρουνε και τα επίλοιπα, μα εν τος τα δίνω). Και το «Πεπρωμένον φυγείν αδύνατον», μέσα σε κλαδιά και πούλουδα, σε μιαν μαύρη πάντα, στολίδι στον τοίχο της σάλας, που μου ζωγράφισε, έστοτες, η Κοραλλία η χρουσοχέρα. Αν επέθανε Θεός συχωρέσοι της και α ζει καλή της ώρα, στα ξένα που πήαινε. Περίμενε, απέ όλα ευτά, τώρα, να σου δώκουν ένα ποτήρι νερό στην ανάγκη σου, κουφή ώρα που τ' ακού!

Πότε α με θυμηθεί ο Θεός να με πάρει; Εξέχασέ με, πρέπει!

Εξέχασε το Νικολή, αυτός λε, καλά κάμνει ο Θεός και να μην ανακατέβγεςαι! Μα είν' πια κ' ευτός, ο καμένος! Κάμνει δυο βήματα κι αλαφιάζει! Μόνο το μαγκάλι ανάβγει, λε, κάτω στο σκεπαστό του φούρνου τος κ' ύστερις, άμαν γίνει το κάρβουνο και πυρολατεί, το κουβαλεί άπάνω στη γριά του, να ζεσταθούνε, πούνε κ' ευτοί μοναχοί τος!

Του Μαστρονικολή τ' αρέσει να διεβάζει και του μαλώνει η Αργυρή γιατί γεμίζει τον κόσμο χαρτιά! Άλλη πάλι ευτή! Του μπήγει, λε και τις φωνές, γιατί, σαν Κύριε του, να φα μονοκοπανιάς όλον τον χαρβά μονοτάρου, που παίρνουν τις νήστειες! Μ' αφού τ' αρέσει του καμένου!

Ήμαρτόν σε, Κύριε. Ελέανε, για μένα, πως ήμουνε ναλέτισσα, μα ευτηνής τα φυσικά ήταν πιο καλά; Για δε, μου τάλεγεν εμένα, η συχωρεμένη, η Αγγερούκα τ' Αργύρη, πως, άμαν εσυχίζοντανε με καμιά γειτόνισσα, εδεκάτιενε προς τα κει κι αν ήτανε στη μέση εκκλησιά, ήλεενε: Να, όξω αφ' τον Άγιο τάδε, Θεός συχωρέσοι μου! Μα, η αλήθεια, άμαν, εγώ, είχα, εστότες, τα εντερικά και με περίμεναν να πεθάνω, ώραν την ώραν, ήφηνε τα παιδιά της κ' ερκούνταν (η ψυχή μου θα βγει) και μούκαμνεν την λάτρα μου! Εκείνον πούναι! Έτσι είν' οι αθρώποι, γιαντό κ' εγώ εν παίρνω μια βολά (την κανονική) τον παπά, μα τον παίρνω δυο βολές, το μήνα, να μου κάμνει αγιασμό, να μαλακώνουν οι ψυχές μας, που καμιά βολά, χοχλακούνε με κακία!

Ο Νικολής εν είχε ποτές κακία μα είχε, τι λογιάς να το πω, μιαν έχτριχα πίσω απέ το καλό και γλαστό μούτρο του, για ότι εν τούρεσενε! Και έτσι και ε σε πήρεν απέ καλό μάτι κάποτες, ε σου συχωρά και ε σου παραδέχεται τίποτις! Ότι και να κάμεις και καλό νάναί (και να γελάσεις) εν το παραδέχεται πως είναι απέ καλού, χωρίς αίρεση ! Ο Θεός να τον έχει στη ζωή κ' ευτό εμένα μ' ανακουφίζει, ώσπου νάρτει το τέλος! Το τέλος! Θεέ μου, όχι το δικό του πρώτα! Όχι! Εν τ' αντέχω να μείνω, ακόμα πιο μοναχή μου! Ουγού και αν εμπόριεν ν' ακούσει είντα

σκέβομαι! Σαν να τον ακούω: «Πα ευτή! Τάχασενε μίσμπι-
τού, η ζεβζέκα»!

Παναγύρι, η στράτα, με τα μουλάρια, απέ τον Κάμπο
(Βασιλειώνικο, Χαλκειός, Βερβεράτο, Δαφνώνα, στην Παφυ-
λίδα. Συκιές, αμυγδαλιές, ελιές, πεύκα, λουτουργιές, καρυδιές,
παξιμάδες κριθαρίτικες (χαλιά τις ελέανε) και ρακί για τους ά-
ντρες, καλόγερους και κοσμικούς. Ρακί! Σώσον, Κύριε, τον λα-
όν σου...

Φλισκούνι, όπου ητρέχανε νερά, να μυρίζεις και να θαρ-
ρείς πως εν είσαι «εκ του κόσμου τούτου».

Στο παναγύρι τ' Αγίου Φανούριου, κοντά στη Νια Μονή,
μέσα στα πεύκα, με δροσιάς μάνα νερού, στο λαγκάδι, τέλειες
Αυγούστου, χορός μετά τη λουτουργιά! Συρτός, ν' αγγίζουν με
το γύρο τος, οι φούστες των κοριτσιώ, τις καρδιές των παληκα-
ριώ, να τ' ανετριχιάζουν και να θραμπεύονται! Ήμαρτόν σε,
Κύριε, γριά γυναίκα, είντα βάλ' ο νους μου! Έκεεί με πρωτόδε-
νε, ο συχωρεμένος ο Τρύφος, κ' ήβαλενε καλογέρους, λυτούς
και δεμένους, να με ζητήσουνε απέ την κύρη μου! Ήταν αφηλός
και λεβέντης! Άμαν ήθελενε να του βουθήσω να βάλει το παρτό
του, εκατήβαινε δυο τρία σκαλοπάτια, κάτω τη σκάλα για να
τονε φτάνω κι ας ήμουν και `γω αφηλή! Κ' ύστερις, άμαν ήφευ-
γενε, για την εκκλησιά, εγώ εκρυφοκοίταζα, απέ το γερμένο πα-
ράθυρο, στο δρόμο, να τονε καμαρώνω! Αρκοντάθρωπος! Εκεί-
νος ήφυνε και ησύχασενε! Είχενε κ' εμένα και τούκλεισα τα
μάτια του! Εγώ, είντα χαμπάρια; Α τον εύρω άραγες; Α παν-
τηθούμεν ποτές;

Η Σεμίρα, τέλος, μια μέρα, στα ενενήντα τόσα της, χωρίς
τα παιδιά της που εν εμένα μαζί της, μονάχη καταμόναχη, ετέ-
λεψε τα στριφογυρίσματά της στα περασμένα και στα μελ-
λούμενα!

Η καμπάνα της ενορίας (μια, μια, μελαγχολική λαλιά!) ε-
χτύπησενε μοναχά γι' αυτήνε!

-Η Σεμίρα!

Σαν τόπαν του Μαστρονικολή, εστάθηκενε μια στιγμή μ'
άδεια μάτια, ετράβηξενε το κλαδευτήρι αφ' τη μέση του κ' ή-

πιασενε να κόβει απότομα κι άγαρμπα, τα παραπανίσια κλαδιά
μιανής κυδωνιάς που ήλαχενε δίπλα του, χωρίς να μιλεί!

Σε λιγάκι, δίχως να κοιτάζει, ερώτησενε ξερά, χωρίς να
σταματήσει το κλαδευτήρι:

-Η καμπάνα, χτυπά;

Κι ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, ήδωκενε έεκειήνην την ημέρα,
τούτονά το ρεπόρτο, στο Θεό:

«Ήτανε νύχτα! Το καντηλάκι που μας είχεν ανάψει, σαν
κάθε βράδυ, αποσπερίς η Σεμίρα, ητρεμόφεγγενε με θλίψη, μες
στο εκκλησιδάκι μας, την ώραν που μούστειλενε μήνυμα η ψυ-
χή της. Ήβγα, μες απέ τις ξεθωριασμένες μπογιές του κονισμά-
του μου, γιατί μέσα απ' ευτό, κι όχι απέ τους ουρανούς με περι-
μενε, η χριστιανή! Επέταξα στην κάμερή της και την ήβρα με τα
μάτια φοβισμένα, τα στήθια της ν' ανηβοκατηβαίνουνε, να μη
μπορεί να πάρει ανεπνιά και ν' αγκομαχεί, να ζητά σώση! Εγώ
ήμουνε ο μόνος που βρέθηκενε κοντά της για να της κάμω βοή-
θεια. Τη βοήθεια που μπόρουνε»!

ΧΙΑΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Ιούνιος 1974

Ανανάς και Κοντραμπάντο

Αυγή. Ο Στεφανής με το τρακτέρ, που τραβά καρότσα φορτωμένη πορτοκάλια, κατηβαίνει στη Χώρα. Ο αδελφός του, ο Κωστής, καβάλα στη μοτοσικλέτα του, πάει από τη Χώρα που έχει μαγαζί, πριν τ' ανοίξει, να πει καφέ με τους γέρους του, στον Κάμπο όλος χαρά. Συναντιούνται στο Σιναΐτικο. «Καλημέρα» και κουνούν το ένα χέρι, το άλλο στο τιμόνι. Ο ζωγράφος, που ήλθε από την Αθήνα για Καθαρή, τους συναντά με το μηχανοκίνητο ποδήλατό του, καθώς τραβά για τον Άγιο Μηνά, τον Καταρράκτη, τα Νένητα, την Κώμη, τον Νεμποριό. Να χαρεί τη Χίο, σα να περπατά, στ' ανοιχτά, γοργά.

Η Βεργίνα, αυτουνού του ζωγράφου, του ψηλού, του ξερακιανού με τα ξεχασμένα μάτια και τα πλούσια καστανά μαλλιά, που αρχίζουν να γκριζώνουν, που είναι δάσκαλος σε κάποια σχολειά για να βγάζει το ψωμί του και έξω από τα σχολειά για να βγάζει το άχτι του και κάμνει κάτι ζωγραφιές, που πότε στάζουν ροδόσταμο και πότε βγάζουν φωτιές, αυτουνού του ζωγράφου, τούχει που λέτενε, η Βεργίνα μια λαχτάρα, μα είντα λαχτάρα! Θεέ μου και νάθελε να παντρευτεί, Θεέ μου, λέει, και να παρουσιάζονταν μια μέρα στον Κύρη της και να τούλεγε: «Μάστρο Νικολή, μου δίνεις τη Βεργίνα να την κάτσω στο μοτοσακό, μπροστά μου, στην αγκαλιά μου, να σεργιανίζουμε τη Χίο, τη θάλασσα, τις πορτοκαλιές και τους σκίνους με τα μάτια μας κοντά-κοντά, τα μούτρα μας κοντά-κοντά, να μας τα δέρνει ο αέρας, να μας τα αναβοκοκκινίζει»; «Είντα είπετενε, κύριε Σιδωράκι μου»; «Με στεφάνι! Με στεφάνι!»! Μα που αυτός! Γερός νάναι να τονε βλέπω, όταν έρχεται, πούρχεται συχνά στη Χίο, απ' εδώ από το παραθύρι μου, να φορεί, σαν τους παλιούς, στ' αυτί του ένα κλωνί βασιλικό, ή σε κουμπότρυπα του πουκαμίσου του ένα γαρύφαλλο, δυο λαλαδάκια, από τις ανιψιές του, τα διαβολάκια.

Ο Στεφανής με την καρότσα γεμάτη κούφες, με πορτοκάλια, κατηφορίζει το Χριστό, τον Άγιο Λουκά, το Βαρβάσι για το παζάρι. Από παλιά συνήθεια με τα κάρα, πάει να τραβήξει το μαστίγιο, γελά και κινεί ένα μοχλό του τρακτέρ προς τα πάνω προς τα κάτω, μουγκρίζει η μηχανή κι ανεβαίνει την ανηφόρα στον Καμένο Πύργο. Στο νου του ο σπουδασμένος ξάδελφος, πιτσιρίκι τον καιρό του κάρου, να πιάνεται από τους κρίκους του και να τρέχει μαζί του, από τον Κάμπο στο Γυμνάσιο, αλλά πρώτα να περνά από το παζάρι, που τ' άρεσε ν' ακούει την φασαρία του, να οσφραίνεται τις μυρουδιές του, να κάμνει γούστο και να θαυμάζει, καμιά φορά, τους δυναμικούς κανταρτζήδες, χρηματιστές που κανόνιζαν τις τιμές των ζαρζαβατικών με δίπλα τους, τους γραμματικούς να γράφουν, στα μεγάλα τεφτέρια τους, ποιος μανάβης, επήρεν πιανού το πράμα, πόσες οκάδες, προς τόσο, τόσα.

Σήμερα περιμένουν και τον καπετάν Παντελή. Πρώτος δέκα χρόνια τώρα. Έχει κάμει παράδες, ένα σπίτι στον Καρφά κ' ένα στο Βροντάδο, γιατί ο καπετάν Μαθιός τούδωσε την κόρη του, του κουτιού, στα μάνια του Λω.

Αμέ! Έρχεται. Λαχτάρα ο ίδιος, λαχτάρα κι η Πελαγία η γυναίκα του, λαχτάρα κι οι δυο του κόρες, λαχτάρα κι ο γιος του να κάμουν μαζί και «τσερκένιο», που λέει ο πάππους τον αετό. Να πάνε και τη Καθαρή στον Άγιο Θεόδωση των Σπηλαδιών, να τρώνε τα νηστίσιμα και να καμαρώνουν κάτω τα περιβόλια της Αγιοδεκτεινής, του Ταλλάρου, το Κοντάρι, τη θάλασσα κι απέναντι αχνόγραμμα τα βουνά της Κρήνης, σαν τους παλιούς δεσποτάδες, που τα βλογούσαν όλα τούτα καλοφαγωμένοι και καταυχαριστημένοι στην εξοχική τους κατοικία, εκεί πάνω.

Στο παράθυρο η Βεργίνα. Στο παράθυρο! Κι ο ζωγράφος, παρέα με το γέρο Τρύφο. Του κουβάλησε όπως και σ' άλλους δυο γέρους γειτόνους, έναν ανανά από την Αθήνα, από χώρες εξωτικές για ν' ανοίξει το βιβλίο του, να το διαβάσει για να ρουφήσει, μ' όλα τα αισθητήριά του, τα ερεθίσματα των περασμένων, που ωρίμασαν μέσα στις ζάρες του μούτρου του, στ' αναριωμένα ψαρά μουστάκια του, στο υπόλοιπο της γλώσσας

του μαλλιού, που πέφτει στο κούτελο του, το πλατύ κι αεράτο, την πλώρη την κοντραμπατζίδικη του Αιγαίου. «Τρέμω σαν το χελιδόνι» ψιθυροτραγουδούσε η καρδιά.

Κ' η Βεργίνα στο παραθύρι... Άλλα καμιά φορά τ' αποκοτά. «Να σου ρίξω κι εγώ δυο λαλαδάκια, Ισιδώρε. Να τα βάλεις στην κουμπότρυπά σου μαζί μ' ευτά των ανιψιάδων σου για να γίνουν πολλά», του λε μουδιασμενογελαστή σαν που περνούσε από κάτω χωρίς τα ποδήλατο. «Α, Βεργίνα! Μωρέ, ω, Βεργίνα! Σ' ευχαριστώ πολύ. Μα μη μου τα πετάξεις! Κράτα τα. Μη χαλάσεις τη ζωγραφιά. Έτσι, αλήθεια, όχι! Να χαρείς. Σαν ζωγραφιά σε βλέπω με κάντρο το παράθυρο. Μην τα πετάξεις τα λαλαδάκια. Χάρισε μου τη ζωγραφιά ολόκληρη, τσιγκούνα». «Έσ' αγαπώ». «Χάρισε μου τηνε και έχε την ευχή μου την παντοτινή!» «Ποια ευχή σου, βρε, Σιδωράκι», φωνάζει η άμια Μαριγώ, η μάνα της. «Έλα απάνω για καφέ με το γέρο μας, που τούστειλες κ' ευτουνού ευτήν την αθεόρατη αγκινάρα και γελά, μαζί μας, που εν εξέρομενε είντα α τηνε κάμομενε και τι λογίως α την ανοίξομενε και μας λε, πιο καλά να μην τηνε πειράξομενε γιατί είναι, λε, η καρδιά σου που την εκατήνητησες έδεδέτσι! Μα έλα επάνω κ' έχω... για πε, είντα `χω `γω, για λόγου σου; Πε!»». «Σβίγκους! Τόβρα! Όπα, και δεν ανηβαίνω από τη σκάλα, μα γίνομε πουλί και μπαίνω από το παράθυρο!».

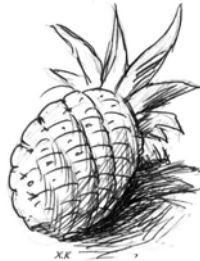
Και τώρα, αγαπητοί μου συγχωριανοί, είντα λέτενε; Μια και γράφομενε μόνο και ονειρευόμεστενε δεν τον παντρεύουμε αυτόν τον γκριζομάλλη, που όλο και την ξεφεύγει; Δεν τονε δίνομενε της Βεργίνας πούναι και χρουσοχέρα και χρυσόστομη και μελαχρινή και γλυκιά, με κάτι μάτια στο χρώμα και στη γεύση του μελιού και θα το καταυχαριστηθεί κιάλας γιατί (εδωνά που τα λέμενε), ο νους της κουνεί καιρό τώρα, κι απόδιωξε τύχες και τύχες με καπετάνιους, με γιατρούς και δικηγόρους και βάλε. Κι αμέ δεν τον παντρεύουμε να βγάλουμε και το άχτι μας κιάλας που θα χορέψει κι αυτός το χορό του Ησαΐα; Απάνω του, λοιπόν, του μπαγάσα, που ξεγλιστρά σαν τον πάππου του τον κοντραμπατζή, να μη μας ξεφύγει. Να τονε στεφανώσομε εδó πάνω στου Γρου, στον Προφήτη Ηλία. Μαζεύονται, κουμπάροι,

το τρακτέρ του Στεφανή, οι τρεις γέροι με τους ανανάδες στην αγκαλιά, το μοτοσακό του Κωστή κι ένας γεροδεμένος, παλικάρι, παπάς, στέφει τον δούλον της λευτεριάς και την κάμνει πιο μεγάλη, απέραντα μεγάλη, τη λευτεριά του, με τη Βεργίνα.

Μα δε βαριέσαι! Με την πένα κτίζεις ανώγια και κατώγια! Η Βεργίνα, κακά τα ψέματα, θα στέκεται κι αυτή τη φορά στο παραθύρι και θ' ακούει ξανά να σφυρίζει το βαπόρι, που παίρνει πάλι, άπιαστο, το ζωγράφο, μακριά, ώσπου κ' ευτή να πει το ναι σ' έναν θεριομάχο των κυμάτων, που θ' αρπάξει την καρδιά της να τηνε δαμάσει, και να καρπίσει ευφρόσυνα το κορμί της, ν' ανεγαλλιάσει! Θα γίνει! Πάνε εκείνες οι «κουκουγιαύλες» που ξέραμε!

Και το τρακτέρ θα σκάβει τα χωράφια, τα περιβόλια, τ' αμπέλια, τις ελιές, οι ηλεκτρικοί μύλοι, θ' αλέθουν τροφές για τα ορνιθοτροφεία, τα μηνύματα, χρυσά, πανηγυρικά ή μαύρα θάρχονται από τις ξενιτιές και τα καράβια και οι τηλεοράσεις θα πιάνουν τις τούρκικες εκπομπές (κτυποκάρδια δυο λαών) το φως του Αιγαίου θα μεθά άψυχα και ζωντανά. Και τα χέρια! Τα χέρια θα κτίζουν, θα καλλιεργούν, θα κανακεύουν τη γης, θα ομορφαίνουν τον κόσμο με το χθες, στο σήμερα θα ζωγραφίζουν το αύριο. Κι ο κοντραμπατζής θα ονειρεύεται και θα πάσχει κι ευτός, ο λεύτερος, μ' έναν ανανά συνέχεια στα χέρια. Πυθία, που χαϊδεύει τον ομφαλό του κόσμου, να τον ξελογιάσει.

ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΗ ΧΙΟΥ
Άνοιξη 1976

Σ' εκείνα τα μήκη

Τα μάτια του είναι γαλανά. Μπορεί να μην είναι και γαλανά. Δεν είναι σίγουρο πως είναι γαλανά. Καμιά φορά φαίνονται πρασινωπά ή καφέ ή και σαν το κύμα του Νεμποριού. Από μπόι δε δείχνει κοντός ή ψηλός, σαν πούνε απάνω στ' άλετρο, απάνω στη γης, απάνω στα ντουβάρια του χτίριου, μέσα στη βάρκα όταν πηγαίνει για κανένα ψάρι ή με το τουφέκι, όταν κυνήγα τα ορτύκια στα Δότια ή σαν που θερίζει τα σιτάρια και τις κουκιές.

Ο Πυργούσης, ο Γιώργης ήταν από μικρός κοπελάκι απ' εδώ κι απ' εκεί και στον Κάμπο. Ροζιασμένος στα δάχτυλα χεριών και ποδαριών, ροζιασμένος στα γόνατα και στους αγκώνες, ροζιασμένος στους ώμους, στις πλάτες, στο στήθος, ροζιασμένος παντού. Ταλαιπωρημένη η καρδιά του κι ο νους του! Ο Γιώργης δεν είναι ακόμα γερασμένος κι ας τόχουν τόσο προσπαθήσει τα βάσανα κι οι κόποι. Τώρα δουλεύει στο χωριό, στην περιοχή του χωριού μόνο πια, κι οι γιοι του είναι μπαρκαρισμένοι. Κι έτσι τα τελευταία χρόνια έπιασε δουλειά, σ' ένα όνειρο, λε! Ένα όνειρο χωραϊτικό, στο Νεμποριό. Μπήκε κι ο Γιώργης μέσα σ' αυτό το όνειρο με τις χωριάτικες φορεσιές, το άλετρο, τα σκαλάκια, σκαλάκια, χωραφάκια, πρωτινά κτισμένα, τα ξυστά σχέδια στους τοίχους του καταφύγιου και τα παραδοσιακά σχέδια με μαύρα κι άσπρα λιλάδια στον αυλόγυρό του με τ' αρμυρίκια.

Οι φιλοξενούμενοι τον φωτογραφίζουνε μαζί με το γάδαρό του στο άλετρο ή δίπλα στο μαστορεμένο μαγγανάκι, με τη μαντίλα του στο κεφάλι. Έγινε κι αυτός σαν τους παλιούς τεντζερέδες τα γυαλισμένα «μπακίρια» του παλιού καιρού, σαν το γδάκι ή τις σκαλιστές σεντούκες και τις ξύλινες πινακωτές, που στολίζουν το σπίτι του ονειρού.

Αλλά όταν λογαριάσει τους κόπους που τράβηξε από τα μικράτα του, τούτη δω η δουλειά είναι ολωσδιόλου λαφριά, όσο κι αν ώρες-ώρες του πειράζει το στομάχι του. Κι εδώ που τα λέμε είναι κιόλας φορές που τον πιάνει περηφάνια και μεράκι που δουλεύει σ' αυτό το όνειρο και προσθέτει κι αυτός στις εμπνεύσεις, κάμνει κι αυτός όνειρο. Τότες καθώς προχωρεί η δουλειά του, το όργο του, το παρτέρι του με τα λουλούδια ή το κοκκάρι, γυρίζει πίσω και την καμαρώνει και την χαίρεται. Δότια

Την ημέρα πούταν έκλειψη ηλίου, με έδεκείνο το βιβλικό της φως, τον έπιασενε ένα σύγκρουτο το Γιώργη, στο Νεμποριό. Του φάνηκε πως ο Θεός, με τον ίδιο πρωτομάστορα, συνέχιζε τη δημιουργία του κόσμου που είχε σταματήσει «την εβδόμη ημέραν».

Ο γάδαρος του Γιώργη, μανιζέβελο ζο, μια σταλιά, σαν ψεύτικος, στέκεται ζεμένος στο άλετρο και τον περιμένει ν' ανάψει τα κάρβουνα για τη θυσία του πυργούσικου σφαχτού.

Τα φιλοξενούμενα χωραϊτάκια παίζουν κρυφτό με τον ήλιο την ώρα της έκλειψης. Τους αστειεύεται πίσω από το φεγγάρι, ώσπου να βαρεθεί και να συνεχίσει απρόσιτος την πορεία του στους ουρανούς, χωρίς την πρόσκαιρη καλύπτρα του.

Ο Γιώργης μέσα στον υποβλητικά σκοτεινιασμένο κόσμο των Μαύρων Λιλαδιών, από κάτω από την πλαγιά παλιού αγριεμάτου της γης, μπροστά στα δυο ψηλώματα, ζερβά δεξιά του γαλανού κόλπου του Νεμποριού, με τα ερείπια-μηνύματα από αιώνες αιώνων, βλέπει και διαλέγει ένα ψηλό μελαχρινό κορίτσι και φουντώνει μέσα του ο πόθος να το προσφέρει στο ήλιο. Βλέπει τη θυσία να γίνεται μέσα σε λιτανεία «μελιχρού φωτός», σε μελωδίες χαράς από τα στόματα των παιδιών προς τον εαυτό του, π' ανεβαίνει, ανεβαίνει στα ουράνια και τον ακολουθεί ο ήχος της ροής της σπονδής και η στήλη της κνίσας, επίμονα, να τον τέρψει και να τον τιμήσει.

Κι ο γάδαρος του βγάζει φτερά και από άσχημος γίνεται όμορφος, χαριτωμένος κι ανεβαίνουν κι οι δυο τους και μαζί τους, σαν Χερουβείμ τ' αρμυρίκια, οι ροβιθιές, οι κουκιές, οι τριανταφυλλιές, οι σκίνοι, οι λαλάδες, ψάλλουν βυζαντινές με-

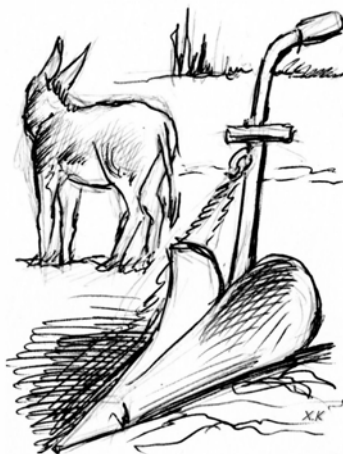
λωδίες, αναστάσιμες, ως ο ήλιος βγαίνει από την έκλειψη κι αστράφτει.

Τίνος ήταν, τώρα, τούτο το όνειρο ;

Το βράδυ ο Γιώργης, καβάλα στο γάδαρό του, άφησε το Νεμποριό και γύρισε στο Πυργί του. Περνώντας από του Νικόλα του Τσόφλιου του παράγγειλε μυζήθρες για το όνειρο. Μυζήθρες φρέσκιες, ζεστές, αυριανές, το δίχως άλλο και πυργούσικους κεφαλόδεσμούς, καινούργιους, για τις μερακλήδισσες του ονείρου «κι ο φοιτητής ο γιος σου να τ' αφήσει αυτά, για τις ηδονιστικές ενασχολήσεις του κατεστημένου, τους αποπροσανατολισμούς και τα τέτοια ! Έτσι; Α, μα πια !».

ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΗ ΧΙΟΥ

Φθινόπωρο 1976

Εφιάλτης στα ηλιοτρόπια

Και να, που στο τέλος βουίζει η κεφαλή του. Ζαλίζεται, ζαλίζεται, σαλεύουν, ταρακουνιούνται τα νεύρα του και του φαίνεται πως οι φλέβες του μένουν χωρίς τοιχώματα, αλλά το αίμα του κυκλοφορεί, εξακολουθεί να κυκλοφορεί, συγκρατημένο στην πορεία του, από κάποια αβέβαιης συνέχειας έλξη, έτοιμο σε κάθε στιγμή, να χυθεί, να ξαιμάξει ο Γιακουμής, ο περιβολάρης και να σταματήσει η καρδιά του, χωρίς μάτια γύρω του, χωρίς χέρια να συνεργαστούν με τα δικά του, χωρίς συντρόφους στο χωράφι του, χωρίς ανθρώπους πια στο νησί. Όλοι φύγανε. Όσοι αρχίζουν να βγάζουν μουστάκι φεύγουν...

Ο κανιβαλισμός των ορνίθων του, τον καταδιώκει και τον ίδιο. Πετάγεται και τρέχει γύρω από τον τεράστιο ορνιθοτροφείο του, μέσα στ' αμπέλι του, μέσα στις παλιές και τις νιόφυτες πορτοκαλιές του, να γλιτώσει, να μην τον καταβροχθίσουν οι όρνιθες. Φωνάζει! Τους φωνάζει πως δεν είναι όρνιθα, πως η πληγή του, που ορμούν να ραμφίσουν δεν είναι σκάσιμο της σάρκας στο γέννημα του αυγού, αλλά πληγή της καρδιάς του, πως είναι άνθρωπος. Άνθρωπος στο νησί! Βοήθεια! Να τις οι όρνιθες από παντού! Ζητούν χέρια, ζητούν χέρια. Χέρια! Κ' οι αμυγδαλιές ζητούν χέρια και τα κλήματα και οι πορτοκαλιές, το τρακτέρ, τα τσουβάλια με τα λιπάσματα και τις πτηνοτροφές και το ωραίο γιαπωνέζικο αυτοκίνητό του και το μοντέρνο του σπίτι, που έκαμε μόνος να φυτρώσουν από τη γη του. Όλα τους αλύπητα και άτεγκτα ορμούν απάνω του να τον συντρίψουν. Στυμφαλίδες όρνιθες! Που είναι ο Ηρακλής; Μια σειρά αυτοκίνητα με ορυμαγδούς μουσικής και συνθήματα προεκλογικά, με ταξίματα σωτηρίας, περνά από το δρόμο. Οι υποψήφιοι βουλευτές νομίζουν τα τρεξίματα του Γιακουμή και τα στριφογυρίσματα του άγγχους του, ενθουσιασμό οπαδού τους και τον χαιρετούν κουνώντας τα χέρια τους: «Γεια σου. Γεια σου. Γεια σου, αδελ-

φέ αγρότη, άλας της Ελλάδας. Γεια σου. Και με τη νίκη. Και με τη νίκη!»

Ο ουρανός της κουκουναριάς του στέλνει, με τον ψίθυρο των βελονιών του, μηνύματα που δεν τα λαβαίνει πια. Τα γιασεμιά κ' οι πορτοκαλιές άδικα προσπαθούν να τον μεθύσουν με τα αρώματά τους, τα ηλιοτρόπια ταπεινώνονται επιδιώκοντας μάταια, να του αποσπάσουν την προσοχή με τη φωτεινή τους χάρη. Και αυτά τα γέλια των παιδιών του επιτείνουν τη βουή στο κεφάλι του και ο έρωτάς του, γίνεται κι αυτός, μια αχερένια διαδικασία.

Μόνο, μέσα πια στο φούντος του, στέλνει μηνύματα του παπά κι έρχεται συχνά για αγιασμό. Γαληνεύει μια στιγμή ελπίδας όταν ο ιερέας ψάλλει «Σώσον, κύριε, τον λαόν σου...» γιατί τότες βλέπει το νησί να γεμίζει ξανά ανθρώπους, πολλούς ανθρώπους, στο βουνό, στα χωράφια, στο ορνιθοτροφείο, στα περιβόλια, στα αμπέλια, στα πανηγύρια, στα σχολειά, στα λουτροβειά, στις εκκλησιές... Κ' ύστερα πάλι η κραυγή της αγωνίας: «Μη φεύγετε! Σταματήστε τους. Σβήνω».

ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΗ ΧΙΟΥ
Φθινόπωρο 1977

Ε θα μιλεί

Στον κεντρικό δρόμο του χωριού, κοντά στην εκκλησιά, η βρύση. Η Μαριγώ, με τη στάμνα στον ώμο, απάνω σε διπλωμένη ριγωτή πεσέτα, τραβά για νερό συλλοϊσμένη. «Εϊντάθελενε να πει μ' ευτήν την κουβέντα του ο Δημήτρης»;

Ναι, την ώρα που ήγδερνενε, ομπροστά στο χασάπικό του ένα ριφάκι κ' εκείνη επέρνανε, χτες βράδυ, της είπενε: «Ψηλά τη κτίζεις τη φωλιά και θα λυγίσει ο κλώνος και θα σου φύει το πουλί και α σου μείνει ο πόνος, όπα» και τράβηξενε κάτω δυνατά την προβιά του ριφακιού, που τόχενε κρεμασμένο στο τσιγκέλι. «Και θα σου μείνει ο πόνος, είπα» εφώναξενε δυνατά «ο πόνος, είπα». «Καλέ γιάε», τούπα τότες εγώ, «καλέ γιάε ένα πουλί με μουστάκια μιαν οριά».

Εδεδέτσι τούπα εγώ, σαν και μου δα πως τον επερίπαιζα μα ευτός την κουβέντα την είπενε και πως να την πει;

Και πήενενη στη βρύση, μα που η χαρά που είχενε άλλες βολές πως α βρει έδεκει και τις φιλενάδες της να βάλουν τις στάμνες στην αράδα και να πιάσουν κουβέντα ώσπου να γεμίσει η καθεμιά τη δικιά της.

«Μπορεί και να μην εχωράτενε. Ε, μα φταίω κ' εγώ, αφού όλο του αγριεύω άμαν θα μου πει έναν λόγο. Ναι φταίω κ' εγώ. Ε, τον ούριο, όμως. Εϊντα βρε αμαρούκλωτε, μαυραπλή, ξερακιανέ και... γλυκέ (ουγού) κακοχράχεις! Εϊντα ψηλά τη κτίζω τη φωλιά, που έτσι να, ν' απλώσεις τη χερούκλα σου την ήπιασες; Εϊντα ψηλά; Μα μπορεί πάλι να μην θει να την πιάσει και γιάδευτό ε σακαριάζεται. Μα πάλι γιάντα και καλά, όπου με δει κάτιτις α μου πει αφού στις άλλες καλημέρα καλησπέρα και τίποτις άλλο; Ουγού, σαν πολύ τότε σκέβγομαι. Κ' εϊντα με μέλλει; Εγώ μια βολά εν τονε πολυκάμνω γούστο. Ούτε κρύο, ούτε ζέστη. Τώρα, έδωνά που τα λέμενε, αν πα στου κυρού μου και με ζητήσει (ευτός τονε θε για γαμπρό γιατί είναι λε, ο άνο-

στος, νοικοκύρης, ταμαχιάρης, βγάει πολλούς παράες κ' είναι και ψηλός και πιάνουν και τα χέρια του, πίνει μα εν τον πιάνει το ρακί) αν πα και με ζητήσει, εγώ μια βολά θαρρώ πως ε θα πο όχι. Ούτε όμως και ναι. Όλα κι όλα! Α πω: Ότι πει ο κύρης μου».

-Πρόσεχε Μαριγώ να μην σε πατήσει ο γάδαρος. Αγουρο-ξυπνημένη είσαι;

Ήταν ο κύρης του Δημήτρη.

-Όχι, καλέ, Μαστρονικολή μου και σεις! Είπενε γελαστά. Κ' ύστερις το ζο σας είναι καλόχαρο και προσέχει.

-Προσέχει ο γάδαρός μου; Χωρατατζού! Πε του κυρού σου πως άρτω απόψε για να κανονίσωμενε δανεικούς να κάμνωμενε στις Εφτά.

-Αμέ! Νάρτετενε, νάρτετενε. Ήβγαλενε και μια σούμα που τηνε παινά πια από το πρωί ως το βράδυ.

-Ε, μην τονε περιπαίζεις Μαριγώ γιατί θάχει δίκιο. Από σούμα ξέρει.

-Ξέρει και παραξέρει μα και σεις εμ πάτενε πίσω, γερός νάστενε και γιάδευτό τονε παρτικουλάρτενε!

Κι απομακρύθηκενε ο γέρος κι εκούουντανε η σίκλα με την αλυσίδα δεμένη στο σκαρβέλι να κτυπολογά.

Και εν είχενε δίκιο να στενοχωριέται η ούρια η Μαριγώ για την κουβέντα που της είπενε ο Δημήτρης, γιατί εδεκείνο το βράδυ που επήενε σπίτι τος ο γέρο Νικολής εγίνηκενε... πεθερός της. Αμέ!

Κ' εκείνη είν' πια σήμερις γριά, γριά μ' αθριτικά, ρεματικά και άλλα πολλά. Ο Δημήτρης ηζάρωσενε και βαριακού να σκάσει τη Μαριγώ κ' έχουνε πέντε παιδιά κ' ένα σωρό εγγόνια, γερά νάναι, μα η βρύση ε λουτουργά πια σαν και πρώτα! Στάμνες στη σειρά και γέλια, αγάπης, καρδιοχτύπια και καυγάδες, πάπαλα.

Επήεν το νερό με τις σωλήνες στα σπίτια κ' η χαρά ήφουενε από το κεντρικό στενάδι του χωριού.

Η βρύση, στο ίδιο μέρος επόμεινενε κάντρο παλιό ζεστό κι αγαπημένο, ώσπου ν' αδυνατίσει, να ξεθωριάσει, να πάψει να

δηγάται την ιστορία της Μαριγώς και να σταματήσει να μιλεί,
γιατί κανείς πια ε θα γροικά τη γλώσσα της...

ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΧΙΟΥ
Χειμώνας 1979

Στον Άγιο Σίδερο Πετροκοκκίνου

Με το συμπάθιο! Επιτρέψτε μου να σας τους παρουσιάσω, μέσα στον Άγιο Σίδερο Πετροκοκκίνου, Κάμπου, τους ενορίτες του 1937.

Εκείνος ο χοντρός, που είναι στο παγκάρι και μετρά λεφτά και τα κάμνει στοίβες και μασούρια, είν' ο Νικολής ο Μπουγδάνος.

Είναι ξυλέμπορος στη Χώρα, πουλεί κερεστέ κι έχει και τον κινηματογράφο «Αστέρα», στην προκουμαία. Στον Κάμπο, στου Γκιάζου, πίσω από του Αργέντη, κοντά στου Σκάμπουλου είναι και περιβολάρης. Αυτό είναι το πατρογονικό του επάγγελμα και το μεράκι του. Έχει αγορασμένο και το μεγάλο αμυγδαλοχώραφο, μ' ένα παλιό σπίτι, που τότες ήταν το κελί του παπά τ' Άγιου Σίδερου, επάνω στο στενάδι, που από τον Άγιο Σίδερο, βγάζει στον Κοκκαλά, τον κεντρικό χείμαρρο του Κάμπου, στο καινούριο, εκείνα τα χρόνια, γεφύρι. Είναι επίτροπος αλλά δεν ξέρει και πολλά πράγματα από το τυπικό της «λουτουργιάς»! Δε ξέρει αλλά έχει μεγάλη ευλάβεια για τα λεφτά! Αυτό είναι γνωστό και συμφωνεί και ο ίδιος στα χωρατά, αλλά η ευλάβεια δεν είναι μονάχα για τα λεφτά. Σίγουρα είναι και για όλη την υπόθεση της εκκλησίας-ενορίας. Της λειτουργίας της κοινωνίας της ενορίας, της συγκέντρωσης μέσα σε τούτο το μακρόστενο παλιό κτίριο. Έπιπλα, κονιάματα, διάκοσμος, ψαλτάδες, παπάδες, εκκλησίασμα, βοριά-νοτιά μαρμαρένια μνήματα των Πετροκόκκινων με προτομές, κυπαρίσσια, είναι ένας κόσμος που μέσα μπαίνει και ζει ο Νικολής και τον ενδιαφέρει. Δεν έχει καμιά συγκεκριμένη ιδεολογία, ούτε και χρησιμοποιεί συνειδητά ή όχι την εκκλησία και τη θρησκεία για εξυπηρέτηση κάποιας ιδιοτέλειας. Όλοι ξέρουν πως επιμένει να είναι ενορίτης τ' Αγίου Σιδέρου από οικογενειακή παράδοση παρόλο που θα του ήταν πιο εύκολο να ήταν της Παναγιάς Κοκοροβηλιάς του Γκιάζου και

να μην χρειάζεται να περνά ποταμούς και ρυάκια και περιβόλια με λάσπες για να πηγαίνει στον Άγιο Σίδερο. Ήθελε όμως (και δεν του το αμφισβητούσε κανείς) να είναι πρώτος επίτροπος, να κάμνει κάποιο κουμάντο στην πορεία της παράδοσης αυτός κι όχι ο Αλέξανδρος, ο Αργυράκης!

Εκεί πριν από το Δεσποτικό, στο πιο περίοπτο στασίδι, ο Αλέξανδρος, όταν δεν ήταν αυτός επίτροπος πρώτος, που ήταν αδιαμφισβήτητα πρώτος, όταν ήταν επίτροπος. Ψηλός, ασπρομάλλης, αρχοντάνθρωπος, με τη μακριά, που θαρρείς πρόσθετε στην αρχοντιά του, μύτη, τα μακριά δάκτυλα, τις τεράστιες πατούσες, που τον υποχρέωναν να έχει δικά του καλαπόδια, Αλέξανδρος Αθανασίου Αργυράκης.

Είχε κάμει στη Ρωσία στα νιάτα του. Βρήκε από τον πατέρα του μεγάλο περιβόλι στον Κοκκαλά, απέναντι από του Γκούζη, με ψηλά ντουβάρια γύρω-γύρω, με μεγάλο πολυδαίδαλο σπίτι, αυλές λιλαδωτές και μάγγανα, φλαμουριές καρυδιές, καλντερίμια στη σκάρπα της πόρτας, στον ποταμό, με ρεμπαγούς από θυμιανούσικη πέτρα, παλιών ακουστών γενιών ιδιοκτησία, παλιά, ίσως Πετροκοκκίνων. Μ' αυτό το συνδυασμό φυσικής και ιστορικής ομορφιάς, πως να μην νιώθει και ο ίδιος ο Αλέξανδρος, ξεχωριστός! Όλοι τον έλεγαν «ο μπάρμπας»! Ήξερε απ' έξω κι ανακατωτά το τυπικό της λειτουργίας στην εκκλησία. Μουρμούριζε τις φράσεις των ύμνων πριν από τον παπά και τον ψάλτη, που έβρισκαν τον μελά τους, οι άνθρωποι, γιατί τους διόρθωνε την ώρα της λειτουργίας. Κτυπητή η αντίθεσή του με το Μπουγδάνο, γιατί ο Μπουγδάνος δεν ήταν καθόλου «αρχοντικός» στο παρουσιαστικό και στα φερσίματά του. Φλαμουριά ο ένας τσικουδιά ο άλλος!

Ας δούμε τώρα και τους άλλους. Αυτοί οι δυο τρεις ευτραφείς, με τις κοκκινωπές μύτες, είναι οι Χρυσούληδες.

Ο Κωνσταντής, ο Σπύρος, ο Γιώργης. Περιβολάρηδες, που είχαν κάμει μερικά χρόνια στην Αμερική και με εντονότερη κλίση που την είχαν, βέβαια όλοι, στο ρακί! Μόνο που το πίνανε στο σπίτι με γερό φαγητό. Ποτέ στο μπακάλικο! Στην Αμερική, που τύχανε στην ποτοαπαγόρευση, ερεμικέρνανε με πρό-

χειρο, δικής τους επινόησης αποστακτήρα και βγάζανε, ρακί από ζάχαρη!

Εκείνος ο μελαχρινός, ο ψαρομάλλης είναι ο Χριστόψαρος (Μαρτάκης γράφεται), ο Γιάννης.

Είχε κάμει κι αυτός στην Αμερική δέκα χρόνια. Μια δυο φορές έγινε κι αυτός πρώτος επίτροπος. Έτσι σαν κάποιος συμβιβασμός, κάποια λύση, ανάμεσα στον Αργυράκη και τον Μπουγδάνο. Μόνο γι' αυτό κι όχι γιατί ο Γιάννης συγκέντρωνε ή ξεπερνούσε κανέναν τους στα προτερήματα ή τα κουσούρια. Βαριάκουγε. Καλομίλητος, γλυκογέλαστος, αλλά με οξύ κάπως σαρκαστικό χιούμορ. Όταν ένιωθε (κι ένιωθε αρκετές φορές), απέχθεια για κάποιες καταστάσεις ή συμπεριφορές, το γλυκό μούτρο του γινόταν στυφό και από το στόμα του βγαίνανε ζεματιστά επίθετα, όπως «κάμπια», «χρουσσοσαύλα», «μονάντερος», «αναφόρης», «Φιλοποίμης» (Φιλοποίμης ήταν κάποτε στην Καρδαμάδα ένας τύπος μειωμένης πνευματικής ικανότητας). Δεν την ήξερε καθόλου αλλά ήταν λάτρης της βυζαντινής μουσικής και του ρακιού. Στο βάθος καμάρωνε τους γιους του, όταν τους έβλεπε πως του μοιάζανε και τους άρεσε να το πίνουν αλλά τους συμβούλευε «να μην πίνετενε πολύ πιοτί». Κάποιες σκόλες, έπαιρνε τον παπά και τους ψαλτάδες και φίλους στο σπίτι, μετά τη λειτουργία για καφέ με εξέλιξη ρακί, μεζέδες και ψαλσίματα.

Δεξιά, μετά το παγκάρι, ο ψηλός, ο γεροδεμένος, μελαχρινός με τους πλατείς ώμους που έγερνε, λες, προς τη μια πλευρά του, είναι ο Μιχάλης, ο Πλακωτάρης.

Ο πρώτος, από τους πρώτους λεωφορειούχους αυτοκινητιστές της Χίου. Στα νιάτα του έκαμε κι αυτός στην Αμερική και εκεί έμαθε σοφέρ. Ιδιοκτήτης μεγάλου ξερικού αγροκτήματος με αμυγδαλιές και ελιές. Σήμερα με τις γεωτρήσεις αυτό το κτήμα είναι στο μεγαλύτερο μέρος του με πορτοκαλιές και άλλα εσπεριδοειδή. Στιβαρός άντρας, συνετός, ο Μιχάλης, και με έντονη αίσθηση χιούμορ. Μόνο που το έχασε ή το παραβρήκε μια φορά και έχωσε το μούτρο της Σκούνας, του διαβόητου τότε (μερικοί τον είχαν για θυμόσοφο) αλήτη, μέσα στα σκατά του,

όταν μια νύχτα που γύρισε αργά στο σπίτι του με την οικογένεια του, τον βρήκε να αποπατεί στην προσιτή, πίσω βεράντα. Ο Μιχάλης είχε κληρονομήσει και τα φυσικά ταλέντα του θείου του Ελισαίου ή τουλάχιστο τα καμάρωνε πολύ, που ο μπάμπας του αυτός, πότερο αστειευόταν με τον πισινό του παρά με το στόμα. Και κάκακου τα γέλια. Αυτά δεν αρέσανε καθόλου στον Χριστόψαρο αλλά τα αντιμετώπιζε με συγκαταβατικό χαμόγελο σαν αθώα καμώματα που δεν μπορούσαν να μειώσουν το άριστο ήθος του Μιχάλη Πλακωτάρη, των τε προγόνων και απογόνων αυτού, διότι εδώ που τα λέμε σόι πάει το βασίλειο.

Ήταν και το «κουτσό», ο Στέλιος, ο Παΐδας (Γιαβρούμης το παρατσούκλι της οικογένειας).

Μέτριος στο ανάστημα, εύχαρις. Κάποιο «κακό σπυρί» είχε βγάλει κάποτε στο ένα του πόδι, στον αστράγαλο, που τούμεινε αγιάτρευτο και τον ταλαιπώρησε όλη του τη ζωή. Δεν πήγαινε συχνά στην εκκλησιά και ούτε και η ευσέβειά του ήταν βέβαιη. Τσαγκάρης και αγρότης. Αργότερα θα βγει από τον πόλεμο αριστερός και ένας νεαρός, ομοϊδεάτης του, θα σχεδιάσει με κάρβουνο στον τοίχο του τσαγκαράδικού του τον Στάλιν με τονισμένα τα μεγάλα μουστάκια του.

Ήταν και ο Κωστής, ο Ξυλάς (έτος γεννήσεως 1877) με το ύφος Αβραάμ και Ισαάκ. Είχε μπουγάδες (αρσενικά βόδια), και τράγους και ήταν ανεστάτης στα περιβόλια του Πίττα μ' ένα τσούρμο εργάτες, γιους, ανίψια, συμπεθερία, προστατευόμενους και κόσμο να τον τριγυρίζει και να ξεψωμίζει κοντά του χωρίς ζόρισμα για δουλειά. Στην εκκλησία όχι τακτικός αλλά ευσταλής και περιποιημένος. Αυτός πρέπει να μας απασχολήσει κι άλλη φορά. Είναι νταμάρι πλούσιο και τον έχω ανακατέψει στις χιώτικες ιστορίες μου κι άλλες φορές με τα καθημερινά του, με το μακρύ ζωνάρι του τυλιγμένο στη μέση και μέσα χωμένα το πουγκί και την καπνοσακούλα, τα τσιγαρόχαρτα και το τσακουμάκι με το μακρύ φυτίλι.

Δεν έχουν τελειωμό αυτά, ούτε τόπο έχω ούτε χρόνος μου μένει και η υπομονή σας μπορεί νάχει εξαντληθεί. Άλλη φορά πάλι θύμισες ενός από τα τότες ασπρορασοφορεμένα παιδάκια

που έβλεπαν με τ' αθώα μάτια τους τον κόσμο της ενορίας, καθώς συνόδευαν τον παπά στη μικρή και στη μεγάλη είσοδο, στις λειτουργίες, στον Άγιο Ισίδωρο Πετροκοκκίνου Κάμπου Χίου.

ΧΙΑΚΑ
Απρίλιος 1987

Της κουκουναριάς

-Καλλιόπη, θαρρώ πως τόβρα!

-Είντά βρες, άντρα μου; Ονειρεύτηκες πάλι;

-Όχι! Ετοιμάσου να σε κάτσω απάνω στη γαδούρα να πάμενε! Στην κουκουναριά του Νεροκόκκινου. Θα σου τη χαρίσω! Το πιο μεγάλο δέντρο του Κάμπου!

-Την κουκουναριά του Νεροκόκκινου θα μου χαρίσεις; Ένα κουντουρουδίδι δεν εξορτώθηκες, καμένη μου, ένα κουντουρουδίδι και α μου χαρίσεις ευτήν την κουκουναριά του θεού, τον επείραξενε η Καλλιόπη.

-Μην είσαι προπέτης και αγουρόγλωσση! Κι όμως! Εγώ δεν θα σου χαρίσω ένα κουντουρουδίδι αλλά την κουκουναριά του Νεροκόκκινου, πούναι ένα με τον ουρανό, να σου ψάλλει τους αιώνες των αιώνων, εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν!

-Τέλος! Λέγε είντά `δες στον ύπνο σου πάλι! Ήβαλες τίποτις στον εμαυαλό σου;

-Κι αμέ! Ήβαλα! Εσύ είσαι κορίτσι και εν τα ξέρεις ευτά τα μέρη καλά, γιατί ούτε στην ασφεντόνα εγύριζες μικρή, ούτε στο τουφέκι πιο μεγάλη.

-Ευτό μας ήλειπενε!

-Το λοιπό! Εκεί δίπλα στην κουκουναριά του Νεροκόκκινου, στον Κοκκαλά, πουλιέται ένα κτήμα μ' ένα χάλασμα, ελιές, συκιές, αμυγδαλιές, αμπέλι, κ' ένα δυο οξιούς!

-Την ξέρω, ούριε, την κουκουναριά! Και ποιος δεν την ξέρει, αφού φαίνεται από παντού! Δίπλα της είναι το μαγγανοπήγαδο με τη στολισμένη στέρνα, με θυμιανούσικη πέτρα και τα νερά τρέχουν στις γούρνες από τα στόματα μαρμαρένιων λιονταριών. Ξέρω εγώ, γιατί μέστελλενε καμιά βολά η αφεντικίνα μου για απαγγελιές στις Νεροκοκκίνενες.

-Σαν ποιήτρια τάπες! Εδεδέτσι είναι! Έλα, τώρα, να πάμενε να το δούμενε!

Και πήανε με τη γαδούρα μέσα από τους ποταμούς και τα ρυάκια απ' εκεί που δουλεύανε κ' οι δυο τους, στο μεγαλουσιάνικο σπίτι και περιβόλι, στου Σουρέ, στου Μιχαληνού, στου Καλβοκορέση, α σας γελάσω, γιατί βλέπεις άλλο ήταν που ήμεινε στην ψυχή μου απέ τούτηναν την ιστορία!

-Ψηλά, στο ψηλό μέρος του Κάμπου, κάτω από τον κουτρολόμυλο! Εδώ, της λε ο Γιακουμής, θα καθίζομενε, στο τσαρδάκι, να πίνωμενε τον καφέ μας, ο λόγος μου, και να σιριανίζομενε κάτω τον Κάμπο! Εν σου χαρίζω μόνο την κουκουναριά αλλά και όλον τον Κάμπο με τις πορτοκαλιές του, απ' εδώ μέχρι τα Θυμιανά!

-Καλά, καλά! Σύμφωνοι! Όλα φαίνονται απ' έδωνα και χωρίς τσαρδάκι!

-Όχι! Εγώ α κάμω και τσαρδάκι! Τόπα κι α το κάμω!

-Κάμε το! Α βάζω και γλάστρες γύρω-γύρω, συνεχίζει το όνειρο η Καλλιόπη, με λουλούδια. Θα γίνουν αυλόγυροι, γύρω από το σπίτι, που α κτίσομενε.

-Σπίτι! Εκατάλαβές το πως τόχω στο νου μου!

-Ε, καλά! Που θάβαζες το τσαρδάκι, στον αέρα; Θα το κτίσομενε, το λοιπόν, σε τούτα τα χαλάσματα, που ποιος ξέρει είναι πλούσιοι και μερακλήδες θάχανε τον πύργο τους! Κ' εμείς συνέχεια τους! Και να σου πω, εσένα σου πάει κι όλας, που είσαι απηλός κι αρκέψανε και ψαρένουνε και λιγάκι τα μαλλιά σου κ' είναι και τα μάτια σου γαλανά και σαν που είσαι και μερακλής και στο ντύσιμό σου στην τρίχα με γυαλισμένα τα παπούτσια σου κι ατσαλάκωτο το βρακί σου όπως περνάς με την άμαξα, ο κόσμος περνά εσένα για τ' αφεντικό και το αφεντικό σου για αμαξά, που τον ήκατσε στο πίσω μέρος, έτσι για να κάμνεις γούστο να κουμαντέρνεις εσύ τα αλόγατα! Σου πάει! Μόνο που α βγάλω καμιά βολά τα μάτια της, της Κοκόνας που σε βλέπει και σε λιμπίζεται! Θα της τα βγάλω!

-Αλί! Σαν να μου φαίνεται, Καλλιόπη, πως ούρια βλέπεις τα πράματα γιατί ο έρωτας είναι στραβός, που λένε, ή είσαι φαντασμένη μα και ζουλιάρα μαζί! Καμαρώνεις που είμαι πιο φανούζος από τ' αφεντικό, αλλά ζουλεύεις κιόλας και την αφεντι-

κίνα, τη χριστιανή, που της αρέσω, γιατί, ως φαίνεται, έχει καλό γούστο η γυναίκα!

-Ξίκη!

-Να! Έδωνά έχει παλιό πηγάδι, θα το διορθώσωμενε, θα βάλωμενε και μάγγανο και α φυτέψωμενε και περιβόλι με μαντερινιές, πορτοκαλιές σ' όλο το κτήμα. Μόνο ένα κομμάτι χωράφι αφήκωμενε για ζαρζαβατικά και πούλουδα γιατί θέλω να σ' έχω με τις πιπεργιές σου, τη γλιστρίδα σου, το μαντανό σου, τις φουγκέτες σου, τους βασιλικούς σου, τους κόσμους σου και το καθετί σου! Και για δε! Κ' εσένα σου πάει! Για να σε δω! Λιγάκι ροτζιασμένη από τη λάτρα, σε ξένα χέρια, είσαι, μα σάματις και η Καλβοκορέσαινα αν εδούλευενε, πιο καλή θάτανε; Όπα! Έλα να σε σηκώσω να δεις από ψηλά το κτήμα μας και άρπα κ' ένα φιλί να το στείλεις παντού!

-Καλέ κάτσε φρένιμα, θεόλωλε! Να μη μας πάρει το μάτι κ' έδεκείνου του μαίταψή του γέρο Δήμου, του Πλακωτάρη και δεν ντρέπεσαι! Το λοιπόν, και μένα μ' αρέσει. Να το πάρωμενε!

-Ούτε λόγος! Θα σκάβω, θα ποτίζω, θα κλαδεύω, θα κόβω τους καρπούς κ' εσύ το μισοτάχινο θα μου φέρνεις κολατσιό, σε μένα και στο κοπέλι ή τον εργάτη μας, αν έχομενε και το πρωί καφέ! Και θ' ακούμενε κ' ευτό το θεϊκό ψίθυρο απέ τις βελόνες της κουκουναριάς! Και θάρθουν και τα παιδάκια, γιοι και κόρες και θα γεμίζει ο κόσμος απέ τις φωνές, κλιάματα και τα γέλια τους και η κουκουναριά θα μας χαίρεται! Δηλαδή πουλιά στα δέντρα και στον ουρανό, παιδιά στη γης και ψαλμουδία δική μου «Σώσον, Κύριε τον λαόν σου και ευλόγησον την κληρονομία σου...» και «Σε φουντωμένου δέντρου κλωνάριν κάθετα σπίνος και κελαδεί...»

-Δόξα νάχει τ' όνομά του, που μας αξίωσενε, τόσα χρόνια σε ξένα χέρια εδώ, εσένα και στην Αμερική, να μαζέψωμενε τον παρά που χρειάζεται! Λες να μας φτάσουνε όσα έχομενε μαζεμένα;

-Ναι! Τα κουβέντιασα κι εσυφωνήσαμενε στο ποσό, αλλά είπα μόνο με έναν όρο! Να θε και η γυναίκα μου! Το λοιπό γι αυτό ήφερα κι εσένα κι αφού σ' αρέσει, α γίνει! Όλα κι όλα!

Κι οληνυχτίς της νύχτας επυρολατούσεν το μυαλό και των εδυνώ τους κ' εκτίζανε το σπίτι, πότε έτσι και πότε αλλιώς, το επιπλώνανε κ' εμετακουνούσαν τα έπιπλα από το ένα μέρος στο άλλο, για να τα φέρουνε σε λογαριασμό και στο γούστο τους και στη βολή τους! Έκαμναν τα τοιχογύρια των αυλογύρων, εκτίζανε αρτάνες κ' εφυτεύανε παπαδιές, τριανταφυλλιές, σαρκίμια και γιασεμιά, πορτοκαλιές, φλαμουριές, ακακίες και κυπαρίσσια και άλλα δέντρα, δέντρα..

Και το πρωί ο Γιακουμής παίρνει μέσα στη σακούλα τους παράδες, τα λοίτζια, καθίζει απάνω στη γαδούρα και πάει για νάβγει επιτέλους το όνειρο, επιτέλους.. «Καλή στράτα, Γιακουμή, καλή στράτα»

Και τράβηξε ο Γιακουμής, τις στράτες του Κάμπου, στενάδια και ποταμούς και εχαιρέτανε με γέλια τα δέντρα, τις πορτοκαλιές και τα γιασεμιά και τις φλαμουριές και τα λιλλάδια, τις καπαριές και τους Καμπούσους με παραπάνω, απ' ότι ήτανε το συνήθειό του, λόγια. Και φτάνει στη μεγάλη πόρτα! Σαρτά από τη γαδούρα δένει το σκοινί του ζου στο κουρκέλι, κτυπά το καμπανάκι τ' ανοίγουνε, μπαίνει, πατεί και πορπατεί στα λιλλαδωτά, ανηβαίνει τις πλατειές σκάλες και μπαίνει στη σάλα, χαιρετά και πιάνει τη κουβέντα με τ' αφεντικό, πίνουν τον καφέ και φέρνει από μέσα τα κουντράτα ο συμβολαιογράφος, τα διαβάζουνε αλλά την ώρα που ήταν να μετρήσει τους παράδες, βάζει ο Γιακουμής στο ζωνάρι το χέρι του, το πασπατεύει απ' εδώ, απ' εκεί μ' αγωνία, τον πιάνει τρομάρα και σαρτά απάνω σαν να σάλεψε το μυαλόν του! Βγαίνει από τη σάλα, κοιτάζει χαμένος το τσαρδάκι, κατρακυλά τις σκάλες, το λιλλαδωτό, τη σκάρπα, το μέρος που ήδεσενε τη γαδούρα, τη λυει, σαρτά απάνω στο σαμάρι, κεντά το ζο, κτυπά το καπίστρι του, το κάμνει να τρέχει γλήγορα-γλήγορα σαν αφιονισμένο, μέσα στους ποταμούς, τ' αρυάκια, τα στενάδια και τα στρατάκια, που πέρασεν ερχούμενος. Κοιτάζει λωλά απεδώ, απεκεί, βουίζει το κεφάλι του, παίζουν αλλοπαρμένα τα μάτια του κι όποιον βλέπει τον αρωτά μην ήβρεν το πουγκί του! Από τους ανθρώπους ήκουενο μόνο ένα «όχι» ή κ' ένα χαμένο τίποτις και ήπιασενε να ρωτά τα

δέντρα και τις καπαριές και τα ταφλάνια και τα πουλιά να τότε φωτίσουνε! Κ' επήρην τη στράτα δυο, τρεις και τέσσερις φορές, απάνω-κάτω, ομπρός-πίσω και την άλλη μέρα και την παράλλη! Τίποτις! Παίρνει στο τέλος την Καλλιόπη, την διάπορη, την άφωνη και την πα κάτω από την κουκουναριά του Νεροκόκκινου και την κοιτάζανε κι οι δυο τους παραπονεμένα. Τα νερά τρέχουνε στις γούρνες, τα χρυσόψαρα χορεύουνε στη στέρνα. Που τη βρίσκουνε την όρεξη! «Ε, Καλλιόπη! Ο πλάστης! Καλλιόπη μου! Άκου την κουκουναριά! Μας απαντά! Που είναι το πουγκί μας, θεά»; Και δεν ξέρω είντα, τους είπεν η κουκουναριά αλλά ότι και νάτανε, φαίνεται πως ήπιασενε, γιατί ύστερις απ' ένα διάστημα ευρεθήκανε με δικό τους περιβόλι, σπίτι, μάγγανο, στέρνα σ' αδερφομοίρι κτήμα και μαζί, δηλαδή, με άλλον περιβολάρη που τους ήβγεν τζαναμπέτης, μα είντα να κάμεις;

Τις μαντερινιές και τις πορτοκαλιές τους, τις ερήμαζενε, χρονιές, χρονιές η ασκοθάλασσα και αγώνας αφ' την αρχή, μα είντα να κάμεις! Πότε επιάνανε λεφτά από τα πορτοκάλια, πότε (τις πιότερες φορές) εν επιάνανε, μα είντα να κάμεις! Κάτιτις θα μπόριενε να τους πει και γιάδευτα, η κουκουναριά, αλλά την ήκοψενε κάποτες ο Νεροκόκκινος γιατί τον εταπείνωνε το μεγαλείο της! Τον εσύγχυζενε! Την εξαφάνισενε, λε, και για να μην κουβεντιάξει μαζί της ο Γιακουμής.

Ο Γιακουμής όμως στ' αναμεταξύ, με τα χρόνια, ήγινενε φιλόσοφος και σαν που κτύπανε στο ρεμπαγό, να καθαρίσει το τσιμπούκι του, ήλκενε στα εγγόνια του: «Χμ, τον εγελάσανε το Νεροκόκκινο! Με την κουκουναριά, όσο ζιώ, θα μιλώ!»

ΧΙΑΚΗ
Ιανουάριος 1989

Χωρίς να πάει στα Δότια

Τους έχω μαζί μου, σκέπτεται ο Σταυρινός. Τους έχω μαζί μου, τις στιγμές που θα ευχαριστιούντανε. Όπου χαίρομαι, χαίρουνταινε κ' ευτοί. Όπου λαλούν μου οι πετεινοί, τους ακούνε κ' εκείνοι. Όπου τραγουδεί το φλιώρι για μένα, τ' ακούνε κ' εκείνοι, μάνα και κύρης, που εν ζιούνε πια. Τώρα μου συνεμπαίνει, πως είχεν, ο καμένος, απέ μικρός, όνειρα, σαν όλα τα Καμπουσιάκια, να πάει στα Δότια. Όλο να πάει κι' όλο να πάει κι' όλο δεν ερκούνταν η σειρά. Επερνούσανε οι Σεπτέβρηδες κ' οι Οχτώβρηδες, οι μήνες του τουφεκιού, επερνούσανε τα χρόνια, εκόντεβενε η ώρα να ξενιτευτεί κι ακόμα ν' απαντέχει να πα στα Δότια.

Όλοι οι Καμπούσοι, μικροί και μεγάλοι, εμιλούσανε στις παρέες, στους καφενέδες, στου Κωσταντή τ' Αργυράκη τα καζαναριά, στη δουλειά και στους αυλόγυρους της εκκλησιάς για τα Δότια. Εκείνο στον Ψάρωνα των Δοτιώ, το άλλο στον Τράχωνα, τότες στα Δότια, ο κύρης μου με πήρενε μαζί να στένω αξόβεργα ο ένας, τόσανα ορτύκια ήστειλενε σήμερας της γυναίκας του ο Μικές και τόσα ο κύρης μου, ήλεενε ο άλλος κι ας τονε κουρουντίζουνε πως δεν τα κανεύει οι ζουλιάρηδες. Δότια και Δότια και Δότια! Που ν' αποκοτήσει, το Γιαννάκι να πει πως εν επήεν ποτές του κι ως φαίνεται ούτε και τον κύρη του εφήκανε τα κρίματα να πάει στην παράδεισο.

Ούτε κ' εκείνος, ο καμένος, τα κατήφερενε αφ' τη δουλειά στα ξένα μούρκια την ημέρα και με το φανάρι, τη νύχτα, στα δικά του χωραφάκια, να αναστήσει το τσούρμο τα παιδιά του. Ούτε κείνος τα κατήφερενε να πάει. Τι λογίως, το λοιπό, να πάει και το Γιαννάκι του στα Δότια, να τα δει και να μιλεί κ' ευτό για τα Δότια, αφού εν επήεν ούτε και ο ίδιος ποτές του, σ' ευτή τη γη των πουλιών;

Μια βολά, (θυμάται ο Σταυρινός του), μια βολά είπεν κι'

ο κύρης μου, το Γιαννάκι (έδεδετσι τον ελέανε γιατί ήτανε μικρός και συμπαθητικός) είπενε, το λοιπό, πως ήσπασενε ο διάβολος το ποδάρι του και επί τέλους θα πήαινε στα Δότια. Ήτανε τότε κοπελλάκι στου Μάστρο Νικολή, στο Φραγκοβούνι του Κάμπου και του λε τ` αφεντικό του, μια μέρα: «Αύριο α μας πας με τα μουλάρια στα Δότια. Θάρτεις κι εσύ και θα γυρίσεις πίσω με το ένα μουλάρι για να μη χασομερούνε και τα δυο. Πάμε με τον κουνιό μου». Το παιδάκι απέ τη χαρά του εκόντενε να κατουρηθεί απάνω του και όλην την νύχτα, ώσπου να φέξει ο Θεός την ημέραν, εν ήκλεισενε μάτι. Εφουσκώνανε τα στήθια του κι άμαν τον εμισόπαιρνε κομματάκι ο ύπνος, επέτανε. Ήβλεπενε όνειρα, πως επέτανε απάνω από τον Κάμπο, τους Βαβύλους και τον Ανέμωνα εκεί κι όλας ήπαιζενε με τα φτερά των μύλων. Τους ήκαμνε τσαλίμια και εκοροΐδευνε τους μυλωνάδες, που του βάζανε τις φωνές πως α σκοτωθεί, πως α χαλάσει τα φτερά τος, μα ευτός το χαβά του μια προς τ` απάνω ψηλά στον αέρα και βουτιά στα φτερά και κοντοβότι να τους ξεφύει και ξανά τα ίδια, ώσπου να συνεχίσει το πέταγμά του για τα Δότια, απάνω από τα μαστιχόχωρα, τους σκίνους, τις ελιές, τις συκιές, το Σταυρί και στα ασπροχώματα της λαγκαδιάς του, που στρώνουν στους σκίνους κι απάνω απέ τη Σικελιά.

Πιο κει εν έχει παεμένα στη ζωή του. Μια βολά τον επήρεν μαζί του, πιο μικρό, ο Μάστρο Νικολής, που κάμνουνε το παναγύρι της Σικελιάς οι Καμπούσοι. Του τόχεν ταμένα. Τον ήκατσενε στα ξεκάπουλα του ζου, με το συμπάθιο. Του πέρασενε το σκοινί στη μέση του, με θελιά στα σκαρβέλια και το Γιαννάκι στην αρχή επειράχτηκενε γιατί ελογάριαζενε τον εαυτό του για μεγάλο (είχενε έδωνα που τα λέμενε φουμαρισμένα κρυφά, κάμποσα στριφτά τσιγάρα). Μα τέλος τόνοιωσενε και σαν τρυφεράδα απέ το Μάστρο Νικολή, που κ` ευτός στα μικράτα του, μπορεί νάκαμενε κοπελλάκι. Το λοιπό, το Γιαννάκι μέχρι τη Σικελιά εμπόριενε να βλέπει στον ύπνο του. Παρακεί όχι! Καλέ, είντα λέτενε όχι! Μα για παρακεί, προς τα Δότια, ήτανε που φλόγωνενε σε όνειρο που επέτανε σε βουνά και λαγκαδία, μέσα σε κοπάδια ορτύκια, τρυγόνια, συχοχλιούς και σύννεφα σουιτά-

κια απάνω απέ τα ποταμούδια, χαλάσματα, τον Πύργο, τον άγριο και σκοτεινό, έτσι τον εφαντάζοντανε, τις ράχες των βουνών, τους τουφεκιάρηδες, τα ζα και τη θάλασσα με τ' αγριοπερίστερα στ' απάτητα γκρεμά κ' εμύριζεν παντού καμένος στόκος του τουφεκιού, εκουδουνίζανε τ' ασκάγια στα μπουβερικά στις στέκες και κάτω απέ τις κατσαδόρες των αβιτζίδων. Οι καλύβες τος κ' οι φρίζες τος με τα κλαδιά, εμυρίζανε, εδωνά που τα λέμενε ακόμα και στο όνειρο του Γιαννακιού, ρακί, γιατί οι Καμπούσοι εκατελούσανε πεντόκαρτα και μπουσεδάκια, που κουβαλούσανε μαζί τος.

Και επί τέλους ήφεξε! Το Γιαννάκι, η αλήθεια, επετάχτηκενε απέ το γιατάκι του, στον οντά, σκοτεινά ακόμη και τ' αφεντικό, που ήτανε μεγάλος κ' έσηκώνοντανε νωρίς, να κάμει τον καβέ του μοναχός του, πριχού ξυπνήσουν οι γυναίκες, τον επήρενε είδηση κ' ήβγεν στο τσαρδάκι και του φώναζε «Είντάπαθες, βρε Γιάννη; Γιατί εσηκώθηκες; Γείρε ακόμα κομματάκι γιατί σήμερας έχεις δρόμο να κάμεις και θα πορπατείς πίσω απέ τα μουλάρια. Μην περιμένεις ξεκάπουλα. Τα ζα θάναι φορτωμένα. Ύστερις εσύ είσαι μεγάλος πια. Κοιμήσου. Άντε, ακούς; Σβερκιές μου μυρίζονταινε.

Ποτές του εν εκτύпанε ο καμένος. Εδεδέτσι μόνο τόλεε. «Μάστρο Νικολή ε με παίρνει ο ύπνος, να κάμω καμιά δουλειά; Να φέρω τις κούφες απάνω για τα πράματα που α πάρωμεν μαζί; Στα Δότια, εν είπετενε, θαρρώ, πως α πάμενε;» «Ναι! Σους! Κοιμήσου», είπε.

Εξημέρωσανε και το Γιαννάκι ήζιεν κι ονειρεύοντανε μαζί, παναγύρι. Ήτρεχεν απάνω κάτω, να ξύσει με την ξύστρα τις πλάτες των μουλαριών, να καθαρίσουνε και να γυαλίσουνε τα καπούλια τος, να κουβαλήσει απάνω τα ντυμένα με τσουβάλια κουφάκια, τις φόρες (των μαντερινιών) να τα φέρει κάτω γεμάτα, να κουνεί τα χέρια του και τα κανιά του σα νευρόσπαστο και να λε παραπάνω κουβέντες, που εν εσυνήθιζενε ποτές του και το αφεντικό και οι γυναίκες κ' εκείνη η Πωλίνα, η κόρη του, η συνομήλικιά του, το διαβολάκι, που τούρεσανε του Γιαννακιού να την ανακατεύει στ' όνειρο και στο ξύπνιο του με τις καρδερίνες

και τα γιασεμιά, τον εβλέπανε περίεργοι, γιατί και καλά το παιδάκι να φέρνεται εδεδέτσι σήμερα, που είχε κιόλας να πάρει του κόσμου την κούραση, να τρεχοβολά τόσο δρόμο πίσω απέ τα μουλάρια;

Σε κάτιτις μόνο, σε κάτιτις για παιχνίδι, επήεν το γελαστό μυαλό του Πωλινακιού κ' ελωλοπαίζανε τα ματάκια της. Μα τίποτις άλλο. Καμιανού εν επήεν ο νους του στο είντα ήτανε ευτή η χαρά του Γιάννη, του κοπελιού τος. «Βρ' εγώ πάω στα Δότια, ήλεενε μέσα του, το Γιαννάκι. Πάω στα Δότια! Θα πάω στα Δότια! Είντα, γιατί; Εν έχω πάει; Εγώ στα Δότια; Ευτό μας ήλειπενε! Κι αμέ! Έχω πάει! Γιατί; Θαρρείτενε, πως εγώ μονάχα και ο κύρης μου, απέ όλους του Καμπούσους, εν έχομενε παεμένα στα Δότια; Επή! Μα βλέπεις, κάθε φορά που πάει κανείς στα Δότια έχει μεγάλη χαρά και λαχτάρα! Σήμερα πάω ξανά στα Δότια, βρε! Μπορεί να μου δώκουνε και το τουφεκι να ρίξω κ' εγώ καμιά τουφεκιά. Μα και να μην μου το δώκουνε, το παίρνω μοναχός μου! Ούριος είμαι;»

Έτοιμα τα ζά. Ανηβήκανε οι μεγάλοι στις πεζούλες και εκάτσανε στα σαμάρια. Το Γιαννάκι από πίσω. Οι γυναίκες απέ το τσαρδάκι: «Καλή στράτα, καλή στράτα και να μας στέλλετνε δικά σας ορτύκια, όχι αγοραστά!» Τους έπειράζανε κ' ευτοί έγελούσανε γιατί είχανε όνομα κ' οι δυο πως τα χτυπούσανε.

Επορπατούσανε, επορπατούσανε. Επεράσανε απέ το σκολειό, το Κοινό, στο Σταφυλά, ετραβήξανε μέσα το στενό του Κοκκαλά κ' ύστερις το στενάδι τ' Άγιου Σίδερου Πετροκοκκίνου κ' ήβγανε στον αμαξωτό που πα Βαβύλους, Θολοποτάμι, Αρμόλια, Πυργί. «Ελα, Γιαννάκι, απάνω στα ξεκάπουλα του δικού μου, πούναι πιο νέο μουλάρι κι αγαντά. Σάρτα στα ξεκάπουλα». «Τσου! Ε θέλω». Που να κουραστεί το Γιαννάκι! Επέτανε! Σε κάνα δυο ώρες εφτάσανε στη Σικελιά και πήρανε την κατηφόρα για τα χωράφια της Καλαμωτής, που η κοιλάδα με τις ελιές, ενοίγουντανε ομπροστά τος, με τα μάγια της θάλασσας στο βάθος. «Εδώ είναι το άγριο μελίτσι μέσα στο βράχο». Ο Γιάννης ήβλεπενε απ' εδώ κι απ' εκεί κ' εξεσήκωνε τον κόσμο, να πάρει μέσα του φωτογραφίες για νάχει να λε κ' ευτός!

Εκατηβήκανε στο δενδρολογημένο κάμπο πριν απέ τη Καλαμωτή. «Πάνε και από την άλλη μεριά» του λέανε «απέ τ' Αρμόλια». «Το ξέρω, το ξέρω. Ναι, απέ τα Αρμόλια κ' ύστερις πριν απέ το Πυργί στρέφομενε αριστερά». «Βρε, που το ξέρεις; Έχεις πάει; Γιαννάκι;» «Αμέ! Είντα στα Δότια εν έχω παεμένα; Έχω πάει». Ανηφόρες, κατηφόρες, μουλαρόστρατες κι αρνάκια, ελιές, κουντουρουδιές, συκιές και πρίνοι και κάποτες εφτάσανε στο μουλαρόδρομο του Νεμποριού. Η λαχτάρα του Γιάννη εφούντωνε! Αρχίζουν τα Δότια. Απ' εδώ πια αρχίζουν τα Δότια. Σε κομμάτι! Σε κομμάτι!

Ο Μάστρο Νικολής όμως, ανύποπτος για τη λαχτάρα του Γιαννακιού, αφού εφάανε ψωμί και τυρί σε μια δροσιά που εσταματήσανε κομμάτι, λε: «Ξέρεις είντα λέω γώ; Κ' ευτό να γίνει το δίχως άλλο! Να ξεφορτώσω τα πράματα του μιανού μουλαριού στο άλλο κ' εμείς να πάμεν με τα ποδάρια τον επίλοιπο δρόμο. Κοντά είναι. Και το Γιαννάκι να πάρει το ένα μουλάρι και να γυρίσει, απ' εδώ πίσω στον Κάμπο. Δεν είναι ανάγκη νάρτει ίσια με τα Δότια για να μη νυχτιαστεί κιάλας και να μη χασομερήσει φεύγοντας αύριο».

Θεέ μου! Το Γιαννάκι ήμεινε το καμένο σύξυλο και εν ήκουونه πια τίποτις. Εν ήννοιωνε τίποτις. Τ' αυτιά του, τα μάτια του και το πετσί του τ' ακρήστεψενε ευτή η κουβέντα. «Κουνήσου Γιάννη! Να σε τσιμπήσω! Είντάπαθες; Εκοιμήθηκες; Άντε! Ξεφόρτωνε την καστανή».

Τον εκούνησενε. Το Γιαννάκι ήκαμεν ότι του λέανε σαν νάτανε κούτσα και του πατούσανε κουμπιά να κουνιέται με τις κουβέντες τος. Εσκοτείνιασενε το μουτράκι του μα εδάγκανενε τ' αχειλή του και δεν εμίλιενε για να μη του ξεφύει πνιχτό κλιάμα και, Θε μου, θα το παίρνανε χαμπάρι πως εν είχεν πάει ποτές του στα Δότια! Σε κομμάτι, απάνω στο μουλάρι, στο γυρισμό, ήπαιζενε ο έμναλός του κι ονειρεύουντανε τα ίδια όνειρα με τα πρωινά, μα ανάποδα.

Σε δυο χρόνια ήκοψενε, μια μέρα, ένα γαρούφαλο μεγάλο και κόκκινο, εχάδεψενε μ' ευτό το μελαχρινό μουτράκι της και το `βαλενε σαν παιχνίδι στ' αχειλή της. Του το φίλησενε με ο-

γρά παιχνιδιστά ματάκια το Πωλινάκι κ' ήφυνε, ο Γιάννης, στην Αμερική, χωρίς να τα κατηφέρει να πάει στα Δότια. Όλα τα Καμπουσάκια, εκεί στην ξενιτιά, μετά το εργοστάσιο, στη κάμερα και στις παρέες, όποτε τους ήφηνεν η σκληρή ζωή να ανασάνουνε, εφέρνανε συχνά την κουβέντα στα Δότια κι ο Γιάννης εν ήλεενε σε κανένα πως εν έχει πάει ποτές του και θόλωνε κιόλας τα νερά γιατί επέτανε καμιά κουβέντα για το δρομολόγιο μέχρι τα Δότια. Και η λαχτάρα και το όνειρο εμείνανε μέσα στη ψυχή του δέκα χρόνια, μέχρι που γύρισενε πίσω στη Χίος περιβολάρης.

Εγόρασενε ομπροστογιεμιά δυο. Ένα διπλό και μια πιτσιλίστρια μονή για τις πούλες και τους ατομάχους. Μα που Δότια! Τον επήραν από κάτω η ζωή, γάμος, παιδιά, πηγαδάδες για νάβρει νερό, φύτεμα περιβολιού. Μόνο στα βασιλειωνοικούσικα και στα περιβόλια ήριχτενε καμιά τουφεκιά στις τσικουδιές. Τα Δότια ακόμα όνειρο πια, δεύτερη, τρίτη, τετάρτη, μπορεί και τελευταία έννοια. Μα τα όνειρα δεν χάνονται. Όλο και σαρτούνε μόλις νεστέξει μια στιγμή, (μια τόσηνά στιγμή) και νάσου τα στην καρδιά μας.

Ο Γιάννης ήγινενε Μάστρο Γιάννης. Ήρτεν ο μεγάλος πόλεμος! Που Δότια! Τελειώνει ο πόλεμος. Ανέχεις, αγώνας για το ξαναστήλωμα, συμπαραλιάζει το κορμί και τη διάθεση και ο βαρύς ανηβάτης (άσθμα) που τον ήβρενε, τα παιδιά μεγαλώνουν, μεγαλώνουν κι οι ανάγκες. Τα Δότια... Το όνειρο, που όμως δεν γίνεται, παράπονο. Δεν αφήνει σίγουρα και η περηφάνια να γίνει παράπονο μα μπορεί και γιατί το όνειρο έχει το καλό να μεγαλώνει τον κόσμο. Έλα όμως που το όνειρο είναι μεράκι και όσο κι αν το ξεθωριάσει η ζωή το μεράκι μένει κάτιτις σαν άστιφτη πληγή!

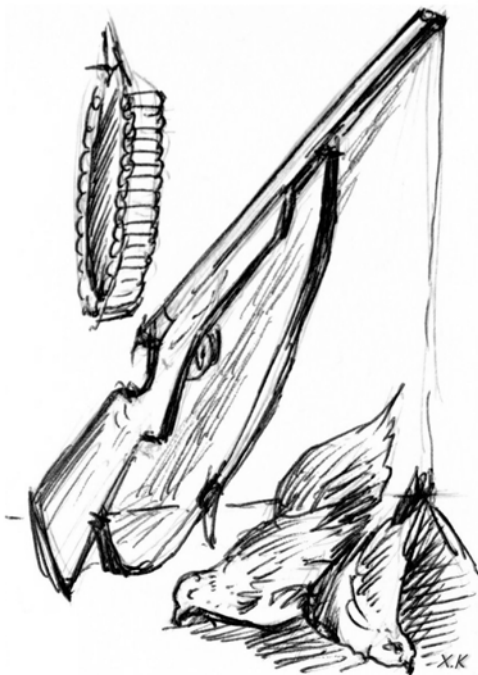
Νάσαι δεκαπέντε χρονώ Καμπούσης και να μην έχεις πάει στα Δότια, ψηλά χαμηλά υποφέρνεται, μα νάσαι εβδομήντα, ογδόντα και να μην έχεις πάει...

Γερατειά. Εμείς οι γιοι του, έχομενε όλοι αυτοκίνητα. Συζητούμενε για τα Δότια. Μιλεί κι ο γέρο Γιάννης για τα Δότια σαν νάχει πάει. Ξέρομενε τη λαχτάρα του, μα τότε δεν μπορεί

να μετακινηθεί, τότε εμείς, μέσα στη φούρια μας, δεν τονε προσέχομενε και το αμελούμενε να τονε πάμενε, φτάνει το τέλος και ο Μάστρο Γιάννης φεύγει από τη ζωή, χωρίς να πάει στα Δότια...

Άραγεσ εκεί στον άλλον κόσμο, οι Καμπούσοι και οι άλλοι Χιώτες μιλούν για τα Δότια; Θεέ μου, ας τα ξεχάσουνε!

ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΣ
Χειμώνας 1989

Το σαράκι

Η Μαριγώ λε της Αγγερούς κ' η Αγγερού λε της Μαριγώς:

-Χμ! Καλός είναι, μα είντα την ήθελενε ευτήν την σπιταρώνα, σαν ναν' ο Λιβανός! Κομποφανίες! Κι αμέ η στέρνα απόξω; Είντα α την κάμει τη στέρνα αφού τώρα το νερό πα στα περιβόλια κατ' ευθεία απέ το σωλήνα της τρυπανιάς; Αχρείααστη! Ήμαρτον σε Κύριε! Μα κ' η αδελφή του ε, εμ πα' πίσω! Κάτσε, μωρή, στ' αυγά σου, ξερή και δαυλιασμένη, που πας και παίζεις χαρτιά με τις κοκόνες απέ τη χώρα και τις ξενιτιές, σ' ευτό το παλιό μεγαλουσιάνικο σπίτι, που `γόρασενε ο εργολάβος. Σαν και μου δα, κάτιτίς είμαι κ' εγώ! Εξεχάσαμενε βλέπεις... Έλα ας μην τα συζητούμενε κι ας μην τα σκαλίζομενε γιατί βρωμούνε.

-Είχεν και τα μούτρα να πει και για την κουνιάδα μου πως βάζει τα ποπόνια της απάνω στις πεζούλες του τσαρδακιού για να δείχτεται πως έχουν πια καλό μποστάνι ! Ε, μα, αφού κ' ευτή εν έχει τίποτις άλλο, δείχτει το μποστάνι της! Μην τύχει, όμως και της το πείτενε γιατί είναι κ' ευτή η κουνιάδα μου, Θε μου φύλαε! Μια χρουσοσαύλα, να μην πέσεις στη γλώσσα της! Την μιαν την βρίσκει χοντρή, την άλλη στραβοκάνα και την άλλη διπλορούθουνη, λες και υπάρχουνε ανθρώποι με ένα ρουθούνι! Ε, είντα να πεις! Κόσμος!

Την προχτές επορπάτουνε να πάω στου Κλούβα και ποιους να δω και τι λογιώς να τους δω! Την κόρη του Νικολή (που η μάνα της, πια, όλο περί τιμής μιλεί) βλέπω που λες την κόρην της, νάχει, έδεκεί στον κισσό, στη γωνιά, αγκαλιασμένο το Δημήτρη του Γιώργη...

-Μα, ευτόνε ε θα τον πάρει ή κόρη σου;

-Άκου να δεις! Το λοιπό, τον είχεν αγκαλιασμένο (αν σου λέω ψέματα να πέσει φωτιά και να με κάψει) τον είχεν αγκαλια-

σμένο και του πιπίλιε το στόμα του, να τονε ξεζουμίσει και σαν κύριε της να μορτοκαούνε έδεκει και ώχονους. Και, για δε, φαίνεται πως το παλικάρι (γιατί εντός είναι σοβαρόν παιδί) εν εκαλόθελνε και ήμποθενε να της ξεφύει. Μα που ευτή! Να τον πνίξει! Κι αν πεις και τίποτις σου λένε πως είσαι γρουσουζης και ζουλιάρης κ' έδευτά! Και ναμικιώρης και φίδι.

-Ευτό, πως είμαι φαρμεκεμένη, μου την είπανε ευτήν την κουβέντα! Και ποια; Η Μπατία με τ' όνομα! Πούχει, πια, τους γιους της με τα παπόρια να τους τρων τα κύματα για νάχει ευτή τ' αυτοκίνητά της και τα καλά και τ' αγαθά της, αντί να τος κάμνει οικονομή για το μέλλον τος! Ντροπής. Μα που ντροπή! Και τι Μπατία! Μπατού την ελέανε απέ μικρή, μα ευτή σιγά-σιγά, η φαντασμένη, κοντεύει να το κάμει Υπατία. Μα (αμάρτησα Θε μου) καλά κάμνει όμως η νύφη της και στολίζει τα κούτελα του γιου της, του καπετάνιου, θα μου πεις είντα φται' κ' εντός! Ας την παίρνει μαζί του στα παπόρια, πρώτος είναι λε, εκτός και το λε ψέματα, ποιος ξέρει... Ας την παίρνει μαζί του για νάχει τα κούτελά του ήσυχα. Ήλεα να του κάμω ένα γράμμα χωρίς υπογραφή και να του λέω νάχει το νου του, μα υστέρα πάλι λέω, μωρή γύρευε τη δουλειά σου μην μπελογραντίσεις, σαν που την ήπαθενε ένας Βρονταδούσης θαρρώ, Καρδαμυλίτης, ε θυμούμαι, που τον ανακαλύψανε και τονε κάμανε μαύρο στο ξύλο τον άνθρωπο! Και γιατί περικαλώ; Καλά εν ήκαμενε;

Τέλος, ας κοιτάζομενε τα σπιτικά μας και τα παιδιά μας. Εμένα, δόξα σοι ο Θεός, πάνε καλά. Κι οι καθηγητές όλο μπράβο και μπράβο. Και αλήθεια, όχι σαν της... όνομα και μη χωριό, που καυκιέται πως ο γιος της είναι ο πρώτος και νάμου τονε μεταξεταστέος σε δυο μαθήματα. Εκατάλαβες για ποια σου λέω. Να μην λέμενε ονόματα. Και γιατί να μη λέμενε; Της Ελέγκως! Που στολίζεται από τα νιάτα της και βάζει και πούντρες και κοκκινάδια και βάφει και τα μαλλιά της με καρυδότσοφλα. Της αρέσει και η μουσταλευριά και κάμνει σαν λωλή για μούστο. Στα Μεστά, έτρεχοβόλανε με τον άντρα της τον Ανανία, τον Παντελή, που τον τραβά απέ τη μύτη. Ναι, της αρέσει η μου-

σταλευριά και έδωνα που τα λέμενε ευτό είναι και το μόνο της καλό. Η μουσταλευριά είναι αθώο πράμα. Και, για δε, εν εκαλόξερενε να την κάμνει. Εγώ της ήμαθα. Την εξέραινε και την ήδινε απέ λίγη-λίγη στα παιδάκια και τον καμό που τάκαβενε γιατί είναι τσιγκούνα, Θε μου φύλαε! Κι όλο τα χει με τον άντρα της που θα αγιάσει, τα μαρτύρια που τραβά στα χέρια της. Εμένα εξήτησενε έστοτες, μα ο κύρης μου εν τον ήθελενε γιατί όλο χορό και τραγούδι ήτανε και του ρακιού κ' είντα α γίνεις κ' είντα α πει ο κόσμος! Μα ήτανε καλός και προμηθεμένος κ' ήταν η μοίρα του να πέσει σε κακά χέρια. Ούτε να μπαλώσει, τότες πούταν οι φτώχειες, τα κατήφερνε καλά ευτή και το βρακί του ήτανε σαν ξηλωμένη κουρελού. Κι ατσιγγάνα. Με άπλυτα τα χέρια, που εξέχεζενε, με το συμπάθιο, το μωρό, εξούλενε τα ντοματάκια να μας τα κάνει μ' αυγά, μια βολά που επήαμενε και τος εκάμαμενε βίζιτα και μας ήβγαλενε ένα ρακί και κόντευα να ξεράσω. Μπορεί και να ξέρασα κιόλας! Ε θυμούμαι.

-Προχτές την είδα που εμείς εκούαμενε για τις φωτιές στα πανόχωρα κ' εστεναχωριούμεστενε κ' ευτή, πέρα βρέχει, ήλεενε για την ακρίβεια, που είναι λε κ' ευτή πολύ πιο μεγάλη φωτιά.

Είναι βλέψεις και της αντιπολίτευσης! Εν την προσέξαμενε όμως γιατί, ο έξυπνος ο γιος του Δημήτρη, ο φοιτητής, ο λογάς, που όλα του βρωμούνε κι όλα του ξινίζουνε, τάβαζε με τους μεγάλους της Χώρας με το σκυλάκι στην αγκαλιά και της Βολισσού, που ετρέξανε στα Λημνιά, στο γιαλό, ήλεενε ο αγουρόγλωσσος και επεριμένανε τη φωτιά να κατήβει στη θάλασσα να κάμει μπλουμ και να σβήσει. Κ' ήλεενε ακόμα, ο μαϊταπής, πως πράγματι εν ήπεσανε όξω! Η φωτιά ήκαψενε, ήκαψενε πεύκα, ελιές, βουνά, ζα και χωράφια. Ήκαψενε, χωρίς ενόχληση, όλον τον κόσμο, απέ την Ποταμιάν και κάτω και ύστερα πράγματι εκατήβηκενε στη θάλασσα και φρένιμα-φρένιμα ήσβησενε!

-Εφτόνε πρέπει να τονε βάλουνε φυλακή, μπα και ξορτωθεί και πάψει. Ήταν κι αρραβωνιασμένος, ο απλάκωτος κ' εχώρισενε γιατί λε εν τούκαμενε το κορίτσι, λες και του τόχανε δοσμένο μουχαγιάρι του κυρίου. Μα κ' ευτή, η αρραβωνιαστι-

κιά του, εδωνά που τα λέμενε, κάμνει σα να το φχαριστήθηκενε και ματς και μουτς τα φιλιά μαζί του, όπου τονε δει, λες και παντρευτήκανε αντί που χωρίσανε! Να και κάτι κατσαρά μαλλιά η λωλή, φουντωμένο το κεφάλι της σαν παλαβός ήλιος! Παντελόνια, σακίδιο με χαρτιά, τσιγάρο κι ο κόσμος είναι μια σταλιά ομπροστά της. Μα, μορή!

Άχουτας τρέχω! Α μου καούν οι φασόλες, κακοχράχει η αμαρούκλωτη.

ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΣ
Καλοκαίρι-Χειμώνας 1981

Ο Κατολέων

Κοντακιανός, σκληρός, δουλεμένος στο σώμα, με καστανά μάτια, που σε προκαλούσαν να τα διερευνήσεις, να δεις πίσω από το γελαστό τους. Μέτριος σε κινητικότητα, αργός στο λόγο, σαρκαστικά μιμητής, πέρασε όλη του τη ζωή στον Κάμπο, κουβαλώντας στο νου του και στο συλλογικό του και στη γλώσσα του, την χαριτωμένη και ταλαίπωρη Σιδερούντα, το χωριό του απ' όπου άγνωστο πως ξετοπίστηκε, άγνωστο πώς, ήλθε στον Κάμπο! Μεροκάματα στα περιβόλια του Κάμπου, σκάψιμο, πότισμα, κόψιμο και συλλογή καρπών, κλαδέματα, όταν έμαθε καλά αυτή τη δύσκολη δουλειά, που ήθελε μεγάλη τέχνη και γι' αυτήν οι Καμπούσοι είχαν μεγάλη ευαισθησία.

Έτσι τον θυμόμαστε τον «Κατολέων» Γιάννης, το μικρό του, μα δεν είχε σημασία! Παντρεύτηκε μια ντόπια, καλοκαμωμένη γυναίκα, ζουμερή στα νιάτα της, αλλά παιδιά δεν κάμανε. Το αντρόγυνο κατοικούσε σε διάφορα «περιθωριακά», όπως λένε σήμερα, σπίτια, δεύτερα πάνω στο λόφο τ' Αγίου Γιωργιού του Πίττα, σ' ένα παραγκόσπιτο δίπλα σε παλιό χάλασμα αρχοντικού με κουντουρουδιές και τσικουδιές, σ' ένα παλιό μικρό αρχοντικό πάνω στο δρόμο των Μαστιχοχώρων, στον Άγιο Σίδερο Πετροκοκκίνου και αλλού, που ο κόσμος όπου και νάταν το έλεγε του «Κατολέων», άκλιτα, όπως πάντα όταν η κουβέντα ήταν για λόγου του. Άπλωνε και ξόβεργα των αφεντικών του, περιβολάρηδων, που ήταν όλοι και φίλοι του και τον αγαπούσαν και τον εκτιμούσαν γιατί είχε ήθος, ειλικρίνεια, ήταν καλομίλητος και είχε αυτό που λένε χιούμορ. Καμιά χυδαιότητα, καμιά χοντροκοπιά. Άπλωνε, λοιπόν, και τα ξόβεργα κι ο μικρός ο Νικολής του περιβολάρη, του Γιάννη, ενόμιζε ότι ο Κατολέων, γύριζε με το μάτσο τα ξόβεργα στις βατιές και στο βουνό και τα πουλάκια κάθιζαν πάνω του και κολλούσαν.

Κάποτε έκαμνε, μέσα στον ξερό ποταμό Καράμουσα, μαζί

με κάτι πανοχωριάτες, που ερκούνταν από τα μέρη τους, γι' αυτή τη δουλειά, καμίνια για ξυλοκάρβουνα. Ο ίδιος, ο Κατολέων, έκαμνε τη δύσκολη δουλειά, να βγάζει τσικουδιές και κουντουρουδιές ή και ελιές που μπόδιζαν το φύτεμα πορτοκαλομαντερινόδεντρων.

Με τα χρόνια της δουλειάς και των ταλαιπωριών έπαθε το στομάχι του και τον βασάνισε πολύ τα τελευταία χρόνια του.

Αρκετά πριν το τέλος του, ο Κατολέων κατοικούσε εκεί και καλλιεργούσε το μεγάλο αγρόκτημα των Πετροκόκκινων, όπου και η εκκλησία του Άγιου Σίδερου. Ο Καράβας, ένας Καράβας, είχε την ιδιοκτησία του κτήματος (κληρονόμος) περασμένης ηλικίας αυτήν την εποχή. Αρχοντικός, πάντα άφογα ντυμένος, γρήγορος στο περπάτημα, καμπουριαστός, χρηματιστής στο επάγγελμα, που ο Κατολέων «τον έκαμνε» ξεκαρδιστικά, παρασταίνοντας κάποια εξεζητημένα λόγια και φερσίματά του, όπως λόγου χάρη όταν του θύμιζε να του δώσει κάποια ασήμαντα ρέστα, κάτι δεκάρες από κάποιο διακανονισμό λογαριασμού: «Γιάννη, Γιάννη τα ρέστα, τις τρεις δεκάρες». Τις θυμόταν ύστερα από καιρό, μπορεί και στο επόμενο ταξίδι του στη Χίο!

Κάποτε, το αντρόγυνο υιοθέτησε ένα κοριτσάκι, που το ανάθρεψαν με στοργή, αλλά φαίνεται πως κάτι πήγε στραβά και δεν μπόρεσαν να του εμπνεύσουν αγάπη και τους πόντισε με στεναχώριες, φεύγοντάς τους τελικά . . .

Όταν το Πετροκοκκίνικο κτήμα πουλήθηκε, νομίζω, μεγάλη έκτασή του έμεινε τσάμπα στη διάθεση του Κατολέων να την καλλιεργεί και να μένει στο παλιό πέτρινο σπίτι, δίπλα στο γκρεμισμένο από το σεισμό του 1881 ή και από τις φωτιές της σφαγής από τους Τούρκους το 1822, παλιό αρχοντικό. Είχε κάτι κατσικοπρόβατα, κάτι όρνιθες και τα περνούσε άνετα με τη γυναίκα του. Ήταν για πρώτη φορά αυτεξούσιος και μέσα στις πρασινάδες, τα πουλιά, τα λουλούδια, τις πορτοκαλιές, τις αγάπες του, έσβησε κάπου στα ογδόντα του, για να μείνει ακαθάριστο και χορταριασμένο με το φτωχικό ξύλινο σταυρό το μνήμα του. Το καθάρισε μια φορά τυχαία με τη τσάπα του ναού, ο

Σταυρινός, ο γιος του φίλου του, του Γιάννη, όταν καθάριζε και τους τάφους των γονιών του. Μίμος κι ευτός ο Σταυρινός, καθώς τραβούσε τα χώματα και τα χορτάρια από το μνήμα παρίσταινε τον Κατολέων, τα λόγια του, τα σιδεροντιανά και χωρατατζίδικα. «Των τόλεγα μα δεν μ' ακούανε, εγώ των τόλεγα. Μ' είντα να κάμω που εν εμπόρουνε. Εγώ των τόλεα» και τράβαγε με την τσάπα να συγυρίσει τον τάφο, που η καμένη η γυναίκα του δεν το μπορούσε. Μόνο πια που τον κουβαλούσε μέσα της και τον κανάκευε η καημένη και τον μάλωνε και τσακόνονταν μαζί του, ώσπου να φύει κι ευτή, να πα να τον εύρει.

Ας τον αναπάψουμε στην μνήμη μας τον «Κατολέων». Θα τόθελε θαρρώ και ο ίδιος, χωρίς και να παθαίνετε κιόλας, να ευχηθούμε να αναπάψει ο Θεός την ψυχούλα του. Ας μεσιτέψει και ο Άγιος Σίδερος, στο κάτω-κάτω, που του άναβε σαν καντηλανάφτης του, τα καντήλια και συγύριζε το ναό του. Αμήν!

ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΣ

Άνοιξη 1991

Ίσκιιοι

Απ' εδώ κι απ' εκεί, στο σαμάρι, του γαδάρου, ξύλινα πατάρια με τέσσερις γκαζοτενεκέδες του νερού κι ο Νικολής, ο Βασιλειονοικούσης, καθισμένος κατασάμαρα με τα κανιά του σταυρωτά, απάνω στο σβέρκο του ζου. Άντε πάλι για νερό στον Κάμπο, στου Πίττα! Η βράκα του, πάντα καθαρή, μα ξεσπρισμένη και οι κουντούρες του, έδεδέτσι ελέαν τα παπούτσια των σελλάδω, οι κουντούρες του, το λοιπό, γδαρμένες, στα ξεροκαμένα απέ τα χώματα και τους ήλιους ποδάρια του, που άμαν ήταν καλοκαίρι και εν εφόριεν τσουράπια και τσαρδίνια, ήταν κρεμασμένα στο λαιμό του γαδάρου σαν παλιά παράσημα. Και έχουνε να πούνε, πως σαν που επήαινε, ο Νικολής, του μιλούσανε οι τσικουδιές, οι αμυγδαλιές, οι ελιές, τα βασιλικά και τα πουλιά. Μα μην ακούτενε...

Λοιπόν, ε... να, επάτησενε, ο γαδάρός του, μια βολά και ένα κοριτσάκι πούτανε σα χαμένο, μόλις εγύρισενε απέ τη ξενιτιά, που τόχανε δουλάκι κ' ήτανε σαν ούριο. Τα σάστισενε το καμένο που όλοι το κοιτάζανε και το ρωτούσανε για τα ξένα και τι λογιώς και καλά, μια σταλιά κοριτσάκι, μωρό πε, άμαν ήφυνε. Εμπερδεύτηκενε μέσ' τα ποδάρια του γαδάρου κι ο Νικολής εν επρόκαμενε να τ' αποφύει, μα ευτυχώς εν ήπαθενε τίποτις, το ρημάδι.

Ότι κι αν ήκαμενε, ο Νικολής, εθάρριενε πως τόκαμενε πάντα του και πως ποτές εν ήκαμενε τίποτις άλλο και πως ο Νικολής που εμάζευνε ή επούλιενε τσίκουδα, ήτριβενε ελιές στο λουτροβιό ή ήκαμενε τσατάλι ήταν άλλος. Άλλοι Νικολήδες. Όλοι τος αμαρτωλοί και καμένοι και χωραταζήδες και ερωτευμένοι και θλιμμένοι και που εκολλούσανε στα όργανα να χορεύουνε το συρτό και το λυτό και «τα κοριτσάκια σέρβικα τα λένε ντουρνεράκια». Ο Νικολής δα, είχεν και μια μανία με το

τραγούδι «τα μελιτζανιά», που του τόχανε βγαρμένο και τσούκλι, έδωνα που τα λέμενε κιόλας.

Με τα τσατάλια στους ώμους σαν ξεφτέρια, πρωινή και βραδινή λιτανεία, επηαινόρχουντανε στον Κάμπο, οι Βασιλειωνοκούς για μεροκάματο. Και έναν πράμα, όμως: Ο Βασιλειωνοκούσης είχε έναν αέρα σαν να δούλευε για λόγου του και όχι για αφεντικό. Ήτανε γλέπεις, σαν τους καλούς ψαρτάδες που είναι τιμημένοι και περκαλετοί! Πολύ μερακλήδες στη γης και μαγγιόροι στα δέντρα. Ο Νικολής ήταν και χτίστης, όχι, να πούμεν, και σαν τον Τριαντάφυλλο, το συχωριανό του, που ήχτιζε εκκλησιές και γιοφύρια, μα, μια βολά, στο ξεροτρόχαλο και στα μπαλώματα, χρουσοχέρης!

Μα καλά, γιάντα ήπιασα να σας μιλώ για το Νικολή και τον ενήβασα κι απάνω στο γάδαρο, που κουβάλιε νερό; Εν ήταν να σας πω καμιάν ιστορία που ήρκεβγαινε έδεδέτσι, μα πρέπει πως έδεδέτσι μούρτενε, ο Νικολής, στο νου μου και στο συλλοϊκό μου γιατί έδεδέτσι μούμεινε τυπωμένος, στις θύμησές μου και με το συμπάθιο κιόλας! Αν θήτεν τώρα, σας λέω και καμιάν ιστορία με τον Νικολή, που να κουβαλεί νερό!

Μα είντα σας νοιάζει εσάς τώρα, γιάδευτόν τον ίσκιο, πούβγαινε στην άκριαν του μολυβιού μου, στα μάτια της ψυχής μου! Αφήτεν τονε να γυρίσει πίσω σ' έδεκείνους τους καιρούς τους δικούς του, που για κείνους, εμείς που ζιούμεν τώρα, μπορεί νάμεστενε, τότες, έναν όνειρο που εξεδιάλυνε, αν και σίγουρα εν είμεστενε και κανένα αίνιγμα για το Νικολή απάνω στο γάδαρό του, πριν απέ τις γεώτρησες του χωριού του. Η μια δουλειά απάνω στην άλλη, σωρός κουβάρι, με τη σκάση απέ τις έννοιες, που να τον προκάμει η χιώτικη Σφίγγα να του πιάσει κουβέντα!

Ο Ταμπουρικός ανέστη

Με το συμπάθιο επιτρέψτε μου να σας παρουσιάσω τον Ταμπουρικό. Ευτόν τον άνθρωπο εν τονε θυμάται κανείς πια κι αν τονε θυμάται κανένας παλιός γείτονάς του, του ποταμού Καράμουσα, του Κάμπου της Χίος, ζήτημα είναι. Ο Ταμπουρικός εν ήφηκενε παιδιά, ούτε και ήτανε κάτιτις, ούτε και ήκαμενε κάτιτις που να μείνει. Και έδεδετσι ο καμένος ο Ταμπουρικός εξεχάστηκενε όλως δίολου και εν εκουβαλήθηκεν, ως στις μέρες μας σαν τον μπάρμπα Κωσταντή τον Αργυράκη, πούχεν τα καζαναριά του ρακιού και το μπακάλικο μεσ` στη μέση των χωραφιών ανάμεσα Καράμουσα και στεναδιού τ` Αγίου Σιδέρου Πετροκοκκίνου, κι όλο το όνομά του ανακατεύγεται στων παλιών τις κουβέντες αν και πέθανενε χρόνια πριν απέ τον Ταμπουρικό.

Γιάδευτο κ` εγώ λέω, να τον ανεστήσω τον Ταμπουρικό. Στην ουσία ε θέλω να σας τον παρουσιάσω επειδή ήκαμενε τίποτις κουρφά ή είχεν κανένα κουρφό χάρισμα που ο λαφρύς ο χρόνος το προσπέρασενε χωρίς να το προσέξει ή το ξέχασενε. Όχι τίποτις. Γιάδευτο είναι που λέω στην αρχή και το ξαναλέω, επιτρέψτε μου να σας παρουσιάσω τον Ταμπουρικό, Έναν ίσκιο απέ την ατέλειωτη λιτανεία των προγόνων.

Γέρο θα τονε ξαναζωντανέσω τον Ταμπουρικό. Ευτός ο άνθρωπος δεν ήταν ποτέσ του νέος. Για να πάρει το παρατσούκλι Ταμπουρικός, για να δέσει το Ταμπουρικός και να ξεχαστεί το πραγματικό του όνομα εχρειαστήκανε χρόνια των χρονών.

Δέτεν τονε, λοιπό. Ψηλό, μαυριδερό, ξερακιανό με σκαμμένο μούτρο, μάτια με γερασμένο, περίγυρο, μα με δίψα να δούνε ποιος περνά από τον Καράμουσα, με μακριά σκεβρωμένα χέρια. Δέτεν τονε δίπλα στο γέρικο σκύλο του που του λε να γαβγίζει να φαίνεται ψηλά, από τη μέση κι απάνω, πίσω από το ξεροτρόχαλο τοίχο του περιβολιού του ψηλά, γιατί ο ποταμός ήτανε πιο χαμηλά από το στρατάκι πίσω απ` ευτόν τον τοίχο-

μάντρα του περιβολιού, που εστεκούντανε και συριάνιζενε ο Ταμπουρίκος.

Εν εμίλιενε, μόνο ήβλεπενε και που και που εμάλωνενε τα παιδάκια του σκολειού ή της κάπαρης και της ασφεντόνας, που τα γάβγιζενε ο σκύλος ή για να τα γαβγίσει του πετούσανε λιλάδια από τον Καράμουσα, μια και εν τότε φοβούντανε γιατί ήτανε αφηλά για να σαρτάρει και η μεγάλη ξύλινη πορτάρα του αυλόγυρου ήτανε κλειστή.

-Είντα μας μαλώνετε, καλέ; Εμείς μαζεύομενε κάπαρη. Ευτόνε είντα τονε μέλλει και γαβγίζει;

Τέλος, εκουβαλήθηκене κάποτες από τους γειτόνους του, π' αλλάζαν τέσσερις-τέσσερις, σε μόνιμη κατοικία κοντά στις κουκουναριές και τα κυπαρίσσια της Αγιοδεκτεινής, παίρνοντας στα τέλη του μέρος από την αίγλη των Καλβοκορέσηδων και των άλλων αρχόντων, που τα μνήματα-μνημεία τους έμειναν πια, μόνο, τώρα εκεί, αφού τα σόγια τους εχαθήκαν απέ τη Χίος.

Κρύα πιο πολύ από τις άλλες η θανή του Ταμπουρίκου. Της ήλειπενε το δάκρυ να ραντίσει τον τάφο, ν' αλαφρύνει το χώμα και τις καρδιές. Ήταν κιάλας βροχαριά, μαρτυιάτικη, κακή, ψυχρή κι άχαρη μέρα, σαν τη ζωή του.

Κι έστοτες πια η αδερφή του, που ήταν δικό της το μούρκι που ήζιεν ο Ταμπουρίκος, η αμερικάνα, το πάκτωσεν στον Μπατή, που το γύρεψενε, γιατί τον εβγάλαν απέ το άλλο που εβάστανε κι ώχονους ήμπενε η ζωή μέσα στα θλιβερά ντουβάρια του γέρικου σπιτιού και τ' ανέστησενε. Ελπίδες, έρωτας, φωνές παιδιών, αγωνίες, κίνηση όλη τη μέρα και την πιότερη νύχτα κ' ήσβησενε ο Ταμπουρίκος. Εξαφανίστηκене. Σαν να μην ήταν και να μην ευρέθηκене ποτές του σε τούτον τον κόσμο, σ' έδετούτο το μούρκι και σε τούτο το σπίτι με τις μαυρισμένες αφ' τα χρόνια και την άχνα του χείμαρρου, του Καράμουσα και την αφροντισιά, πέτρες.

Ήταν κι ο Ταμπουρίκος όμως ένας ανεστάτης και ο διάδοχος του, ο Μπάτης, ήταν ο μόνος κληρονόμος του. Εκκληρονομησενε, είντα άλλο, κάποια ίχνη από το χνώτο του, που θα το κουβαλούσεν μαζί του, μαζί με τα χνώτα των άλλων, που ήταν

ανεστάτες στ' άλλα μούρκια, που ήλλαξεν στη ζωή του. Ήμπεν, λοιπόν κι ο Ταμπουρίκος σε ετούτην την ιστορία δικαιωματικά. Αν και, εδωνά που τα λέμενε, εγώ που λέω την ιστορία, όποιον μούρκεται βάζω μέσα. «Όποιον μούρκεται» δεν σημαίνει, εν τοςούτο, «έτσι θω κι έτσι κάμνω», γιατί η ιστορία μου είναι εντό «που μούρκεται»! Έχω το κλίμα της, που ούτε αρχή έχει, ούτε μέση, ούτε τέλος. Ούτε ακολουθεί προσώπατα συγκεκριμένα, αποκλειστικά, μα κυνηγά τις λεπτομέρειες που συθθεύγουν τον πίνακά μου.

Το Γιακουμάκι

Ο Μπουρλής κι ο Τζαννής ήτανε πρωί-πρωί στα Λωλόδεντρα κι ετοιμάζοντανε να τραβήξουνε για το Τάλλαρος. Μα έδεκείνην την ώρα είδανε τη φτενή ψηλή φηγούρα του Γιακουμακιού, με το κασκέτο του Γυμνασίου με την κουκουβάγια, να κατηβαίνει την κατηφόρα του Γρου μ ένα μάτσο τετράδια και βιβλία στο χέρι και επειδή το ξέρανε και το συμπαθούσανε το φτωχό, γεμάτο φρενιμάδα, με έξυπνο λόγο, παλικαράκι, εσταθήκανε κομματάκι να του πούνε μια καλημέρα.

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: (Πειράζοντάς τονε) Τελικά πόσες αδερφές έχεις, Γιάννη, τρεις ή τέσσερις;

ΓΙΑΚΟΥΜΑΚΙ: Πέντε, γερές νάναι. Καλημέρα. Για που πρωί-πρωί; Βόρτα ήβγαίτενε;

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: (Δείχτοντας το Τζαννή) Τούτος θε φρέσκα αυγά για να τα κάμνει, ταραχτά το πρωί για τη φωνή του.

ΤΖΑΝΝΗΣ: Ψώματα! Ευτός ήβγαίνε για κάπαρη και του ακλούθησα γιατί φοβάται τους σκύλους.

ΓΙΑΚΟΥΜΑΚΙ: Γεροί νάσταινε. Γεροί νάσταινε σιορ Μπουρλή και σιορ Τζαννή. Μα οι αδερφές μου μαζεύουν μπόλικη κάπαρη στους τράφους των χωραφιώ μας και έχομεν και κάμποσες όρνιθες και μετά χαράς να σας φέρω και στους δυο και κάπαρη και αυγά κανίσκι, γιατί όλοι μας σας συμπαθούμενε. Και μια και σας είδα, κάθε Τετάρτη απόεμα θάρκομαι να κάμνω μάθημα στους γιους σας, πούπετενε πως το χρειάζονταινε.

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Του δικού μου μόνο κι έννοια σου γιατί τουτουνού τζάμπα ο κόπος. Κουτουλά σαν τον κύρη του.

ΤΖΑΝΝΗΣ: Ναι, του ξεφτεριού μόνο να κάμνεις.

ΓΙΑΚΟΥΜΑΚΙ: Και στους δυο θα κάμνω, γιατί όποιος μάθει γράμματα εν κουτουλά.

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Ε, καλά, καλά! Εσύ ξέρεις.

ΤΖΑΝΝΗΣ: Άμε γιε μου τώρα να μην σε χασομερούμενε

και χτυπήσει ο κυρ Παντελής το καμπανάκι και εμ προλάβεις. Κι έφυνε το Γιακουμάκι και όσο απομάκρυνε προς τη Χώρα τόσο πιο πολύ εφαινούντανε σαν ψηλό καλαμάκι ντυμένο άνθρωπος με ένα κασκέτο στην κορφή του.

Το λοιπό, σαν που προόδευε στα γράμματα εφάνηκε στον κόσμο, γιατί ήβγαζε και λόγους στα σκολειά του Κάμπου απάνω για την υγεία του νου και του σωμάτου, την ιστορία και άλλα. Κι όλοι πια εκρέμουντανε από τα χείλια του κι ο Μπουρλής κι ο Τζανής πρώτοι-πρώτοι επηαίνανε άμαν εμίλιε και επικροτούσανε ότι ήλεε φωνάζοντας, αμέ, έδεδέτσι είναι. Εδεδέτσι!

Και τη χαρά πια πούδινε στους δασκάλους του (και προπαντός στον Τσόκο της Στρατήδαινας και το Γυμνασιάρχη το Μαδιά, ε λέγεται! Κι ευτοί (αγιάσει η ψυχή τος), του δίνανε κουράγια να ξεπερνά τις δυσκολίες της βασανιστικής ανέχειας.

Κι έτσι με την ιερή αφοσίωση του στο καθήκον των γραμμάτων και της ζωής, το Γιακουμάκι, ήγινε ο άξιος και αγαπητός καθηγητής, φιλόλογος Γιάννης Κουνέλλης. Ελειτούργησε στις ψυχές και το συλλοϊκό των μαθητών του στη Χίο και στο Αλιβέρι αλλά και πολύ ευεργετικά και στις κοινωνίες τος. Κι όταν ο Θεός, που το λόγο και το πνεύμα του ανέσερνε με αγαλλίαση, έναν κερεμέ, απέ τις γραφές και τα πατερικά κείμενα, τον επήρενε (κομματάκι πρόωρα, η αλήθεια), κοντά του, ήφηκενη τη σκιά του να πετά αγιαστικά και μ' αγάπη στα μέρη που ήζησενε και ξεχωριστά στο γενέθλιο τόπο, τη φύση και τους ανθρώπους του, που ένας τος ήταν ο Γιακουμής ο πεντάφτωχος, πολύτεκνος αγρότης, κύρης του, που η βασική κληρονομιά, εκτός από τα μάγια του Γρου, που τούφηκενη, ήταν κι ευτό το τρυφερό παρατσούκλι: Το Γιακουμάκι!

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΧΙΟΝΗ» 2000

Γιαλό, Γιαλό

Ήθελα, λε, να μπόρουνε να σιριανίζω όλην την ώρα πηαίνοντας απέ τη Χώρα στη Δασκαλόπετρα, γιαλό-γιαλό με τα ποδάρια κι ήβαλα τη ψυχή μου μέσα στο Μαρκάκι και πορπάτινε για λόγου μου! Κι ονειρεύουνταν το Μαρκάκι σαν πούβλεπενε τη θάλασσα ίσια με την Αιγνούσα κι ίσιαμε τον Τσεσμέ και προς τα κάτω όσα πιάνει το μάτι.

Κι ονειρεύουντανε κι ανεγάλλιαζενε με τις παραγγελιές της θάλασσας! Και εν ήταν η θάλασσα έδευτή πούβλεπενε μοναχά, μα όλη η θάλασσα, όλες οι θάλασσες του κόσμου. Οι ωκεανοί απέ το βοριά στο νοτιά, στους πόλους της γης με τους πάγους και τα παγόβουνα που εξεκολλούσανε και επλέανε και είχαν ο καπετάνιος το νου του μέρα-νύχτα να μην το κουτουλήσει, Θε μου φύλαε, το παπόρι και βουλήσει!

Ήτανε, λε κι η Γοργόνα, η αδερφή του Μεγαλέξαντρου που επαρουσιάζουντανε όμορφη, άγρια λεβέντισσα με οριά ψαριού, εσταμάταν το παπόρι κι ερώτανε τους Βρονταδούσους: «Ζιε ο βασιλιάς Αλέξαντρος;» Μα το Μαρκάκι είχεν ακουστά την απάντηση πούπρεπεν να πει για να μην αγριέψει, κακοχράχει κι αρπάξει το παπόρι, το τραντάξει και το στείλει στον πάτο της θάλασσας. «Ζιε θα της απάντανε. Ζιε καλέ και μη σας κόφτει, ζιε και βασιλεύει και τον κόσμο κυριεύει». Κι άχονούς θ' ανεγάλλιαζενε η Γοργόνα, θα γέλανε και θάφευγενε μαζί με τα κύματα. Μπορεί και να τραγούδιενε, μα α σας γελάσω, ήλενε μέσα του το Μαρκάκι, γιατί εν εθυμούντανε καλά κι ήπρεπενε να ξαναρωτήσει τον καπτά Κήρυκο, που τα ξέρει έδευτά και χαίρεται να τα λε γιατί ειν' η παρηγοριά του, που μορτοκαύεται, ο καμένος, με το ρεζιλίκι της σύνταξης και της περιθαλψής του.

Κι εκεί που επορπάτινε, το Μαρκάκι, λίγο πιο πίσω απέ τους μύλους, απάντανε και το όμορφο Πελαγάκι και το χαίρετανε κι εκοκκίνιζενε, γιατί εν είχεν τα θάρρητα να της πιάσει πολ-

λή κουβέντα. Μια καλημέρα, καλημέρα Πελαγώ, καλησπέρα Πελαγώ και τίποτις άλλο. Άχουτας τι λιος εχτύπαν η καρδιά του! Σαν κύριέ του να μπήξει τις φωνές και να ευχαριστήσει το Θεό που ήστειλενε την Πελαγώ στο Βροντάδο να τη βλέπει. Να την έχει καλά και νάχει καλά ταξίδια ο κύρης της με τα παπόρια, που όποτε έχει φουρτούνα στο γιαλό του Βροντάδου, εθάρριενε το Πελαγώ πως έχει σ' όλο τον κόσμο κι επαρακάλιεν το Θεό να κάνει μπουνάτσα να μην κιντυνεύει.

Της ήφερενε, καλή του ώρα, μια κούτσα που μίλιενε, στο τελευταίο ταξίδι του. Αμέ!

Κι εσκεύουντανε πια το Μαρκάκι τι λογιώς νάβρει τρόπο να της πει ευτό που τραγουδεί η καρδιά του για λόγου της! Κι ήταν ευτή η σκέψη που ομόρφαινενε τη ζωή του και τη στράταν του κι ήταν και η αιτία που άμαν τον ερωτούσανε οι άλλοι βρονταδούσοι φεύγοντας από τη Χώρα για το Βροντάδο, «φίδι για γιαλό», ήλενε μέσα του: Βρ' είντα λεν ευτοί και τος απάντανε φωναχτά: «Γιαλό, γιαλό»!

Κι εδωνά που τα λέμενε, ήβαζενε στο όνειρό του το μουτράκι της Πελαγώς στη Γοργόνα! Ένα Γοργονάκι που εν τόνοιαζενε αν ζει ο βασιλιάς Αλέξαντρος, μόνο ετραγούδιενε: «Φιλιά στο Μαρκάκι, φιλιά στο Μαρκάκι»! Εδεδέτσι!

1998

Ο Σταμπολούς και τα φίδια

Ήτανε θεριό άνθρωπος! Δυνατός και ψυχερός, ο Σταμπολούς φίλος απέ τα μικράτα τους με τον Πετρόψαρο. Αλλά αυτόν που τον έτρεμαν οι οχτροί και ο κόσμος όλος, που λένε, εφοβούντανε τα φίδια! Μικρά, μεγάλα, φαρμακερά και άβλαβα, όλα! Του φέρνανε συγκλονιστικό σύγκρου. Και το πιο μικρό φιδάκι του προκαλούσε τρομώδη ανατριχίλα!

Του Πετρόψαρου, μ' όλο που ήταν πιο μαλακός και ευαίσθητος από τον Σταμπολού, τα φίδια δεν του κάμνανε ούτε κρύο, ούτε ζέστη. Δεν εκοροΐδευε όμως την αδυναμία του φίλου του, μα απεναντίας κιόλας την εκατανοούσε και την ήπαιρνε και στα σοβαρά, με συμπάθεια.

Μια φορά το λοιπόν, ο Σταμπολούς εδούλευε με τον Πετρόψαρο σε μια φουντάνα που ήτανε ψηλά στα βουνοχώραφά του, στη νοτινή πλευρά της λοφοσειράς των Σπηλλαδιών του Κάμπου. Την εκαθαρίζανε πριν αρχίσουν οι βροχές και της κάμνανε στεγανωτικά μερεμέτια για να συγκρατεί το νερό, που το χρησιμοποιούσανε για να ποτίζουν, ώσπου να ριζώσουν, φυτά ντοματακιών ή δεντράκια αμυγδαλιών στις γύρω σκάλες-χωράφια. Πατώντας στο στόμιο της φουντάνας ο Πετρόψαρος, ανεβοκατέβαζε με κάποιο μηχανισμό τον Σταμπολού, κρεμασμένο με σχοινί για να δουλεύει στον πάτο και τα τοιχώματα του πηγαδιού. Από κάποια στιγμή και ύστερα όμως τον ήπιασε τρομάρα, τον Πετρόψαρο, γιατί είδενε σε σημεία των τοιχωμάτων να ξαπλώνονται ρίζες γειτονικού δέντρου που εμοιάζανε με φίδια!

Αμάν, εσκέφτηκεν ο καμένος, ο ευαίσθητος Πετρόψαρος, τι θα γίνει αν τις δει ο Σταμπολούς και τις περάσει για φίδια, μην τα χάσει και γκρεμιστεί και τσακιστεί, αφού ίσως το σκοινί να είναι αδύνατο να τον συγκρατήσει, ξεφεύγοντας, με το τράνταγμα από τον έλεγχό μου! Ο Θεός να βάλει το χέρι του! Πρέ-

πει, εσυνέχισεν να σκέπτεται ανήσυχος, να του φωνάξω πως είναι ρίζες, αλλά μην τα χάσει και γίνει το κακό πριν με καταλάβει;

Όχι. Πρέπει να τον τραβήξω απάνω με τρόπο.

-Κουμπάρε, του φωνάζει, ετοιμάσου γιατί είναι ανάγκη να σε τραβήξω απάνω!

-Μα είναι τρέχει; Γιατί νάβγω απάνω πριν τελειώσω;

-Ακούς είναι σου λέω; Βαστήξου γιατί σ' ανηβάζω! Θέλω να πάω προς νερού μου. Εν νταγιαντώ!

-Έλα Παναγιά μου! Κατούρε εδευτού απόξω από το πηγάδι χωρίς ν' αφήκεις το σκοινί! Μη με λωλαίνεις!

Αλλά ώσπου να τ' αποσώσει, ο Πετρόψαρος τον είχε τραβηγμένο απάνω κι ανακουφισμένους λέει:

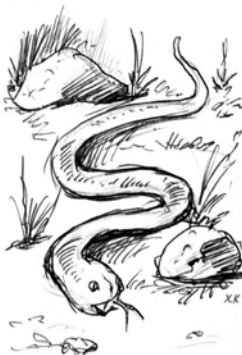
-Αχ, δόξα σοι ο Θεός!

-Μα είναι σ' έπιασεν και μ' ανήβασες απάνω άρον-άρον; Και πως αναστενάζεις ξαλαφρωμένος, αφού εν εκατούρησες ακόμα;

Τότε ο Πετρόψαρος του εξήγησεν για τις ρίζες.

-Α, του λέει ξερά ο Σταμπολούς! Τις είδα πως ήτανε ρίζες! Ξανακατήβασέ με ούριε!

1996

Χιογραφήματα

Πασχαλινή συγκομιδή

Τέλος Απρίλη! Στον Κάμπο! Μεγάλη Πέμπτη, Μεγάλη Παρασκευή, Μεγάλο Σάββατο, Πάσχα, Δευτέρα του Πάσχα, μέσα στην οργιαστική πρασινάδα και τ' άθια των πορτοκαλιών, λουσμένα μ' ανοιξιάτικο φως!

Να ψήνεται το κατσίκι από τον στοργικό αδελφό, αγρότη, από κείνους που κάμνουν όλο και πιο όμορφη και πιο αποδοτική τούτη τη γη και το μάτι να χαίρεται, όπως είναι ψηλά, στην περιοχή Αγίου Ισιδώρου Πετροκοκκίνων, το κτήμα, όλο κάτω, το νότιο κάμπο που τον περιβάλλουν με λυρικό αγκάλιασμα, τα βουνά Κάραβος, ανατολικά, στα θυμιανούσικα, και Ανέμωνας προς τα Μαστιχοχώρια!

Η βλάστηση πλημμυριστική! Πολλαπλασιασμένη, τα τελευταία χρόνια, σε πράσινο εσπεριδοειδών, που επιτρέψανε οι γεωτρήσεις του χειμάρρου Καράμουσα! Ο Χαντρής, κυριότερα έχει φτάσει, μ' αγορές χωραφιών και φύτεμα με εσπεριδοειδή, μέχρι τους μύλους του Βασιλειώνοικου!

Νιότрито (Πρωτομαγιά), ψηλά στους Αγίους Πατέρες, όπου ο από το Δημοτικό σχολείο γνωστός, αγαπητός πατέρας Ανδρόνικος Κατσάλας (Αντώνης το κοσμικό του) μας δέχτηκε με χαρά και μας ξενάγησε στα παραδοσιακά και φυσικά, υποβλητικό και γοητευτικό μοναστήρι των Αγίων Πατέρων, έτσι που φωτίστηκε στα μάτια μας ο θρύλος για την ίδρυση της λαμπρής Νέας Μονής από τους τρεις Αγίους Πατέρες, οι οποίοι ασκήτευαν στις αρχές του 11ου αιώνα στο σπήλαιο γύρω από το οποίο εδώ και εκατό περίπου χρόνια κτίστηκε το μοναστήρι που είναι αφιερωμένο στη μνήμη τους. Μόνο σ' αυτό το θεϊκό σε θέα τοπίο ήταν δυνατό να συλληφθεί η ιδέα και να αχθεί ο ανθρώπινος νους στο ύψος της έμπνευσης, που δημιούργημά της ήταν η Νέα Μονή!

Επειδή τα ταξιά περιμένουν για να μας μεταφέρουν στον

Άγιο Μάρκο (εδώ ήλθαμε εκτός προγράμματος) μόλις προλάβουμε να ρίξουμε για ματιά στους ναούς, στο σπήλαιο, στην απέραντη αίθουσα με το πλήθος των προτύπων εικόνων αγίων που αντίγραφέ τους φιλοτεχνούσαν, δεξιοτεχνικά οι μοναχοί και βρίσκονται σ' όλα σχεδόν τα εικονοστάσια των σπιτιών της Χίου. Καταλήξαμε στον ξενώνα. Απ' εκεί ψηλά η θέα προς τα νότια και ανατολικά είναι απερίγραπτης γοητείας. Εδώ, στα γρήγορα ο πατήρ Ανδρόνικος μας πρόσφερε την παραδοσιακή ωραία σούμα, που φτιάχνει το μοναστήρι και γλυκά φουρνιστά σύκα. Φύγαμε! Διαδρομή μέσα στα ειρηνικά πράσινα πεύκα με δεξιά κάτω την αγέραστη νύμφη, Νια Μονή, που μας στέλλει τα γοητευτικά της μηνύματα μέσα στ' ανοιξιάτικο πρωινό φως!

Φθάσαμε στις δέκα η ώρα στον Άγιο Μάρκο. Επισκεφθήκαμε το ναό, χαιρετιστήκαμε με τον ηγούμενο Ακάκιο Μενή και δεχθήκαμε το παραδοσιακό τραταμέντο με λουκούμι από το δόκιμο μοναχό, νεαρό Νικήτα. Δημερεύσαμε στο πλάτωμα με τα ψηλά βιβλικά πεύκα νοτινά του φράκτη του μοναστηρίου.

Η θέα ψηλά, απ' τον Άγιο Μάρκο, προς την ανατολική Χίο, με κέντρο το χαριτωμένο ανοικτό στεφάνι του λιμανιού γαλανό στενό κι απέναντι την αγνόγραμμη χερσόνησο της Κρήνης, είναι ενατένιση προς πίνακα που φιλοτέχνησαν οι θεοί της Ιωνίας αφού πρώτα από τα υλικά του, δημιουργήθηκαν οι ίδιοι!

Ο Ηγούμενος, καθισμένος στο προαύλιο του μοναστηριού, μας μιλά λίγη ώρα, όταν, την ίδια μέρα τον ξαναείδαμε, για τον εαυτό του και τον Άγιο Μάρκο.

Κατάγεται από το Δαφνώνα. Μπήκε στη Μονή το 1935. έμεινε ενάμιση χρόνο στο Άγιον Όρος για να μάθει ζωγραφική. Ήταν πολλά χρόνια μόνος, μοναχός και ηγούμενος της σκήτης αυτής! Τώρα έχει «ένα καλό παιδί», όπως λέει, «παρέα», το δόκιμο μοναχό Νικήτα.

Μας αναφέρει τη γνωστή ιστορία και θρύλο της ίδρυσης της Σκήτης του Αγίου Μάρκου από τον μοναχό Παρθένιο, ο οποίος κατάγονταν από το Δαφνώνα και πρωτοήλθε το 1833 κι έμεινε στην σπηλιά του φρυδιού του οροπεδίου του Αγίου

Μάρκου, της οποίας η τρύπα είναι πάνω από το γοητευτικό χάος των Καρυών, γυμνών λόφων, Κόρης Γεφύρι, Χώρας!

Ήταν, λέει ο θρύλος, απογοητευμένος γιατί ο χάρος του πήρε τη μνηστή του και προσήλθε, μετά από βίοπραματευτή (στη Χίο και άλλα μέρη), στο μοναχισμό, στα Ψαρά και στη Νέα Μονή, αλλά επειδή η άσκηση σ' αυτόν δεν δάμασε όσο διψούσε την ψυχή του, έγινε σκληρά ασκητής! Τρύπωσε χρόνια στην υγρή σπηλιά κι ύστερα, με ελκτική δύναμη την Αγιοσύνη του, τα κατάφερε να ιδρύσει το μοναστήρι τ' Αγίου Μάρκου, παρά τα βασανιστηριακά πόλεμο που τούκαμνε η Νέα Μονή! Ως και πέτρες του πετούσαν «τα καλογεράκια» της και του χαλούσαν το καλύβι που είπαμε! Κατάφυγαν δε τελικά και στην τουρκική διοίκηση και τον Δεσπότη για να τον εμποδίσουν.

Μάλιστα υπάρχει και ο θρύλος ότι με θαύμα του (ξύπνησαν και τον είδαν να πετά ένα μέτρο πάνω από τη γη), εντυπωσίασε τους Τούρκους που είχαν έλθει να τον πάρουν κάτω στη χώρα.

Έτσι πήρε την άδεια να ιδρύσει το μοναστήρι και τα σχετικά χαρτιά φυλάσσονται ακόμα εκεί. Στην αρχή είχε φοβερές αντιξοότητες, που η πιο βαριά ήταν ότι από την σκληρή άσκηση και την διαμονή μέσα σε υγρά, επειδή ήταν νεόκτιστα κελιά, σ' ένα χρόνο, πέθαναν δέκα πέντε μοναχοί από φυματίωση.

Η πρόοδος όμως της Σκήτης (έφθασε νάχει τριάντα πέντε καλογέρους) προφανώς εκίνησεν τον φθόνο, όσο κι αν ο πάτερ Ακάκιος Μενής, λέγει ότι «αυτός ο άνθρωπος δεν είχε εχθρούς» και με το πρόσχημα ότι προφητεύει μεγάλη καταστροφή του τόπου και πανικοβάλλει τον κόσμο, επέτυχαν στα γεράματά του, να τον εξορίσουν στην Σμύρνη, όπου όμως οι φίλοι του καθώς και ο Μητροπολίτης τον υποδέχθηκαν μ' αγάπη κι ευλάβεια και πέτυχαν την επιστροφή του στη Χίο.

Όταν το 1881 συνέβη η φρικτή καταστροφή από το σεισμό, η φήμη του πως είναι άγιος και προφήτης επιβλήθηκε! Πέθανε ένα χρόνο μετά τον σεισμό, όπως λέει ο πατήρ Ακάκιος.

Στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, ο Ιερός Λόχος καθώς και οι οργανώσεις της αντίστασης πέρασαν και από τη

Σκήτη του Αγίου Μάρκου, στη διεξαγωγή του αγώνα τους, πράγμα το οποίο είχε συνέπεια να κινδυνεύσει και η ζωή του πατρός Ακακίου, εφημερίου τότε, να συλληφθεί, να εγκλεισθεί στα Μεζάρια και να επιχειρήσει διαφυγή για να μη εκτελεσθεί, με συνέπεια να τραυματισθεί και να μείνει αργότερα ανάπηρος κατά το ένα πόδι.

Ο παπά Ακάκιος, οραματίζεται, αφού ο Παρθένιος αναγνωρισθεί όσιος από την εκκλησία, πράγμα, που όπως λέει επίκειται, να κτίσει με την συνδρομή των πιστών, την οποία ελπίζει αθρόα, ναό αφιερωμένο στη μνήμη του.

Μαζί με τ' άλλα, τον ρωτήσαμε για τις συνήθειες και τα έθιμα του μοναστηριού και πάνω σ' αυτά μας μίλησε και για το περίφημο ροβιθοπίλαφο! Μας έδωσε και τη συνταγή του, που όμως αποφεύγουμε να την παραθέσουμε γιατί χωρίς τις χάρες, φυσικές και βιβλικές τ' Αγίου Μάρκου, δεν μπορεί να έχει τη γνωστή νοστιμιά του! Ένα ογδοντάρικο τσουβάλι ρύζι, ξόδευε κάθε τρεις μήνες, παλιά, η Σκήτη! «Κουκιά με ρύζι, φασόλες με ρύζι, ροβίθια με ρύζι! Όλο ρύζι, όλο ρύζι!». Ο παπά Ακάκιος ήταν είκοσι πέντε χρόνια μάγειρος και μια φορά μάλιστα πήρε και τρεις χιλιάδες δραχμές βραβείο για τη νοστιμιά του ροβιθοπίλαφού του!

Κάτω από τα τεράστια παλαιά πεύκα του οροπεδίου, νοτινά του περιβόλου του μοναστηριού, με θέα προς Παφυλλίδα των Καθισμάτων, των παλιών καλογερικών, μέχρι τον Δαφνώνα, το μαγνητόφωνο αναπαράγει χαρωπές αναστάσιμες βυζαντινές μελωδίες και σε συνέχεια πολιτικό συρτό και νησιώτικους μπάλους.

Τ' απόγευμα αφήνουμε το Άγιον Όρος της Χίου με τα περίφημα μοναστήρια του: Νια Μονή, Άγιοι Πατέρες, Άγιος Μάρκος! Κατηφορίζουμε τις κορδέλες του δρόμου, βλέπουμε σαν από αεροπλάνο που προσγειώνεται, τους πολλούς γυμνούς λόφους δεξιά προς της Κόρης το Γεφύρι, περνούμε από το όμορφο χωριό των Καρυών, τον προνομιούχο θεατή της κεντρικής Ανατολικής Χίου, Μονή Βοήθειας, Χώρα! Το κεφάλι ζαλίζεται από τη γρήγορη μεταβολή ύψους και σε λίγο τ' αυτοκί-

νητα μας φέρνουν στην πράσινη γωνιά μας, την αρωματισμένη, στα πιο ψηλά επίπεδα του Κάμπου, στον Άγιο Σίδηρο Πετροκοκκίνων...

ΧΙΑΚΟΙ ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ
Μάιος 1973

Το μάγγανο στην ιστορία του Κάμπου της Χίου*

Ήλθε η γεώτρηση και εξαφάνισε το μάγγανο, που ήταν για εκατοντάδες χρόνια η δροσερή εστία των περιβολιών του Κάμπου της Χίου με τα εσπεριδοειδή.

Από τον Ιούνη μέχρι τέλη Σεπτέμβρη, κάθε χρόνο, το μάγγανο ήταν η καρδιά των περιβολιών. Το τάκα-τάκα του μεταλλικού φρένου του, της τρακατρούκας του μαγγάνου, που λέγανε, ήταν ο παλμός της. Κι εδώ που τα λέμε, οι τρακατρούκες, προ παντός στην ησυχία της νύχτας, γιατί πολλά μάγγανα εγυρίζανε και τη νύχτα, ήταν σαν ζωντανά, σαν πουλιά με υπερφυσική κτυπητή ρυθμική φωνή.

Ένα μέλος της οικογένειας του περιβολάρη ή το κοπέλι του, καθόταν κοντά στο μάγγανο για να ζέφει εναλλακτικά τα ζώα, μουλάρια και αγελάδες, στο ζυγό του μαγγάνου αλλά και για να τα «λαλεί», δηλαδή να τα παρακινεί να το γυρίζουν συνέχεια να μη στέκονται.

Τα ζώα προσδενότανε σε ένα εξάρτημα του συγκροτήματος του μαγγάνου που το λέγανε κυρηναίο ή κυρναίο. Δεν γνωρίζω από που βγαίνει η λέξη. Ο κυρναίος αποτελείται από ένα κάθετο ξύλινο στύλο κάπου δυο μετρά ύψος. Στο κάτω μέρος του έχει ένα πλατυσμένο ξύλινο εξάρτημα, σαν μισό κουλούρι, που το λένε κολύκι και η εξάρτησή του από τον κυρναίο είναι πολύ χαλαρή για να έχει ευκινησία. Πάνω στις δυο άκρες του κολυκιού είναι γάντζοι, που σ' αυτούς πιάνουν οι δυο ιμάντες της ζεύξης του ζώου.

* Τούτο το σημείωμα γράφεται από νοσταλγία αλλά και για πληροφόρηση όσων ύστερα από λίγα πια αδυσώπητα χρόνια μπορεί να το έχουν ακουστά μόνο ή θα το βλέπουν σε παλιές φωτογραφίες χωρίς να ξέρουν τα καθέκαστά τους, τα αγαπημένα μας.

Στο επάνω μέρος του κυρναίου στερεώνεται η μια άκρη ενός άξονα, που η άλλη άκρη του, μπήγεται στον άξονα της ανέμης και της μεταδίνει την κίνηση του ζώου. Η ανέμη είναι μια μεγάλη ξύλινη τροχαλία τοποθετημένη σε χοντρό, ξύλινο κάθετο άξονα, σε βάση, πίσω από το μάγγανο και η κορφή του στηρίζεται σε σιδερένιο δοκό που εκτείνεται διαμετρικά και πατά, με κάθε μια από τις δυο του άκρες, σε δύο πύλιαστρα του μαγγανόγυρου, δηλαδή κτιστούς στύλους που, εκτός από το δοκό αυτό, στηρίζουν και τις κρεβατίνες όπου ξαπλώνουν τα κλαδιά τους κλήματα για να σκιάζουν το μάγγανο, που το όλο τους το λένε «άμπελο». Πολλές φορές ρίχνανε, πάνω στις κρεβατίνες και γρασίδια, κυρίως από κριθάρια ή αγέλουπα (βρώμη), για τον ίδιο σκοπό. Αυτά τα γρασίδια, που ξεραινόταν από τον ήλιο, τα κατέβαζαν το χειμώνα και τα χρησιμοποιούσαν για κτηνοτροφή.

Ο τροχός του μαγγάνου έχει, στον εξωτερικό κύκλο του, σειρά από μεγάλα ξύλινα δόντια που εισχωρούν ανάμεσα στα κενά που δημιουργούν μεταξύ τους οι πολυάριθμοι ξύλινοι πάσσαλοι οι οποίοι συνδέουν τους δύο παράλληλους, οριζόντιους κύκλους της Ανέμης και παίρνουν έτσι απ' αυτήν την κίνηση του ζώου για να τη μεταδώσουν στο μάγγανο.

Από την ανέμη ξεκινά μια μακριά χοντρή βέργα και εκτείνεται μέχρι τη μέση του μαγγανόγυρου, ψηλά πάνω απ' το κεφάλι του ζώου. Τη λέγανε σύρτη. Από την άκρη του σύρτη ξεκινούσε ένα ιμάντας ή λεπτό σχοινί, η μυταριά, που γάντζωνε πάνω στο καπίστρι του ζώου για να το τραβά σε κυκλική κίνηση μια και ο συρτής γύριζε κυκλικά μαζί με την ανέμη.

Στα ζώα φορούσαν τυφλοπάνι, τουφλοπάνι όπως το λέγανε, που σκέπαζε τα μάτια του ζώου να μην αποσπάται η προσοχή του από τον περίγυρο του μαγγάνου και δεν γίνεται ομαλά το γύρισμά του.

Η λειτουργία του έκαμνε το μάγγανο μια ζωντανή ύπαρξη. Αντλούσε το νερό από το πηγάδι με ατέρμονη διπλή σειρά συρματόσχοινων, τους λιμπάδες, με πάνω τους προσδεμένα σικλιά, δηλαδή μεταλλικούς μακρόστενους κυλινδρικούς κουβάδες. Ο λιμπάς, με την αρματωσιά του, έτσι τη λέγανε, με σι-

κλιά, ήταν, ακουμπισμένος πάνω στον τροχό του μαγγάνου και με την κίνηση του πήγαινε στο βάθος του πηγαδιού, χωνόταν μέσα στα νερά του, γέμιζαν τα σικλιά και γύριζαν πάνω για να αδειάσουν, με την κυκλική κίνηση τους, μέσα στην άφκουλα, δηλαδή, σε μια επίπεδη σκάφη, φοδραρισμένη με λαμαρίνα. Η άφκουλα ήταν πάνω από τη στρόφα, τον εγκάρσιο, στα χείλη του πηγαδιού, άξονα περιστροφής του μαγγάνου. Η στρόφα στηριζόταν σε σκληρά ξύλινα μαξιλάρια, που έπρεπε να είναι καλά και τακτικά λιπασμένα για να αποφεύγονται φθορές αλλά και για να γίνεται ομαλά η περιστροφή του τροχού του μαγγάνου. Διαφορετικά, η στρόφα στριγγλούσε με ένα ύφος παράπονου σαν να διαμαρτυρόταν για την αμέλεια του περιβολάρη!

Τον παλιό καιρό, ίσως μέχρι και το δεύτερο τρίτο ή και αργότερα του 19ου αιώνα, αντί για συρματόσχοινα χρησιμοποιούσαν σχοινιά από τζίβα ή άλλο ανάλογο, ανθεκτικό και εύκαμπτο υλικό και τα σικλιά ήταν πήλινα. Τα έφτιαχναν οι Αρμολούσοι και επειδή η μεταφορά τους έπρεπε να γίνεται προσεχτικά για να μην παραπατήσει το ζώο και προσκρούσει το φορτίο σε πέτρες και σπάσει, είχε βγει το βέρσο πως «Ο χωριάτης φοβάται τον καιρό και ο Αρμολούσης τον γκρεμό»!

Από την άφκουλα το νερό έτρεχε στο γουρνί και από κει με υπόγειο, κάτω απ' το μαγγανόγυρο, σωλήνα που προεκτεινόταν μέσα σε ένα ή και δύο πίλιαστρα, κινούμενο αυτοδύναμα (αρχή των συγκοινωνούντων δοχείων), χυνόταν μέσα σε μία ή και δύο γούρνες από κρουνοί, που στις παλιές πλούσιες ιδιοκτησίες ήταν περίτεχνοι, συχνά πέτρινες ή μαρμαρένιες λιονταροκεφαλές. Οι γούρνες και αυτές περίτεχνες από πολύχρωμη θυμανούσικη πέτρα ή μάρμαρο, πάνω στα χείλη της στέρνας και απ' αυτές το νερό ξεχειλούσε και έτρεχε μέσα στη στέρνα.

1995

Από τις πορτοκαλιές

Κρύβεται η ψυχή μου μέσα στα κλαδάκια και τα φύλλα των αγαπημένων μου πορτοκαλιών. Για να ανακουφισθεί και να ελπίσει. Και τις αρωτώ είντα να κάμω κι ευτές μ' απαντούνε:

Πάρε τα φύλλα μας και τα άθια μας! Κι εκατάλαβα... και εθάρρεψα. Δεν ήταν μαϊτάπι! Οι πορτοκαλιές, μου μιλούσανε σοβαρά και αξιόπιστα. Και εδέχτηκα τα γλυκοπράσινα φύλλα τος και ερούφηξα τη μυρωδιά των αθιώ τος και εστηλώθηκα! Ήταν και το φως απάνω από τις πορτοκαλιές και τις κουκουναριές και τις φλαμουριές, τις περικοκλάδες και τις αρτάνες με τα πούλουδα!

Και, Παναγιά μου, κουράγιο που πήρα κι ανήβηκα στο τσαρδάκι του σπιτιού μας και φώναξα στις πορτοκαλιές:

-Σας ακούω, λέτε μου. Κι ευτές ωχονούς μου παραγγέλουνε και συθθεύγω ένα μήνυμα να σταματήσουν οι βομβαρδισμοί και να κουβεντιαστεί η ειρήνη!

Μα που να το στείλω; Σ' ευτούς που ρίχτουν τους πυραύλους; Ούριες είστενε μου φαίνεται! Εν τους ακούσετενε που λένε σ' ευτούς που τος αντιστέκουνταινε πως αν δεν παραδοθούνε θα τους λειώσουνε, θα τους σκοτώσουν όλους τος;

Τα φύλλα σας, όμως, μου λένε, ναι! Τα βλέπω να μου γνέφουνε, να με κουντούνε.

-Στείλε το! Στείλε το και σ' ευτούς που βομβαρδίζουνε και σ' ευτούς που βομβαρδίζονταινε.

-Βρ' είντα `ν που μου λέτενε, πορτοκαλιές μου! Θα πούνε όλοι τος, και με το δίκιο τος, ν' αφήκω τις ουριαμάδες! Πρέπει, το λοιπό, να βρω τίποτις άλλο πιο έξυπνο που να παραβγαίνει τους πυραύλους τος που τους έχουν για έξυπνους!

Μα με το νου μου και τα συλλοϊκό μου, όμως, λέω πως εγώ εσάς μόνο έχω αδέρφια και συμβουλάτορες, πορτοκαλιές μου και θεές μου κι εσάς μόνο θα ακούσω! Και θα τα κατηφέ-

ρω, εκτός κι αν στο αναμεταξύ μας σκοτώσουν όλους! Όλο το γένος των ανθρώπων από λυσσιασμένη φιλανθρωπία! Και έχω τα θάρρη μου, γιατί μέσα στους αιώνες των αιώνω, ευτό, εν ήγι-νενε ποτές! Εν το κατηφέρανε, όσην φιλανθρωπία κι αν είχανε!

Θα στείλω το λοιπό, από ένα πανεράκι με πορτοκαλόφυλλα στον Μιλόσεβιτς και στον Κλίντον και σ' έδεκείνη τη λουλού του, τον Μπλερ, που μας γαβγίζει σαν την συνονόματη της χαριτωμένη σκυλίτσα, όπου πάμενε βίζιτα σε μια συμπατριώτισσά μας στα Βριλήσσια!

Σίγουρα, άμαν το διεβάσουνε το μήνυμά σας θα πούνε: Αλλού ευτά, κανένας Χιώτης, Καμπούσης, θα το σύθθεψενε... Μα εμ πειράζει, πορτοκαλιές μου. Εμ πειράζει! Μη σας κόφτει και σας ευχαριστώ πολύ!

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ 11-5-99

Με τις πορτοκαλιές μου

Εγώ, με το συμπάθιο, με τις πορτοκαλιές μου μιλώ και με τις πορτοκαλιές μου emίλουμε και για το φιλανθρωπικό (!) πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία και με τις πορτοκαλιές τις μαντερινιές, τις κουκουναριές μου και τις μοσχολουριές μου μιλώ τώρα κι ακούω τα πουλάκια να κελαδούνε πως οι βομβαρδισμοί ετελέψανε. Και να μου λένε όλα τους με ανακούφιση, δόξα σοι ο Θεός και καλά ήκαμες κι ήστειλες το μήνυμα μας όσον εσυνεχίζαν οι βομβαρδισμοί, να σταματήσουνε κι ας το λογάριαζες ούριο!

Αλλά ας σταματήσομενε να μιλούμενε γιάδευτα και ας πιστέψομενε πως ο ανηβάτης (ανηβάτης ήτανε και ήφυενε και πα στον αγύριστο)! Μα κι εσείς, πορτοκαλιές μου ε μ' αφήνετενε ήσυχο μόνο μου εκάμενετενε σινιάλο με τα φύλλα και τα κλαδάκια σας και σας ερώτησα είντα τρέχει πάλι και εν ησυχάζετενε. Για λέτε μου, το λοιπό. Σας ακούω! Και μ' ερωτήσετενε είντα λογιώς ενταγιαντούσανε οι Σέρβοι και εν ελογαριάζανε το χαμό τος από τις μπόμπες. Κι εγώ σας απάντησα: Λωλοί ήτανε! Ναι, μου λέτενε εσείς, μα λωλοί σαν τον Κωνσταντή τον Κανάρη που άμαν τον ερωτούσανε αν εφοβούντανε όταν εκίνησενε να βάλει μπουρλότο στην καπιτάνα των Τουρκώ στη Χίος, τος απάντανε, πως είπε τότες, «Κωνσταντή θα πεθάνεις!» Καλά είναι να το στιμάρωμενε εδευτό και να μην ξεχνούμενε!

Και για δήτενε, ευτές οι διοξίνες του Βελγίου εν πιάνουμε τις όρνιαθες, γιατί βοσκούνε κάτω απέ τις πορτοκαλιές μας και εν τις έχουν ανάγκη. Μη σας κόφτει, κακοχράχουμε! Και οι μαστίχες μας κι ευτές εν παθαίνουμε τίποτις κι ανακαλύψανε κιόλας τώρα τελευταία οι Γιαπωνέζοι, ευτό που εμείς ξέρομενε εδώ και τρεις χιλιάδες χρόνια, πως είναι και πολύ ωφέλιμες! Μασήτενε τις, το λοιπόν, μασήτενε τις άφοβα! Να σκάσουν οι οχτροί μας!

Η ΧΙΟΣ ΜΑΣ 14-6-99

Πατριδουργία

Άχουτας, ήλεε ο Κωστής μέσα στο παπόρι που τους επήαινε στη Χίος, άχουτας είναι καμός είναι νάσαι μακριά απέ τον τόπο που γεννήθηκες, και προ παντός να μην υπάρχει πια ευτός ο τόπος! Το χωριό σου, η γειτονιά σου! Φούρκιση σούρκεται! Για σκεφτήτε το! Ένα παρά πάνω στις πόλεις και συχνά και στα χωριά με τα ρομαντικά τους και τις χαμένες με τους λογιώ- λογιώ διωγμούς, πατρίδες!

- Για λέγε, για λέγε! Μα, να όψεσαι Κωστή, λε ο Μικές, που μου θύμισες το σπίτι του κυρού μου που κληρονόμησα μέσα στις πορτοκαλιές και κοντεύει να γίνει χάλασμα, που εν κατοικείται και κανείς εν το νοιάζεται απ' έστοτες εδώ και είκοσι χρόνια, που πέθαναν οι γέροι.

-Μυρίσοι το κοκαλάκι τους! Εγώ, απάνω σ' ευτό ήθελα να αποσώσω πως τους καταλαβαίνω και συγκινούμαι με όσους μπόθουνε να χτίσουνε μέσα στη ψυχή τους, αν δεν έχουνε πια, μια άλλη δικιά τους πατρίδα!

-Ναι αμέ! Ε βλέπεις είναι χαρά κάμνει, λογού χάρη, ο Λευτέρης ο Παπαδόπουλος, ο δημοσιογράφος και ποιητής με το Μόλυβο της Μετιλήνης, που τον υιοθέτησενε δικό του τόπο και τον ευλόγησενε και αλληλοευλογιούνταιε; Εδώ και πολλά χρόνια, όποτε έχει καιρό πα εκεί και περνά τις διακοπές του τα καλοκαίρια και για το Μόλυβο μιλεί και γράφει και στάσσουν μέλι τα χείλια και η μπένα του και νοιάζεται γι' αυτόνε έναν κερεμέ! Γιατί και για το Λευτέρη εχάθηκενε βλέπεις και η γειτονιά που εγεννήθηκενε και εμεγάλωσεν στην Αθήνα, στην Αριστοτέλους. Πάει κι ευτή με τις πολυκατοικίες και τα άλλα άσκημα του καιρού μας. Εδεδέτσι οι άνθρωποι έχουνε μεγάλη χαρά και είναι ευτυχισμένοι γιατί ξανάχουνε δικό τους χωριό κι ευχαριστιούνταιε τη ζεστασιά και τις χαρές του!

-Μα εδευτά λε ο Μικές εμπνέουνε και τους πολλούς που

όσο μπορούνε μπόθουνε να συντηρήσουνε και να πλουτίσουνε το γενέθλιο τόπο τος. Σκέψου τη συγκίνησή μας με την τρυφερή φροντίδα της Μαρίας για το περιβόλι της στην Καρδαμάδα, της Ξένης για το χωριό της τα Μεστά και της Φανής για το σπίτι της στο Καμάρι, τα λατρευτικά της Φανής, του Λεωνίδα και λόγου μου για τον Κάμπο, αλλά και για το μεράκι που έχουν πολλοί συμπατριώτες μας να διορθώσουνε τα πατρογονικά στα χωριά τος ή να κτίσουν απ' εξαρχής όμορφα σπίτια εκεί.

Και με έδευτά και τούτανά και κείνανά όλοι της παρέγιας μέσα στο παπόρι αναστενάζανε δυνατά άχουτας και άχουτας με λαχτάρα και χαρά και ευτυχώς που μέσα στη σάλα οι πίοτεροι ήτανε Χιώτες και εδεδέτσι εν τους επήρανε στο μαϊτάπι!

Η ΧΙΟΣ ΜΑΣ
Οκτώβριος-Νοέμβριος 1999

Ξουτ από τ` Αργέντικο

ΤΖΑΝΝΗΣ: Θυμάσαι βρε, Μπουρλή, (όποτε το βάλει ο νους μου γελώ) που πήαιτενε, μια βολά στα μικράτα σου, με τη μάνα σου να κάμετε βίζιτα της Μαριγώς, της λωλής, κι άμαν εκτυπήσετενε την πόρτα ήβγεν ο γιος της, ο ξίκης, και σας εφώναξενε, χωρίς να σας ανοίξει: «Μούπεν η μαμά μου πως εν είν' εδώ».

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Άκου τονε είντα εθυμήθηκενε! Και το θυμήθηκες κι απάνω στην ώρα κιόλας! Όχι, εν μου τόπεν η μαμά του. Στου Αργέντη μου τόπανε και εν μας ανοίξανε, άμαν επήα με τέσσερις λογοτέχνες που ήρτανε στη Χίο για να μιλήσουνε για τα βιβλία τος, γιατί τος είπανε πως είμεστενε πολιτισμένοι! Μα, στο Αργέντικο δεν μου τόπανε έδεδέτσι, πως μούπεν: «Ο Κύριος δεν είν' εδώ», μα οξ` αφ τα δόντια: «Μέσα είναι, μα δεν σας ανοίγει». Έτσι ντόμπρα και στα ίσια! Ευτή είναι και η μεγάλη διαφορά μεταξύ Μαριγώς και Αργέντη!

ΤΖΑΝΝΗΣ: Μπορεί! Μα είντα εθέλετενε να του κτυπολογάτενε τ` ανθρώπου την πόρτα με τα παλαικά κουδούνια, αφού, δικαίωμα του είναι να μη θε να φέρεται σαν τον κύρη του, τον ούριο, πούκαμεν το Αργέντικο για να το βλέπει όλος ο κόσμος και να ανεγαλλιιάζει! Αμ εσείς πάλι είντα α πει λογοτέχνες και κολοκύθια με τη ρίγανη; Εν το ξέρετεν πως αν δεν είσαι λε, μεγαλουσιάνος, κόμης, δούκας και γενικά γαλαζοαίματος, ε μπορείς, εδώ και καιρό, να μπεις μέσα; Λογοτέχνες, λέει! Άκου να δεις! Καλά σας εκάμανε! Και πάλι καλά που ε σας εβάλανε και στη χάψη! Να μην το πήτεν ούτε του παπά!

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Καλά και σωστά μιλείς. Τώρα που το σκεύγομαι με το νου και το συλλοϊκό μου, ηκατάλαβά το, καλά μιλείς!

ΤΖΑΝΝΗΣ: Κι εν είναι μονάχα ευτό! Εδεκεί απάνω στο αρχοντικό σπίτι, υπάρχει, λε και ιταλική σημαία. Άρα το κτύπη-

μα της πόρτας ήταν κίνδυνος, να τος ανοίξει ανυποψίαστα ο άνθρωπος, ο Αργέντης, κι εντοί, οι λογοτέχνες, να ορμήσουνε άγριοι μέσα, και να καταλάβουνε τον απαγορευμένο προξενικό χώρο! Την κατοικία του υποπρόξενου! Να μην τα θέμενε και όλα δικά μας! Έτσι νομίζω.

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Αμέ, αμέ! Έδεδέτσι είναι! Αφερούσου

Η ΧΙΟΣ ΜΑΣ

Δεκέμβριος-Ιανουάριος 1997

Τ` Αγίου Σιδέρου

Μέσα στους βράχους και τα πεύκα της δυτικής πλευράς του Λυκαβηττού! Η εκκλησία, ταπεινό προσκύνημα, σε υποβλητική σπηλαιώδη διαμόρφωση. Αλλεπάλληλοι κλιμακωτοί αυλόγυροι είναι και πρόσβαση της, ύστερα από μια, με πολλά πέτρινα σκαλοπάτια, σκάλα που αρχίζει από τον ασφαλτοστρωμένο μέχρι εκεί, αδιέξοδο μετά, δρόμο. Αίσθηση, τάσης ανύψωσης «από γης εις ουρανόν» αλλά και αγαλλίασης από τη βεβαιότητα ότι δεν αφήνουμε την ταλαίπωρη γη μας και τούτο το βουνό της με τα (περιέργως) σφριγηλά ακόμα πεύκα. Μένουμε με τους επίγειους Αγίους Ισιδώρους, της Χίου τον εξ Αιγύπτου, ωραίο, ευαίσθητο στρατιώτη, μάρτυρα των ψυχοθεραπευτικών ιδανικών της αλληλαγάπης της νέας, τότε (250 μ.Χ.), θρησκείας του Ιησού και τον σοφόν του χριστιανισμού Πηλιούσιον Ισιδωρον!

Η Ομοσπονδία Χιακών Συλλόγων Αττικής έχει καθιερώσει, πολλά χρόνια τώρα, αυτή τη Χιώτικη γιορτή στην οποία συμπαραστέκεται και η Χιακή Αδελφότητα Αττικοβοιωτίας «Ο ΚΟΡΑΗΣ» και συμμετέχουν συμπατριώτες της Χιακής παροικίας Αττικής γενικά. Όταν η 14η Μαΐου, που είναι η γιορτή του Αγίου Ισιδώρου, δεν πέφτει Κυριακή ή άλλη πρόσφορη ημέρα της εβδομάδας, γίνεται τελετή στη μνήμη του Αγίου την πλησιέστερη Κυριακή. Φέτος έγινε στις 11 Μαΐου.

Πολύς και πάλι ο κόσμος που συνεγείρεται από το «Μέγαν εύρατο η Χίος ρύστην, σε τον πρόμαχον τον εξ Αιγύπτου, αθλοφόρε Κυρίου Ισιδώρε, ως του Δεκίου καθείλες την δύναμιν και Νουμερίου το θράσος κατέβαλες...» που ακούγεται σαν απόσπασμα ομηρικής ραψωδίας, μελωδούμενο βυζαντινά και ευλαβικά από όλους τους Ομηρίδες του εκκλησιάσματος!

Ο Μητροπολίτης Χίου, Ψαρών και Οινουσσών και Έξαρ-

χος πάσης Ιωνίας συνέβαλε στην αίγλη της τελετής με τον κατάλληλο πανηγυρικό λόγο του, αλλά και με την δεξιότεχνη και καλλιφωνη απόδοση του «Θεοτόκε Παρθένε» κατά την αρτοκλασία. Όλο το εκκλησίασμα, κατά προτροπή του Σεβασμιότατου, απήγγειλε το «Πιστεύω» με πρώτο τον Πρόεδρο της Ομοσπονδίας, γιατρό Τάσο Τριπολίτη. Δύο έξοχοι ιεροψάλτες έκαναν τον κόσμο να εύχεται να μην τελειώσει η λειτουργία για να τους ακούει και τους δυο «εν ευλαβική σαγηνεύσει»! Ήταν ο δεινός μελωδικός και δεξιοτέχνης υψίφωνος Μανώλης Κουλούρης, Βρονταδούσης νέος, αξιωματικός της αεροπορίας και ο πολύ μελωδικός μπάσος και δεξιοτέχνης επίσης, Λουκάς Κλαδιάς, Βρονταδούσης, αν πληροφορήθηκα σωστά κι αυτός. Πάντα άξιοι, όλοι τους!

Στο τέλος της λειτουργίας έγινε το καθιερωμένο τραταμέντο με ρακί, αναψυκτικά, στραγάλια, παστέλια κ.λ.π. μέσα σε ένα χαρούμενο φλοισβικό χιώτικο κουβεντολόι. Μετά, στελέχη της Ομοσπονδίας, Πρόεδροι των Σωματείων κ.ά. δεξιώθηκαν τον Μητροπολίτη και όσους άλλους από το εκκλησίασμα προσήλθαν, σε παρακείμενο στους Αγίους Ισιδώρους, μέσα στα πεύκα και με ωραία θέα, καφενείο-ζαχαροπλαστείο. Μερικοί μείναμε λίγο και μετά τη δεξίωση γιατί φαίνεται διψούσαμε ακόμα για τα χιώτικά μας. Ο γράφων έμεινε μαζί με τον Δημήτρη Λατουσάκη, τον Παντελή Βαβυλουσάκη και τον ευχάριστο συζητητή, θυμόσοφο, που ξέρει και φροντίζει συνέχεια να μαθαίνει και να λέει και να αφηγείται ένα σωρό πράγματα, Χιώτικα και άλλα, τον Βενιζέλο Κωστάλα και την σύζυγό του, που όμως εγώ φαίνεται τον απογοήτευσα, γιατί εκείνη την ώρα δεν μπορούσα να ανταποκριθώ στην προσφορά-έκκλησή του, «να πιούμε κανένα ρακί». Μόνο λόγια είσαι, μου λέει! Όλο γράφεις για ρακιά και γλυκάνισα και καζαναριά, αλλά στην πράξη...

Λοιπόν, και του χρόνου με το καλό και βοήθειά μας.

Η ΧΙΟΣ
Απρίλιος-Μάιος 1997

Στον Κάμπο της Άνοιξης

Μεγάλη Εβδομάδα στον Κάμπο! Τον με θυμιανούσικη πέτρα λειτουργημένο.

Κύματα κωδωνοκρουσιών χαρμολύπης που ξεχύνονται λες και από τις πορτοκαλιές, τα κυπαρίσσια, τις κουκουναριές και τις φλαμουριές.

Σύνθεση από ψαλμοδιές, κωδωνοκρουσίες, αρώματα μεθυστικά των πορτοκαλανθών. Χρώματα και σχήματα της φαντασίας του Θεού, του πόνου και του ταλέντου τ' ανθρώπου!

Και, το πióτερο, των αιώνων, παλιό καιρό, φαναράκια να μετακινιούνται από τα περιβόλια προς τις εκκλησιές. Ιλαρό κεντρομόλο συνακτίωμα. Στα στεναδάκια, στους ποταμούς και στ' αρυάκια και στα στρατάκια των περιβολιών πρόσβασης στα σπίτια, λειτουργεί και σήμερα με τα ηλεκτρικά φαναράκια. Ο διαχρονικός Κάμπος δίνει και σ' αυτά ιλαρή αίγλη.

Στη σκηνογραφία χρώματα και αρώματα των ανοιξιάτικων λουλουδιών που τα κορίτσια, κανηφόρα, μεταφέρουν να στολίσουν τους επιτάφιους, όχι τόσο για να ετοιμάσουν την ταφή του Ιησού αλλά για την «ένδοξόν Του ανάστασιν»!

Όλη η Μεγάλη Εβδομάδα έξαρση δοξολογίας που συνεπαίρνει τους θνητούς, αναπέμπεται από το λαό του Κάμπου και μελωδεΐται στον Άγιο Λουκά, Άγιο Χαράλαμπο και Φάρκαινα το Χριστό και τον Άγιο Βλάση, στον Άγιο Πολύκαρπο, τη Στρατήδαινα, την Αγιοδεκτεινή, την Συριώτισσα, τον Άγιο Γιάννη Βουδομάτη, την Αγία Αναστασία, τον Άγιο Γιώργη Μπαζακλή, την Παναγιά Παχιά, τον Άγιο Γιώργη Σταφυλά, τον Άγιο Γιώργη Χατζή-Λουκή, την Παναγιά Κοκοροβιλιά, την Αγία Βάσσα, τον Άγιο Γιάννη τ' Αμέρη, τον Άγιο Τρύφο, τον Άγιο Γιώργη Σεκιάρη, τον Άγιο Σίδερο Πετροκοκκίνου, τον Άγιο Θεοδόση των Σπηλαδιών και ψηλά στον Αγ. Νικόλα-Προφήτ'

Ηλία του Γρου! Ένας ανοιξιάτικος λυρικός ναός όλος ο Κάμπος! Και ένα εκκλησίασμα «εν αγαλλιάσει»!

Παιδάκια, έφηβοι, νέοι, νέες, μάνες, κύρηδες, ασπρομάλληδες, γέροντες με βακτηρία. Σταυροκοπιούνται μέσα στα λιβανωτά και τα αρώματα της φύσης, με τη λαμπάδα ή το ταπεινό κεράκι στο χέρι: Δεύτε, τέκνα του Κάμπου, λάβετε φως! Και του χρόνου με το καλό.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ
9 Απριλίου 1996

Χιώτικα-Χιώτικα

I

Ο Βοριάς, ντελάλης και κυρίαρχος του Σιερού, της Λευκωνιάς, της γυμνής πεδιάδας, που ανοίγεται προς τη θάλασσα, στην ανατολική μεριά του νησιού, στο Κοντάρι, απέναντι από τη χερσόνησο της Κρήνης, μετά τα περιβόλια με τις αιωνόβιες πορτοκαλιές. Μια πρόκληση στη φαντασία του νησιού, να συναρπασθεί από την αίσθηση του απέραντου και μεγαλειόδικου σ' έκταση γήινη, που το στερείται!

Οι τζίτζερφιές, ιέρειες σε μανιακό χορό, οι καλαμιές ξήλωμα κυμάτων της βλάστησης, τα λάχανα, τα γογγύλια, τα καυτερά μακριά ραπάνια, οι ασπρόριζες, τα μαρούλια, τα κασκέτα χωμένα μέχρι τ' αυτιά, οι γιακάδες σηκωμένοι. Οι λίγοι άνθρωποι που τραβαγιάρουν εδώ, ταξιδεύουν επίπονα και με ευφορία νικητή, μέσα στα χρόνια των χρόνων!

II

Η βατιά, κοντά στο βότσο με τα νερά, τους χειμωνιάτικους μήνες, που τους άλλους μήνες ήταν ξερός αλλά ήταν σαν νάχεν νερό χειμώνα καλοκαίρι! Η βατιά εθάρριες που είχε ρίζες και μέσα μας! Και είχε στον Καράμουσα! Εφούντωνεν τους φιδίσιους κλώνους της, αγκαθερά πλοκάμια, σκεπασμένα με τα μικρά γκριζοπράσινα φύλλα της λιγάκι πριονωτά, λιγάκι καρδιάσχημα, παράσημα του ποταμού, του χείμαρρου και ιερά άμφια του, όλα μαζί! Η καιομένη και άκαυτη βάτος! Ίσως ο Θεός των γραφών επέρασεν από τον Καράμουσα και είπεν μόλις είδεν την βατιά και έπαιξαν τα μάτια του Θεού μόλις είδεν τα λιλάδια του Καράμουσα και είπεν ο Θεός: «Ετούτην τη βατιά και τούτα τα λιλάδια, τα παίρνω!» Και είπαν τα λιλάδια και η βατιά: «Άσε μας κάτω. Εμείς δεν είμαστε δικά σου! Είμαστε, χιώτικα, του Καράμουσα!» «Καλά!» είπεν ο Θεός και εκάθησεν, φρένιμα-φρένιμα επί λίθου της όχθης και ο μεγάλος Καρά-

μουσας έπλυνεν τους πόδας αυτού και εχάϊδευεν τα μάτια του ο βότσος, τούγγνευε ήρεμα η αλυγαριά απέναντι και η βατιά έσυρεν επ' αυτής φτερωτά ζουζούνια, σουιτάκια και βατσίνες, πουλάκια και επόμεινεν ο Θεός μαζί τους!

III

Τα ραπανάκια, τα γογγύλια, οι ασπρόρριζες, τα μαρούλια και τα λάχανα ήταν του Γιακουμή οι χαρές! Έδωνα που τα λέμενε και η Αποστολία, με το μελαχρινό τριζάτο κορμί και τα γλυκά μάτια, που μια σου δίνονταν, μια στο σκούσανε, η Αποστολία ήταν μια μεγάλη χαρά του! Ήταν! Πριν τη στεφανωθεί! Και μετά, ένα διάστημα, ώσπου να χορτάσει ο ένας τον άλλονε και να μην αντέχει πια η αγάπη στις απανωτές αναποδιές και δυσκολίες της ζωής των περιβολάρηδων. Αλλά τα μαρούλια και τα άλλα κηπουρικά του, ήταν μόνιμα ανεγάλιασή του! Έδωνα που τα κουβεντιάζομεν όμως κ' ευτωνών η χαρά δεν ήταν απείραχτη. Ούτε τα μαρούλια, ούτε οι μελιτζάνες ήταν σίγουρες! Δεν ηξέρω αν ο Γιακουμής εσκέφτηκενε ποτές νάταν, λέει, πουλί! Να πούμεν σπουργίτης, ή καρδερίνα ή και γιατί όχι, αγεράκι ή και αετός!

Όχι! Πιο καλά σπουργίτης, που πετά από δέντρο σε δέντρο, δέντρο σε στέγη κι από στέγη στον ευκάλυπτο και την κουντουρουδιά κι απ' εκεί στ' αχείλι της στέρνας και στο κυπαρίσσι! Αλλά και καρδερίνα δεν ήταν άσχημα! Σύννεφα τα ποικιλόχρωμα πουλάκια πέφτανε στη βλάστηση και στα δέντρα του χώρου. Μια στιγμή να τα στολίσουν, πολλές στιγμές να τα μελαγχολήσουν!

ΧΙΑΚΗ
Σεπτέμβριος 1990

Ε, καμένε μου, λωλέ

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Οι εξοχές της Αττικής μοιάζουν με τις δικές μας, στη Χίος.

ΤΖΑΝΝΗΣ: Κι αμέ! Κ' η Χίος επλημμύρισε τσιμέντα!

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Καλά εμίλησες, μα έχει ακόμα, που και που, κάτι μεριές απείραχτες. Κ' έδεκεί, πάμενε εκδρομές και πορπατούμενε και χαιρούμεστενε το πράσινο.

ΤΖΑΝΝΗΣ: Εμένα μου λες! Ξέρω μας! Μόλις φτάσομενε στην Χίο γυρεύομενε καφενείο να χωθούμενε μέσα και αντί να πορπατούμενε, ζητούμενε να εύρομενε μέρος να κάτσομενε, να ξαπλώσομενε και να το ρίζομενε στο φαΐ και στο πιοτί!

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Και πρώτος, πρώτος, εσύ, που κουβαλείς και το ρακί, την «Απαλλαρίνα», μαζί σου, αγιασμό!

ΤΖΑΝΝΗΣ: «Τέττερη» ρακί κουβαλώ. Και σταμάτα και μην κοροϊδεύεις, γατί είναι, αγιασμός!

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Με το συμπάθιο αν σε πλήγωσα! Λέγε παρακάτω. Ε θα το ξανακάμω!

ΤΖΑΝΝΗΣ: Ναι! Κι είντάταν, πούλεα;

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Άντε, άντε! Αλί! Εφύρανέ σου, φαίνεται (κ' ήδειξεν το κεφάλι).

ΤΖΑΝΝΗΣ: Μα διακόφτεις και είναι φυσικό. Δεν είμαι κομπιούτερ, που λέει και ο αμερικάνος ο Κωσταντής.

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Καλά! Λοιπόν, αφού εν είσαι κομπιούτερ! Για το ρακί της εκδρομής ήλεες.

ΤΖΑΝΝΗΣ: Το λοιπόν, είχα μαζί μου σε μια εκδρομή όχι μονάχα το ρακί, αλλά και καμιά ογδονταριά, παλιές, προπολεμικές φωτογραφίες. Ένας συχωριανός, πούχει μανία με τα παλιά, και τις μαζεύει, ήβγαλεν αντίγραφα και μούδωκενε, γιατί με ξέρει πως είμαι κι εγώ, μ' έδευτά, ούριος σαν και λόγου του!

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Εν είσαι μόνο μ' έδευτά ούριος! Μ' όλα είσαι!

ΤΖΑΝΝΗΣ: Το παραδέχομαι! Το λοιπό, εκεί κάτω από τα πεύκα και κοντά σε κάτι τρεχούμενα νερά, εκάτσαμενε σε κάτι πέτρες και μέσ' το κατάχαρο φως του ήλιου.

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Αλκωνίδες μέρες!

ΤΖΑΝΝΗΣ: Τώρα θα μου κάμεις επιδιορθώσεις; Ναι, ήτανε Αλκωνίδα μέρα και μέσα στο φως της, που επλημμύριζενε με χαρά τις δεκαετίες του `20 και του `30 και το ρακάκι μας και τους μεζέδες μας, που είχανε καμωμένους μια ονόματι Μαριγώ.

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Ονόματι Μαριγώ, ήταν ουκ ολίγες. Και η γυναίκα σου είναι ονόματι Μαριγώ!

ΤΖΑΝΝΗΣ: Ευτή μπορεί νάτανε, πριν την πάρω, για να με κατηφέρει. Μη διακόπτεις! Μια απ' ευτές τις Μαριγούδες, το λοιπόν, μπορεί νάτανε η γυναίκα μου, δεν θυμούμαι, α σε γελάσω, είχενε καμωμένα κάτι γιαπράκια και είχενε, η αθεόφοβη, τηγανισμένο και ταμπουρά!

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Ήμαρτον σε Κύριε! Και την ξέχασες; Φαντάζομαι, θα τις εκάμετενε σύχριστες, με τους μεζέδες, τις φωτογραφίες. Για λέγε.

ΤΖΑΝΝΗΣ: Όχι, ετρώαμενε και πίναμενε κι εβλέπαμενε και τις φωτογραφίες! Και λέαμενε: Τούτονας είναι, ή ήτανε, ο τάδες και τούτηνα, η μικρή, ήτανε, είναι η Κατίγκω του Θεόση και, για δε βρε, πως καταντά ο άνθρωπος! Και μερικές, που ήτανε σ' ευτήν την εκδρομή, και τις εδείκτανε οι φωτογραφίες, εγίνανε άνω κάτω! Εσυχιστήκανε κι ερνιούντανε πως είναι ευτές, γιατί έστοτες, που τις ετραβήξανε, ευτές, ήτανε λε, αγέννητες. «Ψώματα, ψώματα», εφωνάζανε!

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Ο διάβολος σε κούντανε, χριστιανέ μου;

ΤΖΑΝΝΗΣ: Μα `γω, βρε, ήθελα να μου λένε, οι πιο παλιοί, ποιοι ήτανε ευτοί της φωτογραφίας, για να γνωρίσω τα πρόσωπα, που είναι αποθαμένα κι εγώ ήκουγα από μικρός τα ονόματά τος, σε κουβέντες για διάφορες περιστάσεις του βίου τος, τον καιρό εκείνο, αλλά δεν τους εγνώρισα ή δεν εθυμούμουνε τα προσώπατά τος. Θα σούχει λάχει κι εσένα!

ΜΠΟΥΡΛΗΣ: Ναι, μούχει λάχει αλλά όχι σε τέτοιο σημείο σαν και σένα, που κοντεύεις να λιγοθυμήσεις από τη χαρά

σου και τώρα που το λες! Όμως, έδωνά που τα λέμενε, θάθελα κι εγώ νάβλεπα σε μια φωτογραφία τον Αντουάνο, από του Βάγια και το Φάκαλη από εκεί κοντά, που ήκουγα ιστορίες πολλές για λόγου τος, όσο εξιούσανε, μα επεθάνανε χωρίς να ξορτωθώ να τους γνωρίσω, ενώ είναι κιόλας σίγουρο, πως θα τους ήβλεπα στο δρόμο, αλλά δεν ήξερα πως ήταν ο Φάκαλης ή ο Αντουάνος! Και ήταν κι άλλοι τέτοιοι! Λόγου χάρη, ο Σπύρος, ο Κοκκινάκης, από το Κοντάρι!

ΤΖΑΝΝΗΣ: Το λοιπόν! Εσύ μου μοιάζεις και ας μην το παραδέχομαι!

ΜΠΟΥΡΑΗΣ: Εσύ εν τον παραδέχεσαι ή εγώ; Ευτό μας ήλειπενε να μοιάζω του Τζαννή, που πορπατεί και ονειρεύεται κι άμαν είναι στη Χίος μιλεί με τις κουκουναριές, τα πόρταια και τα παλιά κάντρα! Κι άμαν είναι μακριά απέ τη Χίος και τύχει να δει και να μυρίσει άθη πορτοκαλιάς, μα και καβαλίνες, ευφραίνεται και ανεγαλλιάζει!

ΤΖΑΝΝΗΣ: Πιε το ποτιό σου. Εις υγείαν! Ευχαριστώ για το πορτραίτο που μούκαμες μ' ευτό το λόγο που είπες. Ετράβηξες φωτογραφία της ψυχής μου. Γερός νάσαι να με πειράζεις!

ΜΠΟΥΡΑΗΣ: Ε, καμένε, λωλέ! Σούρεσενε, ε;

1989

Η Μπατού του Κάμπου

Ο κόσμος της Μπατούς

Ο κόσμος της Μπατούς που θα τον δούμε στις ιστορίες-εικόνες που ακολουθούν, είναι ο Κάμπος της Χίου. Μάγγανα, στέρνες, πίλιαστρα, πορτοκαλιές, μαντερινιές, νερατζιές, λεμονιές, κουκουναριές, κυπαρίσσια, φλαμουριές και λογιό-λογιό περικοκλάδες που υπάρχουν γύρω από κάθε κατοικία, που είναι αρχοντική ή που όλα ευτά μαζί με την ιστορία, την αρχιτεκτονική και τη χρωματιστή θυμιανούσικη πέτρα, την κάμναν αρχοντική ακόμα κι αν είναι ένα απλό αγροτόσπιτο.

Η Μπατού, χαϊδευτικό της Μπατίας (Υπατίας), ήτανε κόρη ακτήμονα εργάτη του Κάμπου, ένα από τα κάπου δέκα παιδιά του, που μόλις εστεκούσανε στα ποδάρια τος, επιάνανε δουλειά, κοπελάκια στα περιβόλια οι γιοι και παραδουλεύτρες οι κόρες στα πλουσιόσπιτα του Κάμπου, που τα αφεντικά τος ήτανε Καμπούσοι της ξενιτιάς ή με δουλειές στη Χώρα και είχανε στον Κάμπο τους παραδείσους τος για να αναγαλλιάζουν τα καλοκαίρια.

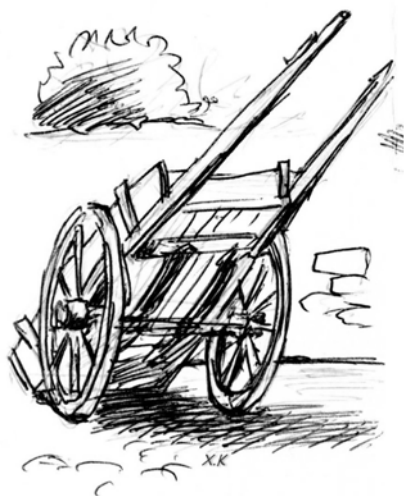
Ευτό ήγινε και με τη Μπατού, την καλοκαμωμένη, στρογγυλοπρόσωπη, ροδομάγουλη και γεμάτη δύναμη στο σώμα και στη ψυχή, όπως κι όλο το σόι της, Μπατολιά, όπως την εφώναζε ο Μπάρμπα-Παναής που ήτανε κολλημένος στα παλιά.

Ευτήν την Μπατού αγάπησε ο Τζίμης, κάπου στα είκοσι του, ο μεγάλος γιος του Μάστρο-Μικέ, που άμαν είπενε του κυρού του πως θα την πάρει γυναίκα του, ευτός ήγινε πυρ και μανία, γιατί χωρίς και εκείνος να είναι κανένας πλούσιος του Κάμπου, είχενε μεγάλο κύρος κι εκτίμηση σαν ανεστάτης μεγάλων περιβολιών, πρακτικός κτηνίατρος, ιδιοκτήτης ταύρων (μπουγάδων) βραβευμένων, άσσος κυνηγός, που πήαινε κάθε χρόνο και στα Δότια και δεν το καταδέχοντανε να κάμει νύφη τη Μπατού που ο πατέρας της δεν είχενε όνομα σαν το δικό του.

Ο Τζίμης όμως επίμενε και την επήρνε και τότες ο Μάστρο-Μικές δεν τους εδέχτηκεν στο σπίτι του.

Αμάθητος ο Τζίμης ήπεσενε στις βαριές δουλειές του Κάμπου, κάρα και σκαψίματα μέσα στα κρύα και τις υγρασίες των περιβολιών και των στεναδιών κι αρρώστησενε. Εν ημπόριενε να δουλέψει όσο εχρειαζούντανε και τότες πια ο Μαστρό-Μικές, είντα να κάμει, τον επήρνε σπίτι του μαζί με τη Μπατού, που ήτανε δεν ήτανε ακόμα δεκαεννιά-είκοσι χρονώ και θα δούμενε πιο κάτω τη ζωή της και τα λογιώ-λογιώ βάσανα, το πείσμα και τις χάρες της, στην πορεία της μέσα στον αέρα και τη μοίρα του Κάμπου. Ελάστενε.

13-8-1999

Κυριακή πρωί

Κυριακή πρωί! Μικρή αλλά αγαπημένη διαφορά στην όψη του μεγάλου τσαρδακιού-βεράντας, της σκάλας, των αυλογύρω! Το φροκάλημα και το σφουγγάρισμα! Μυρωδιά λουλακιού και ασβέστη, ή, η ιδέα τος πιο έντονη! Αλλά πραγματική, γιατί αν ήταν κοντά μεγάλη σκόλη, ήκαμνε η Μπατόλια με την κυρά-Ελέγκω την Αλατσατιανή πρόσφυγια, την οικονόμο, μετά το θάνατο της γυναίκας του της Ισμήνης, τα πρώτα χρόνια, να της δείχνει και να την ορμηλεύει εξ αρχής το λουλάκιασμα και το ασβέστωμα. Τώρα, εδωνά που τα λέμενε, σε τούτο το μεγάλο σπίτι που δεν ήταν κτισμένο για τους περιβολάρηδες αλλά για τους πλούσιους με τα πλούτη της Αλεξάντρειας αφεντικά, δεν έχει πολλές επιφάνειες για λουλάκιασμα και ασβέστωμα. Είχανε βλέπει το δικό τους το λούσο οι πολύχρωμες πελεκητές πέτρες, που ήταν κτισμένα τα ντουβάρια, οι πεζούλες κι οι σκάλες.

Κυριακή πρωί! Τα πούλουδα στις φρεσκοποτισμένες γλάστρες με τα χρώματα τα ζωηρά, φρεσκαρισμένα κι ευτά. Κι όλο τις μετατοπίζει τις γλάστρες η Μπατού, ανάλογα με το πράσινο και τα λουλούδια τους κάθε εποχή, λες και τος ήλλαζενε θέση για να κάμει το αισθητικό της όραμα, πούλεγενε ένας γιος τ' αφεντικού, σπουδαγμένος στο Παρίσι. Εδώ ήταν ελεύθερη βλέπει να κάμει ότι ήθελενε! Κανένας δεν εφαινούντανε να δίνει σημασία σ' ευτές τις δουλειές. Σίγουρα όμως, χωρίς να το σκέφτοντανε, το χαίρουνταν όλωνώνε τα μάτια ευτό το θέαμα. Το πρωί της Κυριακής, τος τόκαμνε η Μπατού αλλαχτό, χαρωπό σ' όλη τη φαμέλια και τους παρατρεχάμενους του Μάστρο-Μικέ.

Ο πεθερός της σπάνια επήαινε την Κυριακή στην εκκλησιά. Πάντα του όμως ήταν πιο περιποιημένος τις Κυριακές και όταν εντύνουντανε για την εκκλησιά, ήταν φρεσκοσιδερω-

μένα τα ρούχα του, στην πένα κι όπως ήταν ψηλός και λιγνός, και με λιγάκι γερούς ώμους, η κορμοστασιά του είχε έναν αέρα κιμπάρικο. Η Μπατού είχε πιάσει τα φυσικά του και τα σέβονταν κι όλα τα φρόντιζε με τα χούγια του! Και τα παπούτσια βερνικωμένα και γυαλισμένα! Ήθελε να συνεχίσει να υπάρχει και να τονώνεται ο τύπος του, του Μάστρο-Μικέ. Ήταν και της Μπατόλιας δικός της, στο παρουσιαστικό του και ο πεισματάρης ευαίσθητος γέρος, ήνιωθε ευχαριστημένος μέσα στο περίβλημα που τούκαμνε η Μπατού, πολύ πιότερο την Κυριακή πρωί!

Δεν της ήδειχνε όμως ο Μάστρο-Μικέ την ικανοποίησή του, όχι τόσο γιατί δεν την ήθελε για νύφη του, αλλά μπορεί πιότερο γιατί δεν ήδειχτε την ευχαρίστησή του για τίποτις, παρά μονάχα αν είχαν παρέα και ακροατήριο, στις ατελείωτες και πολύκλαδες, σε χρόνους, ανθρώπους, χώρους και ζα αφηγήσεις του, με καφέδες ή σούμα. Είντα να πεις. Ήταν κι ευτό μέσα στις Μπατόλιας την τύχη.

Τη θωρώ μέσα στο φως και τα χρώματα του πρωινού της Κυριακής. Καλή της ώρα. Ζει ακόμα τώρα που γράφοντανε τούτανά!

1991

Του τσαρδακιού

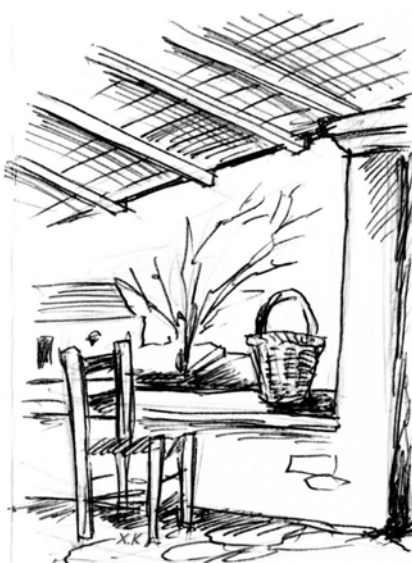
Από το τσαρδάκι η Μπατού ήταν από ψηλά κυρίαρχος του Κάμπου, με τις πορτοκαλιές ομπροστά της μέχρι τα Θυμιανά, δυο-τρία χιλιόμετρα μακριά, μέχρι τον Άγιο Μηνά στο λόφο του πιο ανατολικού άκρου του Κάμπου. Και προς το νοτιά, μέχρι τη βουνοσειρά του Ανέμωνα, που χωρίζει τον Κάμπο και τα Καμπόχωρα από τα Μαστιχόχωρα με τους σκίνους της μαστίχας.

Και της ήμπαινε στην καρδιά και της Μπατούς, κάτιτις το αψηλό και μεγάλο, είτε με λιακάδα και ιωνικό γαλανό ουρανό, είτε με συννεφιά, βροχή, χιόνια και αέρηδες! Και η αλήθεια, κανείς στον περίγυρό της, δεν εμπόριεν να κάτσει έδεκεί απάνω, να σιριανίζει. Ούτε ο γέρος με τους παραγιούς του, οι γιοι του και οι παραδουλευτάδες, παρ' όλο που δεν επαζορίζουντανε στη δουλειά, δεν εμπορούσανε κιάλας να κάτσουν εκεί απάνω να βλέπουν και να χαιρούντανε τις ομορφιές του Κάμπου. Πολύ θα πήαινε! Η δουλειά τος ήτανε κάτω, μέσα στα περιβόλια με τις πορτοκαλιές και τις μαντερινιές, είτε στους σταύλους με τους πελώριους μπουγάδες και τους τράγους. Μόνο όταν εδουλεύανε προς το δρόμο απάνω στα δέντρα για το κλάδεμα, το μάζεμα των τσικουδών και των αμυγδάλων, ήπιανε το μάτιν τος καμιά κόρη περαστικιά. Κι όλο και κάποιος έρωτας εγέμιζενε με τη φαντασία τος τις μέρες τος όσων ήτανε νέοι! Και μια και τόφερεν η κουβέντα, ο ένας ο πιο μικρός κουνιός της, ανηθοκατήβαινε στη Χώρα στο σκολειό και εμετάφερνε όξω τις ιστορίες με τους καθηγητές. Και εμιμούντανε τις ιδιοτυπίες στο ύφος και τις κουβέντες τος αλλά εδιηγούντανε και τα ευτράπελα του σκολειού εδεκεί, στο τσαρδάκι. Και τα ερωτικά πλατωνικά χτυποκάρδια του πάντα στο τσαρδάκι που εσήκωνε κουβέντα.

Το τσαρδάκι ήταν ένας θρόνος με άπλα, έστω και χωρίς βασιλιάδες. Ήταν, ο ίδιος ο Κάμπος με το μεγαλείον του και όποιος επρολάβαινε τόπιανε ευτό το μεγαλείο και το χαι-

ρουντανε. Και η Μπατόλια, η πολυαγαπητή μας το ίδιο! Ευτό μια βολά το τσαρδάκι, το προτιμούσε απ' όλα τα άλλα μέρη του χαοτικού σπιτιού του πεθερού της, αφού τίποτα δεν ήταν σαν κι ευτό. Ακόμα και ότι επέρναν από το τσαρδάκι, θαρρείς πως η-μέρευενε κι ευτό!

1992

Φουγγέτες

Μέσα στις δροσιές του φθινοπώρου! Οι φουγγέτες χαδιάρεις, κιτρινοκόκκινες αλλά και ασπρομέλανες, προτείνουν τη χαριτωμένη σιλουέτα τος και η Μπατού, που ευτά τα πούλουδα είναι αναστέματά της, τις καμαρώνει!

Οι όρنيθες αλαφροκουνιούνταν κι εχαίρονταν τις σταγόνες της βροχής, ώσπου να πιάσει δυνατή να χαθούν στον ορνιθώνα.

Πολυχρωμία στο κοπάδι τος, με έναν πετεινό πολυστολισμένο από τη φύση! Αγέρωχο το ύφος κι ο βηματισμός του!

Η κόρη της Μπατούς, το Ισμηγάκι, που στ' αναμεταξύ ήρτενε στον κόσμο, δίπλα στις φουγγέτες και παραβγαίνει μαζί τος σε χρώματα ζωηρά και φρέσκια ζωή. Τις ξεπερνά με τα λογάκια που πάει χαριτωμένα να αρθρώσει και είναι να τη ρουφήξεις στα φιλιά που δεν τα κατηφέρνει ακόμα! «Βέχει, βέχει μαμά».

-Έλα, έλα! Τρέχα ανήβα τις σκάλες γιατί, α σε πιάσω, αλίμονό σου κακομοίρα! Τρέχα!

- Έλα, έλα μη στέκεσαι και βρέχεσαι, της φωνάζει ο πάππους της που κατηβαίνει τη σκάλα, τη σηκώνει στην αγκαλιά του και την ανηβάζει στο τσαρδάκι, τη βεράντα.

-Άντε, τρέχα σκούπισε τα μαλλιά σου που εβραχήκανε!

-Μα α χαλάσει, καλέ πάππου ο κουκουίκος μου, λέει για το χτένισμά της που είναι ρολό κατάκορφα.

-Έμ πειράζει! Θα σου τον ξανακάμει η μάνα σου! Ήμπα και πρέπει ν' αλλάξεις ποδιά, κιάλας; Για δε, Μπατού, ήμπα και κρνώσει το παιδί!

-Όχι καλέ κι έννοια σας! Εν επρόκαμεν να βραχεί. Έλα να φας τ' αυγό σου μωρό μου!

Είμεστενε λιγάκι πριν από το δεύτερο μεγάλο πόλεμο. Το σκηνικό κάθε χρόνο το ίδιο. Οι αφεντικές ήρταν πιο νωρίς

σήμερα στο αγαπημένο τος κτήμα και εφύγαν για τη Χώρα αφού τις επεριποιήθηκε η Μπατού με γλυκά και καφέδες και πιο μπροστά με φαγητά που ήξερενε πως τος αρέσουνε, απάνω στο τσαρδάκι, μαζί με τον πεθερό της, που τος ήκαμνεν παρέγια, τος ήκοψενε κι ένα μπουκέτο φουγγέτες να πάρουν μαζί τος αύριο που φεύγουν για την Αλεξάντρεια.

Το καλοκαίρι επέρασενε. Τελειώσανε για φέτος και οι σκοτούρες της Μπατούς με τις βίζιτές τους και τα τραπεζώματα, άμαν ερκούντανε κάθε τόσο από το σπίτι τος που είχανε στη Χώρα μαζί με περιβόλι, έδεκεί ψηλά στην Ευαγγελίστρια. Την ευχαριστούσανε τα παινέματά τος, αλλά ήταν και κάπως μελάς σαν κατιτίς εν τος ήρεσενε.

Ο γέρος πια το χαιρούντανε και ας μην τόδειχτενε, πως η Μπατού τον ήβγαζενε και με το παραπάνω, ασπροπρόσωπο που λένε και ευτό εμεγάλωνενε την υπόληψη που τούχαν οι αφεντικίνες, που ήταν ανεστάτης στο κτήμα τος.

Είντα να πεις!

1995

Ακούσματα του Κάμπου

Τον πρώτο καιρό, η Μπατού ήκουε τις κουβέντες των αντρώ και προ παντός του πεθερού της του Μάστρο Μικέ, με τους γειτόνους, τους φίλους και τους πελάτες, που εφέρνανε τις αγελάδες στους μπουγάδες του, σαν ένα θόρυβο, σαν ήχους χωρίς νόημα! Ύστερα όμως, ήρχισε να ξεχωρίζει και να της μένουν πρώτα κάτι λέξεις, ύστερα κάτι φράσεις, που ήπιασε να λειτουργιέται μ' ευτές, το μυαλό της, ώσπου πιο αργά να πάνε και στην καρδιά της.

Πάστρεμα των μαντερινιά και πορτοκαλιώ, κόμμα των καρπώ τος με το τσιμπίδι, που τάκοβεν από το κλαδάκι τος!

Αλατζάς και Κεμάλης, τα ονόματα που ήδινε ο γέρος, στους δυο μεγαλόσωμους ταύρους, τους μπουγάδες του. Δότια ο κυνηγότοπος, στη νότια Χίο, που ήταν πια, με τα χρόνια των χρονώ, ένας θρυλικός θεσμός για τους Καμπούςους: «Τόσανα ορτύκια ήστειλεν σήμερα της γυναίκας του ο Παντελής, τόσανα ο Μιχάλης. Ο Νικολής ήστειλεν κι ευτός κάτι λίγα, μα ποιος ξέρει απέ ποιόν Πυργούση τ' αγόρασε!»

Ρακί, σούμα, μπεγότο (το ψιλό μαριδάκι ή το γόνος), που το τηγανίζανε με κρομμύδια φεγγάρια και γίνονταν πλάκα σαν σφουγγάτο, λωλιά μεζές!

Το γιασεμί, το σαρκίμι, η καρυδιά, η συκαμινιά, οι νερατζιές, το περγαμόντο, το ψιλό σταφυλάκι, το τριαντάφυλλο για γλυκό ροδοζάχαρη, οι κατσικότραγοι, οι προβατότραγοι, η τεράστια κουντουρουδιά, θρύλος κι ευτή και μύθος. Ήταν σα σκέπαστρο των τράγω, μεταξύ γης κι ουρανού τα καλοκαίρια, γιατί από κάτω της έτοιμοι για δράση, επεριμένανε τις κατσίκες και τις προβατίνες, που τις επηαινοφέρνανε τα αγόρια της περιοχής, να τις «δείξουν» στους τράγους, για να τις πετύχουνε «θυμισμένες» να «προκόψουνε».

Ο φούρνος, οι πρίνοι, οι πινακωτές, τα κολύκια, τα καζα-

ναριά, που ερεμπικέρνανε τα ξερά σύκα και βγάζανε το ρακί, στο πίσω μέρος του σπιτιού και δίπλα στα καζαναριά, ο γουρουνότοπος.

Κουτσουλιές, βερβελιές, βουνιές και καβαλίνες. Οι μυρωδιές τος ανακατεμένες κάθε εποχή, με τις μυρωδιές των ανθιών της πορτοκαλιάς, της λεμονιάς, του γιασεμιού, της ακακίας, του γιατσίντου, της αθρύμπας του κοντινού βουνού και βάλε!

Οι σπουργίτοι, κυρίαρχοι παίχτες και παιχνιδιατόροι, εχοροπηδούσανε από το κυπαρίσσι στον κέδρο, στην καρυδιά στη συκαμιά, στη βάση των κεραμιδιών, που ανηβοκατωπετούσανε στη γη για να τσιμπίσουν την τροφή τος.

Τουφέκια του κυνηγιού, μπροστογεμιά και πιστογεμιά. Τα τσατάλια, οι τσάπες, τα αξινογύρια, ο οντάς, το τουμπάκι που καβουρδίζανε τον καφέ.

Τα τσαμπασιλίκια για μουλάρια κι αγελάδες και άλλα που καμιά φορά τα παίρνανε «μουχαγιάρι», δηλαδή με δοκιμή και σ' ευτά ήταν πολύ σχετικός και συμβουλάτορας ο πεθερός.

Ο χαριτωμένος βρακάς γέρο Βαγιανός, γελαστός και λαϊκός ποιητής! Οι ψάλτες, οι παπάδες, τα ψαρσίματα και οι μανέδες, που αρέσανε στον πεθερό της και το φίλο το γείτονα, τον κουμπάρο του το Ψαρογιάννη. Τα «επί Τουρκίας», «τα λοϊζια» και άλλα και άλλα...

Ήμπαινενε ανάμεσα σ' όλα τος κι η Μπατού!

1991

Της βροχής

Άμαν ήβρεχενε, η Μπατού, ήβλεπενε τον κόσμο μέσα από τα μάτια των αλλωνώνε! Του πεθερού της, των κουνιάδω της και του Βουρλή του μικρανεπιού του Μάστρο Μικέ που ήταν απέ μικρός, παιδάκι ορφανό, μαζί τος. Ο Βουρλής εύθυμος και χωρατατζής ήπιανενε από μικρός συμπαθητικό τόπο στη ζωή της Μπατούς και ίσως να ήταν κιόλας μετά τον άντρα της και τα παιδιά της από τα πιο ευχάριστα πρόσωπα, σ' όλη της τη ζωή!

Με τα τσουβάλια χωνί στο κεφάλι τος αντί για ομπρέλες, ετρεχοβολούσαν οι άντρες μέσα στον τεράστιο αυλόγυρο για τις δουλειές που ήπρεπε να γίνουν και ας ήβρεχενε.

Η Μπατού ήβλεπενε τη βροχαριά και τη συννεφιά που ήλλαζεν τα χρώματα. Ηκάμνανε τα φύλλα των πορτοκαλιών, των λεμονιών και των μαντερινιών πιο γυαλιστερά. Τα λιλλαδωτά των αυλογύρων εγίνουτανε κι ευτά αστραφτερά σαν που τα νερά εξεσέρνανε τις κοπριές, τα ξερά φύλλα από τις ακακίες και τα άλλα στολιστικά δέντρα, τα άχερα και τα λογιώ-λογιώ σκουπίδια.

Η αλήθεια, η βροχή στην αρχή της, την εδιασκέδαζενε τη Μπατού, μα ύστερις, άμαν εβάστανε την ενεύριαζενε. Πιο καλά ήτανε να κοιτάζει από ψηλά, από τη βεράντα, τον γκρίζο κόσμο, να τον απειλεί η βροχή, μα να μη βρέχει!

Εδεδέτσι σαν λωλιά, καμιά βολά, μ' όλη τη έγνοια της δουλειάς της και το ζόρι της, επέτανε με τη φαντασίαν της άπ' άνω απέ τους αυλογύρους και τα περιβόλια και πάλι εγύρνανε πίσω! Εντριούτανε να συνεχίσει μην την πάρει χαμπάρι... Ποιος να την πάρει χαμπάρι; Ε βαριέσαι!

1992

Η σκάφη

Και που ν' απλώσει τις αλλαξιές της η Μπατού να στεγνώσουνε, με τόσων αντρών τα μάτια; Ήβαζενε λοιπόν διπλές σειρές σκοινί στο μπαλκονάκι του αναγκαίου κι εκρέμαζενε με τα μανταλάκια τα εσώρουχά της και στη δεύτερη σειρά από μέσα τα σεντόνια και άλλα μεγάλα ρούχα για να φράζουν να μη φαίνοντανε να πεταρίζουν σαν προκλητικά πουλιά. Όσα χρόνια και να περάσανε τόχενε μια ντροπαλοσύνη, μια έγνοια, που ποτέ δεν την εξεπέρασενε!

Το ίδιο και η γειτόνισσά της η Αποστολία. Ευτή κιόλας εν ήλεενε τα βρακιά της βρακιά, μα παντελόνια, σα να τα σκέπαζενε μ' ευτήν την ονομασία και να μη φαίνοντανε!

Εκείνες οι σκάφες στη ξεροτρόχαλη πεζούλα του αυλόγυρου κάτω από την καρυδιά! Δυο-τρεις μέρες κάθε μπουγάδα την ελώλλαινε! Ήβαζενε το καζάνι απάνω σε δυο παράλληλες πέτρες, με τα ξύλα που εγίνοντανε σωρός κάρβουνα κι επυρολατούσανε κι όλο και ήριχτενε κι άλλα κλαδιά και κούτσουρα για να μη σβήσει!

Τα χαμηλά κλαδιά της καρυδιάς με τα φύλλα τος της εχαδεύανε το κεφάλι της, που δεν εσηκωνούντανε από τη σκάφη, τα νερά έτρεχαν ομπροστά της μέσα στ' αυλάκια, τους ποτιστάδες που λεν οι Καμπούσοι, σα να της τραγουδούσανε ένα σκοπό, μα άδικα των αδικών, γιατί που να πάρει είδηση η Μπατού. Κάτι σπουργίτες ανηβοκατηβαίνανε στα δέντρα, στο χώμα και στα νερά, ετσιμπολογούσανε κι ετσιτσιρίζανε.

Πλατς πλουτς, τρίνιμο στα χέρια το σαπούνι και με τις σαπουνάδες και πάλι και πάλι, το μυαλό της Μπατούς εδούλευε στον ίδιο ρυθμό. Ήπλυνε και στο χρατς-χρατς και οι μαντερινιές ομπροστά της πρασινόξανθες, με τα πρασινόμαυρα ή κίτρινα μαντερίνια που λίγα τος είχανε μαραθεί πριν ωριμάσουν κι επέφτανε και η Μπατού ήλεενε με πείσμα ναι ή όχι!

Εσταμάτανε το μεσημέρι για να σερβίρει στους άντρες, συχνά φασόλες ή βραστά κουκιά με μπόλικο λάδι, κρομμύδι ή πιπεριές και να φα κι η ίδια, δόξα σοι ο Θεός!

Και ο άντρας της ο Τζίμης την ώρα της μπουγάδας, αν δεν ήτανε ο καιρός της μηχανής που την επίβλεπε να γυρίζει το μάγγανο να βγάζει το νερό απ' το πηγάδι, ήμπλεκενε πιο `κει καθισμένος σε μια παλιά καρέγια κι ακουμπισμένος στον τοίχο του σπιτιού, δίπλα στη σκάλα, μια κούφα ή ένα καλάθι με καλάμια και λυγαριά και που και που ήριχτενε καμιά ματιά και στη Μπατού. Την Μπατόλια του!

1991

Κτυποκάρδια

Τα κτυποκάρδια του περιβολιού εγίνανε σιγά-σιγά κτυποκάρδια και της Μπατούς. Το κραί που επάγωνε πορτοκαλιές και πορτοκάλια και προ παντός τις λεμονιές που τις ερήμαζε γιατί επερνούσαν χρόνια ως που να πάρουν τα πάνω τος, η ψώρα που ήπιανε τα πορτοκάλια με τα μικρά αποκρουστικά στίγματά τος και το σκίσιμό τος από μια απροσδιόριστη αρρώστια των πορτοκαλιών και που από τις τρεις ευτές αιτίες, μόνο οι ποταμοί εδέχονταν τους καρπούς. Θε μου φύλαε! Ήτανε κι άλλες παθήσεις των δέντρων και καρπών... Και άσε πια τις τιμές. Που να τα λέμενε...

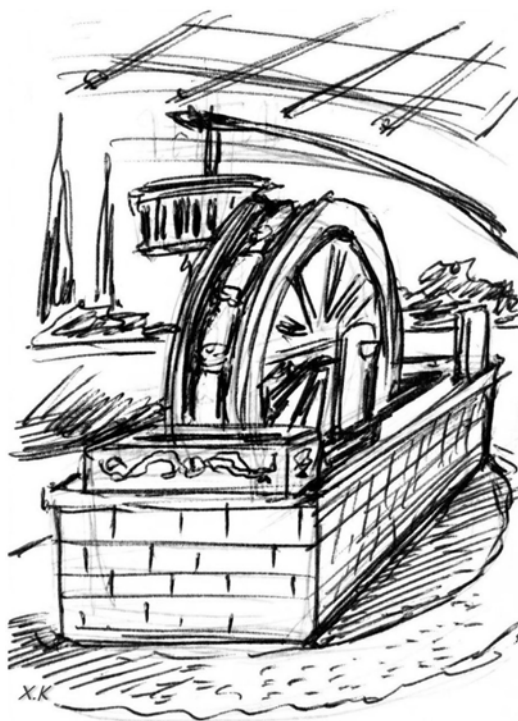
Μόνο πρόβλημα με το νερό δεν είχε το κοκκινονέρι που ήταν ανεστάτης ο Μάστρο Μικές γιατί τότε μπόλικο (χτυποκάρδι χαράς) και λέγανε μάλιστα την ιστορία, που την ήκουε πολλές βολές η Μπατού, του τι λογιώς ευρέθηκε το νερό κι επομείνανε μέσα στον πάτο του πηγαδιού τα μακάσια (μεταλλικοί αιχμηροί λοστοί) για να προλάβουν να βγουν απάνω οι πηγαδάδες που ύστερις από μέρες κόπους, μια μακασιά εχτύπησενε τη φλέβα και το νερό εγιουργιάρισενε ορμητικό και ατελείωτο και από κάπου γύρω στα 1904 εδρόσιζενε όχι μόνο το περιβόλι το κοκκινονέρι μα και τα περιβόλια της περιοχής που δεν είχανε όσο νερό εχρειαζούντανε και εμαζεύανε κιόλας λεφτά ο Μάστρο Μικές για λόγου του και τ' αφεντικά του, γιατί το νερό το πουλούσανε, μια δουλειά που πολύ καλό ήκαμενε και στη Μπατού άμαν ο άντρας της κι ευτή ανελάβανε ανεστάτες σαν επαραγέρασενε ο Μάστρο Μικές.

Ένας βρακάς, ο Σιδεής ο Μαρκής από το Βερβεράτο ήταν ο ανεστάτης στο κτήμα άμαν εβρέθηκε το νερό και ευτός, ήκουσενε η Μπατού, επαρακίνανε τ' αφεντικό που είδεν κι ήπαθενε να ξεδεύει λεφτά και να μη βρίσκει νερό, να συνεχίσει με τους πηγαδάδες και μια ακόμα μέρα αφεντικό και μια ακόμα

μέρα αφεντικό, άντε η τελευταία! Και ότι πια ήταν να τα παρα-
τήσουνε, εχτυπήσανε τη φλέβα.

Δόξα σοι ο Θεός!

2001

Δώρο οι Αλκυνίδες

Οι Αλκυνίδες μέρες στο καταχείμωνο, ήταν και για τη Μπατού κατιτίς που ήβαζενε κορνίζα χαράς στη ζωή της!

Πιο Αλκυνίδες, οι Αλκυνίδες ψηλά από το τσαρδάκι της Μπατούς! Γεύση περιπόθητης ευτυχίας ολοζωής για τον πεθερό, τα κουινιάδια, τον άντρα της, τα κοπέλια που δουλεύανε αζόριστα από τον πεθερό της, όποτε θέλανε όλοι τος σαν αφεντικά ολοζωής. Για τη Μπατού, όμως ήταν μια χαρά, που μέσα στον αγέρα της ήνιωνε να πρωταγωνιστεί, μαζί με τον ήλιο, μαζί με τα γαλάζια τ' ουρανού και τις γελαστές κορφές των δέντρων, γύρω-γύρω της!

Ύστερα από μερικούς μήνες, από τότες που ελύγισε ο γέρος και μετάφερε τα νιάτα της, τον άντρα της, τη ζωή της, στον πολυδιάστατο τούτο χώρο του πεθερού της, όλοι θα θέλανε να κάμνουν δώρα στη Μπατού, έστω κι αν ευτό δεν τόπιανε η σκέψη τος. Όλοι την εβλέπανε με χαρά και συμπάθεια, μα μόνο οι Αλκυνίδες μέρες της κάμνανε δώρα της Μπατούς. Το δόξα Σοι ο Θεός. Δεν τόλενε, μα ήθελε να το πει!

1995

Λάσπες, λάσπες!

Ομπροστά στην πέτρινη σκάλα του αυλόγυρου, είχανε βαρμένη μια μεγάλη αστυφίδα για να σκουπίζουνε οι άντρες τα παπούτσια τος από τις λάσπες, από τα περιβόλια και τα στρατάκια. Οι λάσπες, εγεμίζανε τον κόσμο το χειμώνα, εγεμίζανε τη ζωή των περιβολάρηδων και τη ψυχήν τος! Γιάδευτο φαίνεται τις εκουβαλούσανε μαζί τος και στις ξενιτιές! Νοσταλγία; Δεν μπορείς η αλήθεια να πεις. Με αγάπη.

Οι λάσπες ήτανε και για τη Μπατού ένα από τα μικρά της μαρτύρια. Γι' αυτό εφρόντιζενε για τις αστυφίδες και όλη την ώρα τις εθύμιζενε στα κουριάδια της και στο Βουρλή. Αστυφίδες είχανε μπόλικες στο κοντινό βουνό στα όρια του περιβολιού.

Ευτύχημα που εκεί ομπροστά στο σπίτι, στους στάβλους, το φούρνο και τις αποθήκες, ήτανε χοντρό λιλλαδωτό καλντερίμι από μαύρα κι άσπρα λιλλάδια του Καραμούσα. Αλλά κι ευτά όμως επιάνανε λάσπη από τα λασπωμένα παπούτσια, από το πήαινε-έλα στα ζα και στις αποθήκες.

Τα παιδάκια της Μπατούς άμαν της εξεφεύγανε και κατηβαίνανε στον αυλόγυρο κι απ' εκεί στα στρατάκια, εγίνουντανε χάλια με τις λάσπες και δώσ' του να τος φωνάζει, να τος μαλώνει, αλλά οι μεγάλοι γελούνε γιατί τα κάμνουνε γούστο.

-Βάλε και στο μούτρο σου Μικεδάκι, λάσπη. Θα σου πάει.

-Να βάλεις εσύ Βουρλή. Και του επέτανε με τα χεράκια του λάσπες το διαβολάκι!

-Να! Που θα με κοροϊδέψεις.

Κ' ήβλεπενε η Μπατού από το τσαρδάκι, άμαν είχαν κόμμα των πορτοκαλιώ και τω μαντερινιώ, που εκουβαλούσανε μέσα από τις λάσπες και τα βρεμένα δέντρα με τις φόρες στις πλάτες τος οι κουβαλητάδες, μια ομπροστά και μια πίσω. Λάσπες, Θε μου φύλαε! Κι εσκεύοντανε η Μπατού πως ευτυχώς που δεν εβάζανε ποτές τις γυναίκες στον Κάμπο να κάμνουνε δου-

λειά στα χωράφια. Και τόβαζενε πια ευτό μες τα καλά της ζωής της. Κι επείραζενε και το Βουρλή από το τσαρδάκι.

-Βουρλή! Δε βλέπω αστυφίδες στη σκάλα, του φώναζενε.

-Έχει της επάνταν ευτός. Εφαώθηκες με τις αστυφίδες.

-Βάλε κι άλλες! Μη βαριέσαι. Μόνο να ζητάς ξέρεις. Και ήκαμνε τη φωνή του:

-Μπατού, δε θα κάμεις κανένα σβίγκο;

Τέλος, ετελείωνε ο Βουρλής χωρατατζίδικα:

-Ας το καταπιώ κι ευτό! Καλά θα βάλω! Το τι τραβούμενε στα χέρια σου! Το τι τραβούμενε! Λες και α σε βλάψουνε οι καμένες οι λάσπες! Μα, ως εκεί πια! Η μιζέρια σου!

1995

Φως, ανθόνερα!

Ηλιόφωτη μέρα! Όλα πλούσια. Ακόμα και η ταπεινή αθρίμπα, το θυμάρι, αλλά και η απωθητική για το φαρμακερό γάλα της ψώρα του Καράμουσα, του κοντινού χείμαρρου. Η φτώχεια, πλούτος!

Ευτός ο Απρίλης! Δειλά-δειλά στην αρχή και ύστερα θριαμβικά, ανοίγουν τα μπουμπούκια για τα καινούργια φύλλα, ανοίγουν τα άθια. Άχου μυρωδιά! Άχου χάρη! Οι πορτοκαλιές προπαντός!

Θα θυμίσει η Μπατού στους άντρες της φαμέλιας να μαζέψουν στην ώρα τος, να τινάζουν σε σεντόνια και να μαζέψουν τα άθια τος να κάμει γλυκό του κουταλιού κι ανθόνερο για τα γλυκά του ταιγιού και τους κουραμπιέδες, να μοσκομυρίζουνε, αλλά και να βάζει κι η ίδια στο μουτράκι της κόρης της, να μοσκοβολά.

Και ξέρεις είντ'αταν για τους ανθρώπους της, το φως τ' Απρίλη; Μάγια του Θεού μαζί με τα δικά της! Φως, Μπατού!

1995

Η χαρά τ' Αγίου Γιωργιού

Η Μπατού, με τις γειτόνισσες και ενορίτισσες και την Ελέγκω όσο κρατούσαν ακόμα τα πόδια της κι έβλεπαν τα μάτια της, ανηθαίνανε τις παραμονές του Ευαγγελισμού και τ' Αγίου Γιωργιού, που λουτουργούντανε η εκκλησιά, Άγιος Γιώργης, στην κορφή του απέναντι λόφου και την εκαθαρίζανε. Την ασβέστωνα, την εσφουγγάριζαν κι έτριβαν με «μπράσσο» για να γυαλίσουν τα μπρούτζινα σκεύη της.

Τα παιδάκια ετρέχανε γύρω από τη Μπατού και μέσα στο στίλβωμα των μαναλιών, η φαντασία τος δημιουργούσε και αποθήκευε, για όλη τος τη ζωή θησαυρούς!

Η θέα από `κει πάνω, του καταπράσινου Κάμπου, κάτω, με τις πορτοκαλιές και τα καλλωπιστικά δέντρα! Πέρα η επίπεδη παραθαλάσσια περιοχή Λευκωνιά, του Κονταριού και πιο πέρα η θάλασσα και μετά ο Τσεσμές στην απέναντι χερσόνησο με τα ανοιχτογάλαζα και γκριζα βουνά της και τα μαρτυρικά της ιστορίας της.

Όλα παίανανε μέσα στις ψυχές των παιδιών και φαίνεται και της Μπατούς. Αλλά και των πιο μεγάλων σίγουρα. Και γι' αυτό ήταν, που ευτή η δουλειά στον Άγιο Γιώργη την ευχαριστούσενη τη Μπατού. Την εδιασκέδαζενη. Αυτό το κατάλαβενη ύστερα από χρόνια που τα σκέφτοντανε έδευτά στο κρεβάτι της πριν την πάρει ο ύπνος και είχεν όρεξη να τα δηγάται και στα εγγόνια της.

Ένα-δυο παλιά βιβλία των ψαρτάδω ήταν στις θήκες των αναλογιών και στα ντουλάπια τος. Τα εσώφυλλα των στακωμάτων ήταν ατύπωτα κι απάνω τος, στις διάφορες εποχές, είχαν γραφτεί σημειώσεις με μολύβι, για διάφορα, που ήτανε κάποιας σημασίας γεγονότα, όπως σεισμοί, ανυδριές, φωτιές και άλλα με τις χρονολογίες τος.

Η Μπατού, ήβλεπενη τον Πετρή το γιο της Αποστολίας,

της γειτόνισσάς της, που είχενε μανία με τα γράμματα και περιέργειες να τις διεβάζει και να τις ξεσηκώνει σ' ένα δικό του τετράδιο και της ήρεσενε.

2000

Ο κέδρος και τ' αστροπελέκι

Ήταν δυο πανύψηλα δέντρα κοντά στο τσαρδάκι. Δίπλα-δίπλα, το ένα στο άλλο. Η Μπατόλια τάβλεπενε, δεν ήξερενε πως, σαν προστάτες της!

Τους ανθρώπους, εκτός από τον άντρα της, δεν τους ήβλεπενε άνετα τον πρώτο καιρό, χωρίς φόβο πως θα τηνε βλάψουνε. Τούτα όμως τα δέντρα ήταν δικά της! Δεν τα εξουσίαζενε ούτε ο Μάστρο Μικές ο πεθερός της, ούτε οι κοκόνες, που ερκούντανε από την Αλεξάντρα! Εδιασκεδάζεν η ψυχή της σαν τάβλεπενε κι υψώνουντανε μαζί τος, περήφανα στα ουράνια κι ήγιωνενε ανατριχίλα, πως επέτανε ψηλά κι η ίδια σα ξερκένιο!

Εδεδέτσι αγάπησενε τον κέδρο και το κυπαρίσσι και κάθε πρωί, πριν σκουπίσει το τσαρδάκι και το βράδυ, αφού επότιζενε τα πούλουδα στις γλάστρες τος, τος ήριχτενε καμιά ματιά αγάπης και ευλάβειας. Της ερκούντανε στα χείλη μια μελωδία της δοξολογίας ή μια διάθεση να δείξει την ευγνωμοσύνη της, στον κέδρο και το κυπαρίσσι, για την ευεργεσία τος, μ' ένα εύθυμο «γεια σας, δροσιές και δύναμή μου»!

Μα, ήταν ο Δίας, που δεν ήπαιρνενε είδηση τη ψυχούλα της Μπατούς και σε μια ξαφνική σφοδρή καταιγίδα, μ' ένα αστροπελέκι του, εσύντριπενε τον κέδρο! Τον ήκαμενε κομμάτια, κομματάκια και τότες η Μπατού εσυγκλονίστηκενε!

-Γιατί Θεέ μου τόκαψες; Είντα σουκάμενε;

Από τη συντριβή του κέδρου, εδιπλασιάστηκενε η αγάπη της Μπατούς για το μοναχό του πια κυπαρίσσι της! Ο Δίας εκείνο εν της το πείραξενε, όσο καιρό η Μπατού ήμεινεν εδώ. Κάμποσα χρόνια!

Το κυπαρίσσι, την ευεργετούσεν ακόμα πιο πολύ, όταν και τον Τζίμη της το πρώτο λεβεντοκυπαρίσσο της ψυχής της, της τον πήρε ο Θεός κοντά του. Αλλά τον Τζίμη όμως, τον εκδικήθηκενε η Μπατού. Ποτέ της μετά το θάνατό του δεν επάτησεν

στην εκκλησιά! Ε, μα, πια! Για το Δία, τουλάχιστο, ποτέ κανείς, ούτε ο ίδιος, είπε πως είναι καλός και της αγάπης! Από κάτι λίγα πούχεν ακουστά η Μπατού, έτσι τα καταλάβαινε. Δεν το χώριεν το μυαλό και η ψυχή της! Φαίνεται όμως πως ευτό το κατάλαβεν και ο Χριστιανικός Θεός και της ήφερενε τα πράματα βολικά! Το κατάλαβεν προ πάντος πως ήπρεπενε να μπόθει και η ίδια για να της έρτουν βολικά αφού πια με το ταμάχι της επείστηκεν κι ο Θεός.

Και έτσι εμαλάκωσεν η Μπατού και γι' αυτό και δεν ήθελνε, ούτε και να τ' ακούσει, μια εγγονή της να κάμει το γάμο της στο Δήμαρχο! Και εδεδέτσι επήεν και η ίδια η Μπατού στην εκκλησιά, σ' ευτή τη χαρά, η αλήθεια!

1991

Η Μπατού με την ιστορία

Η Μπατού από παιδάκι είχε δεχτεί τον ασίγαστο απόηχο της σφαγής της Χίου το 1822. Ελέγανε «στη σφαγή».

Τούτονα το χάλασμα, το μαυρισμένο από τη φωτιά, είναι, άκουγε, από τη σφαγή κι εκείνο και το άλλο που από τότες δεν εξαναχτιστήκανε γιατί οι πλούσιοι, που τάχανε, είτε εσφαχτήκανε, είτε εφύανε κυνηγημένοι άγρια από τους Τούρκους και λίγοι τος εξαναγυρίσανε πίσω στη Χίο. Οι πότεροι μπορεί που και που να ξανάρτανε αλλά μόνιμα πια δεν έμειναν στο νησί. Κι άκουγεν ακόμα πως την προγιαγιά του τάδε και του τάδε, τις είχαν παρμένες οι Τούρκοι και τις επουλήσαν σκλάβες στην Ανατολή και αλλού. Τις ήβρανε με χίλιες προσπάθειες και κινδύνους, οι συγγενείς τος. Τις εξαγοράσανε και τις εφέρανε πίσω στο νησί. Ευτά τάκουγενε πολλές φορές, γιατί πολλές, αμέτρητες φορές, είχαν γίνει σ' εκείνη τη φρικτή περίσταση.

Όταν ήταν μικρή η Μπατού, δεν εξούσαν πια αθρώποι με προσωπική εμπειρία της σφαγής. Εζούσαν όμως ακόμα μερικοί που τους εγνώριζαν και εκουβέντιαζαν μαζί τος και ήταν τόσο εντυπωσιασμένοι, που τα επεισόδια της σφαγής ήταν σαν να τα ζήσανε οι ίδιοι.

Ένας δάσκαλος, καθηγητής, ο Βίος, είχε βάλει μαθητές του (αυτό τόχεν ακούσει και νιώσει κι η Μπατού) να καταγράφουνε ότι ακούγανε από τους γερόντους της σφαγής που επιζούσαν. Ότι εθυμούνταν. Και ήβγεν ένα βιβλιαράκι «Η σφαγή της Χίου, στο στόμα του χιακού λαού». Δεν τόχενε διεβασμένο η Μπατου, μα ήκουε να μιλούνε για τα ανατριχιαστικά γραφόμενά του. Να λένε και ονόματα καμπούσικα που της ήταν οικεία γιατί εγνώριζενε απογόνους της γενιάς τος.

Μα στο κεφάλι της ήταν η σφαγή ένα κακό όνειρο! Ένας εφιάλτης φρίκης, που οι Τούρκοι, αποθηριωμένοι εκυνηγούσαν, έσφαζαν, άρπαζαν και εκαίανε στη φρενιασμένη καταδρομή

τος παντού. Σε χώρα, χωριά, βουνά και κοιλάδες του νησιού. Ήταν κι ο Άγιος Μηνάς με τις τζαμένιες προθήκες με τα κόκαλα των σφαγμένων στο μοναστήρι. Εκεί τόβλεπε και η Μπατού, στις επισκέψεις της σε μνημόσυνα, αλλά και για παραγγελίες εικόνων και εργοχείρων στις καλογριές. Στο δάπεδο της εκκλησίας τ' Αγίου Μηνά, ήβλεπεν κι ανατρίχιαζεν, τ' αποτυπώματα με καμένο από τις φωτιές αίμα, μελών των σωμάτων των σφαγμένων. Μέσα στη μητρική καρδιά της ήμενεν το ποδαράκι παιδιού, το πιο συγκλονιστικό.

Δεν ήξερεν η Μπατού, πως ακριβώς ήρτεν εκείνη η συμφορά! Ούτε ο κύρης, ούτε η μάνα, ούτε ο πεθερός της, που είχαν ακούσει και οι ίδιοι, γέρους να μιλούνε για τη σφαγή, είχαν ακουστά τα αίτια και τα πριν από τη σφαγή καθέκαστα. Ούτε και εγνωρίζανε τους πρωταγωνιστές της ιστορίας. Μπορεί κιόλας να μην είχαν καταλάβει πως ήταν η σφαγή, επανάσταση! Συμμετοχή και της Χίου στην πανελλήνια επανάσταση για αποτίναξη του τουρκικού ζυγού! Ποιοι έφταιξαν, από τους Χιώτες και τους άλλους Έλληνες που ήγινεν το κακό! Ούτε για τα μεγάλα παλικάρια του λαού της Χίου, τον Μπουρνιά, τον Κονταναγνώστη και τους άλλους που κυνήγησαν και εκλείσανε τους Τούρκους στο Κάστρο και ύστερα αντισταθήκανε γενναία με τα λίγα μέσα που είχαν, αβοήθητοι από το Κέντρο της Επανάστασης, να αντιμετωπίσουν τους σφαγείς. Που να τους ακούσει και η Μπατού ευτούς τους ήρωες, που κανείς, ούτε οι δασκάλοι στην Εθνική Γιορτή μιλούσαν γι' αυτούς και προτομές τος δεν είχαν στηθεί για να τους στεφανώνουν και να τους τιμούν!

Έτσι στη συνείδηση και της Μπατούς η σφαγή της Χίου μένει μια κόλαση σκοτωμών, πυρκαγιών και αρπαγών και όχι μια επανάσταση με το μεγαλείο και τις εξάρσεις της, με αιματηρές θυσίες για λευτεριά!

Εθνικές δοξολογίες

Στο Σταφυλά του Κάμπου, στον Άγιο Γιώργη, εθνικός εκκλησιασμός! Προταγμένοι οι μαθητές και οι μαθήτριες του Δημοτικού του Κλούβα, 25^η Μαρτίου!

Φως ανοιξιάτικο, γαλάζιο στον ουρανό και στις σημαίες! Με σφυρίχτρα ο πιο νέος δάσκαλος ήδινε βηματισμό στα παιδιά. Χαρωπά ήταν και πιότερο χαρωπά φαίνονταν και χαρωπά μένουνε και στηθύμησή μας.

Η Μπατού, πολύ λίγο, μπορεί και καθόλου να μην εχάρηκε ευτή την «παρέλαση» προς την εκκλησιά, στον κεντρικό δρόμο και τον Σταφυλά, το στενό με γύρω τα πράσινα δέντρα και τα λουλούδια, με συμμετοχή και της ίδιας για πολύ λίγο επήαινε στο σκολειό και ζήτημα ήταν η μπλε εμφανίσιμη ποδίτσα, που δεν ήταν εύκολο να υπάρξει κι ευτή, μ' όλο που η μάνα της η Μαριόγκα ήταν νοικοκυρά, ελέανε και τάχεν το τσούρμο τα παιδιά της καθαρά και περιποιημένα. Μια βολά ήταν κι ευτή η ποδιά ένα εμπόδιο, εκείνο πούναι.

Ολόχαρη η εκκλησιά! Ο αυλόγυρός της με τα στολισμένα με μερσινιές, μαρμαρένια μνημεία των Σταφυλάδων-Καλβοκορέσηδων, με συνοδό και παραστάτη το όμορφο καμπαριό, με τα καμαρωτά κυπαρίσσια και τ' άλλα στολιστικά δέντρα, όλα μέσα στη θάλασσα των περιβολιών με τις μαντερινιές και τις πορτοκαλιές, ήταν όλα μεγαλόπρεπα με τη σημαία σύνθεση γαλανόλευκου, καταπράσινου μεγαλείου! Η Μπατόλια ήπαιρνε μια γεύση του, παντρεμένη πια, στο τσαρδάκι του πεθερού της που ήφερνε για τραταμέντο κόσμο από τον Άγιο Γιώργη του λόφου που λειτουργούντανε μόνο την 25^η Μαρτίου σαν που ξανάπαμε σε τούτες τις ιστορίες.

1993

Ο πόλεμος του ΟΧΙ

Η Μπατού εσυγύριζενε το τσαρδάκι, επότιζενε τα λουλούδια του και επρόσεχενε το κοριτσάκι της να μην κουντρουβαλήσει τις σκάλες. Πρωί-πρωί το παιδί ήπρεπενε νάναι ακόμα στο κρεβατάκι του, μα κατιτίς σα να την ανησυχούσενε τη Μπατού, κατιτίς όπως πριν από σεισμό που λένε κι εσηκώθηκενε πιο πρωί κι εξύπνησενε και το παιδάκι!

Ο Κάμπος, απλωνόταν κάτω μπροστά της, αχλωτός θαρρείς από την πάχνη του πρωινού μα δεν ήταν σαν τις άλλες μέρες, πράος, ήσυχος και γλυκός. Σαν κάτι να μην τον άφηνεν να ζει σαν πάντα την πράσινη, την αρχοντικιά με τα παλιά και τα νεώτερα ωραία κτήματα χαρά. Κάτι τρέχει, λέει η Μπατού, γιατί σαν να πήρενε το αυτί της παραπάνω κίνηση στο δρόμο τον αμαξωτό και κάτι φωνές, κουβέντες δυνατές από μακριά ασυνήθιστες. Κι ως που να πιάσει ο νους της, να κι ακού τις καμπάνες, πολλές ενορίες ο Κάμπος, πολλές καμπάνες, ο ήχος τος σαν κύμα ήρχισεν από της χώρας το μέρος κι εξεχύνουντανε γοργά προς τον νοτιά, σ' όλη την έκτασή του μέχρι την Καρδαμάδα.

Και άξαφνα ανετρίχιασενε, γιατί τα κουινιάδια της που ήταν στην άκρια του περιβολιού προς το δρόμο, ετρέχανε προς τα μέσα, από το σκιαστό με κληματαριές φαρδύ σα δρόμο στρατάκι κι εφωνάζανε! Ήταν ο πόλεμος! Το ράδιο του Απέσου τόπεν το πρωί: Όχι στους Ιταλούς! Είντα θέλανε οι Ιταλοί, η Μπατού δεν το καταλάβαινε. Ο πόλεμος όμως το βουβό κι απομακρυσμένο ήταν ομπροστά της με τη βουή, τις τουφεκίες και το αίμα! Εσκοτείνιασεν το μυαλό της Μπατούς, ησφίχτηκεν η καρδιά της. Οι άντρες θα πάνε στρατιώτες! Θα πάνε στον πόλεμο και στον πόλεμο σκοτώνουντανε! Ανατρίχιασενε που εθυμήθηκεν τους μεγάλου να μιλούνε για τους πολέμους από το '12 μέχρι το '22!

Το τσαρδάκι, ήταν το ραδιόφωνο. Ήταν η πηγή των πλη-

ροφοριών της Μπατούς που από τούτη την ώρα επήρνε διαστάσεις πανελλήνιες, παγκόσμιες και απαιτούσαν εντάσεις θερμές. Και όταν οι καμπάνες του Κάμπου που ύστερα, τις άλλες μέρες, τους άλλους μήνες αναγγέλλανε πανηγυρικά τις νίκες των Ελλήνων στην Αλβανία κι επήραμε την Κορυτσά, το Αργυρόκαστρο, το Τεπελένι, εγίνονταν το τσαρδάκι της Μπατούς και ναός δοξολογικός. Ίσως πούταν και της Μπατούς η δοξολογία, η ανάγκη του ανθρώπου ν' αντιστέκεται στο κακό, στον κίνδυνο της ελευθερίας του και να νικά!

1993

Εφημερίδες

Πως εβγαίναν στη Χώρα κάποιες εφημερίδες, κάτι είχαν πάρει χαμπάρι η Μπατού. Με τον πόλεμο, τον Β' παγκόσμιο πόλεμο και το δικό μας με τους Ιταλούς, στην Αλβανία, γιατί μια-δυο η «Πρόοδος» κι η άλλη η «Νέα Χίος», νομίζω, εφτάνανε μέχρι τη γειτονιά. Ένας νεαρός μελαχρινός ξερακιανός, τις είχε στη μασχάλη του και τις διαλαλούσε.

Για όλους γύρω της και για την ίδια, η εφημερίδα ήταν ένα κατιτί σαν μεταφυσικό, που λένε! Σα να μην την εβγάζανε ανθρώποι, σα να γεννιούντανε άσπορα μέσα στην απροσδιόριστη κοινωνία της πόλης, για να σκορπίσει καλά ή κακά μάγια σ' όσους την πιάσουνε στα χέρια τος, ακόμα και σε πολλούς που δεν την διαβάζανε.

Και για τη Μπατού η εφημερίδα, που δεν την edιάβαζε, στον πύργο του Μάστρο Μικέ, του πεθερού της, δύσκολα θα μπόριε να ασυνήθιστη που ήτανε, να τη διεβάσει, μα θάταν κιόλα και αλλόκοτο να τη βλέπουνε τη Μπατού να διεβάζει εφημερίδα! Μα μήπως edιεβάζανε και οι γειτόνισσές της; Σ' ευτό ήτανε στον ίδιο παρανομαστή ψηλά-χαμηλά όλες τος. Μα και ποιος το σκέφτοντανε, έδευτό και το βαθμολόγανε κιόλας;

2000

Σεισμοί

Όχι μόνο όλων τω λογιά οι ανθρώποι-οχτροί, μα και οι σεισμοί καταστρέφουν την ιστορία και τον πολιτισμό της Χίου.

«Σεισμός, Σεισμός!» Είναι η κραυγή τρόμου, που συχνά ήκουε και η Μπατού από τα μικράτα της. Και μαζί ήζιενε κι ευτή στον απόηχο του φοβερού σεισμού του χίλια οκτακόσια ογδόντα ένα, της «καταστροφής».

Το ψηλό σαν κάστρο σπίτι τος ήπαιρνε να πούμενε πιότερο τζόγο από τους κάθε τόσο μικροσεισμούς. Και την ήπιανε ανατριχίλα στο άκουσμα της κουβέντας ενού φίλου του Μάστρο Μικέ λαϊκόσοφου, που ήλεενε πως το λιμάνι της Χίου θα γίνει μια μέρα στον Άγιο Γιώργη το Συκούση, το σε πιο ψηλό μέρος χωριό, χιλιόμετρα μακριά από το Κοντάρι, γιατί ο Κάμπος θα βουλήσει μαζί με τα Καμπόχωρα.

«Ιησούς Χριστός Νικά κι όλα τα κακά σκορπά!»

1993

Κοσμοπολιτισμός του Κάμπου

Ήπιανε η Μπατού, από ψηλά σαν πούπαμεν απ' το τσαρδάκι του Νεροκοκκίνικου, τον Κάμπο. Ήταν κάτω ομπροστά της. Τα μεγάλα σπίτια του με τις φλαμουριές, τα κυπαρίσσια και τις κουκουναριές τος! Ήπιασεν η Μπατού τον εαυτόν της να πετά όξω από τη Χίο, στον κόσμο! Γιατί όλα έδευτά που ήβλεπενε, ήτανε καμωμένα με λεφτά από τις ξενιτιές. Τη Ρουμανία, τη Ρωσία, Ινδίες (Αδελφοί Ράλλη) και τα νεοκλασικά σπίτια, μετά την καταστροφή του σεισμού του 1881, με λεφτά της Αλεξάντρας. Και πιο ύστερις με τα παπόρια την Αμερική, τους ωκεανούς και τους πόντους. Κι είχενε ακουστά για πιο παλιά, Λόντρες, Παρίσια, Μαρσίλια, Αμστελόλαμον, Τεργέστη, Βιέννη, Μάλτα και άλλα ξένα μέρη.

Και άμαν επέρνανε από τον Άγιο Σίδερο Πετροκοκκίνου, της ήκαμνε, από παιδάκι, εντύπωση η γραφή σε μια προτομή ενός από τους Πετροκόκκινους, ότι, «Εν Μονάχω της Γαλλίας ετελεύτησεν τον βίον». Και ήλεεν από μέσα της: «Μα καλά το Μόναχο στη Γαλλία είναι»; Ερώτησεν και τον αδελφό της που επήγαιεν στην Εμπορική Σχολή στη Χώρα και την εβεβαίωσεν ότι πράγματι το Μόναχο δεν είναι στη Γαλλία. Πιο αργά ένας παλιός και από αρχοντικό που λένε σόι, συγγενικό με τους Πετροκόκκινους, της είπενε, πως το Μόναχο της επιγραφής θα είναι το περίφημο Μονακό, που βέβαια είναι στην περιοχή της Γαλλίας! Χιώτης λοιπόν, Καμπούσης και ετελεύτησεν τον βίον στο Μονακό!

Και θαρρώ πως εδεδέτσι η Μπατού, κατιτίς ήγιωνενε διάχυτο σ' όλο τον Κάμπο, απ' όλο τον κόσμο. Ευτή η γεύση του Κάμπου εδυνάμωνενε ακόμα πióτερο, στη Μπατόλια, γιατί από μικρή εμπαινόβγαινενε ένεκα οι καλλιεργητικές σχέσεις του κυρού της στους αυλογύρους τος και στα ίδια ευτά τα πλούσια όμορφα σπίτια μέσα στα περιβόλια του Κάμπου, παράδες και

πολιτισμός από το εξωτερικό. Και με τέτοια λεφτά, δωρεά τος, εκτιστήκανε στο μεσοπόλεμο, τα δυο μεγάλα σκολειά στην περιοχή Σταφυλά-Κλούβα του Κάμπου. Τάβλεπενε κι ευτά η Μπατού, μήνυμα του καμπούσικου κοσμοπολιτισμού, αφού οι δωρητές ήταν από καμπούσικα παλιά σόγια του εξωτερικού.

Άμαν πιο ύστερις ήβλεπενε η Μπατού και τα αεροπλάνα να πετούνε για το αεροδρόμιο στο Κοντάρι απάνω από τα περιβόλια, ηύξανενε μέσα της το αίσθημα του κοσμοπολιτισμού του Κάμπου.

2000

Εκλογές

Τότες, οι γυναίκες δεν εψηφίζανε. Οι άντρες ετοιμαζόντανε. Η Μπατού δεν είχε έννοια για το ποιος θάβγει. Ήταν λίγο καιρό που είχε έρτει στου πεθερού της με τον άντρα της σε ανάρρωση. Που καιρός για τέτοια! Κάτι ήπιανε τ' αυτί της και λίγα το συλλοϊκό της, για Βενιζέλο, για Τσαλδάρη, για το που λέανε να φέρουνε το βασιλιά!

Ο γέρο Μικές κατιτίς εσκέφτοντανε κι εψηφίζε και οι γιοι του κατιτίς εκουβεντιάζανε. Μπορεί νάτανε με το Βενιζέλο! Μπορεί, γιατί πολὺς κόσμος στη Χίος ήταν βενιζελικός, ακόμα και μια διάθεση για δημοκρατία εφετερούγιζε παντού. Εφετερούγιζε όμως και η διάδοση πως ο φασισμός της Ιταλίας και της Γερμανίας θάφτανε και στην Ελλάδα και στη Χίος. Μερικοί όμως εθέλανε και εκείνο το μεγαλείο του βασιλιά με τους πρίγκιπες και τις μεγάλες στολές που εβλέπανε παλιά στις εφημερίδες. Σπάνια όμως εμπαινανε εφημερίδες στο σπίτι του Μάστρο Μικέ. Και μπορεί και να μην ένοιαζε τον κόσμο του και το τσούρμο του ο βασιλιάς! Μα μπορεί και να μην ήθελε ούτε να τον ακούσει, γιατί όλοι τος στην οικογένεια ήτανε σκωπτικοί μα και πεισματάρηδες!

Μέσα σ' ευτό το κλίμα και η Μπατού, όσο και νάνα, κατιτίς την ήπιανε. Ήκαμνε τους καφέδες στους άντρες κι ήκουε κάτι κουβέντες για τις προβλέψεις. Οι γιοι, επαινανε με τα ποδήλατα στη Χώρα κι εφέρνανε και καμιά εφημερίδα! Ευτό ήταν όλο το διαφορετικό τις ημέρες των εκλογών για τη Μπατού! Είντα να σου κάμει! Ύστερα από χρόνια άμαν εψηφίζανε κι οι γυναίκες, επήαινε κι η Μπατού να ψηφίσει μαζί με τη γειτόνισσα την Αποστολία, που είχε μεγάλο κτυποκάρδι μη τη βάλουν και υπογράψει, που εν ήξερενε η χριστιανή γράμματα και η Μπατού, κόρη της στα χρόνια, επολέμανε η καμένη να της δώσει να καταλάβει πως υπογραφή εν εχρειάζοντανε και να μη

φοβάται! Κι ακόμα να μη φοβάται πως είναι αμαρτία αν ψηφίσει άλλο κόμμα απ' εντό που επαράγγειλε με γράμμα του στην εκκλησιά, με κατάρεις ο Δεσπότης! Ήτρεμενε βλέπεις και γιάδευτό η κακομοίρα.

-Να ψηφίσεις ότι σούπανε οι γιούδες σου και μην είσαι ούρια! Εν είναι σαν τα μούτρα του ο Θεός!

-Ναι! Μα αν είναι; Εσυνέχιζενε να φοβάται η Αποστολία, μα τελικά η Μπατού την ηκατήφερενε. Μόνο που την ώρα που εψηφίζενε, εσταυροκοπιούντανε δυο-τρεις βολές!

Μα πίσω πάλι στα `30-`35 εγίνανε τότες απανωτά κάμποσες εκλογές, ώσπου ο Μεταξάς με το βασιλιά που τον ξαναφέρανε, εκάμανε τη δικτατορία του καρπιζιάνικου: «Γιατί χαίρεται ο κόσμος και χαμογελάει πατέρα»; Και εκλογές πάπαλα! Ήρτεν και ο πόλεμος και η κατοχή των Γερμανών και η Μπατού εκόντεψε να τις ξεχάσει ώσπου να ξαναγίνουνε!

1993

Ζα και Peter`s

Άμαν η Μπατού ήτανε παιδάκι και φαντίνα και σε λιγάκι νιόπαντρη, δεν ήταν όλως διόλου ξένη και αδιάφορη για τα ζα, αλλά τα ζα δεν ήταν έτσινα ζωηρά μέσα στη ζωή της, όπως στου πεθερού της. Εδώ δεν ήτανε μονάχα τα φτερουγίσματα, τα κακαρίσματα, τα μουγκανητά και η τρομάρα, άμαν ελάχαινε να λυθεί κανένας μπουγάς και να ορμά θεριό στους αυλόγυρους και στο στενάδι για τον ποταμό τον Καράμουσα!

Ήτανε και το λατρευτικό τος! Εκείνη η στάση του πεθερού της απέναντι στα ζα που εξεπέρνανε ακόμα και την κλίση των ευλαβών χριστιανών απέναντι στους Άγιους και το Θεό!

Και ήταν και που από τα ζα το πιότερο εξούσανε όλοι τος στο σπιτικό τος.

Μέσα σ' ευτόν το ναό με τα ζα και η «Peters» η πετρελαιομηχανή, που εδούλευεν ο άντρας της ο Τζίμης για να δουλεύει το μάγγανο και να βγάξει το νερό από το πηγάδι. Η μηχανή ήταν για τον Τζίμη, ότι οι μπουγάδες για τον κύρη του.

Τόπιανε κι ευτό η Μπατού και το χαιρούντανε κιόλας πιότερο την ώρα που εκατήβαζεν το μισοτάχνο τον καφέ του αντρούς της κάτω στο μάγγανο!

1992

Αγροτοποδιές-μπαλώματα

Ο Μάστρο Μικές, εφόριε και μπροστοποδιά, τη μακριά καμπούσικη, περιβολάρικη ποδιά που εσκέπαζεν ομπροστά το παντελόνι μέχρι μιαν απιθαμή κάτω από το γόνατο, που στα τελευταία στάδια της ζωής της, ήταν μπαλωμένη! Η καθεμερινή ποδιά. Όχι η κυριακάτικη, η σκολιανή.

Ποδιές εφορούσανε μόνο οι πιο μεγάλοι άντρες. Η Μπατού επεριποιούντανε τις ποδιές των αντρών, ήνοιωνε ένα σεβασμό γι' αυτό το κομμάτι-εξάρτημα της απλής φορεσιάς των περιβολάρηδων. Ήταν βλέπεις το στοιχείο της προσωπικότητας του καθενού τος.

Μπήγοντας τις κάτω άκριές της μέσα στο ζωνάρι του, ήκαμνε μια πρόχειρη σακούλα και κουβάλιε μέσα της διάφορα του περιβολιού και των χωραφιών, πορτοκάλια, μαντερίνια, αμύγδαλα και τέτοια, άμα δεν είχε μαζί του καλάθι.

Καθισμένος στις πεζούλες και στις καρέγες, εσήκωνε στα γόνατά του, απάνω στην ποδιά ο Μάστρο Μικές το γειτονάκι το Βαγγελάκι και τούβαζε ψεύτικο τσιγαράκι στο στομάτι του, ή και αληθινό στριφτό, χωρίς να τ' ανάβει, για να το κάμει γούστο και να το πάρει φωτογραφία εκείνος ο ξένος ο εγγλέζος, που δεν εξέρω πως ηβρέθηκε κι ευτός στου Μικέ και τον επεριποιούντανε κι ευτόνε η Μπατού. Ετράβανε συνέχεια φωτογραφίες τα δέντρα, τους ανθρώπους και τους τεράστιους μπουγάδες, τους ταύρους του Μικέ.

Άμαν τούκαμεν η Μπατού εγγονάκια, τα κάθιζεν κι ευτά ο Μάστρο Μικές στα γόνατά του, απάνω στην ποδιά και τος ήπαιζε.

Απάνω στην ποδιά, μέσα στην ποδιά, η θέα της ποδιάς της ανοιχτής μονόχρωμης μπλε, ή και με λουρίδες κόκκινες, καθαρής, καινούργιας ή μπαλωμένης, λάβαρο που εκρέμανε η Ελέγκω και μετά απ' ευτήν η Μπατού από τη μέση του Μάστρο

Μικέ στο ξερακιανό κορμί του. Μα και στους λίγους κεντρικούς καφενέδες-μπακάλικα του Κάμπου, η ποδιά ήτανε το κυρίαρχο εξάρτημα της σιλουέτας του Καμπούση.

Το μάλωμα πάνω στην ποδιά και στο παντελόνι, προ παντός στα πισινά του, σημάδεψαν και τις πρώτες δεκαετίες και της Μπατούς. Μάλωμα και σιδέρωμα! Νοικοκυρεμένη φτώχεια! Και στον καιρό της, ανάμεσα στα παινέματα που λέγανε για την κόρη, ήτανε και το μάλωμα. Ελέγανε λόγου χάρη, «με το μαγείρεμά της, με την πάστρα της, με το μάλωμά της και το κάθε τι της».

1991

Η γειτόνισσα

Η Μπατού, είχενε παρηγοριά της και μπορεί και ψυχαγωγία της τις σχέσεις της με τη γειτόνισσα την Αποστολία που ήτανε από το πιο ψηλό Καμπόχωρο και επαντρεύτηκενε εδώ, μια ώρα με το μουλάρι μακριά. Ήταν (μυρίσει το κοκαλάκι της) τουλάχιστο είκοσι χρόνια πιο μεγάλη της. Αλλά η Μπατού την εφώναζενε Αποστολία, γιατί άμαν ήρτενε η Μπατού σε τούτο το αθεόρατο σπίτι του πεθερού της, ήταν δεν ήταν η φιλονάδα της σαράντα χρονώ και η διαφορά στην ηλικία δεν εφαινούντανε.

Η Αποστολία την εσυμπάθεινε τη Μπατόλια και δεν την ήβλεπενε σαν κόρη της αλλά σα γειτόνισσά της. Σε τούτο το μέρος τα σπίτια είναι ανάρια. Κάθε περιβόλι και σπίτι. Της Μπατούς είναι το πιο κοντινό με της Αποστολίας. Ένας αυλόγυρος τα χώριζενε.

Η Αποστολία εδίψανε η καμένη για γειτόνισσα, γιατί στο χωριό της που τα σπίτια είναι δίπλα-δίπλα το ένα με τ' άλλο αλλά και το ένα παρακάτω από το άλλο γιατί το χωριό ήταν ανηφορικό και είχαν πολλές γειτόνισσες που εδώ στον Κάμπο της ελείπανε.

Από το παραθυράκι της με τα τρυπητά κεντητά κουρτινάκια, ήβλεπενε τον αυλόγυρο της Μπατόλιας. Ευτή άμαν είχε μεγάλη μπουγάδα, κάτω από την καρυδιά κοντά στο παραθύρι της Αποστολίας, ελέανε καμιά ή και πολλές κουβέντες.

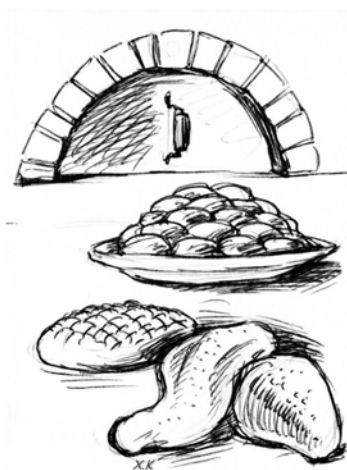
Η Αποστολία ήταν στα νιάτα της με τον εύθυμο λόγο στα χείλη της, που η Μπατού τον ήθελενε πολύ μα κι εκείνη είχενε χάδι ποθητό στ' αυτιά της, τα επιφωνήματα του χαιρετισμού της Μπατούς και τον κελαριστό λόγο της, τα επιφωνήματα, που η χάρη που έχουν τα νιάτα, τον ήκαμνενε κρύσταλλο ανοιξιάτικης χαράς. Αλλά και στη διαδικασία της λειτουργίας του φούρνου, κάθε εβδομάδα και προ παντός τις μέρες των Χριστουγέννων και της Μ. Εβδομάδας, με του κουρκουμπίνους, τους κουρα-

μπιέδες, τους μπακλαβάδες και τα κουλούρια της Λαμπρής, ήταν πανηγύρι και για τις δυο τος, έστω κι αν η Αποστολία δεν ήβγαινε οξω για να πάει στο φούρνο της Μπατούς που ήταν κοντά στο παράθυρό της. Ανταλλάζανε μόνο κάποιες κουβέντες απάνω στην εξέλιξη του φουρνίσματος των ψωμιών, των γλυκών και στην εποχή τος των σύκων.

-Και πάρε Αποστολία να δοκιμάσεις αν τους επίτυχα τους κουρκουμπίνους, εσύ πια τους κάμνεις λιμπισιμιούς, ήλενε η Μπατόλια που ήταν κομπλιμεντόζα και χουβαρντού να πει την καλή κουβέντα.

Η Αποστολία το λοιπό, ήταν ένα σημαντικό κεφάλαιο στη ζωή της Μπατόλιας, που ήπιασεν μέσα της τόπο. Μαζί με τα καλά αυτής της σχέσης, ήταν που επηαίνανε μαζί κι ανάβαν τα καντήλια τ' Αγίου Χαραλάμπου, που ήταν για τα ζα, στα χωράφια του Χαλκειούς, μπορεί και πióτερο για να κάμουν το σεργιάνι τος παρά να παρακαλέσουν τη χάρη Του για τις αγελάδες, τα μουλάρια και τ' άλλα ζα τος. Χανάλι τος!

1992

Κακά συναλλίκια

Ο μικρός κουνιάδος της Μπατούς ο Παντελής, επήαινε ακόμα στο σκολειό, στη Χώρα. Του ετοιμάζενα κάθε πρωί να φορεί καθαρά και σιδερωμένα ρούχα, παπούτσια γυαλισμένα και ξεσκονισμένο πηλίκιο μ' εκείνον τον αριθμό του για την αναγνώρισή του αν ήκαμνενε καμιά σκανταλιά! Αν και εδωνά που τα λέμενε οι μαθητές οι διαβόλοι, ανεκατεύανε τα μεταλλικά μπηχτά νούμερα κι αλλάζανε τους αριθμούς τος, εδεδέτσι δεν εμπορούσανε νάβρουν τον ένοχο, αν ευτός που ήκαμεν το μαντάτεμα δεν εκοίταζεν στη σειρά όλους τους μαθητές για να τον εύρει! Μα ποιος είχεν όρεξη και χρόνο να τους παρατάξει τους μαθητές! Μια βολά μόνο την ήπαθεν ο Παντελής, γιατί ένας άλλος μαθητής, που επηάινανε μια μέρα μαζί στο σκολειό, ήγραψενε στον άσφαλτο του δρόμου, εκεί κοντά στη Στρατήδαινα, με κιμωλία, που είχενε κλεμμένη από τον πίνακα της τάξης του, κάτι βρομόλογα. Από πίσω τος όμως ερχούντανε καβάλα στο γάδαρο να πάει στη χώρα, ο Παντελάνος.

Παντελάνος! Ευτό ή κάτι τέτοιο, εν θυμούμαι πια καλά, ήτανε τ' όνομά του. Καλοστεκούμενος περιβολάρης και με δουλειές φαίνεται και στη Χώρα. Επήρεν το μάτι του τα «γραφόμενα» της κιμωλίας, τους εστραβοκύτταξενε και τους απείλησενε: «Α δείτεν εσείς! Α πάω στο Διευθυντή σας!» Και από το φόβο τος και οι δυο το σκάσανε από το σκολειό εκείνην την ημέρα και πήαν κι εκάμνανε βόρτες στο φαναράκι, στην άκρια, στο στόμιο του λιμανιού, ώσπου να περάσει η ώρα να σκολάσει το σκολειό.

Ο Παντελής τόπεν το πάθημά του στη Μπατού, πούχεν το θάρρος της (δεν ήφταιενε κιόλας) κι ευτή πια ήπιασεν και τον ηψευτομάλωνε. Άλλη φορά να προσέχει τα συναλλίκια του και να του γίνει μάθημα. Κι ευτός, σαν και μου δα, θυμωμένος, της λε: «Να άνθρωπος να του πεις το πόνο σου!» «Ακούς είντα

σου λέω εγώ»; Του απαντά η Μπατού. «Τον Παντελάνο εγώ το-
νε ξέρω από χρόνια. Τα μυαλά του είναι κι ευτοννού, είναι χει-
ρότερα από τα δικά σας! Δε θα σας ημαντάτευε! Εσύ όμως να
προσέχεις τα συναλλίκια σου. Ακούς είντα σου λέω»; «Καλά!
Καλά! Είντάτανε να σου το πω! Είντάτανε!»

1995

Κλωσούδες

Όρνιθες πολυλογούδες, πετεινοί περήφανοι με πρωινά εγερτήρια κουκουρίσματα. Πολύχρωμες όρνιθες μαύρες, άσπρες, κοκκινωπές και μερικές με γυμνό λαιμό (τσιτσολαίμες)! Μέσα στη ζωή της Μπατούς κι ευτές! Κάποτες καμιά τος κρουκούκιζε, ήκαμνενε δηλαδή κάτι σαν του πετεινού το κουκουρίκου, ποιο ξέρει από πια ιδιοτροπία της φύσης και τότε το θεωρούσανε γρουσουζιά και η καμένη έχανεν το κεφάλι της και γινούντανε σούπα ή κοκκινιστή με πατάτες.

Και κάποτες αφού εχάνουντανε κάπου είκοσι μέρες, καμιά όρνιθα (τις πióτερες φορές χωρίς να το πάρει κανείς είδηση, γιατί οι όρνιθες του Μάστρο Μικέ ήτανε πολλές, ήτανε και οι θάμνοι και τα πουρνάρια, οι πρίνοι, στα όρια του περιβολιού προς το βουνό, που χώνουνταν μέσα), επαρουσιάζουντανε άξαφνα κλωσσού, να τραβά από πίσω της καμιά εικοσαριά κλωσσόπουλα! Εζέσταινε τα αυγά που εγέννανε η ίδια, πριν κλωσήσει, κρυφά σε φωλιά μέσα στους θάμνους, ώσπου νάρθει η ώρα να σκάσουνε και να βγουν από τα τσόφλια τα πουλάκια από μέσα κι αρχίσουν να τιτιβίζουν την ίδια ώρα, μια χορωδία τρελούτσικη, χαρωπή!

Μέσα στη ζωή της Μπατούς και οι κλωσσούδες που ήβαζεν η ίδια, τις όρνιθες άμαν αρχίζανε να κλωσούνε (να κακαρίζουνε χαρακτηριστικά, κλου, κλου). Τος ήκαμνενε φωλιές μέσα σε παλιές κούφες ή καλάθια, σε μέρος σκοτεινό και ήβαζενε μέσα σε κάθε μια τος από εικοσιένα αυγά, που τα κλωσούσανε πιστά. Όταν εκκολαπτούντανε όπως ήτανε ζωηρά και χοροπηδηκτά, τα προστατεύανε πριν τα παραλάβει η κλωσσού, κάτω από ένα κόσκινο, πάνω σ' ένα τραπέζι ή πάγκο. Και της ήρεσενε της Μπατούς το τραγούδι «Κλώσα τα πουλιά δεν τάβγαλες σωστά» που της ήλενε ο Βουρλής για να την πειράξει.

Ήταν ένα πολύχρωμο χορευτικό θέαμα να τραβά τα που-

λάκια από πίσω της η κλωσού μέσα στο περιβόλι και να τρέχουν να προστατευτούνε κάτω από τα φτερά της από τους κινδύνους με ένα συναγερμικό κλουκλουκλού που τα προειδοποιούσε και τάκραζενε! Άμαν έγιναν τα παιδάκια της Μπατούς, τος ήρεσενε να τρέχουν κι ευτά από πίσω από τις κλωσούδες, να παίζουνε αδιαφορώντας ή και διασκεδάζοντας με την αμυντική στάση της κλωσούς. Και η Μπατού τα μάλωνενε να φύουν από την κλωσού και να παίζουν αλλού, αλλά ποιος της ήδινενε σημασία! Εκάμνανε μεγάλο γούστο. Σα να τα κλώσανε κι ευτά η κλωσού! Η Μπατού το καταλάβαινενε και χαίρουντανε μαζί τος κι ευτή!

Καμιά φορά η συμφορά! Η αλεπού εκατήβαινε από το βουνό και ήρπαζεν κι ήτρωεν κάνα δυο όρνιθες. Ευτή ήτανε η μικρή συμφορά. Η μεγάλη ήτανε η νυφίτσα που ερούφανε μόνο το αίμα των ορνίθων που ήπνιενε και σε μιαν επιδρομή της εμπόριεν να ξεκάμει πολλές όρνιθες και καμιά φορά όλον τον ορνιθώνα! Η Μπατού ανατρίχιαζενε και τα παιδάκια τρομάζανε και στο άκουσμα μόνο της αλεπούς και της νυφίτσας.

Η Μπατού, τις είχαν τις όρνιθες και τις κλωσούδες σαν πούχεν κι όλες τις άλλες ομορφιές του περιβολιού, ξέφαρτσες χαρές κι ευτές μέσα στις σκοτούρες και τις έγνοιες της. Μα ήταν ένα παράξενο πράμα, σαν να δυνάμωνενε και η ίδια με τα φλοισβικά πουλάκια που μεγαλώνανε στην αρχή κάτω απ' το κόσκινο και ύστερα κάτω απ' τα φτερά της κλωσούς. Τα χαίρουντανε και τα ζούλευνε κιόλας που ήταν τυχερά, νάχουν τέτοιες φροντίδες.

1992

Χαρές του Μάρτη

Στο έβγα του χειμώνα! Η Μπατού ετοιμάζει πρωτομαρτιά με άσπρο και κόκκινο μίτο για τα χεράκια της κόρης της. Να μην την κάψει ο ήλιος και «όξω ψύλλοι και κοριοί». Για φανταστήτεν το! Είχεν να παλέψει όλον το χειμώνα η Μπατού και με τους ψύλλους και με τους κοριούς! Με το κεράκι αναμμένο να καίει, να καίει τους αρμούς και τις εσωγωνίες του σίδερου στις καριόλες για να εξοντώσει τους κοριούς.

Κι οι ψύλλοι; Που να τους πιάσεις να τους σκοτώσεις τους ψύλλους! Λέτενε η άνοιξη να τους διώξει; Κατιτίς γίνεται κάθε χρόνο που μπορεί να αερίζει η Μπατού τις κάμερες και να μπαίνει μέσα ο ήλιος.

Και θα πήαινε και το Ισμηνάκι να μαζέψουνε λαλάδες λωλούς, που εδωνά που τα λέμενε είναι σαν τους φανούζους ανθρώπους, άμα δεν έχουν μυαλό. Χωρίς άρωμα! Και της ήλεενε της Μπατούς η κόρη της: «Γιατί καλέ μαμά να μη μοσκοβολούνε κι οι λαλάδες σαν τα τριαντάφυλλα; Δε σου λέω σαν τ' άθια των πορτοκαλιώ!» «Ευτό μας ήλειπενε τώρα να πεις ευτήν την κουβέντα! Που σούρτενε τώρα; Αρώτα τον πάππου σου που είναι λωλός μαζί σου και θα παρακαλέσει το γεωπόνο να δει είντα α κάμει για να μυρίζουνε όμορφα και οι λαλάδες! Πε του το. Μα όχι γιατί ο πάππους εν τις χωνεύει τις λαλάδες που του χαλούνε τις κουκιάς! Ύστερα μωρή `σου, εν είναι μόνο οι μυρωδιές, είναι κι η χαρά να τις βλέπεις. Μην τα θέμενε όλα δικά μας. Σκούπισε τη μύτη σου. Μη ρουθουνίζεις και χοροπηδάς σαν κατσικάκι». «Καλά. Καλά. Πάμενε για λαλάδες κι ας μη μυρίζουνε. Είναι κατακόκκινες! Πάμενε!»

Και της ετράβαν το φουστάνιν της.

Μαγιά και μάγια

Η Μπατού με τον Τζίμη και τα παιδάκια τος, στην πιο φωτεινή, την πιο χαρωπή κάμερα του σπιτιού, την όλως διόλου δικιά τος κάμερα. Το διπλό κρεβάτι, η κούνια, η ντουλάπα, οι άσπρες, όχι μακριές κουρτίνες με τα τρυπητά κεντήματα, στο παράθυρο. Είναι κουρτινάκια. Κάμνεις έτσινά με το χέρι σου και βλέπεις στον αυλόγυρο, στα περιβόλια, στα δεντρολογημένα χωράφια, σ' όλο το νότιο Κάμπο, μέχρι τα Θυμιανά, τον Άγιο Μηνά, τον Ανέμωννα. Κι ομπροστά τα κλαδιά της συκαμινιάς, της ακακίας και της καρυδιάς.

-Αν είσαι καλή κόρη α σε πάω για λαλάδες.

-Εγώ σέλω στο βουνό, στα λαλαδάκια.

-Καλά, καλά! Δεν αδειάζω νάβγομενε στο βουνό. Εδωνά θα πεταχτούμενε, καρσί στο κοσσένικο.

- Εγώ σέλω στο βουνό. Λαλαδάκια είπα!

-Καλά! Να κάμω πρώτα τους καφέδες του κυρού σου και του πάππου σου.

- Κάμε τους. Εγώ εν τω μεταξύ α ντύσω την κούτσα μου.

-Καλά. Μόνο μην έβγεις όξω στο τσαρδάκι ακόμα γιατί κάμνει κρύο. Κάτσε εδωνά. Είναι ζεστά και φωτεινά.

Κι όσον τάλεεν ευτά με την κόρη της η Μπατού, εσυγύριζενε την κάμεράν της, ήστρωνεν το κρεβάτι της και όλα της νά-ναι μια χαρά. Με χάρη και για θαλπωρή.

Η κάμερά της ήτανε το αγαπημένο, το γοητευτικό δικό της, το εργαστήρι χαράς της Μπατούς. Αλλά την ανήβαζενε και στη συνείδηση, υπόληψη του περίγυρού της κι ευτήνε και τον άντρα και τα παιδάκια της. Της ήφερνε και έμπνευση για να ομορφάνει και όλο το συγκρότημα του Μάστρο Μικέ! Μαγιά και μάγια ήταν η κάμερά της!

2000

Γεύσεις Αυγουστιάτικες

Ένα Αυγουστιάτικο πρωινό, αφού εφύαν οι άντρες για τις δουλειές, απ' εδώ κι απ' εκεί μέσα στο κτήμα, η Μπατού εσκούπισεν και εσφουγγάρισεν και ύστερα επήρεν το καλάθι κι επήεν στον κήπο. Ήκοψενε μελιτζάνες, πιπεριές, μαντανό και είδεν πως έχει φασολάκια για να μαζέψει αύριο.

Τις μελιτζάνες θα τις ήκαμνενη τηγανητές. Έχει βρεμένες και φασόλες, από χτες το βράδυ να τις βράσει σήμερα και επάγγειλενε στους άντρες αν ακούσουν ψαρά να περνά από το δρόμο να τονε στείλουνε μέσα στον αυλόγυρο να πάρει σμαρίδες να τις τηγανίσει.

Σαν που επέρνανε από το γιασεμί, ήκοψενε στα γλήγορα κι εμύριζενε ένα μάτσο γιασεμιά και τα πήρεν απάνω να τα βάλει στο βάζο, αν κι ευτά ε βαστούνε, μα όσο βαστήξουνε! Τα επερνούσανε και σε πευκοβελόνες, τα κάμνανε και ρέστες για τα λαιμά των κοριτσιών. Μα που καιρός για τη Μπατού!

Στ' αναμεταξύ ερκέψαν κι ερκούντανε περιβολάρηδες από κοντά και μακριά κι εφέρναν τις αγελάδες τος για τους μπουγάδες του πεθερού της, να προκόψουνε.

Εδεδέτσι, απάνω-κάτω ήταν τα πρωινά της Μπατούς τα καλοκαίρια. Καλά ήτανε, δόξα Σοι ο Θεός!

Ήπαιρνε το μάτι της, άμαν ήτανε στον κήπο και το μποστάνι που ήτανε ξερικό σε πιο πάνω σκάλα του χωραφιού ή επήαινε κοντά για να δει αν είχεν έτοιμα ξυλάγγουρα για σαλάτα ή σκέτα και ποπόνια και καρπούζια για μετά το φαΐ. Τα ποπόνια τα χαίρουντανε, γιατί άμαν ήταν ώριμα εσκίζαν, εράγιζεν το πετσί τος και εμοσκοβολούσανε κι ήταν ολόγλυκα.

Το πρωί-πρωί, ο Βουρλής επεταγούντανε απάνω ψηλά στα σκαλάκια του βουνού που ήτανε συκιές και εμάζευε τα ώριμα σύκα (καμιά φορά τα ωρίμαζενε και με το ζούλισμα εδωνά που τα λέμενε, για να δει αν εριμάσανε). Ευτές οι συκιές εκάμναν

ολόγλυκα, μικρά σύκα, κονταρούδια τα λέανε και εδίνανε σ' όλους μεγάλη χαρά, αν και ήτανε λίγα. Ήκοβενε και σταφύλια από τις κληματαριές των αμπέλων που εσκεπάζανε το φαρδύ στρατάκι του κτήματος που ήβγαζενε από το σπίτι στο δρόμο. Της Παναγιάς τις παραμονές που αρκίζανε να `ριμάζουνε, τα κόβανε για να τα τρώνε με ελιές της άρμης να κάμνουνε τη νήστεια τους.

Τα νερά ετρέχαν από τις στέρνες μέσα στα αυλάκια, για να ποτίσουνε τα περιβόλια με τις μαντερινιές και τις πορτοκαλιές και τα κηπουρικά. Η Μπατού, τάνοιωνε τα νερά σα να ποτίζανε και δροσίζανε και την ίδια και της εδίνανε κέφι και κουράγιο. Ευλογία!

1995

Τα παναγύρια

Η χαρά του καλοκαιριού! Οι κόρες και τα παλικάρια εν εβλέπανε την ώρα νάρτουνε τα παναγύρια και ετοιμαζούντανε από μήνες για να κάμουνε ότι τος εχρειάζουντανε. Τα παλικάρια να μαζέψουνε αρκετά λεφτά για να κολλούνε στα όργανα, στη ζυγιά που λέανε, με το σαντούρι, το βιολί, το ούτι και το κλαρίνο. Όλο συρτό επαίζανε κι ήταν να ανεγαλιάζεις να κάμνεις βόρτες ή να βλέπεις να κάμνουν βόρτες τα ζευγάρια απάνω στο χορό και οι φούστες των κοριτσιώ να στριφογυρίζουνε και οι κεφαλές τος να παίρνουνε ένα αγέρωχο, χαρωπό ρυθμικό ύφος όπως εγοργοκινιούντανε και αναπετούσαν τα μαλλιά τος, ξεφεύγοντας λιγάκι από το περιποιημένο κτένισμά τος.

Η Μπατού δεν είχεν πολλά τέτοια βιώματα από τα μικράτα της, μόνο πια που επερνούσανε από τα πανηγύρια με τις συνομήλικιές της χωρίς να κάτσουνε κι ευτό, που να λάχει!

Στους Αγιούς Αναργύρους απάνω στο βουνό «Κάραβος», των Θυμιανώ, στα ανατολικά του Κάμπου, εγίνοντανε θαρρώ το παναγύρι το πρωί μετά τη λουτουργιά. Εκεί επηαίνανε μαζί με τον άντρα της και τα παιδιά με το κάρο τος, γιατί ήτανε μακριά. Μη βλέπεις άμαν ήτανε μικρή! Τότες το μόνο εμπόδιο ήτανε που δεν είχενε χρόνο, γιατί εδούλευενε στα ζένα χέρια.

Όταν εγίνανε τα παιδάκια της και το ζητούσανε ήτανε δύσκολο να το αποφύγουνε. Τος ελέανε πως τα παναγύρια είναι για τους μεγάλους που μπορούνε να κάτσουνε ως αργά, μα που ευτά!

Στα παναγύρια, τα παιδάκια επαίρνανε καμιά γκαζόζα και οι μεγάλοι ρακί με μεζέδες, κεφτεδάκια μικρά-μικρά, ψωμάκια με κοπανιστή, κομμένες ντομάτες, πατατοκεφτέδες, χαψάκια, σμαριδάκι ψηλό-ψηλό τηγανητό, κομματάκια τυράκι της άρμης, ελιές και τέτοια. Στα παιδάκια άμαν ήτανε ο παγωτατζής με το άσπρο καροτσάκι του, τος επαίρνανε χωνάκι παγωτό. Ήτανε και

οι παστελάδες, αλλά ευτοί εδουλεύανε το πιότερο το πρωί στις εκκλησιές, μετά τη λουτουργιά. Για το παγωτό, εν τάκαμνενε ζάφτι η Μπατού, γερά νάναι!

Ο Πεθερός της σπάνια επήαινε στα παναγύρια. Ευτουνού, τούρεσενε να πίνει τα ρακάκια του στο τσαρδάκι μαζί με τους φίλους του, που εταιριάζανε τα χνώτα τος. Η Μπατού τος ετοιμάζενε τους μεζέδες και ήκαμνενε με ευλάβεια την περιποίηση, σαν να γίνουτανε λουτουργιά. Ναι! Ήταν αφοσιωμένη σ' ευτόν το ρόλο της και μπορεί να πει κανείς πως στην περιποίηση με τα ρακιά, της ήδινε ο πεθερός της, μέσα του, κύρος νοικοκυράς, συνέχειας της συχωρεμένης της γυναίκας του της Ισμήνης! Βάλε και τη φρεσκάδα της, για να καταλάβεις και μια διαφορά προς τα πάνω. Ήταν κι ευτή η δουλειά μαζί με τα παναγύρια, γιατί οι συγκεντρώσεις στο τσαρδάκι του πεθερού της, εγίνουτανε προ παντός σε γιορταστικές καλοκαιριάτικες μέρες, που το βράδυ είχαν παναγύρι.

Λοιπόν ας πιούμενε κι εμείς ένα πιοτί για τη Μπατού και μυρίσει το κοκαλάκι τος, όσων από τους τοτινούς ε ζιούνε πια και υγεία προ παντός να υπάρχει. Αμήν!

1995

Καλεσμένη στη σάλα

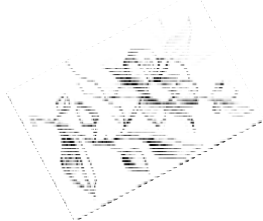
Στη σάλα η μεγάλη, σε ωσειδή βερνικωμένη ξύλινη κορνίζα, φωτογραφία, της ωραίας αρχοντικής πεθεράς της Μπατούς, που δεν την ε γνώρισενε, γιατί επέθανενε λίγα χρόνια πριν γίνει νύφη της. Η σάλα τούτη ήταν ο χώρος της κυρά-Ισμήνης, μ' όλο που εκείνη δεν είχε ζήσει σ' ευτό το σπίτι, γιατί ο άντρας της ανέλαβεν ανεστάτης εδώ, μετά το χαμό της.

Τα έπιπλα της σάλας περιποιημένα. Όλα παλαιικά. Καναπές, τραπέζι, καρέκλες. Η σάλα ήταν και τραπεζαρία για τους ξένους. Εκεί μέσα ήταν και μια ντουλάπα και σε μια γωνιά το γραμμόφωνο.

Στα παράθυρα της σάλας, άσπρα με τρυπητά κεντήματα κουρτινάκια και στο ξύλινο πάτωμα, ένα παλιό και ως φαίνεται ακριβό χαλί.

Τις δουλειές μέσα στη σάλα, τις ήκαμνε με αίσθημα υπηρέτησης μεγαλείου! Δεν ήταν σαν τις άλλες κάμερες και την κουζίνα! Σ' ευτές ήταν μια καθημερινότητα ούτε ζεστή ούτε ενοχλητική, ώσπου να τις καθαρίσει από τις απρόσεχτες χρήσεις και καταχρήσεις. Λάσπες των παπουτσιών, λερώματα των σετονιών που πέφταν οι άντρες χωρίς να πλύνουν τα ποδάρια τος. Που να λάχει κανέναν πιο ευαίσθητος να τα ξεπλύνει μ' ένα σικλί νερό στις σκάλες πριν ανήβει απάνω.

Γιάδευτά, ακόμα κι αν ήμπαινε για δουλειά στη σάλα η Μπατού, ήτα σαν να πήαινε βίζιτα. Σαν καλεσμένη της κυρά-Ισμήνης, σ' ένα παλιό ζεστό, επίσημο κόσμο!

Του Ψυχού

Η Ελέγκω, η σωματώδικη γυναίκα, πρόσφυγια από τα Αλάτσατα, ήταν η οικονόμος, η νοικοκυρά του Μάστρο Μικέ από τότες που ήχασενη τη συμβία του, τη λεβεντογυναίκα, την Ισμήνη. Την είχεν την Ελέγκω μαζί με τον άντρα της τον Νικολό, πριν ακόμα «πιάσει» το κοκκινονέρικο, τούτο το μεγάλο κτήμα, που ήτανε δυο-τρία χρόνια μέσα, άμαν ήμπαινε και η Μπατού στη ζωή του.

Μια φωτογραφία της καλότροπης Ελέγκως, που ήγινενη μάνα, τουλάχιστο για τους δυο πιο μικρούς γιους του Μάστρο Μικέ, καλή, πονετική μάνα, τηνε δείχνει να φορεί μια περιποιημένη μπροστέλα, με ένα νοικοκυρίστικο, μεγάλο μπάλωμα στο κέντρο της.

Η Ελέγκω το λοιπό, μαθημένη και πιστή στις παραδόσεις, ήκαμνενη του ψυχού κόλλυβα. Τα στόλιζενη με ένα σταυρό δικής της φιλοτέχνησης, με κανέλλα και κούκουδα ροδιού πάνω σε στρώση πλάσης και ψιλής ζάχαρης.

Ήβαζενη και το μικρό γιο του Μάστρο Μικέ να γράψει συχωροχάρτι με το «υπέρ αναπαύσεως των ψυχών», με πρώτα της Ισμήνης (ευτό τότελε πολύ κι η καρδιά του Μάστρο Μικέ) και ύστερα των αλλωνώνε. Και για συντομία άμαν οι μακαρίτες ήτανε αντρόγυνο, «του τάδε και της συμβίας». Το όνομα της συζύγου το αντικαθίστανε το «και της συμβίας», ενώ κανείς βέβαια δεν ήγραφενη λόγου χάρη «Μαρίας και του συμβίου»!

Τα κόλλυβα τα «διέβαζενη» ο παπάς και τα μοιράζενη στον κόσμο με πιατάκι μέσα στα μαντήλια τος.

Η Μπατού, δεν νομίζω πως άμαν επήρενη τη θέση της Ελέγκως, ακολούθησενη ευτό το έθιμο με ιδιαίτερο συναισθηματικό ενδιαφέρον. Και άμαν κιόλας ήχασενη νέο τον άντραν της ούτε λόγος να έχει διάθεση να παρακαλεί το Θεό να συχωρέσει ψυχές όπως του Τζίμη της που Εκείνος της τον επήρενη. Κι αν ε-

πήαινε κόλλυβα στην εκκλησία, ευτό ήταν της καρδιάς της για τον καμένο τον αγαπημένο της άθρωπο και άσχετο με Θεό και εκκλησία.

Δεν την ήνιαζενε είνα ήκαμνε η Αποστολία η γειτόνισά της, που συχνά ήστελλε κόλλυβα και πρώτα, δηλαδή πρόσφορα και συχωροχάρτια στην εκκλησία. Που όμως δεν την εκοροΐδευε ποτέ της, γιατί βλέπει μ' όλη την πίκρα της, δεν εμπόριε να μη σέβεται ευτά τα έθιμα, γιατί ήνιωνε πως μ' ευτά οι αθρώποι μένουνε ή γίνονται ευγενικοί!

1995

Χειμωνιάτικα ο οντάς

Αέρας! Κρύο κι ένα χιονόνερο, απότομα. Ο σολομός με γυαλισμένα τα κομπολόγια των καρπών του τα κίτρινα. Εξεπλυθήκανε και είναι γελαστά τα φύλλα στις μαντερινιές και τις πορτοκαλιές.

Ήβλεπε η Μπατού και τους άντρες και τους ελυπούντανε, γιατί μ' έδευτ'όν τον καιρό εν εξέρουνε είντα να κάμουνε, που να πάνε, είντα λογιάς να περάσει η ώρα τος. Επεριποιούντανε θα μου πεις τα ζα, τους μπουγάδες, το γουρούνι, τους προβατότραγους και τους κατσικότραγους. Μα ευτά δεν εφτάνανε και γιάδευτό εμαζεύουντανε και στον οντά που επειδή ήτανε και αποθήκη, ήτανε στενόχωρος.

Μόνο πια που τους ήβλεπε πως το διασκεδάζανε να ξεκρεμάζανε από τους εξωτερικούς τοίχους τα κλουβιά, με τα πουλιά, κοτσύφους, φρεζούνια, φλώρια, καρδερίνες, όλα κράχτες! Να τα καθαρίζουνε και να βάζουνε νερό και κανναβούρι. Αμβροσία και νέκταρ που ήλεενε ο χωρατατζής ο Βουρλής που και είχαν ακουστά για το φαΐ και το πιοτί των θεών! Με τη φαντασία του που ήκαμνενη τη Μπατού να γελά, ήβλεπε όλα τα ποικιλόχρωμα φλώρια και τ' άλλα, ήταν εκείνοι οι θεοί που εγίνανε πουλιά!

1993

Χαρά και χάρη

Τα λάχανα, τα ραπανάκια, οι ασπρόριζες, στα ξανοίγματα του χωραφιού, ανάμεσα στις πορτοκαλιές και τις μαντερινιές, που βάζανε κήπους οι περιβολάρηδες. Το πρωί τα φύλλα τος γεμάτα δροσιά κι η γη μουσκεμένη έτοιμη να λασπιάσει όπου πατήσεις. Η Μπατού εκατήβαινε σπάνια μέσα στους κήπους. Αν εχρειάζοντανε κάτιτις εφώναζανε και τις το φέρνανε. Ο πιο εύκολος για παραγγελιές ο Βουρλής.

Τος ήβραζανε, άμαν το κάλιε η εποχή (και πότε δα εν το κάλιε), κουκιά και τος τα σερβίριζε με μπόλικο λάδι ξερό κρομμύδι κομμένο στα τέσσερα και ραπανάκια ή ασπρόριζες.

Α! Πολύ το χαίρουνταν κι η Μπατού ευτό το φαΐ! Ευτό και το σερβίρισμά του. Αν επέρνανε ο ψαράς κι ερχούντανε όπως το συνήθιζε μέσα στον αυλόγυρο του σπιτιού για να πα και στις Αποστολίας, εκατήβαινε η Μπατού τις σκάλες κι ήπαιρνε καμιά οκά σμαρίδες σπαρταριστές, γιατί ο ψαράς τις ήφερνε κατ' ευθείας από την τράτα, εκεί κοντά στον Παρθένη. Τις ετηγάνιζε και τις εσερβίριζε μαζί με τα κουκιά και με κανένα ρακί από το δικό τος. Το ρεμπικάριζε ο πεθερός της από ξερά σύκα, που τα παίρνανε από τον Άγιο Γιώργη μ' ανταλλαγή με πορτοκαλομαντέρινα ή ζαρζαβατικά.

Ευτό το τραπέζι ήτανε το συνηθισμένο, μια-δυο φορές την εβδομάδα απαραίτητα και ήταν ευτό που, τα κατοπινά χρόνια, ενοσταλγούσανε και στις ξενιτιές με αγάπη, όλοι όσοι το χαρήκανε, εκείνα τα χρόνια της δύσκολης ζωής. Το νοσταλγούσανε λοιπό με αγάπη, μα και κάτιτις πιότερο. Με σεβασμό! Και μέσα σ' ευτό το συναίσθημα ήτανε κι η Μπατού, δυναμική, ευεργετική, νοικοκυρά. Πλούτος και χάρη του λιτού βρισκόμενου, στην αγάπη της ας κάμει το δικό της τόπο στον Κάμπο.

1993

Ο κύκλος με τα ζα

Οι τράγοι του πεθερού της Μπατούς, τούτην την εποχή, Δεκέμβρης πια, ξεκουράζονται. Το δικαιούνται! Έχουνε το καλοκαίρι γκαστρώσει όλες τις προβατίνες και τις κατσίκες της περιοχής. Το άλλο καλοκαίρι πάλι με το καλό.

Τώρα χωρίς να τους νοιάζει ή και να το παίρνουν χαμπάρι, γινούνται πατεράδες, γιατί όπου νάναι, οι πολλές γυναίκες τος κατάβαρες, γεννούνε.

Η Μπατού, που κάθε χρόνο θέλει δεν θέλει παίρνει χαμπάρι, τη διαδικασία που «προκόβουν» οι κατσίκες και οι προβατίνες, τώρα ζεσταίνει νερά να ξεγεννήσει ο Μάστρο Μικές τα δικά του κατσικοπρόβατα. Και όταν το Ισμηνάκι, η κόρη της επορπάτιεν πια, την ήδινε στον πάππου της ή αν η ίδια δεν είχε δουλειά (που να λάχει), την ήπαιρνε κάτω στους στάβλους, για να δει τα κατσικάκια ή τα προβατάκια, που αμέσως μόλις πέφτουνε από την κοιλιά της μάνας τος, στέκονται στα ποδαράκια τος και ορμούνε να βυζάζουνε.

Η Μπατού πήζει τα πρώτα τυράκια στα βούρλινα καλαθάκια-τυροβολάκια. Ευτά τα μπλέκανε και τα πουλούσανε οι Λιθονομούσοι. Κάμνει και μουζήθρες και τις μαζεύει όσες δεν τρώνε, να τις κάμει κοπανιστή. Βγάζει τα τυράκια από τα τυροβολάκια άμαν πήξουνε και τα βάζει να ξεραθούνε στην καλαθούνα, που κρέμεται από κόρδα της σκεπής του τσαρδακιού. Όχι στην αρχή, γιατί το γάλα το ρουφούσανε όλο τα προβατάκια και τα ριφάκια. Με το καλό σ' ένα-δυο μήνες, την άνοιξη. Και τότες θα χαιρούνται τα φρέσκα τυράκια με τα φρέσκα κουκιά, που τα μαζεύανε από τις κουκίες τρυφερά. Θεέ μου τι γεύση!

Πολλά τα έτη της

Ας δώκωμενε έστω και προσωρινά, όμως ένα τέλος σε τούτενές τις ιστορίες-εικόνες με τη Μπατού μέσα στον Κάμπο, γιατί από μόνες τος μην περιμένετεν να τελέψουνε!

Τα χρόνια επεράσανε και περνούνε. Πα ο Μάστρο Μικές και οι μπουγάδες του, τα μπροστογεμιά και τα πισογεμιά του, του κυνηγιού στον Κάμπο και στα Δότια και ο Τζίμης με τη μηχανή του, αφήνεται πίσω και το κοκκινονέρικο και η Μπατού με τα παιδιά και τα εγγόνια της που της ήδωκεν ο Θεός και η α-ντοχή της. Τώρα πια βρίσκεται σ' ευτά που ονειρευούνανε από μιας αρχής και ήμποθενε γι' αυτά. Είναι στο κέντρο του Κά-μπου σε δικό της μοντέρνο σπίτι μέσα στις πορτοκαλιές, αλλά εκληρονόμησενε και δικό της παλιό αρχοντικό από γέρους που εγεροκόμισενε, με σκούρες από τα χρόνια θυμιανούσικες πελε-κητές πέτρες, με μεγάλους αυλόγυρους λιλλαδωτούς, περήφανα πύλιαστρα, στέρνες, μάγγανο και αμπέλους και μεγάλα δροσερά δέντρα και περιβόλι με πορτοκαλιές, που όλα τος μιλούνε για τους αγώνες, το πείσμα της και τους πόνους και τις χαρές της.

Πάντα ζωηρή και αγέραστη που δεν την αγγίζουνε τα χρόνια και που εμπνέει και ευλογεί παιδιά κι εγγόνια, γαμπρούς και νύφες, δίπλα στις πορτοκαλιές τις αγαπημένες της φιλονά-δες, που δύσκολα πια σήμερα από μόνες τος μπορούνε να ζή-σουνε τον Καμπούση. Και είναι η Μπατού ανάμεσα σ' εκείνους που παλεύουν ακόμα να μην τελειώσει εκείνος ο παλιός ωραίος γάμος του ανθρώπου με τούτον τον Κάμπο, με το χτιστό και ά-χτιστο παράδεισό του. Συνεχίζει τα αναστέματα η Μπατού και θα παραδώσει το πνεύμα της στον Κάμπο ζωηρή και γελαστή, όταν έρτει το πλήρωμα του χρόνου.

Πολλά τα έτη της.

Ο Αμανενές

Ο Αμανενές

Κανείς εν ήξερενε καλά-καλά, για τον ψηλόλιγνο μελαχρινό Αμανενέ, από που και πότες ευρέθηκενε από πολύ νέος έεδώ, σ' έδετούτο το Καμπόχωρο της Χίος. Κάτιτις είχεν παρμένο τ' αυτί των συχωριανών του για Πόλη, Τσανάκαλε, για Σμύρνη μεριά. Μα τίποτις σίγουρο και ποιος να πιάσει σοβαρά να μάθει και να ξέρει τη φύτρα και τη ρίζα του Αμανενέ, που ούτε κι ευτός ο ίδιος εμίλιενε ποτές γιάδευτό!

Κι όμως με τα χρόνια, με τα ιδιότυπα φυσικά και τα καμώματά του, κανένας εν εμπόριενε να φανταστεί έδετούτη την περιοχή χωρίς τον Αμανενέ!

Μα είναι ήτανε τέλος πάντων ο Αμανενές; Ο Αμανενές ήταν ένας άνθρωπος που εν ήπιανενε κανένα τόπο στην πραχτική έννοια του, σε τούτο το μέρος που ευρέθηκενε σβουρнисμένος απ' έναν ανεμοστρόβιλα. Εν είχε χέρια για χωραφοδουλειές, ούτε ποδάρια για τσατάλι κι ούτε και του πήαινενε να πολεμά με τα χώματα. Θα γελούσανε μαζί του τα χώματα, έτσι και πήαινενε να τα πακιαριστεί.

Ντελικάτος, λιγάκι ψάρτης, караγκιοζοπαίχτης, ζωγράφος επιγραφών στα μαγαζιά και κουρέας χωρίς κουρείο, κινητός, μ' ένα τσαντάκι με τις διαλυστήρες, τα ψαλίδια τις κουρευτικές μηχανές του χεριού, τα ξυράφια και το μπουκαλάκι με το σπίρτο, εγύριζενε πόρτα-πόρτα στο χωριό και στα στενάδια και τους δρόμους του γειτονικού Κάμπου με τις πορτοκαλιές, να κουρεύει μικρούς και μεγάλους. Και είχεν και το καλλιτεχνικό. Εσιγοτραγούδιενε, εσχεδιάζενε σε χαρτόνια και ήκοβενε τις φιγούρες του Καραγκιόζη. Ήγραφενε και τις ιστορίες του και ήδινενε το καλοκαίρι παραστάσεις, πίσω από ένα τεντωμένο σεντόνι με γκαζόλαμπες, κάτω από τις αμυγδαλιές. Ήκαμνενε με το στόμα τα όργανα όπου χρειαζούντανε στην παράσταση, αφού που νάβρει παιχνιδιατόρους! Ήλεενε σ' ευτές τις παραστάσεις και δη-

μοτικά τραγούδια και μανέδες. Αμάν νε νε, αμάν νε νε, αμάν νε νε, τούμεινε Αμανενές, Αμανενές! Έδεδετσι.

Ο Αμανενές, ήτανε σα να βρίσκουντανε σε όνειρο! Μα εν ήταν μόνο το ρακί που-σιγά τον ήκαμνε να μεθά και να ονειρεύεται, μα και τα πουλιά πούβλεπε στον ουρανό και στα δέντρα και στις βατιές, η μυρωδιά του βασιλικού, τα φωτεινά λουλούδια της μπεγόνιας στα τσαρδάκια των σπιτιώ και το πήαινε-έλα του στο χωριό και στις κοντινές ενορίες του Κάμπου, μέσα στις αμυγδαλιές, τις τσικουδιές, τις ελιές και τις πορτοκαλιές, γύρω από τις εκκλησιές με τα περίτεχνα καμπαναριά, με τα κυπαρίσσια και τις κουκουναριές, μα και όλα τα τραβοπαλήματά του κάτω από τον ουρανό με τα σύννεφα και με φως, μέσα στα σπαρτά, ανάμεσα στους ανθρώπους και τα ζα.

Ας τονε δούμενε!

1996

Από φιότσος

Άμαν ευρέθηκενε στη Χώρα του νησιού, ο Γιάγκος, που ύστερα ήγινενε Αμανενές, αδύνατο, μικρό παλικαράκι, αφού εγύρισενε απ' εδώ κι απ' εκεί για δουλειά, εγνωρίστηκενε με το Νικολή, από διπλανό χωριό, εργατή στα περιβόλια του Κάμπου. Επιάσανε την κουβέντα κι ευτός τον επήνενε στ' αφεντικό του που τον εκράτησενε να κουβαλεί φόρες. Εκείνες τις μέρες είχενε κόμμα και με τις φόρες εκουβαλούσανε από το περιβόλι τα μαντερίνια στην αποθήκη. Μα ο Γιάγκος, φτενός κι αμάθητος, εν τα κατήφερενε και ο Νικολής του λε: «Εν έχει χαΐρι, βρε Γιάγκο!» Και τον επήνενε στο χωριό. Του ταίριασενε ένα γιατάκι μέσα στον οντά-αποθήκη του σπιτιού του, μέσα στις κούφες, την πινακωτή, τις σκάφες και τους πίθους με τα λάδια και τις ελιές, ως που να δει είντα θα γίνει.

Με μικροδουλειές που ήκαμνενε του μιανού και τ' αλλονού και με κουρέματα ήβγαζενε ένα κομμάτι ψωμί και σε λιγάκι ήβρενε κι ένα καμεράκι για να μένει. Εκονόμησενε τα πιο χρειαζούμενα πράματα και ομπροστά στα σκαλοπάτια της πόρτας ήβαλενε και δυο γλάστρες με βασιλικούς. Ο ένας ήτανε μαυρομύτικος. Και έχει ο Θεός! Τον εδοξολόγανε το Θεό την Κυριακή που ήπιασενε να πηαίνει και στην εκκλησιά, γιατί τούρεσενε και το ψάρσιμο κιόλας. Και ο κόσμος το στιμάριζενε εδευτό. Μεγάλο τ' όνομά του ήλεενε ο Γιάγκος για το Θεό, που τούστειλενε στα βήματά του τον Νικολή. Στην αρχή τον ήλεενε μπάρμπα-Νικολή μα πιο ύστερα που συνέχεια τον παραστεκούντανε, τον ήλεενε παϊρή!

Έευτό ήρεσενε πολύ του Νικολή που κι ευτός εν τον εφώναζενε πια Γιάγκο, αλλά φιότσε! Εδεδέτσι ελέανε έστοτες τους βαφτισμιούς.

1995

Πεφτάστρι

Ο γιος του Παναή πούχεν πηαιμένα στο Γυμνάσιο, ήτυχεν να δει το γράψιμο του Αμανενέ και ηπόρησενε, που ευτός που όλοι τον έχουνε φτερό στον άνεμο, ήξερενε γράμματα! Μερικοί κάτιτις υπονιάζουνταινε για τον Αμανενέ, μα που να κάθου-νταινε να γυρεύουνε το αίτιο. Υπήρχανε και κάτι λίγοι που το νιώνανε μα πιο το όφελος! Μια εντύπωση επλανιούντανε πως τίποτις δεν εμπόριεν ν' αλλάξει με τον Αμανενέ, τος ήπαιρνενε κι ευτωνώνε τη διάθεση να το προσπαθήσουνε.

Ο Αμανενές με το νου τος και το συλλοϊκό τος εσκεβου-ντανε, είναι ένα φαινόμενο σαν πεφτάστρι που κάμνει μια τρο-χιά πέφτοντας από τον ουρανό! Μπορεί να μην του φαίνεται κióλας καλά-καλά, μα έτσι είναι!

1996

Του διάκο-Αντρέα η κόρη

Η μόνη δροσιά της ζωής του, ευτή η χαρά που ήνιωνε άμαν ήβλεπεν τη Βεργίνα! Και όχι μονάχα άμαν την ήβλεπεν μα και άμαν ήταν να τη δει! Τη Βεργίνα με τα καστανά μαλλιά, τη ψηλούτσικη, φανούτσικη, μ' εκείνα τα πρασινοκαφέ μάτια τα γλυκά και γελαστά, Παναγιά μου!

Ήπρεπεν όμως νάχει ή νάβρει ένα λόγο ο Αμανενές, να πηαίνει στο σπίτι του, του διάκο-Αντρέα του ψάρτη, για να βλέπει την κόρη του τη Βεργίνα...

Μάντα πια νάβρει; Εσκαρφίστηκεν το κάθετις. Μήμπαλα ήθελεν ξύρισμα ο διάκο-Αντρέας, κούρεμα, να του ζητήσει να του δανείσει κανένα βιβλίο ψαρτικής, να του ζητήσει κανένα φυτό βασιλικό για τις γλάστρες πούχεν στην πόρτα του!

Ευτά κι άλλα! Είντα να κάμω, εσκέβουντανε. Τηνε βλέπω και με πιάνει μια χαρά, μα τι χαρά! Και λέω, σ' ευχαριστώ Θεέ μου, σ' ευχαριστώ που την ήκαμες κι ας μην την ήκαμες όπως φαίνεται για μένα. Σ' ευχαριστώ! Έδεδετσι έναν κερεμέ εσκέβουντανε ο Αμανενές, είντα να κάμει!

Ως και μια βολά ονειρεύτηκεν πως ήγινενε, λε, σεισμός και την ήσωσενε που ήταν πλακωμένη από ένα γκρεμισμένο ντουβάρη και τότες πια ο κύρης της, είντα να κάμει, τούπενε: «Πάρε την με την ευκή μου»!

Ο διάκο-Αντρέας όμως, εν εκοιμούντανε! Τον επήρηνε χαμπάρι και εντεροδουαλίζοντανε, γιατί τον εσυμπάθιενε τον Αμανενέ, μα όχι να πιάσει και γιαβουκλού την κόρη του και να τον κάμει γαμπρό! Για όνομα του Θεού! Ούτε μια πατουμιά χωράφι είχενε, ούτε να σκάψει, ούτε ζα να τραβαγιάρει, ούτε και καλά-καλά να κάτσει και σε γάδαρο ήξερενε! Εν ήκαμνενε για την κόρη του. Με κανένα τρόπο! Βάρδα μπένα!

Μα έλα που και η Βεργίνα, η διαβόντρου κόρη, τόχενε βαρμένο στην καρδιά της ευτό το τζιτζιλόμικο παλικάρι, που

από τα φερσίματά του εκατάλαβεν πως υπόφερνε για λόγου της, μα εντριούντανε και μια μέρα που τον αντάμωσενε κι ήτανε μονάχοι τος, κοντά στους μύλους, του λε: «Βρε σύριε, κάτιτις θες εσύ να μου πεις και ντιριέσαι. Πε το βρε σύριε!» Και έδεκείνο ήτανε! Απ' εδώ τον είχαν από `κει τον είχανε το γέρο, η Βεργίνα «επαντρεύτηκεν της ζωής του Αμανενέ τα κρίνα» κατά τα λεγόμενα κοντοχωριανού ποιητή. Και έχει ο Θεός!

1995

Ἡμποθενε

Και τούκαμενε του Αμανενέ η Βεργίνα, να μην τα μωρολογώ, τέσσερα παιδιά, του μαγείρευενε, τούπλυνε τα ρούχα του, τον είχενε πεντακάθαρο, του περιποιούντανε το σώμα και όσο εγινούντανε τη ψυχή, μα να του δώκει δύναμη εν το μπορούσενε! Ἦνιωνε πρόσφυγας κοντά και στα παιδιά του! Ούτε του τόπου που βρέθηκεν ήτανε, μα ούτε και εκ του κόσμου τούτου που λένε, εφαινούντανε νάναι! Κι όμως ἦμποθενε ο καμένος! Εν είχεν στο νου του τα λεφτά. «Τίνος κόσμου ήτανε» αναρωτιούντανε οι συχωριανοί και οι γνωστοί. Ούτε και ο ίδιος ἤβρισκενε άκρια αν ἤκαμενε (που εν ἤκαμενε) τέτοιες σκέψεις. Είντα νάβρει! Ἐρημη κι απόμονη η ψυχή του!

Η Βεργίνα τον εκουβάλιε συνεχεία μέσα της, με τρυφεράδα και παράπονο που εν ἤβρισκενε ότι του χρειαζούντανε και τούπρεπενε! Ευτυχώς εσκέβουντανε πούχω τις δικές μου όρνιθες και του βράζω κανένα αυγουλάκι και του το κάμνω μελάτο και του το ταΐζω με το κουταλάκι σα μωρό, για να μαλακώσει ο στόμας του κι η ψυχή του. Εν του κάμνω παρατήρηση για το πιοτί γιατί ε χρειάζεται!

Η μόνη ανησυχία του όσον επερνούσαν τα χρόνια, να μη χάσει, να μη φύει από τη ζωή η γυναίκα του. Ἦπινενε δυο ρακιά και ξανά δυο ρακιά για να διώξει ευτήν τη μαύρη σκέψη για τη Βεργίνα. Ὅμως την ἤβρισκενε ώρες-ώρες εγωιστικιά κι επαραμίλιε: «Μάντα λέω τώρα; Μόνο για τα καλά και συφέροντά μου τη θέλω τη Βεργίνα μου; Να ζει για να μην υποφέρνω»; Η σκέψη η κακιά όμως τούφερνενε σύγκρυο, απορπισιά και δάκκαμα στη ψυχήν του. Κι όλο τις ἠδιωχτενε όξω και μακριά! Στα όρη στα βουνά και στ' άκαρπα τα δέντρη! Εμένα, και όχι τη Βεργίνα, Παναγιά μου!

1996

Αυτοσχεδιασμοί

Κάτιτις είχαν στο νου του ο Αμανενές. Κάτιτις για τις ιστορίες του Καραγκιόζη που θα παίζει απ' εδώ κι ύστερις. Δεν του ἔρχόντανε όμως να τις έχει έτοιμες τις ιστορίες. Αυτοσχεδιάζοντας του βγαίνανε πιο τρεχούμενες και πιο διασκεδαστικές και για τον ίδιο.

Είχαν ένα σωρό ήρωες μπροστά του κι ήρχιζενε παίρνοντας έναν, έτσι τυχαία, τον κολλούσενε στο φωτισμένο σεντόνι και τον ήβαζενε να παίζει. Τον εξωντάνευενε! Του ἔρκούντανε να βάζει έναν ήρωα, τον Χατζηαβάτη να πούμενε ή τον ίδιο τον Καραγκιόζη να κάμνει τον Αμανενέ! Μα τόφερνε απ' εδώ, τόφερνε απ' εκεί και κατάληξενε πως ευτό γινούντανε σε κάθε παράσταση. Τους παίζει και τον παίζουνε.

Κι ήπινενε και το πιοτί στην υγειά τος! «Στην υγειά σου Χατζατζάρη, πε το πιοτί σου και μη σε μέλλει. Το πιες; Ἄφερού σου»!

1997

Του Σεπτέμβρη

Ο Αμανενές, πρωί-πρωί μεθά με τις χωρίς καρπούς πια αμυγδαλιές, τις κουντουρουδιές και τις τσικουδιές που παραδίνουν με το ζόρι κι ευτές τα τσικουδά τος στους συχωριανούς.

Μόνο οι ελιές είναι σε δόξα! Πράσινες, μελανές και λίγες μαύρες, ετοιμάζονται να προσφέρουνε την άγια ευλογία τος. Έχει κάμει και ένα-δυο πρωτοβρόγια σαν αγιασμό του ουρανού και ο Αμανενές αναγαλλιασμένος, εμουρμούριζενα ψαρτά τους στίχους του: «Μοσχοβολιές βρεμένου αγρού, σήμερα είναι του Σταυρού». Δόξα σοι ο Θεός, μονολογά και ψάλλει: «Δόξα Σοι τω δείξαντι το φως».

Είντα ανάγκη έχει το αναθεματισμένο το ρακί; Είντα ανάγκη τόχω το άτιμο; Μα έλα που έχω το διάβολο μέσα μου και άμα γέρνει ο ήλιος ο νους μου κουνεί. Και άμα δε γέρνει, δε πα πίσω! Ήμαρτόν σε Κύριε! Ήμαρτόν σε ελιά και πορτοκαλιά, ήμαρτόν σε τσικουδιά και κουντουρουδιά, που του παραδίνομε. Ήμαρτόν σας και μυρίζει ένα τσουμπάκι βασιλικό που έχει κομμένο από τις γλάστρες της Βεργίνας. Κάθε μέρα κόβει. «Τους έχει κουτσουρεμένους» τονε μαλώνει εκείνη, μα χαίρεται όμως που κάτιτις του δίνει χαρά.

Μαλακώνει το πορπάτημα του νου του και το σφίξιμο της καρδιάς του, άμαν ένα κοριτσάκι με μπλεξούδες μελαχρινό, λυγερό και γελαστό του δροσοφωνάζει «καλημέρα». «Καλημέρα Μαρουκάκι» του απαντά. «Το απόεμα θάρτω να κουρέψω τον Νικολή και τον Κωσταντή τ' αδερφάκια σου, γιατί εγίνανε σαν αθρίμπες τα κεφαλάκια τος». «Νάρτετενε. Νάρτετενε. Γεια σας» του φωνάζει τραγουδιστά και φεύγει χωρίς ν' ακούει την ευκή του: «Καλό βράδυ Μαρουκάκι, να πας στο καλό».

Καράμουσα μεριά

Ο Αμανενές, κάνα δυο φορές το μήνα, εκατηφόριζε από τους μύλους του χωριού στη δεντρολογημένη κοιλάδα του Καράμουσα. Ο Καράμουσας, είναι ένας ποταμός με ψυχή. Είναι ορμητικός ώρες-ώρες το χειμώνα. Να πέσει απάνω σου να σ' αρπάξει! Περήφανος και χαριτωμένος άμαν του πέρναν το κακόν του και πάει να γίνεται κατακόκκινος από τα κοκκινοχώματα που παρασέρνουν τα νερά του από τα βουνά που περνά.

Τον ήβλεπε λοιπόν ο Αμανενές τον Καράμουσα και στις καλές του και στις κακές του, από ψηλά από τους μύλους μα κι από πιο κοντά, απάνω απέ τον Άγιο Γιώργη, στο έβγα του στον πράσινο Κάμπο.

Τον επέρνανε κι από πάνω, από το πέτρινο με θυμιανούσικη πέτρα τότε γεφύρι, μια και πελάτες που εκούρευε καθούντανε και από τις δυο πάντες του ποταμού, στον Άγιο Γιώργη και στα Αγιοσιδερούσικα. Εχαιρούντανε βλέπεις και τα σκαλιά τα χωράφια στις πλαγιές του ποταμού με τα λογιό-λογιό δέντρα και σπαρτά. Καμιά βολά προ παντός στην αρκή της περιπέτειάς του σε τούτα τα μέρη, εσκέβουντανε πως εν του χρειαζούντανε πια το πιστί αφού ο Καράμουσας τον εκέρνανε τόσο μεθυστικά πράματα!

Και τα παιδάκια τον εθέλανε τον Αμανενέ, να τα κουρέψει, γιατί το χέρι του ήταν αλαφρύ και γοργό, σαν τον Καραγκιόζη που τος ήπαιζε. Και εν τον εθέλανε μόνο στον Καράμουσα τα παιδάκια. Παντού τον εθέλανε μια που τόφερεν η κουβέντα τα λέω κι ευτά στον Καράμουσα, γιατί βλέπεις, ένα από τα παιδάκια του Καράμουσα ήμουν κι εγώ. Τος ήρεσενε το λοιπόν να τον εβλέπουνε τον Καραγκιόζη και να ακούνε τα χωρατά και τα βραχνά μακρόσυρτα τραγούδια του. Τος ήλεεενε χωρατά και την ώρα που τα κούρευε, τος ήκαμνε και μερακλίδικο μπουλαζέ, που τος τον ήδειχτενε στον κατρέφτη του άμαν ετε-

λείωνε και τος ήλεε: «Με τις υγείες σας» κι ευτά του απα-
ντούσανε σαν τους μεγάλους: «Γεια στα χέρια σας».

1997

Στα σύκα

Τον Αμανενέ τον ήφηνεν ο Χαράλαμπος που ήτανε τότες ανεστάτης στου Χασούμπεη, να κόβει σύκα από τις συκιές του για το σπίτι του. Για να βγάλει την υποχρέωση τον εκούρευε, αλήθεια, το Χαράλαμπο και τους γιους του.

Ευτό το μάζεμα των σύκων, ήταν από τις λίγες χαρές της ζωής του Αμανενέ. Μαύρα μικρά και μεγάλα, μεγάλα τον Ιούνιο και μικρά τον Αύγουστο από το ίδιο δέντρο, τα λέανε αμπουρκούνες. Καρόσυκα που σκίζανε στα τέσσερα κι άμαν εξεραίνοντανε τα λέανε καβούρια και τα φουρνίζανε και Παναγιά μου η γλύκα τος! Μικρά ολόγλυκα κονταρούδια και κοντά στο μάγκανο, η Μετιληνιά με τα πολύ μεγάλα άσπρα σύκα που άμαν ωριμάζανε εράγιζενε το φλούδι τος και ήταν όλο γλύκα! Τα μάζευε ο Αμανενές και ήψαλλε νε έναν κερεμέ το «πλούσιοι εφτώχευσαν και επείνασαν οι δε εκζητούντες τον Κύριον ουκ ελαττωθήσονται παντός αγαθού».

Ο Αμανενές ήπιανε και κουβέντα με τα πουλιά και τα ψευτομάλωνε γιατί τον ανταγωνιζόντανε στα σύκα «τα πετεινά του ουρανού», όπως τάλενε! Τα σουιτάκια κι οι κίτρινοι μεγαλόσωμοι συχογλιόι που ετσιμπολογούσανε τα πολύ ώριμα και τα αχρηστεύανε και ο Αμανενές τος εκαταριούντανε σαν την άμια Μαρούκα: «Ε, π' ανάγκασμά σας, που να μην είστενε! Φάτεν κι εσείς μα αφήτεν και καένα για τη Βεργίνα και για τα παιδάκια, που κάμνουνε σα λωλά με τα σύκα. Άντε να μη χαλάσωμεν τις καρδιές μας και θυμώσει και ο Χαράλαμπος και μας κυνηγήσει όλους και μένα μαζί σας»!

1997

Τα ζα

Η Βεργίνα είχε δυο-τρία κατσικοπρόβατα για το γάλα και το τυρί της φαμέλιας.

Ο Αμανενές ήταν άσχετος μ' ευτά τα ζα. Η Βεργίνα τα φρόντιζενε στο στάβλο, στο πίσω μέρος του σπιτιού τος. Ευτή και τα παιδιά της από μια σταλιά, τα βόσκανε στα βουνά απάνω απέ το χωριό, στις άκριες του Κορακάρη ή μέσα στα χωράφια των χωριανώ, άμαν δεν ήτανε σπαρμένα.

Κανένας εν ήλενε ακαμάτη τον Αμανενέ, γιατί εν εμπορούσανε να τονε φανταστούνε να τραβαγιάρει με τα κατσικοπρόβατα.

Α! Πα, πα! Τα κατσικοπρόβατα ετραβολογούσανε τ' αφεντικό τος που τάσερνε από πίσω του με τους βοσκούς (τα σκοινιά τος) και τα μαλώνανε με ούριες βλαστήμιες: «Έ που να μην είστενε, κακοχράχετενε, μην τραβολογάτενε καταραμένες» τος εφωνάζανε, γυναίκες και άντρες.

Μα μια βολά τον εξελόγιασενε τον Αμανενέ η χάρη μιάνης μικρής κατσίκας κι επήρενε ένα χαρτόνι κι ένα μολύβι κι επήεν μαζί με τη Βεργίνα στα χωράφια κι επαλουκώσανε τα ζα κι ευτός να ζωγραφίζει, να κάμνει το σκίτσο του κατσικακιού. Η Βεργίνα που δεν απορούσανε ποτέ της με τα καμώματα του Αμανενέ, εν ήκαμνε το σταυρόν της!

Ο Αμανενές από μιας αρκής ήθελε να βάλει και το κατσικάκι στον Καραγκιόζη. Να το βάλει μαζί με το Χατζηαβάτη, το Νιόνιο, τον Μπάρμπα-Γιώργο και τις άλλες φιγούρες. Και έδω-να που τα λέμενε τα κατήφερενε.

Εσκισάριζενε κίολας το μπε μπεε μπεε της φωνής του κατσικακιού! Τόβαλενε με κομμάτια χαρτονιού στο στόμα του. Ναι! Και της ώρα πούπαιζενε κι είχεν και τη σκιά της μικρής κατσίκας, ετραγούδενε σα χάδι:

Αμάν νε νε, μπε μπε μπε μπε...

Ένα τραγούδι θε να πω,
με μπε μπε μπε λιγάκι
για τούτονά μου το λωλό
κι όμορφο κατσικάκι!

2000

Αξόβεργα και άρες

Οι χωριανοί εβάζανε αξόβεργα τέλος Αυγούστου, Σεπτέμβρη το πióτερο. Τα στένανε μέσα στα χωράφια κάτω απέ τις τσικουδιές και άλλα δέντρα, δίπλα σε πέτρινα, ή ντενεκεδένια γουρνάκια με νερό, σε μηηγμένα στη γης δίχαλα ξερά κλαδιά. Τα στένανε και στο βουνό απάνω από του Μπαρούτη ή βορινά του Καράμουσα στου Τσάκαλη ή του Χριστόψαρου, σε πρίνους, αγρέλους και κουντουρουδίδια. Και πιάνανε μικρόπουλα: Ατομάχους, πούλες, μαυροκεφάλες και κοκκινοκεφάλες, σουϊτάκια, βατσίνες και άλλα. Μόνο οι πονηροί σπουργίτοι εν επιάνουντανε.

Ο Αμανενές εν είχενε καιρό, ούτε όρεξη, εδωνά που τα λέμενε, να βάζει αξόβεργα κι ούτε είχενε ευκολία σε λεφτά να αγοράζει οξύ και να πλερώνει αξοβεργάρη να του τα κάμνει. Κι ύστερις δεν τούρεσενε να βλέπει τα πολύχρωμα και χαριτωμένα πουλάκια, ευτό το παιχνίδι του Θεού όπωσ τάλενε, να κρέμουντανε ανάποδα, κολλημένα στ' αξόβεργα, να σπαρταρούνε, αντί να πετούνε και να παίζουνε απάνω στα δέντρα, στις βατιές και τις τσικουδιές.

Μόνο στην άρα του φίλου του Στέλιου επήαινενε καμιά βολά, να του κάμνει παρέγια γιατί ήβρισκενε γραφικό το σκηνικό της με τη φρίζα με ξερόκλαδα, να κρύβεται ο αρατζής από τα πουλιά, τα πόστα, ξερά δέντρα μηηγμένα γύρω στο αλώνι της άρας που απάνω τους εκρέμουντανε κλουβιά με κράχτες, καρδερίνες και φλώρια, τα δίκτυα μαζεμένα γύρω-γύρω στο πλάτωμα της άρας, δεμένα σε μπαστούνια που μ' ένα τράβηγμα σκοινιού εσηκώνουντανε και πέφτανε και σκεπάζανε όσα πουλάκια ξεγελασμένα από τους σπόρους ευρίοκουντανε μέσα στην άρα. Μόνο στο πνίξιμό τος από τα άγρια δάκτυλα του Στέλιου εν επήαινενε κοντά.

Εν είχεν και υπομονή όμως ο Αμανενές να κάθεται να φυ-

λάει ούτε στ' αξόβεργα ούτε και στην άρα. Και σ' ευτά, όπως και σ' όλα τα άλλα της ζωής, ανθρώπους, ζα, χωράφια και πουλιά ήτανε σαν περαστικός!

Μόνον άμαν εσύθθευγενε και ήπαιζενε τον Καραγκιόζη εν ήτανε περαστικός! Ήτανε εκεί, και μιμούντανε κιόλας και τις φωνές των πουλιών, τα κελαδήματά τος! Τον ήνοιαζενε και πόνιενε και χαίρουντανε κ' ήστελλενε μηνύματα στον κόσμο, σε μικρούς και μεγάλους και στο Θεό!

1998

Στον οντά του Κάμπου

Χιονόνερο και κρύο! Ο Αμανενές ξέρει πως θάβρει μαζεμένους στον οντά, την ισόγεια αποθήκη στον αυλόγυρο του κοκκινονέρικου, όλους τους άντρες της οικογένειας του ανεστάτη του Μάστρο Μικέ και δυο-τρεις γειτόνους που πηαίνανε εκεί για συντροφιά, μια και δεν εμπορούσαν νάβγουν στα χωράφια και τα περιβόλια με τη βροχαριά.

Εκεί σε μια καρέγα εκάθιζεν ο Αμανενές έναν-ένα που θε κούρεμα και με την ευκαιρία τούτη τους εκούρευε. Με τις διαλυστήρες και το ψαλίδι που ήπαιζε σαν όργανο χτυπώντας τα μεταξύ τους. Με τη χτένα και την κουρευτική μηχανή του χειριού ήκοβενε τα μαλλιά που ξεπετιούνται και εκαθαρίζε τα σβέρκα. Γύρω-γύρω απ' τα λαιμά ήβαζενε ο Αμανενές το πεσκίρι που το τίναζενε δυνατά κάθε φορά που ετελείωνε ένα κούρεμα. Πότε-πότε το κοπέλι ο Παντελής, ανήβαινε απάνω τις πέτρινες φαρδιές σκάλες με τους ρεμπαγούς από θυμιανούσικια πέτρα και εκατήβαζενε ένα δίσκο με ρακιά και ότι βρεθεί μεζές, τυρί, ελιές και κάτι κεφτεδάκια π' όλο κι ευρισκούντανε.

Ο Αμανενές ρουφά το ρακί και ευφραίνεται μα δεχά-δεχά γιατί εν ειν' ώρα να μεθύσει. Οι άλλοι έχουνε περιθώριο και ώρα ρακιού να μην είναι. Μα «μια και τόφερες, είντα να κάμωμενε, α το πιούμενε»!

-Άντε εις υγείαν και καλό να μας κάμει, Γιάγκο λε ο Σταμάτης του Αμανενέ, την ώρα που τον εκούρευε και για δε, πρόσεξέ με λιγάκι γιατί έχω το λόγο μου και του κλειεί το μάτι.

-Σα δε ντρέπεσαι! Πιε το ποτιτί σου και μην κουνεις τα χέρια και σε κόψω! Μα ετέλεψες. Με τις υγείες σου! Και του χρόνου πάλι, τονε παίρνει στο μαϊτάπι γιατί αργεί να κουρευτεί και γίνεται σαν άγριος. Και του χρόνου πάλι...

-Εν τόξερα Αμανενέ, να κουρεύομαι αδιαώρι να σε κάμω πλούσιο!

-Καλά νάσαι Σταμάτη και κουρεύου όποτε θες. Ποιος έχει σειρά, ρωτά τους άλλους.

Κι έδεδετσι ο Αμανενές τις βροχαριές εδούλευεν καλά και είχεν χαρά, γιατί ευτό το κούρεμα με τις παρέες τις βροχαριές το χαίρουντανε και ύστερις και ολωνώνε ήνοιγεν η καρδιά τος, που πίνανε ρακάκι κι ελέαν και χωρατά. Καλά νάναι όλοι τος κι ο χαριτωμένος ο Αμανενές, ήδινεν ευκή η κυρά Ελέγκω η Αλατσατιανή, που παραδούλευενε στου Μάστρο Μικέ και εσυμπάθινε το πουλί του Θεού (έτσι τον ήλεενε), τον Αμανενέ.

1998

Κουντουρούδια

Με ένα καλαμένιο καλάθι στο χέρι, ο Αμανενές, πρωί-πρωί Αύγουστο μήνα, ετράβανε για τη Λαγκάδα, να μαζέψει κουντουρούδια που τούδωκενε το ελεύτερο ο Παναγιώτης ο Λούμης, να μαζεύει ότι ώρα θε. Είχεν κάτι ήμερες κουντουρουδιές που κάμναν μεγάλα, παχιά κουντουρούδια, που τα φούρνιζενε η γυναίκα του, του Αμανενέ και ελωλαίνουντανε τα παιδάκια τος. Ήτανε μαζί με τα φουρνιστά σύκα τα πιο καλά γλυγούδια τος.

Τα αμύγδαλα τάχαν μαζεμένα και τα χωράφια ήτανε σιωπηλά και ήρεμα. Μόνο κάτι κατσικοπρόβατα ήταν παλουκωμένα απ' εδώ κι απ' εκεί, μα ήτανε κι ευτά ησυχασμένα, γιατί απέ τον περασμένο μήνα, επήανε στον τράγο που ήτανε θυμισμένα κι ετρέχαν τα σάλια τος κι ανεγαλλιάσανε και γκαστρωθήκανε. Ο Αμανενές, τα χαιρέτανε και τος ευχούντανε κιόλας:

-Άντε και καλή λευτεριά. Κι ύστερις εμάζευενε στου Λούμη τα κουντουρούδια κι εσιγόψαλλενε:

-Σώσον κύριε τον λαόν σου και ευλόγησον την κληρονομίαν σου...

Οι ζιζίκιοι εχαλούσαν τον κόσμο με τη μουσική τος όσον επροχώραν η μέρα το μεσημέρι. Τα παιδάκια πολύ το θέλανε να τος πιάνει και να τος πηαίνει ζιζίκους, μα που να τους βάζει που του φεύγαν ώχονούς οι διαβόλοι με τα φτερά τος! Τι λογίως να τους πιάσει που ήπρεπενε να ανηβαίνει απάνω στις αμυγδαλιές και, εδωνά που τα λέμενε, εν του ῥκούντανε κιόλας να τσακώνει ζιζίκους που στο κάτω-κάτω, εν ήθελενε να τος κόβει το τραγούδι.

Είχεν μαζί του και μια βέργα που ήκοβενε από μια ελιά, για να ραβδίζει τα κουντουρούδια άμαν εν τάφτανενε. Δοξολογία κι ευτή! Ήψαλλενε ο Αμανενές κι εσκεύουντανε, άμαν εν ήψαλλενε, τα αστεία, τα σοβαρά και το τραγούδι που θάβαζενε

στο στόμα του Καραγκιόζη και της παρέας του το βράδυ που (θ)άχενε παράσταση στα Μάσκικα, μέσα στα χωράφια, κάτω από μια μεγάλη αμυγδαλιά σιδερίτικια.

«Δόξα σοι ο Θεός! Μεγάλον τ' όνομά σου, φύλλο δεν πέφτει αφ' το δεντρί χωρίς το θέλημά σου», εθυμούντανε την άμια Λαμπρινή, που είχεν καμωμένα στην Πόλη με τον πρώτον της άντρα κι ήταν πολλά τα πάθια της και όλο εγόγγυζενε κι ανεστέναζενε. Εσταμάτανε λιγάκι κι ήλεεν: «Έχει ο Θεός» και πάλι «έχει ο Θεός» κι εγόγγυζεν πάλι η άμια Λαμπρινή, ώσπου την ανάπαιγεν ο Θεός.

Κι ο Αμανενές, εσυνέχιζενε τη στράταν του...

2000

Πουλί με τα πουλιά

Κι εγύριζενε στα στενάδια του Κάμπου, στον κεντρικό δρόμο, στις ενορίες τ' Αγίου Σιδέρου του Πετροκόκκινου, και τ' Αγίου Γιωργιού του Σεκιάρη. Από σπίτι σε σπίτι. Μέσα στα περιβόλια με τις πορτοκαλιές, τις μαντερινιές, τα κυπαρίσσια, τις φλαμουριές και τις κουκουναριές και τις περικοκλάδες και τα γιασεμιά που κρέμουνται από τα κάγκελα ή τα ντουβάρια των αυλογύρων και μοσκοβολούνε.

Επορεύουντανε ο Αμανενές απ' εδώ κι απ' εκεί, ανάμεσα σε ντουβάρια ξεροτρόχαλα ή από την πελεκημένη θυμιανούσικια πέτρα. Κουρέματα δίπλα στις όμορφες στέρνες με τις μαρμάρινες γούρνες, τα πίλιαστρα και κάτω από τους αμπέλους που σκεπάζανε μάγγανα και μαγγανόγυρους. Κι ήκαμνε πετάγματα η φαντασία του και θάρριεν και εκείνος πουλί με τα πουλιά, τους σπουργίτους, τα γεράκια, και τους κοράκους απάνω από τα χωράφια και τα βουνά του χωριού και με τα κοπάδια άσπρης χαράς, τα περιστέρια.

Οι άλλοι μπορεί να μην τα βλέπανε όλα έδευτά, θες γιατί τάχανε συνηθισμένα, θες γιατί οι έννοιες τος δεν τους εφήνανε περιθώριο να κοιτάζουνε τα πουλιά εκτός για να τα σκοτώσουνε την εποχή του τουφεκιού. Ο Αμανενές όμως, τος εμίλιενε των πουλιών, των «πετεινών του ουρανού» και εσιγόψαλλενε: «Σε φουντωμένου δέντρου κλωνάρι, κάθεσαι σπίνος και κελαδεί» και είχεν στο νου του και στα δέντρα και στα πούλνυδα και στα όμορφα χτιστά και άχτιστα και τος εμίλιενε και τος ήψαλλενε κι ευτωνώνε. Η μόιρα του κι η χάρη του!

1996

Στα μάτια της Βεργίνας

Ο Αμανενές δεν εφαιίνονταν να γύρευεν τίποτις. Ούτε στα κοντινά, ούτε στα μακρινά. Να φτάσει τη ζωή, τη δική του και της Βεργίνας και των παιδιών του πούβετις, σε κάτιτις αψηλό και όμορφο και ούτε που `πέρνανε τέτοιο πράμα γι` αυτόνε κι από κανενούς το νου. Ούτε οι τσικουδιές, ευτές οι οικοδέσποινες του χωριού, ούτε οι αμυγδαλιές οι νύφες του Φλεβάρη και ο πλούτος της καρποφορίας τος εμπορούσαν εμπορούσαν να τον πάρουν στην αγκαλιά τος τον Αμανενέ. Και θάλεγες κιόλας πως οι ψαρτάδες, από τις δοξολογίες του πρώτου καιρού, ήταν σιγά-σιγά έπειτα, σαν να διέβαζαν για τον άλλο κόσμο! Και σα νάβλεπες όλα ευτά τα περήφανα δέντρα του χωριού, ακόμα και πλυμένα από τ` αγιάζια και τις βροχές, να ικετεύουνε τη Βεργίνα να τα βοηθήσει να συνεφέρουν τον Αμανενέ που «ήνιωνενε πρόσφυγας κοντά και στα παιδιά του» (το ξανάπαμεν έδευτό).

Σ` όλη του τη ζωή, ήλεενη η άμια Αργυρή, του πήαινε η κουβέντα για τον κρύο καιρό στα Καμπόχωρα της Χίου. «Ειν` κρυώμα, ειν` κρυώμα». Μόνο με τη Βεργίνα εν ήτανε! Ο Θεός του την ήστειλενε! Μ` ευτήνε και με το χούι της γλώσσας μαζί της, τα λόγια που ελέανε, εβγαίνανε ζεστά. Εγεννήσανε μαζί τη δικιά τος γλώσσα! Και ολοφάνερο, πως εσκέφτουντανε κιόλας σ` ευτή τη γλώσσα, ούτε τα καμποχωρούσικα η Βεργίνα, ούτε της Πόλης ή της Σμύρνης ο Αμανενές.

Η Βεργίνα εκούμπανε τον εμυαλό και τη ψυχή του Αμανενέ! Κάτιτις πολύτιμο υποψιαζούντανε πως ήκρυβε μέσα του, κάτιτις που δεν τόπιανενε ούτε και ο ίδιος κι ούτε τον ενδιάφερενε να το πιάσει.

Μόνο μέσα στα μάτια της Βεργίνας τα διάπορα για λόγου του και για τα μελλούμενα, εσαλάγιαζενε βαθιά του, ερίπιζενε μια ελπίδα για κάτιτις το άπιαστο που εν τόβρισκενε είντα είναι, μα τον εξέσταινε. Και σιγά-σιγά όσον επέρναν ο καιρός, τα

χρόνια και τα πάθια, όλος ο κόσμος του Αμανενέ ήπαιρνε το χρώμα και τη γάρη των ματιών της Βεργίνας και ήπαινε νάναι χάρτινος! Βραδινά μεγάλα, ουρανός, τα μάτια της Βεργίνας, Θεέ μου!

Τον επετάξαν έεδώ κακοί καιροί εκείνα τα καταραμένα χρόνια...

1996

Στην Κατοχή

Επέρασε μια-δυο φορές στην κατοχή των Γερμανών και ελειτούργησε την εκκλησιά του χωριού, ο δεσπότης ο Ιωακείμ. Ο Αμανενές εκανονάρχανε κοντά στον πεθερό του κι ήβλεπε κι ήκουε με εντυπωσιασμό τον αρχιερέα με το κιμπάρικο παρουσιαστικό και τη μεγαλόπρεπη εκφώνηση του «Κύριε, Κύριε επίβλεψον εξ ουρανού και ίδε...» που τόλεε από μέσα του κι ο ίδιος ο Αμανενές. Ήκουε ακόμα και το γάργαρο σα τα νερά της θάλασσας της Αγιάς Αρμιόνης, λόγο του Ιωακείμ. Ήπιανε τόπο στη ψυχή του, που την ήκαμνε σα νάτανε μέσα σε χορτάτο κορμί, σα να μην ήτανε όλος ο κόσμος πεινασμένος και μαστιγωμένος από τη σκλαβιά στους φοινιάδες!

Ήνιωνε συμπάθεια ο Αμανενές μέσα του γιατί ήκουε πως ο δεσπότης ήκαμνε και με κίντυνο της ζωής του, ότι εμπόριε για τους πεινασμένους, αλλά και για να γλιτώσει φυλακισμένους από το τουφέκι στο Κοντάρι. Εν ήξερε σίγουρα, πως ο Ιωακείμ ήταν από τους πολύ λίγους δεσποτάδες σ' όλη την Ελλάδα που ήμπνε στο ΕΑΜ, το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο, της γενναίας, επικίνδυνης αντίστασης κατά των κατακτητών. Βλέπεις του Αμανενέ, μόνο κοντά στο τέλος της κατοχής, που όλος ο κόσμος οργανώθηκε πια στο ΕΑΜ, του τόπανε κι ευτουνού, γιατί πιο μπροστά εν εθέλανε να του βάλουνε βάρη που εν φαίνοντανε σε θέση να τ' αντέξει.

Η σκλαβιά τον εστενοχώριε όμως πολύ και σαν επήρεν χαμπάρι το ΕΑΜ και το ρόλο του, ήνιωνε και μια βολά το ζωγράφισε το ΕΑΜ, σε ένα ντουβάρι σαν Άγιο Γιώργη που με το κοντάρι του εξόντωσε το δράκο. Αλλά που ευτή τη ζωγραφιά την ασβέστωσε λιγάκι πιο ύστερις, που με την απελευθέρωση, αλλάξανε τα πράματα κι εγίνανε του φόβου με όχρητα για το ΕΑΜ και του ζητούσανε να ξανακάμει τη ζωγραφιά, μα με το

δράκο να μπήγει το κοντάρι στο λαιμά του ΕΑΜ. Ευτουνού όμως εν του βάσταν η καρδιά του και ήκαμνε τον παραμεθυσμένο και ήψαλλε το «Κύριε, Κύριε επίβλεπον εξ ουρανού και ίδε και επίσκεψαι την άμπελον ταύτην ην εφύτευσεν η δεξιά σου», τονίζοντας το «η δεξιά σου» για να τους ξεγελάσει. Και τον επαρατούσανε στον καμό του, που για το Δεσπότη εδιαδίνανε πως ήτανε χαρτοπαίχτης και σκληρός αφού ήλεε στους πεινασμένους πως δυο δρόμοι υπάρχουν γι' αυτούς, το νεκροταφείο ή το καρσί και καλά η φυγή στη Μέση Ανατολή. Τον εβγάλανε λοιπόν τον Ιωακείμ απέ τη θέση του κι εφέρανε έναν άλλονε, που του Αμανενέ, που εν του `ρέσανε τα καμάματά του, ήλεε άμαν ήταν να πει τη γνώμη του γι' αυτόνε:

«Θου Κύριε φυλακήν τω στόματί μου».

1999

Το ποτιτί

Είπεν να το κόψει το ποτιτί. Ύστερα ήλεεν να πίνει, μα να πίνει πιο λίγο. Ύστερα είπεν να πίνει αλλά να μην πίνει πολύ. Μα που... Εν ημπόριενε, γιατί το ποτιτί εν ήτανε καμιά απόφαση του τίποτις! Όπου τόβρισκενε το ρούφανε. Και για να το εξασφαλίσει εφήγουντανε να γίνεται σιγά-σιγά τζουτζέκι. Να γίνε-ται χάλια. Τόσον, που κι ευτοί που τον εκάμνανε χάλια, μπογια-ντίζοντας τα μούτρα του με κατρά και οι ίδιοι στο τέλος, εν ε-διασκεδάζανε. Κάτιτις κρύο τους διαπέρνανε όταν τον εβλέπανε έδεδετσι διαλυμένο. Και ίδιος εν ήνιωνεν τίποτις! Ακόμα και το ποτιτί ήταν σαν να τόπινεν άλλος και όχι ο ίδιος. Ήτανε ένα κα-τάντημα που εν είχενε σκέση με τον Αμανενέ! Τόβλεπεν και η Βεργίνα, η γυναίκα του, το βλέπανε και οι άλλοι χωριανοί και παραχωριανοί. Και στο τέλος, όλην την ώρα εκουντρουβάλανε κι εποκοιμιούντανε μες τα χαντάκια και όπου λάχαινενε!

Και ήρτεν πια η ώρα, που δεν ήμενενε πια τίποτις άλλο περί να σβήσει. Ούτε οι κοράκοι που κατηβαίναν από τον Κο-ρακάρη, που τους ήβλεπεν όλη του τη ζωή σε τούτα τα μέρη να πετούν απάνω απέ το κεφάλι του, ούτε κι ευτοί εφαίνοντανε να τονε θένε πια τον Αμανενέ!

Θεγέ μου! Θεγέ μου!

1997

Δεν του μοιάζανε!

Χαρούμενοι κάμποσοι, που δεν του μοιάζανε, του άκακου Αμανενέ, εδιασκεδάζανε να του κάνανε πειράγματα. Καμιά βολά και επικίνδυνα. Του γυρίζανε ανάποδα τον πάγκο του Καραγκιόζη, που κάμανανε καταστροφικό αναποδογύρισμα του σετονιού και της λάμπας και του βάζανε φωτιές που τον εμποδίζανε να δίνει παραστάσεις.

Δεν τον ήσωζε που όλοι τον εσυμπαθούσανε, ακόμα κι οι βασανιστές του. Και δώστου τα άνοστα γέλια να κάμνουν το χαμό του όλο και πιο μεγάλο, μέχρι που ήμοιαζε σαν να εξαφανίστηκεν, χωσμένος λες πίσω από ταλαίπωρο κορμί του, βαθιά-βαθιά, σα να μην είχενε ποτές έβγει στον κόσμο!

Μα η ψυχή του υπήρχε, όχι μονάχα για τον ίδιο τον Αμανενέ, αλλά και για τους «συνανθρώπους» του! Σ' ευτούς βλέπεις εχρειάζουνταν η ψυχή του Αμανενέ, γιατί χωρίς ευτήνε τι λογιώς να πιάνουνε τα πειράγματα που του κάμανανε. Θεγέ μου!

Μόνο την ώρα που ήψαλλε μες την εκκλησιά ή στο νεκροταφείο τον αφήνανε στον εαυτό του. Κι ακόμα όταν εκούρευε τον αφήνανε χωρίς πειράγματα να κάμνει τη δουλειά του και να κουβεντιάζει, έστω και μουδιασμένος, για τον κόσμο ετούτον!

1996

Το τέλος

Έδεδετσι και χωρίς ούτε ο ίδιος ο Αμανενές να το πάρει χαμπάρι, τα χρόνια της ζωής του έγιναν κάπου εξήντα και μια μέρα η καμπάνα τ' Αγίου Γιωργιού με το πένθιμο κτύπημά της ανατριχιάζει τον κόσμο.

-Ο Αμανενές!

-Α, ετέλειωσενε!

-Τον ήβραν σ' ένα χαντάκι με απάνω στα στήθια του, σαν εικόνισμα, του κουρέα το τσαντάκι.

-Ο Αμανενές! Θεός συχωρέσει του. Κι είντα να του συχωρέσει; Δεν τος ερκούνταν ευτή η ευκή για τον Αμανενέ! Την επαίρναν πίσω κι ελέανε «ζωή σε λόγου μας»!

Κι άμαν όλοι το μάθανε, εν εκούουντανε πια της καμπάνας το αργό νταν, νταν, μα σα να αργόπαλλενε ο ίδιος ο Αμανενές μελαγχολικά, με τη ψιλόβραχνη φωνή του: Αμανενέ, Αμανενεεέ. Και χέρια ροζιάρικα, τραχιά, εξωγραφίζαν τη ζωή σαν π' απλωθήκαν να ρίξουν κατευόδιο χώμα στ' Αμανενέ το φρέσκο μνήμα. Δεν τον ήκλαψενε η διάπορη η Βεργίνα και τα παιδιά του με μάτια αθώα ο Αμανενές τα παράτανε. Έδεδετσι τελειώνουνε οι στίχοι του, του κοντοχωριανού, του Αμάν νενέ!

Τέλος

Χιώτικο γλωσσάριο

Χιώτικο γλωσσάριο

A

α = (v)α, (θ)α

αβιτζής ο = κυνηγός

αγαλιάς ο = αφελής

αγαντάρω = πιάνω, κρατώ, υποβαστάζω

αγέλουπας ο = βρώμη

αγιάζι το = πρωινή δροσιά σα να έχει σιγοβρέξει

αγιάρι το = έλεγχος ή προσδιορισμός με βάση σταθερό στοιχείο

Αγγέρκο η = υποκοριστικό του ονόματος Αγγελική

Αγγερού η = υποκοριστικό του ονόματος Αγγελική

αγκομαχώ = έχω έντονη δύσπνοια, ασθμαίνω

αγριά η = είδος δυσκολοξολόθρευτης χλόης

αγύριστος ο = «να πας στον αγύριστο» να πας και να μη γυρίσεις

αδελφομοίρι, αδερφομοίρι το = αγρόκτημα που περιήλθε από κληρονομιά κατά μερίδια, σε αδελφούς με αντίστοιχα δικαιώματα εκμετάλλευσης κοινόχρηστων χώρων. Αδελφομοίρια λέγονται τα κτήματα, και όταν έχουν τα μερίδιά τους μεταβιβαστεί ή περιέλθει και σε μη αδελφούς.

αδιαώρι = (επίρ.) συνεχώς

αθός ο = α(v)θός

αθρίμπα η = θυμάρι

ακάκου = εξ ακάκου, χωρίς κακή πρόθεση

άλας το = αλάτι (στα Καμπόχωρα)

αλεκάτι το = θάμνος σε μέγεθος θυμαριού με γκριζοπράσινα φύλλα χωρίς αγκύλες σε σχήμα τριφυλιού

αλικόντιση η = παρακάλυση, καθυστέρηση

αλουσιά η = νερό της μπουγάδας που μέσα έχει διαλυμένη στάχτη

αρτάνα ή αλτάνα = η επιμήκης ζαρντιέρα

αλυαργιά η = λυγαριά

αμανίτης ο = μανιτάρι

αμαρουκλωτος ο = ατημέλητος, ασούλουπος

αμεριχιές οι = θάμνοι που τα μακριά στελέχη τους έχουν μικρά σκληρά παρακλάδια και τα χρησιμοποιούσαν για σκούπες αυλόγυρων

άμια η = θεία, καθώς και προσφώνηση μεγάλων γυναικών

αμήτεν = πηγαίνετε

αμίρα η = το σημάδι σκόπευσης αλλά και η ακίδα στο μπροστινό μέ-

ρος της κάνης του όπλου που βοηθά την ακριβή σκόπευση

αμιρώνω = σκοπεύω

αμούργια η = υγρά κατάλοιπα από το διαχωρισμό του λαδιού στο ελαιοτριβείο κατά την έκθλιψη του ελαιοκάρπου

αμπουρκούνες οι = είδος μαύρων μεγάλων σύκων που πρώιμα τον Ιούνιο ένα είδος συκιάς παράγει ενώ τον Αύγουστο κάνει πολλά μικρά σύκα και γλυκά

αναγαλλιάζω = αγαλλιώ, ευφραίνομαι

αναγκαίο το = αποχωρητήριο

ανάγκασμά σε, τον, τα = προς αποφυγή της λέξης ανάθεμα

αναδράμηκε = ανέδραμε το σάλιο, αναδρομή

ανακατώνω = ανακατεύω, αναδεύω

ανάλατος ο = ο χωρίς χιούμορ, ο άνοστος

ανάντολος ο = αλλοπρόσαλλος

ανασέρνω = ανασύρω

αναφόρης ο = επιπόλαιος, στρεψοδίκης (κατά Α. Στεφάνου)

ανάγεσμα = το ανάθεμα (βλ. και ανάγκασμα)

ανελέτες οι = σκουλαρίκια

ανέμη η = τροχαλία που μεταδίδει την κίνηση του ζώου στο μάγκανο

ανεστάτης ο = επίμορτος καλλιεργητής αγροκτήματος

ανεφέλετος ο = ανίκανος (όχι ανάπηρος)

ανηβαίνει = φουσκώνει (επί προζυμιού και ζυμαριού)

ανηβάτης ο = άσθμα αλλά και εφιάλτης

ανοιχτήρας ο = συγκρότημα γούρνας και μηχανισμού ανοίγματος

στέρνας

ανομάτοι οι = νοματαίοι

αντεροδιαλύζομαι = γυρίζουν τα έντερά μου, θυμώνω, συγχύζομαι

άξαμος ο = οι διαστάσεις που σημειώνει ο τσαγκάρης όταν παίρνει παραγγελία για κατασκευή παπουτσιών

αξανάστρεφη η = ανάστροφη, ανάποδη όψη της φούχτας για χαστούκισμα

αξάνεμος ο = δυτικός άνεμος

αξίγκι το = κήλη, αλλά και λίπος

αξινογύρι το = γεωργικό εργαλείο που χρησιμοποιείται για τσάπισμα, αυλάκισμα, τράβηγμα των χωμάτων και απελευθέρωση του νερού (κόψιμο) για το νερό στ' αυλάκια

αξόβεργα τα = ξόβεργα

αξοβεργάρης ο = κατασκευαστής ξόβεργων, αλλά κι αυτός που τα απλώνει για να πιάσει πουλιά

αξυπόλυτος ο = ξυπόλυτος

αροδάφνη η = πικροδάφνη

απαντέχω = αναμένω

απαστάδες οι = άνοστες κουβέντες ή άνοστα, ανούσια καμώματα χωρίς χιούμορ ή λογική συνέπεια

απέκειο = μετά απ' αυτό. Χρησιμοποιείται υπαινιχτικά ή συμπερασματικά)

απίδι το = αχλάδι

απλακωσιές οι = επιπολαιότητες, οι ανοστιές

απλάκωτος ο = όποιος λέει ασύνετες κουβέντες ή κάνει ασύνετες πράξεις

αποκάμνω = τελειώνω, ξεκάνω

απολύκω, επόλυκενε = σχετικά με τη λειτουργία στην εκκλησία, τελειώνει η τελείωση η λειτουργία

απομονές οι = είδος αλόης με τεράστια φύλλα που απολήγουν σε αιχμή σαν καρφί

αποξηλώνομαι = αφαιρούμαι

αποτόρα, τ' αποτόρα = προ ολίγου

άρα η = συγκρότητα ομαδικής σύλληψης πουλιών με δίχτυα

αραϊΐ μπουραϊΐ το = παιχνίδι αγοριών παίζεται από δυο ζευγάρια που καθίζουν (καβαλούν) το ένα το άλλο. Ποινή και επιβράβευση αν βρουν ή όχι το «πόσα αρνάκια στην αυλή» ή κατ' άλλους «πόσα ξύλα στο βουνί» που η «μάνα» δίνει με ανύψωση δακτύλων τα οποία δε βλέπουν αυτοί που «κάθονται κάτω» και για να πάνε από πάνω, πρέπει να μαντέψουν σωστά

αραρούτι το = αμυλώδης αραιή τροφή βρεφών συνήθως

αρματώνω = προσδένω τα σικλιά στο λιμπά (συρματοσχοινο) του μαγγάνου

αρέστο = υπό κράτηση

αρμυρό το = παστό ψάρι, συνήθως σαρδέλα

άρμη η = άλμη

αρνάδα η = το χρονιάρικο ή πολλών μηνών θηλυκό πρόβατο που δεν έχει ακόμη πάει στον τράγο, δεν γκαστρώθηκε

αρφανά τα = ορφανά

ασκάγια τα = σκάγια

ασπρόριζα η = ραπάνι μακρόριζο καυτερό στη γεύση, ορεκτικό με κόκκινο φλοιό και άσπρη σκληρή ψίχα

αστράκι το και αστρακιά η = μείγμα από άμμο και αλεσμένων οστράκων που χρησίμευε παλιά αντί τσιμέντου στο στρώσιμο ταρατσών και διαπέδων που και σήμερα όπου σώζεται λέγεται αστρακιά

άστρο το = και ο χαρταετός

αστυφίδα η = θάμνος στις διαστάσεις του θυμαριού με αγκύλες

ατόμαχος ο = αετομάχος, σαρκοφάγο μικρόπουλο με χοντρό κεφάλι και ισχυρό ράμφος.

ατός ο = αετός

ατσικνίδα ή ατσουκνίδα η = τσουκνίδα, φυτό στα περιβόλια εσπερι-

δοειδών, κυρίως, που στο άγγιγμα στα γρατσουνωτά φύλλα του προκαλείται κνησμός

αύκουλα η = επίπεδη σκάφη εξάρτημα του μαγγάνου που μέσα της πέφτει το νερό από τα σικλιά στο γύρισμά τους

αυλάκι το = φάντωμα χωμάτων γύρω από τη ρίζα του δέντρου ή σειράς φυτών για να κατευθύνει-συγκρατεί το νερό κατά την άρδευση

αφερούσου = εύγε, μπράβο σου

αφκριώμαι = αφουγκράζομαι

άφραντα = απότομα, ξαφνικά

αχινοπόδια τα = είδος θάμνου με αγκύλες σαν καρφιά

άχουτας = επιφώνημα χαράς, λύπης, απελπισίας, απελπισίας ειρωνείας και γενικά ισχυρών συναισθημάτων

αχυλιά η = στάχτη

B

βάθη η = βαθύ σκάψιμο επίμηκες βαθύ ξεφτουρισμένο σκάψιμο σαν χαντάκι, ανοίγεται το ένα μετά το άλλο σκεπάζοντας το προηγούμενο μέχρι να σκαφτεί όλο το χωράφι.

βακέτα η = βοδινό κατεργασμένο δέρμα

βαλάνια τα = βελανίδια

βαρεμένη η = έγκυος

βαστώ περιβόλι = μισθώνω περιβόλι (ή άλλο ακίνητο)

βατιές οι = βάτες (συνήθως αφήνονταν να αναπτυχθούν σαν φράχτες)

βάτσινια τα = βατόμουρα

βατσινιά η = βατιά ή βατομουριά

βγελί ή βιελί το = βιολί

βγελουνιστής ή βγελουνιτζής ο = βιολιτζής

βγοδώνω = επισπεύδω

βέρσο το = λέξη ή φράση που γίνεται σε κάποια εποχή της μόδας

βιδάρω = υπερθεματίζω (στο τζόγο)

βιδέλο το = κρέας μεγάλου μοσχαριού

βιδόνι το = μικρό εξάρτημα σαν ρόγα βυζιού που προεξέχει στο εμπροστογεμά όπλα για να μπαίνει το καψούλι

βίες οι = βίδες

βιράνι το = ερείπιο

βολά = φορά

βορβός ο = βολβός

βότα και βόρτα η = θολωτή οικοδομή, μικρός περίπατος ή κυκλική πορεία

βότσος ο = λάκκος με νερά

βουϊ το = βού(δ)ι, βώδι

βουρβούλακας ο = βρυκόλακας

βράκα η = απλή νησιώτικη (του Αιγαίου) περισκελίδα τη λέγανε και σέλλα

βρακάς ο = βρακοφόρος ή σελλάς

βρούτσα η = βούρτσα

Γ

γάδαρος ο = γάιδαρος

γαδουροελιές οι = πολύ χοντρές ελιές που δε βγάζουν λάδι αλλά μπαίνουν στην άλμη και γίνονται βρώσιμες. Είναι νόστιμο ορεκτικό

γάλας το = γάλα

γεμενί το = είδος παπουτσιού

γαλί το = γαλόπουλο

γανιάζω = στεγνώνει το στόμα μου

γερανιός ο = μηχανισμός πρωτόγονος άντλησης νερού από ρηχά πηγάδια με βάση την αρχή του μοχλού

γέρη τα = γεράματα

για = το διαζευκτικό ή

γιαβουκλού η = ερωμένη, αγαπητικιά

γιαλόχειλο το = χείλος του γιாலού εκεί που το νερό της θάλασσας «φιλάει» την ακτή

γιαπράκι το = ντολμαδάκι με κληματόφυλλο

γιαστίκια τα = θερμοκήπια για φυτάρια

γκάζι ή γάζι το = πετρέλαιο

γλειμίδι το = πολύ λεπτοκαμωμένο άτομο

γλέπω = βλέπω

γλήγορι = γρήγορα

γιάε = για δεσ

γιάντα = γιατί

Γιάσοφος ο = Ιωσάφατ (κυρίως γνωστό σαν όνομα μοναχών)

γιούκας ο = γιόκας, υποκοριστικό του γιου

γουριώμαι = γοώ

γουρουνόλασπη η = η κοπριά στο στάβλο του χοίρου που είναι σα λάσπη

γράνα η = χαντάκι

γρούβα η = βρούβα

γύρισμα το = ημέρωμα χέρσου εδάφους. Έτσι λένε και τα χωράφια που προέκυψαν από ξεχέρσωμα ακαλλιέργητων εδαφών

Δ

δακάνω ή δακώνω = δαγκώνω

δαμάλι το = μεγάλο σε ηλικία μοσχάρι

δανεικοί οι = συντροφικό σκάψιμο ή άλλες γεωργικές δουλειές με

αμοιβαιότητα, σήμερα στο δικό μου χωράφι, αύριο στο δικό σου

δάσκαλε = προσφώνηση του ιερέα

δεκατώ = μουτζώνω

δεχά-δεχά = απαλά-απαλά, με το μαλακό

διαβατό = δίοδος

διαβοντράκι το = είδος λουλουδιού

διαβόντρου = διαβόλου (διαβόντρου γιε, διαβόντρου κόρη)

διαλυστήρα η = χτένα, τσατσάρα

διαλεκτής ο = ο επιφορτισμένος με το διάλεγμα των πορτοκαλιών και μανταρινιών πριν φορτωθούν για τον έμπορο για να μην περιληφθούν ελαττωματικά αλλά και μικρότερα από τα συμφωνημένα. Εργάζεται αμοιβόμενος από τον αγοραστή

διάργυρος ο = υδράργυρος

διβόρβορο το = περίστροφο (ρεβόλβερ)

δικέλλι το = αγροτικό σκαπτικό εργαλείο που στη Χίο λένε τσατάλι

διπούζες οι, λιπούτζες οι ή ζεύλες = Τα σχοινιά που δένουν τα πόδια του ζώου, μουλαριού ή αλόγου, για να «μάθουν στράτα» δηλαδή να το συνηθίσουν σε ορισμένους μήκους βήματα. Τη δουλειά αυτή κάνει ο στρατάρης

διχάγαλο το = διχαλωτό κλαδί δέντρου

Δότια ή Δότια τα = Περιοχή κυνηγιού με αγροκτήματα του χωριού Πυργιού στη νότια Χίο όπου και ο περίφημος ομώνυμος πύργος

δροσιά τα = πέφτουν τα δροσιά. Πέφτει η σκιά καθώς ο ήλιος κρύβεται πίσω από τα βουνά κατά τη δύση του

Ε

εδεδέτσι = έτσι, μ' αυτόν τον τρόπο

ευτά = ε(δ)ευτά, αυτά

εθύμισενε = είναι στην ώρα της (η προβατίνα, κατσικά, η αγελάδα, η γαϊδούρα) ερεθισμένη, να βρεθεί με το αρσενικό για να γκαστρωθεί

είντα = τι;

εκάμαν το = το έκαναν

εκάντανε =καθότανε

εκάουμουν = εκά(θ)ουμουν, καθόμουνα

εκατήρτα = καταβλήθηκα

εκείνανά = εκείνα εκεί

ελάστενε = ελάτε

Ελέγκω η = υποκοριστικό του Ελένη

έμι = δεν φτάνει που, όχι μόνο

έμπα = μπες, είσελθε, είσοδος

έμπανα = δεν πάει να...

εμπόριουνε = μπορούσα

εμ μπορώ = (δ)εν μπορώ

εμυαλός ο = μυαλό, νους

εν = δεν

επόλυκενε = απέλυσε η λειτουργία στην εκκλησία

Ερήνη η = Ειρήνη (γυναικείο όνομα)

ερινοί οι = σύκα που παράγει ξεχωριστό δέντρο και δεν είναι φαγώσιμα αλλά χρησιμοποιούνται κρεμασμένα στις συκιές για γονιμοποίηση των καρπών.

ερκούντανε = ερχότανε

έστοτες = τότε

εσύνερτενε = συνήρθε

έψιμα = όψιμα

έωνα ή εωνά = ε(δ)ωνά

Z

ζαβός ο = ανάπηρος

ζαβώνω = κάνω κάποιον ανάπηρο

ζαρταλούδια = είδος βερίκοκων

ζβέρκος ο και σβέρκο το = τράχηλος

ζερβός ο = αριστερός και αριστερόχειρας

ζοχός ο = είδος άγριου χόρτου

ζεύλα η = δεξ δεπούτζες

ζυγιά η = ορχήστρα, μουσικό συγκρότημα

ζίνα η = είδος μεγάλου εντόμου με πρασινάργυρα φτερά που συχνάζει στις συκιές όταν ωριμάζουν τα σύκα

ζαφράνα η = ίκτερος αλλά και μεταφορικά ψυχική ταλαιπωρία από μεγάλη τρομάρα

ζίζικας ο = τζιτζίκι

ζιμπούλι ή ζουμπούλι το = είδος λουλουδιού

H

ηγής, της ηγής = της γης

ηγού = επιφώνημα έκπληξης, σαρκασμού, θαυμασμού κ.λ.π.

ήμπα = ίσως, αλλά και μπήκα

ήμπαλα και ήμπατις = μήπως

ήφυά του = του ξέφυγα

ήπατα τα = συκώτια (μου βγήκαν ή μου κόπηκαν τα ήπατα, τρόμαξα)

Θ

θανή = διαδικασία μεταξύ θανάτου και ταφής

Θεγέ μου και Θε μου = Θεέ μου

θέκω ή αποθέκω = θέσω, αποθέσω «α σου τη θέκω» θα σου τη δώσω (την καρπαζιά)

θερνάκι το = ξύλινο με μακρύ χέρι γεωργικό εργαλείο (σαν φτυάρι) που απολήγει σε πολλά πλατειά «δάχτυλα» με το οποίο λχνίζον στο αλώνι τα δημητριακά και να ξεχωρίσουν τον καρπό από το άχυρο

θράμπεμα το = θριάμβευμα. Νευρωδικό εκτίναγμα του ζώου, κυρίως μουλαριού και αλόγου, να διώξει από πάνω του κάτι ενοχλητικό ή εκδήλωση ευφορίας και συμβαίνει συνήθως σε μικρής ηλικίας ζώα. Λέγεται και για κινητικές παρορμήσεις ανθρώπων με ανάλογο ψυχισμό

θρουβάλιασμα το = θριματισμός

θυμισμένη η = (δες εθύμισενε) επιθυμεί ζευγάρωμα

θω, θεις, θει, θούμε = θέλω, θέλεις, θέλει, θέλουμε κ.λ.π.

I

ισκιά και ίσκιος = σκιά

K

καβούρια τα = μερικά σύκα που όταν ωριμάσουν σκίζουν στα τέσσερα και γίνονται τα πιο νόστιμα φουρνιστά σύκα

καβουρμάς ο = είδος μαγειρέματος κρέατος ή και πατάτας

καδένα η = αλυσίδα

καζαναριά τα = συγκροτήματα απόσταξης σύκων, τσίπουρων, ή άλλων υλικών για παραγωγή ρακιού

Καθίσματα τα = αγροτόσπιτα καλογερικά στα αγροκτήματα. Όλη η Παφυλίδα του Δαφνώνα είναι γεμάτη τέτοια που ανήκαν στη Νέα Μονή η οποία τα παραχωρούσε ολοζωής στους μοναχούς της. Το όνομα έμεινε και μετά την περιέλευση στην ιδιοκτησία των μοναχών ή των συγγενών τους. Η περιοχή έχει πάρει το όνομα «Καθίσματα»

καϊβές ή καβές ο = καφές

καΐζω = καθίζω

καϊκζής ο = ιδιοκτήτης καϊκιού ή εργαζόμενος σ' αυτό

καϊσιά η = βερικοκιά

καθενείς ο = καθένας

καθόλους = καθόλου

κακόμα = κακομοίρη, συνηθίζεται «ε, κακόμα», ε, κακομοίρη

κακοφανισμός ο = δυσαρέσκεια

κακογράχει = κακό χρόνο να `χει. Λέγεται για να αμβλύνει την κατάρα να την κάνει μαλακιά, γι' αυτό λέγεται και για αστείο ή και με στοργή ακόμα στα παιδιά από τους γονείς

καλαθρόποι οι = φυσικά φυτιλάκια για καντήλι που προέρχονται από τμήμα μπουμπουκιού ενός θάμνου που φύεται στη Χίο

καλαθούνα η = μεγάλου μεγέθους καλαμένα καλάθα σε σχήμα κώνου που κρέμεται συνήθως από ταβάνια των σκεπαστών εξωστών και η οποία χρησιμοποιείται για να ξεραίνουν το τυρί

καλαϊζής ο = ο τενεκετζής, αυτός που χρησιμοποιούσε καλάι για να κολλήσει τενεκεδένια αντικείμενα

καλογριά η = είδος σαλιγκαριού, σημαίνει βέβαια και μοναχή

καλόχαρος ο = χαριτωμένος από άποψη χαρακτήρα άνθρωπος. Λέγεται όμως και μεταφορικά για κείνους που έχουν κακά φυσικά

καμιτσι(κι) = μαστίγιο

κάμνω = σκάβω

κάνες = οι λεπτές ρίζες του δέντρου

κανί το = η αγιαστούρα που ραντίζουν με ανθόνερο το εκκλησίασμα

κανιά τα = πόδια

κάνα η = κانه του όπλου

κανεύω = πετυχαίνω τον στόχο

κάνταν ή εκάντανε = καθότανε

κανταρτζής ο = ζυγιστής (στη λαχαναγορά της Χίου) και ο ορίζων τις τιμές των λαχανικών που θα πλήρωναν οι μανάβηδες στους παραγωγούς

κάντερα η = συρτάρι

κοντοβότια τα = ελιγμοί

καντούνια τα = γωνιές οικοδομής αλλά και γωνιώδεις πέτρες

καντρέτο το = τετράγωνο πλακίδιο

κάομαι = κάθομαι

καρατάρω = υπολογίζω

κάργα = πλήρες, γεμάτο, αλλά και το μετράρι της μπαρούτης και των σκαγιών για μια βολή

καργάρω = γεμίζω μέχρι επάνω, αλλά και φέρομαι προκλητικά

καρέγα ή καρέγλα η = καρέκλα

κάρπη η = κάλπη

κάρλος ο = κάλος

κάρτσες ή κάρσες = κάλτσες

κάσσα η = βρωμιά, λέρια

κάτα η = γάτα

καταβόθρα η = βαραθρώδης σχισμή του εδάφους αλλά και λαίμαργος άνθρωπος μεταφορικά

καταής = κατά γης

κατασκουβαρίζομαι = καταντρέπομαι

κάτης ο = γάτος

κατσαδόρα η = κρεμαστή ή φορητή με δικτυακή θήκη, κατάλληλη για θηράματα τσάντα του κυνηγού

κατσούνα η = μακριά βέργα που στην άκρη της έχει φυσικό ή τεχνητό άγκιστρο για να πιάνει ο χρήστης συνήθως κλαδιά δέντρων που δεν φτάνει, να τα τραβά χαμηλότερα για να συλλέγει τους καρπούς

κατσούνι το = κυρτό μαχαίρι

κασόνι το = φέρετρο

κατελώ = χαλώ, καταναλώνω
Κατίγκω η = υποκοριστικό του ονόματος Κατερίνα
κατιμέρι το = είδος γλυκίσματος
κελεψέδες οι = χειροπέδες
κεντί το = ώρα φαγητού
κέρα ή γκέρα η = μεγάλο πιθάρι
κερεμέ = «ένα κερεμέ» συνεχώς
κερεστές ο = ξυλεία
κεφάλι (του ποταμού) = στη ξαφνική νεροποντή η μεγάλη ποσότητα νερού κάνει τους χείμαρρους να τρέξουν ορμητικά κι απότομα. Η αρχή της απότομης ροής
κιαβαρκαούρος ο = κλουβί-παγίδα για σύλληψη πουλιών
κιλίμι το = είδος χαλιού
κιμπάρης ο = πολύ αξιοπρεπής, «κύριος»
κλαβανή η = καταπακτή
κλώξος ο = λόξυγκας
κοκκαλίτικος χαλβάς ο = χαλβάς πολύ σκληρός (έμοιαζε με μαντολάτο) που ο πωλητής τον τεμάχιζε με το σκεπάρνι
κοκκινοκεφάλια η = μικρόπουλο με κόκκινο κεφάλι
κοκόνα η = κυρά-αφεντικίνα
κολάι το = συνήθεια, ευκολία, δεξιότητα να κάνεις κάποια δουλειά
κολανδρίζω-ντριζώ = χειραγωγώ ή επιμονή σ' ενός είδους συμπεριφορά
κόμμα το = μετακίνηση μικρής ποσότητας χρώματος για να ανοίγει ή να κλείνει η ροή του νερού στα αυλάκια των κήπων και των περιβολιών
κολλώ = κολλώ στα όργανα, ρίχνω χρήματα στα όργανα για αμοιβή-δώρο που παίζουν για να χορεύω εγώ ή και δικά μου πρόσωπα
κολύκι το = κουλούρι
κομμούνια τα = κοινοτικές εκτάσεις στην Αμανή της Β.Δ. Χίου που τις καλλιεργούσαν οι χωρικοί κατά τμήματα ξεχωριστά καθένας και όχι κάθε χρόνο το ίδιο απαραίτητα
κονταρούδια τα = είδος σύκου μικρού σχετικά και γλυκά
κοντοβότι το = ελιγμός
κοντόσπορος ο = κοροϊδευτικά ο κοντός
κοντοφίστης ο = μύωπας
κοπέλι = αγροτικός υπηρέτης συνήθως μικρής ηλικίας άτομο αλλά και ενήλικας έμμισθος καλλιεργητής στον Κάμπο της Χίου συνήθως
κόρδες οι = μεγάλου μήκους ξύλινοι δοκοί ή κορμοί δέντρων που οριζόντια τοποθετημένοι σήκωναν στέγη ή πάτωμα, μα κι οι χορδές μουσικών οργάνων
κόρπος ο = εγκεφαλική συμφόρηση και ποσότητα γόμωσης όπλου κυνηγητικού συνήθως ή του φυσιγγίου του

κουβαλητής ο = εργάτης συνήθως νεαρός που κουβαλάει τα κοφίνια με τα κομμένα εσπεριδοειδή από το περιβόλι στην αποθήκη

κουβάνι το = κυψέλη

κουδουνάτος ο = μεταμφιεσμένος τις αποκριές, μασκαράς

κουζούλα η = αναπηρία χεριού ή ποδιού

κουζούλα τα = χέρια ή πόδια

κούκλος ο = αρσενική γαλοπούλα ή αρσενική κούκλα

κουκουγιαύλα η = κουκουβάγια και κοροϊδευτικά ο κουτός

κουκουμύλοι ή κουκουμιάνοι = έντομο των κουκιών

κουλουμπώ = κολυμπώ

κουλουρίδα ή μάτσι = σπιτικό ζυμαρικό

κουμάσι το = ορνιθόνας

κουνέλι το = ξερό ανεπεξέργαστο σύκο

κουντούρες οι = βότρες, τσαμπιά

κουντουρούδι το = χαρούπι

κουντουρουδιά η = χαρουπιά

κουντράτο το = συμβόλαιο

κουντώ = σπρώχνω

κουρβούλα η = ολόκληρο το κλήμα με τις ρίζες

κουρκέλι το = κρίκος στερεωμένος στον τοίχο για το δέσιμο ζώων, αλλά και το χτυπητήρι στην εξώπορτα

κουρκουμπίνος ο = μελομακάρονο

κουρμάδες ή χουρμάδες οι = οι ελιές θρούμπες ή χιώτικες

κούρνουπας ο = το πουλί μελισσοφάγος

κουρπάζ = πλιγούρι

κουρφά = κρυφά

κούτουλα = το μέτωπο του ανθρώπου και τα κέρατα του ζώου

κουτουλώ = προσκρούω και (μεταφορικά) κάνω πολλά λάθη

κουτουρού = κατ' αποκοπή ανάθεση εργασίας, αλλά και άβουλη ενέργεια

κούτσα η = κούκλα

κουτσό το = παιδικό παιχνίδι που ο παίχτης στηρίζεται στο ένα πόδι

κουτσουνάδες οι = αυτοφυή φυτά με κόκκινα λουλούδια (παπαρούνες)

κουκίζω = ρίχνω κουκιά σπόρου στο αυλάκι που ανοίγει το άροτρο ή το τσατάλι

κουτέπας ο = κουτός

κούφα η = κοφίνι

κουφάλες οι = αμύγδαλα που ο χιτώνας τους κόλλησε και ξεράθηκε πάνω στο ξύλινο περίβλημα του καρπού

κραϊ το = παγετός

κρεμασταριά η = αρμαθιά κρεμμύδια ή άλλα προϊόντα μα και κολιέ

κρεμεντίνα η = ρετσίνα της τσικουδιάς
κρέστα η = το λειρί
κρηάς το = κρέας
κρυώμα το = κρύος καιρός, το κρύο
κυλάκια τα = μικρά σφαιρίδια μπίλιες που παίζουν τα παιδιά
κύλισμα το = είδος σκαψίματος
κύρης ο = πατέρας
κυρναίος ο = εξάρτημα του μαγκάνου όπου προσδέεται το ζώο που το γυρίζει και από το οποίο μεταδίδεται η κίνηση στην ανέμη
κωλοκόβομαι = μου κόβεται ο πισινός από το βάρος που σηκώνω (πρόβλημα σε σπόνδυλο)
κωλοράδι το = το κατώτερο κόκκαλο της σπονδυλικής στήλης

Λ

λαβουμένο το = παραδοσιακός νιπτήρας χωρίς τρεχάμενο νερό
λαβώνω = πληγώνω
λαγγόνια τα = τα πλάγια μέρη της κοιλιάς
λαζαρέτο το = λοιμοκαθαρτήριο
λάκκα η = εκτεταμένο κοίλωμα ή βαθύπεδο όπου λιμνάζουν νερά
λαλαδάκια τα = μικρές μακρουλές δίχρωμες τουλίπες που φυτρώνουν στα Καμπόχωρα της Χίου
λαλάδες οι = τουλίπες
λάλε = πήγαινε, προχώρα
λαλώ = παρακινώ ζώο να περπατήσει, αλλά και προχωρώ
λαφιάτης ο = είδος φιδιού
λιβάδι το = πλατεία του χωριού
λεμπεπίδι το = στραγάλι
Λιθονομούσης ο = κάτοικος του χωριού Λιθί
λικουρίνι το = είδος ψαριού
λιλάδια τα = βότσαλα
λιλαδωτό το = βοτσαλωτό
λιλικιά η = ιοβόλο έντομο (σφήκα)
λίμα ή λιμός = η μεγάλη πείνα
λιμνιώνας ο = λιμάνι
λιμπάς ο = συρματόσχοινο (σε ζευγάρι λιμπάδων δένονταν με σύρμα τα σικλιά του μαγγάνου)
λοΐζι το = χρυσό εικοσάφραγκο
λόος ο = λόγος
λόρδα η = χλευαστικά η πείνα
λούβαρο ή λούγαρο το = είδος μικρόπουλου που περνά από τη Χίο το φθινόπωρο κατά σμήνη
λουκάνη η = συσκευή που τραβάει πίσω του το ζώο για να συνθλίβει

τα δημητριακά στο αλώνι

λούπαση η = δύσπνοια

λύγκεια τα = σβέρκα

λυσεντερία η = δυσεντερία

λωλιά η = τρέλα

λωλός ο = τρελός, ευτράπελος, μα και ριγοκίνδυνος

Μ

μαγαζιάτορας ο = καταστηματάρχης

μαγγιαούρα η = ταΐστρα ζώων

μαγουλίκα η = μαντίλι που τυλίγει το κεφάλι και σχεδόν όλο το πρόσωπο

μάινα = παράγγελα για να σταματήσει κάτι

μαϊτάπι = κοροϊδία

μαϊταπτής ή μαϊταψής ο = αυτός που ειρωνικά κοροϊδεύει

μακάσι το = αιχμηρός από τη μια του άκρη λωστός που χρησιμεύει για το άνοιγμα τρύπας σε σκληρό έδαφος ή πέτρα. Το χρησιμοποιούσαν πολύ οι πηγαδάδες για να «χτυπήσουν» τη φλέβα του νερού

μάλαμα το = χρυσάφι

μαλούπη η = χλόη που φύεται στα βουνά και χρησίμευε για κτηνοτροφή

μαμουκιασμένος ο = μαζεμένος, άτομο σε κατάπτωση

μαμπλακίζω και παπλακίζω = πασπατεύω, κτυπώ μαλακά

μαμούλι το = γλύκισμα

μανάλι το = μανουάλι

Μανές ο = υποκοριστικό του Μανώλης ή αμανές

μανιζέβελο το = μικρό, εύχρηστο

μαντανός ο = μαϊντανός

μανταχούνι το = ξύλινο εργαλείο σε σχήμα Γ με το κάτω μέρος αιχμηρό με το οποίο οι γεωργοί ανοίγουν τρύπες για να φυτέψουν φυτά ή σπόρους

μαξούλι το = χρηματικό έσοδο ή αγροτική σοδειά

μαξούς = επίτηδες, σκόπιμα

μαργώνω = κρυώνω πολύ, ριγώ

Μαριόγκα η = υποκοριστικό του ονόματος Μαρία

Μαριγίτσα η = υποκοριστικό του ονόματος Μαρία

μάρκος ο = αρσενικό μουλάρι

μαρμάζω = «δεν μαρμάζω» δεν συγκινούμαι δεν ευαισθητοποιούμαι

Μαρουκώ η = υποκοριστικό του ονόματος Μαρία

Μας ο = Μάης

ματσίτικα τα = αιματόσαρκα πορτοκάλια, με κόκκινη σάρκα σαν το αίμα

μαυροκεφάλια η = είδος μικρόπουλου με μαύρο κεφάλι
μαυραπλής ο = μαυριδερός, μελαχρινός
μεγαλουσιάνος ο = το υψηλής κοινωνικής τάξης άτομο. Χρησιμοποιείται και σκωπτικά πολλές φορές
μέντες οι = καραμέλες
μεταπιάνω = βοηθώ σε εργασία κάποιον, αλλά και «μεταπιάνω» το προζύμι στη σκάφη αραιώνοντάς το με νερό και προσθέτοντας αλεύρι για να πολύνει
μερακλαντισμένος ο = διακατεχόμενος από μεράκια, ισχυρές συγκινήσεις
μεσαριά η = μεσαίος δρόμος γρηγορότερος, έστω και όχι καλύτερος
μεσιά η = μιάντας με τον οποίο στερεώνεται το σαμάρι, περιβάλλοντας την κοιλιά του ζώου
μεταλίκι το = μικρής αξίας μεταλλικό νόμισμα
Μετιλινιός ο = Μυτιληνιός, ο εκ Μυτιλήνης
Μισίρι το = Αίγυπτος
Μισιριώτης ο = εξ Αιγύπτου και όνομα οικογένειας στο Δαφνώνα της Χίου
μισοτάχιο το = κολατσιό κατά τις δέκα το πρωί αλλά ή γενικά η ώρα αυτή
μιστά τα = μισθοί
μονάντερος ο = μονοφαγός, αφόρητα συμφεροντολόγος
μόνο-μόνο = λίγο, μόλις που αγγίζει, μαλακά-μαλακά
μοσχολούρι ή μοσχολουριά = η γαζία
μουζεβίρης ο = στρεπτόδικος
μούρκι το = αγρόκτημα
μούρτη η = τεχνητό σκοτεινό μέρος που βάζουν και τα πουλιά για να κελαηδήσουν
μουσκλούκι το = μεταλλικός κρουνός, βρύση
μουστερής ο = πελάτης
μουχαγιάρι το = αγορά ζώου με δοκιμή
μπα = ναι
μπαγδατί το = τοίχος με ξύλα σωβαντισμένος
μπακούρα ή πακίρα η = παλιό χάλκινο νόμισμα
μπάντα ή πάντα η = κομμάτι υφάσματος με κεντήματα ή ζωγραφιές που στολίζουν τους τοίχους
μπάρβας ο = θεός
μπαταδόρος ο = πουλί (φλώρι ή καρδερίνα) που δένεται σε παλούκι μέσα στο χώρο της άρας (βλέπε λέξη) με σκοπό να παραπλανήσει και να φέρει στην παγίδα τα κοπάδια των πουλιών που περνούν πετώντας ψηλά
μπαταλεύω = αχρηστεύω-ομαι
μπατανία η = υφαντή κουβέρτα

μπεγεντώ = θαυμάζω
μπεγότο το = γόνος, ψιλό μαριδάκι
μπεϊνός ή μπεκιάρης = άγαμος άνδρας, μόνος
μπερδές ο = κουρτίνα, παραπέτασμα μικρό αλλά και εξάρτημα του μαγγάνου που εμποδίζει το νερό να ξαναχυθεί στο πηγάδι
μπερικέτι το = αφθονία
μπισμπιτού = ολότελα
μπόθω = προσπαθώ
μπουβερικό το = μικρό καρδιόσχημο μεταλλικό κουτί που φύλαγαν οι κυνηγοί τη μαπαρούτη, επεκράτησε όμως να λένε και το κουτί για σκάγια
μπουγάς ο = ταύρος
μπουρμπούλι το = μικρό σχετικά μακρύλαιμο σταμνί (που το νερό βγαίνοντας κάνει... μπουρμπουλήθρες)
μπουρέκι το = είδος πίττας
μπουρί το = σωλήνα που μεταφέρει τα νερά της σκεπής συνήθως μα και τον καπνό της σόμπας
μπουτσουλάδι το = το σήκωμα και το κάθισμα του μικρού συνήθως παιδιού στους ώμους μεγαλύτερου ατόμου
μπροστογεμί το = εμπροσθογεμές όπλο
μυταριά η = το κομμάτι του συγκροτήματος του μαγκάνου που σύρει το ζώο

N

ναλέτης ο = ο με εμπάθεια ευερέθιστος
ναμικιόρης ο = ο με κακία προκλητικός, εμπαθής
νεμπέτι το = η σειρά κάθε δικαιούχου στην άντληση νερού από κοι-νόχρηστο μαγγανοπήγαδο στον Κάμπο. «Αύριο έχω νεμπέτι»
νεμπότης ο = δοχείο νερού (κανάτι)
νετάρω = τελειώνω
νεράμπουλες οι = κορόμηλα
νεραμπουλιά η = κορομηλιά
νεστέξει = σταματήσει η βροχή
νι το = υνί
νταγιαντώ = αντέχω, υπομένω
ντάνες οι = στοίβες
νταντανίζομαι = συγκλονίζομαι σωματικά, δονούμαι
ντάρα η = απόβαρο
νταρνταγάνια τα = πολλά σπασίματα, θρίψαλα
νταντουλώ = ανακατεύω υγρό κινώντας το δοχείο που το περιέχει
ντιριόμαι ή ντριρέμαι = διστάζω
ντράλα η = ίλιγγος, ζάλη
ντραλίζομαι = ζαλίζομαι

ντρίλι το = είδος υφάσματος

Ξ

ξαμώνω = σημαδεύω, μετρώ, δοκιμάζω να κάνω κάτι

ξαρέσκι ή ξερέσκι το = λιχουδιά, γλυγούδι

ξεγκοιλίδια τα = το μέρος που... αδειάζουν την κοιλιά τους, στο αποχωρητήριο ή όπου αλλού

ξεγκοιλίσου = αντε και.. άδειασε την κοιλιά σου, φύγε, παράτα με

ξεκόβω = δραπετεύω

ξενεμώ = λιχνίζω

ξεντέρι το = χαλαρό

ξεραχαμιέμαι = χασμουριέμαι

ξερή και δαυλισσμένη η = πολύ αδύνατη γυναίκα

ξερούμεστε = γνωρίζομαστε

ξεραχώνομαι = χτυπώ άσχημα στην πλάτη, έφυγε η πλάτη μου

ξεσκιλιδίζω = σχίζω, κόβω κλαδί τραβώντας, ξεκολλώντας το από το σκέλος

ξεφτέρια τα = εξαπτέρυγα

ξίκης ο = ελλιπής, λιγόμευαλος, ευτράπελος

ξυλάγκουρο το = είδος χιώτικου σαλατικού σαν αγγούρι

ξυλίκια τα = βέργες αγριελιάς που αφού πρώτα τις ξεράνουν κάνουν τα ξόβεργα

ξυνόγαλο το = γιαούρτι

ξυλοκαρπιές = φρουτόδεντρα

ξυστρί το = εργαλείο με το οποίο ξύνουν-καθαρίζουν το σώμα των υποζυγίων από χόρτα, χώματα, λάσπες κι άλλες ακαθαρσίες

Ο

οβριός ο = είδος σαλιγκαριού, εβραίος

οί = όχι

οντάς ο = στον κάμπο της Χίου είναι η ισόγεια αποθήκη εργαλείων και προϊόντων

όργο το = αυλάκι από άροτρο ή τσατάλι

όρνια η = κότα

ορνιαριό το = κοτέτσι

όσκε =όχι

ότι λοής = ότι λογής, όπως κι αν είναι

οτρά η = ίνα, κλωστή

ουγού = επιφώνημα έκπληξης, ειρωνείας, αποδοκιμασίας και άλλων έντονων αισθημάτων

ούλισμα το = κατακάθι

ούριος ο = αφελής ή κουτός

ούτι το = έγχορδο παραδοσιακό μουσικό όργανο

Π

παβουγαδί = βυζαντινή μουσική κλίμακα

πα = πά(ει) πηγαίνει

παγιαύλι το = πλαγιάυλος, φλογέρα, στη Χίο λένε έτσι και τον ευθύ-
αυλο

παγκάρι το = έπιπλο-ταμείο της εκκλησίας, που στα στασίδια πίσω απ' αυτό κάθονται οι επίτροποι και όταν έλθει κάποιος επίσημος, του προσφέρουν τιμητικά τη θέση «τον βάζουν στο παγκάρι»

παγαπόντης ο = κατεργάρας, αγύρτης

παζάρι το = εμπορική επιχειρηματική διαπραγμάτευση, χώρος όπου πραγματοποιούνται συναλλαγές και στη Χίο, χώρος που κάθε πρωί προσκομίζουν κηπευτικά και άλλα αγροτικά προϊόντα οι παραγωγοί και τα πωλούν στους μανάβηδες με μια καθιερωμένη διαδικασία

παιάκι και παιάτσι = παιδάκι

παιζογλαντίζω = γλεντώ επιπόλαια

παϊρής ο = ανάδοχος, νονός

παιχνιδιάτορας ο = μουσικός, οργανοπαίχτης

πακιάρομαι = καταπιάνομαι

παλάβρα η = ανούσια κουβέντα ή πράξη

πανίζω = καθαρίζω το δάπεδο του φούρνου με υγρό πανί

Παντιάς ο = Παντελής

παπαδιές οι = χρυσάνθεμα (και οι γυναίκες των παπάδων φυσικά)

παράδη η = παράδεισος

παραντουρώ = παραπαίω, παραπατώ

παραμπουρουρίζω = παρασκοτίζω με φωνές και θορύβους ή με επίμονες ενοχλητικές κουβέντες που θυμίζουν μπουρού (τηλεβόα) του πλοίου

παρατρούλης ο = χαζούλης

παρέγια η = παρέα

παρτικουλάρω = μεροληπτώ, υποστηρίζω κάποιον

παρτσάδι το = κομμάτι

Πάσκα το = Πάσχα

παστελαριά η = σύκα που φουρνίζονται κολλημένα στο άνοιγμά τους δυο-δυο, πασπαλισμένα με αμύγδαλο τριμμένο και σησάμι

παστρεύω = καθαρίζω, κλαδεύω

πατούνα η = πέλημα

πατατούκα η = χοντρό πανωφόρι

πατρεμά τα = κομπολόι και το κολιέ από χάντρες

πατητά τα = σύκα που έχουν ζαχαρώσει μετά από ειδική επεξεργασία

πάφυλλας ο = ορείχαλκος

πάχνη η = δρόσος που πέφτει την ανέφελη νύχτα

πεντοράβδια τα = ξύλινοι δοκίσκοι της ανέμης του μαγγάνου στους οποίους πιάνουν τα δόντια του για να μεταδίδουν την κίνηση

περάντι το = σύρτης

περιχώ-περεχώ = περιχύνω

πασούμια τα = συρτές, συνήθως πάνινες παντόφλες

πεντάουριος ο = παντελώς αφελής, ο θεόκουτος

πεσέτα η = πετσέτα

πετεινός ο = κόκορας αλλά και το εξάρτημα του τουφεκιού που με την πίεση της σκανδάλης πέφτει στο καμνούλι που σκάει και εκपुरσοκροτεί το όπλο

πέρι = παρά

πέτικας ο = η φλούδα του πεύκου που χρησιμοποιούσαν για τη δέψη των δερμάτων στα βυρσοδεψεία. Τα κατάλοιπα τα κουβαλούσαν με κάρα στον Κάμπο και τα έδειχναν στα πόδια των αγελάδων να τραβούν τις υγρασίες κι ύστερα ανακατεμένα με τις κοπριές τα έριχναν για να κοπρίσουν τα χωράφια

πατελίδα η = πεταλίδα έγινε και επώνυμο Πατελίδας

πετρόλαδο το = πετρέλαιο

πετσώνω = σολιάζω παπούτσια

πιάτε με = πιάστε με

πηλά τα = από λεπτότητα τα περιπτώματα

πίζουλος ο = επικίνδυνα ευαίσθητος, ευερέθιστος

πιλάβι το = πιλάφι

πίλιαστρα τα = κτιστοί συνήθως στύλοι στους οποίους στηρίζονται ο άξονας της ανέμης του μαγγάνου αλλά και οι δοκοί του αμπέλου που το σκιάζει

πιστιά η = ο μάντας συγκράτησης του σαμαριού που προσδέεται περιβάλλοντας τα οπίσθια του υποζυγίου

πιτακώνω = συμπιέζω

Πιτσιμπούργο το = Pittsburg πόλη των ΗΠΑ

πιτσίνι το = πέος (συνήθως μικρών παιδιών)

πλάση η = αλεύρι άχνη

πλασερό το = κόσκινο για ψιλό αλεύρι

πισσίτης ο = αμαρτωλός που πιστεύεται ότι έχουν πάει στην πίσσα της κόλασης και αποκαλείται έτσι από οργισμένους επιζώντες

πλασσόγαλο το = κρέμα από αλεύρι και γάλα

πλευριά η = παστό πλευρό (λίπος) χοίρου

πογυρίζω = αποποιούμαι

πολίτικα λαλαδάκια τα = δεξ λαλαδάκια

πολύβορτο το = αυτό που έχει πολλές βόλτες π.χ. ζωνάρι, περιέλιξη με σύρμα κ.λ.π.

ποντίκα η = πουτίγκα

ποπώνι το = πεπόνι

πούλες οι = μικρά πουλιά που περνούν από τη Χίο τέλος Αυγούστου με Σεπτέμβριο

πολυποδιά ή πολυποδού η = πολύκλωνο τσιγκέλι που κρεμάζουν σε σχοινί για να αγκιστρώσουν αντικείμενα που έχουν πέσει σε πηγάδι

πρίνος ο = πουρνάρι

προύτου = χλευαστική ηχητική απομίμηση της πορδής

πόρταιο το = συγκρότημα πόρτας

ποστάρω = ταχυδρομώ

πόστο το = κατάλληλα προετοιμασμένο δέντρο, κλαδί, ή κομμάτι ξύλου να δεχθεί ξόβεργα

ποτιστής ο = αυλάκι που κυλά νερό για πότισμα

πούβετις = πουθενά

πούλουδα τα = λουλούδια

πουζού η = τσέπη και πάνινη θήκη των μαστών κατσιοπροβάτων

ποχτυπό = αποχτυπό, ανησυχώ

πράτης ο = μικροέμπορος του χωριού που αγοράζει προϊόντα από τους αγρότες και τα μεταπωλεί στους εμπόρους της πόλης

πριχού = πριν

προκομμένος = αυτός που αγαπά την εργασία

προυκίο το = προικώο

πικρίδα η = άγριο ραδίκι

πυξάρι το = δενδρύλλιο του μαστιχόδεντρου

πυρήνα η = τα κατάλοιπα της ελιάς αφού αφαιρεθεί το λάδι στο ελαιοτριβείο

πυρόλιθας ο = κοκκινωπό σκληρό χώμα για στρώσιμο δρόμων

P

ράπη η = τα υπολείμματα του σιταριού-κριθариού που μένουν στο χωράφι μετά το θερισμό και βοσκιέται από τα ζώα

ράστη = κατά σύμπτωση

ρεμπικάρω = κάνω απόσταξη

ρεμπίκο το = αποστακτήρας αλλά και η διαδικασία της απόσταξης

ριφάκι το = κατσιακί

ρουζούνι το = τεχνητό ρύγχος που χύνει υγρό από κάποιο δοχείο

Σ

σαΐτα η = μικρός χαρταετός πρόχειρα φτιαγμένος από μονόφυλλο χαρτί αλλά και εξάρτημα του αργαλειού

σακελίζω = σουρώνω

σαλεύγω = κινούμαι αργά

σάλιακας = σαλιγκάρι

σαν και μου = *δα*, δήθεν
σαρκίμι το = αναρριχητικό με ωραία λουλούδια
σαρτώ = *πηδώ*
σβίγγος ο = γλύκισμα
σβουρνώ = *ρίχνω* κάτι με δύναμη και ταχύτητα σαν τη σβούρα
σέλλα η = βράκα
σερμπέτι το = διαλυμένη στο νερό του αυλακιού κοπριά, τις πιο πολλές φορές ανθρώπινης
σερσέμης ο = αλλοπαρμένος ή ο ασύνετος σε λόγια και πράξεις
σέρτικος ο = οξύθυμος, ευερέθιστος
σιαστικιά η = αρραβωνιαστικιά
σίκλα η = *τενεκεδένιος* ή χαλύβδινος κουβάς
σικλί το = *τενεκεδένιο* μακρουλό κυλινδρικό δοχείο που ανεβάζει το νερό στο μάγγανο δεμένο το ένα μετά το άλλο στο λιμπά
σιλιβάρι το = *χαλινάρι*
σιμίτι το = μακρουλό κουλούρι
σινί το = *μεγάλος* συνήθως *χάλκινος* δίσκος
σινιά τα = η διαδικασία της προσκομιδής φαγητών και ποτών στολισμένων σε σινιά την δεύτερη ή τρίτη μέρα στον παραδοσιακό γάμο, που αφού το ζευγάρι διάλεγε τιμητικά κάτι από καθένα απ' αυτά, άρχιζε το φαγοπότι
σιόλες οι = *σόλες*
σιτζίμι το = βροχή καταγιστική
σκαλί το = μικρή ξύλινη σκάλα για συλλογή καρπών
σκαρβέλι το = ξύλινη λαβή ή δέτρα του σαμαριού
σκάρπα η = *ράμπα*, ανηφορική κτιστή συνήθως πρόσβαση στην αυλόπορτα που πολλές φορές ήταν έργο τέχνης
σκάση η = *μεγάλη* στεναχώρια
σκεμπές ο = *στομάχι* μηρυκαστικού ζώου, *πατσάς*, αλλά και *κοροΐδευτικά* το *στομάχι* ή η *κοιλιά* στον άνθρωπο
σκεντέβγω = *ενοχλώ* επίμονα, *παρωθώ* το ζώο να *βαδίζει* γρηγορότερα
σκορπαλευράς ο = *σπάταλος*
σκρίνιο το = *παλιού* τύπου ξύλινο έπιπλο με μεγάλα συρτάρια για *σεντόνια*, *τραπεζομάντιλα* και *άλλα* ρούχα. Από πάνω υπήρχε συνήθως *καθρέφτης*
σκουρδουλιάζω = *τρώω* πολύ που δεν μου το κάνουν *χαλάλι*, *τρώω* τη *σκουρδούλα* (*χολέρα*)
σκορδαλλός ο = *κορδαλλός*
σμαρίδα η = *μαρίδα*
σουιτάκι το = *πολύ* μικρό *κιτρινοπράσινο* πουλάκι που λέμε και *μαλαθρίτη*

σούμα η = τοπικό τσίπουρο που βγαίνει συνήθως από απόσταξη σούκων

σουρέλο το = παντελόνι του παλιού καιρού

σουρομαδώ ή σουρουμαλώ = σύρω και μαδώ τα μαλλιά κάποιου

σπέθα η = σπίθα

σπετσαρία η = φαρμακείο

σπιτάλια τα = νοσοκομείο, τρελοκομείο

σπορδίλι το = ασφόδελος

σπόρκα (τάφερε) = τα `φερε δύσκολα

σταλίκι το = σημείο οριοθέτησης αγροκτήματος

στάσσω = στάζω

στέγνη η = αναβροχιά

στόρι το = είδος παραπετάσματος συνήθως σε παράθυρα

στερνί το = μικρή βοηθητική στέρνα αλλά και το τεχνητό βαθούλωμα που πλαισιώνει το μηχανισμό ανοίγματος της στέρνας για να δέχεται το νερό που βγαίνει ορμητικά

στιμέρνω = υπολογίζω, εκτιμώ

στουρνελιά η = είδος σκιάς που κάνει μικρά βαθυπράσινα σύκα όψιμα το φθινόπωρο

στρατάκι το = μονοπάτι

στρατάρης ο = ο γυμναστής μικρών αλόγων και μουλαριών να βαδίζουν και να τρέχουν ρυθμικά

στρίποδο το = τρίποδο

συνκούρβουλα = ξερίζωμα κλήματος με τις ρίζες και τον κορμό,

συθθεύγω = συντάσσω, συνθέτω

σφαντό το = φάντασμα

σφήκα η = μεγάλο κοκκινοκίτρινο ιοβόλο έντομο

σφιχτός ο = τσιγκούνης

σφουγγάτο το = ομελέτα

στρόφα η = ο συνήθως ξύλινος άξονας του μαγγάνου

συκαμιά η = μουριά

συναλλίκια τα = συναναστροφές

σύρτης ο = εξάρτημα του μαγγάνου που τραβά-καθοδηγεί το ζώο

σύχαρος ο = εγκάρδιος

συχογλιός ο = κιτρινωπό μεγάλο πουλί που συνηθίζει να τρώει σύκα

σύψωμος ο = εργάτης που δεν είναι «ταϊστός» φέρνει δηλαδή το δικό του φαγητό στο χώρο εργασίας. Δεν τον ταΐζει ο εργοδότης

σωκαρδάκι το = επάνω εσώρουχο το φανελάκι αλλά και το γιλέκο

Τ

ταβάς ο = στρογγυλό μεγάλο ταψί

ταμπουράς ο = μεγάλη κοκκινοκίτρινης σάρκας κολοκύθα

ταή η = χόρτο ζωοτροφής
ταϊνί το = σιτηρέσιο
ταϊστός ο = εργάτης που εκτός από το ημερομίσθιο δικαιούται και τροφή από το αφεντικό του
ταμάμ = ακριβώς
ταμπλάς ο = εγκεφαλική συμφόρηση
ταρατόρι το = ανακατεμένο υλικό (στη Θεσσαλονίκη λένε έτσι το σατζίκι)
ταφλάνι το = θαμνόδεντρο με πλούσιο πράσινο φύλλωμα
ταχινή η = πρωινό
τεζιάκι το = πάγκος του καφενείου, ουζοπωλείου, παντοπωλείου
τέλι το = σύρμα
τερερουτάες οι = ψάλλτες
τεσί το = ταψί
τζελάτης ο = δήμιος
τζιτζιλόμης ο = λεπτεπίλεπτος
τηανίτα η = τηγανίτα, λουκουμάς
τι λιώς = με τι τρόπο
τημησιό το = εκμετάλλευση αγροκτήματος με απολαβή του μισού ει-σοδήματος από τον ιδιοκτήτη και το μισό από τον καλλιεργητή
τιρλίκι το = δεξ τουρλούκι
τουμπάκι το = σπιτικό καβουρντιστήρι του καφέ
τουνέξα η = χοντροκομμένη γυναίκα
τουφέκι στο = στο κυνήγι
τουφεκιάρης ο = κυνηγός
τουρλούκια τα = πάνινα χειροποίητα παπούτσια
τουφλοπάνι ή τυφλοπάνι το = πανί που κρύβει τα μάτια του ζώου που γυρίζει στο μάγγανο ή στο αλώνι
τραβαγιάρω = εργάζομαι για βιοπορισμό
τράμπα η = ανταλλαγή
τράος ο = τράγος
τραμπούκα η = πήλινο τουμπελέκι
τράτο(ς) το = περιθώριο
τράφος ο = πρανές στην άκρη του χωραφιού, στο χαντάκι
τριβγω = εκθλίβω τις ελιές
τριχιά η = ψιλό κόσκινο για αλεύρι
τσάγαλο το = ανώριμο αμύγδαλο
τσάγρα η = παγίδα για ποντίκια
τσαϊλι το = μικρά σπασμένα πετράδια που χρησιμοποιούνται στο μπετόν
τσαμπάσης ο = ζωέμπορος ή μεσίτης ζωεμπορίου
τσαμπασιλικί το = διαμεσολάβηση στο ζωεμπόριο

τσαμπούρνα η = πνευστό μουσικό όργανο
τσανάκι το = τσίγκινο πιάτο
τσάπια τα = τσαλίμια, ελιγμοί
τσαπράζια τα = άνοιγμα των δοντιών του πριονιού ένα δεξιά και ένα αριστερά
τσαρδάκι το = μπαλκόνι
τσατάλι το = διχαλωτό μεταλλικό εργαλείο για σκάψιμο που λέγεται και δικέλλι με ξύλινο στειλιάρι
τσερκένιο το = χαρταετός
τσίαρο το = τσιγάρο
τσιβίκι το = τσιμπούρι
τσιμπίδι το = μικρό ψαλίδι για την κοπή εσπεριδοειδών
τσιπουρισμένος ο = μισομεθυσμένος
τσου = όχι
τσούμπα η = τούφα μαλλιών στην κορυφή του κεφαλιού
τσουμπάρι το = μικρός λόφος
τσουνιά η = κλωτσιά μουλαριού , αλόγου ή γαϊδάρου
τσιτός ο = τυχερό παιχνίδι με χάλκινα παλιά νομίσματα που τα χτυπούν στον τοίχο για να εκτιναχθούν (τσιτήσουν) και να πετύχουν το νόμισμα των συμπαιχτών που βρίσκονται στο έδαφος. Πήδημα
τυποδεύομαι = περιποιούμαι τον εαυτό μου
τυλιγάδι το = οικοτεχνικό εργαλείο που γύρω του τυλίγεται το νήμα

Υ

ύστερο το = εξάρτημα του εμβρύου στη γέννα. Λένε και στο «ύστερο-ύστερο» δηλαδή στο κάτω-κάτω, επιτέλους

Φ

φαλαγγώνω = χορταίνω, παραφουσκώνοντας το στομάχι μου
φανούζος ο = εντυπωσιακός σε σωματικές διαστάσεις, υγεία, ομορφιά και ανάστημα
φοούμαι = φοβούμαι
φάρκα η = ξύλινος συνήθως φράκτης σε ξεσκεπαστο κανάλι νερού ή και σε κτιστό αυλάκι. Λένε έτσι και τους κινητούς ξύλινους φράκτες-εμπόδια του νερού των χειμάρρων σε παρόχθιες αυλόπορτες
φελί το = φέτα ψωμιού
φέτει = φέτος
φίδι για γιαλός; = λέγεται με βρονταδούσικη προφορά πειραχτικά, ρωτώντας αν πηγαίνει κάποιος στο Βροντάδο από το δρόμο της θάλασσας ή το μέσα (μεσόγειο) δρόμο
φιλοποίμης ο = έτσι λέγανε οι κάτοικοι της Καρδαμάδας τους πνευματικά καθυστερημένους, από το όνομα ενός τέτοιου κατοίκου της περιοχής

φιότσος ο = βαφτισμιός
φισέκι το = φυσίγγιο, μα και ο πολύ γρήγορος
φλασκι το = κλειστό πλατύ μεταλλικό δοχείο
φλιώρι το = φλώρος
φόρτωμα το = το φορτίο ενός ζώου, μα και το σχοινί που δένεται το φορτίο
φουντάνα η = στεγανό πηγάδι για αποθήκευση βρόχινου νερού
φούρκιση η = πνίξιμο, σκάσιμο από φράξιμο των αναπνευστικών οδών, αλλά και μεταφορικά καταστενοχωρήθηκα
φουρνέφυτο το = το φτυάρι του φούρνου
φουρτιέρα η = φρουτιέρα
φουσκιά τα = στεγνά άχρηστα άχυρα ή χόρτα που ρίχνονται στα πόδια των εσταυλισμένων ζώων για να απορροφούν τις υγρασίες
φρένιμα = φρόνημα
φρετζούνι το = είδος πουλιού στο μέγεθος της τσίχλας με γαμψό ράμφος
φροκαλιά η = σκούπα
φρούστας ή φρούτας ο = αυτός που δρα γρήγορα αλλά χωρίς σκέψη
φρύσα η = ρέγκα
φτερό στο = κτύπημα πουλιών από τον κυνηγό την ώρα που πετούν
φύκιασμα το = φύτευση φυταρίων λαχανικών, καθώς και κομματιών πατάτας με φύτρα
φυλλάντρια η = μικρός χαρταετός ή σαίτα
φώσια τα = φώτα

X

χαδεύγω = χαϊδεύω
χάκι το = «του ήλθε χάκι», όπως χρειαζόταν
χαλί το = τάπητας
χαλίκι το = μικρή πέτρα, λιλλάδι
χαρκάς ο = στρογγυλός μεταλλικός γύρος
χαρά η = γάμος
χαρανί το = μεταλλικό μεγάλο τσουκάλι, τέντζερης
χάρβαλο το = εξαρθρωμένο
χαρβάς ο = χαλβάς
χαρτούτσο το = φυσίγγιο
χάσικο το = λευκό ψωμί
χαψάκια τα = παστωμένα μικρά ψαράκια
χάψη η = φυλακή
χιμίζω και χουμίζω = ορμώ
χουρμάδες ή κουρμάδες = οι ελιές θρούμπες ή χιώτικες
χουσμέτι το = μικρή υπηρεσία

χράμι το = κλινοσκέπασμα

χρουσαλοϊφή η = ο επίπλαστα ευγενής, κόλακας και πονηρός

χρουσός ο = χρυσός (σαν κοσμητικό επίθετο)

χρουσοχέρα η = επιτήδεια σε εργασία καλλιτεχνική ή μη

χρυσομάμουνο το = μεγάλο έντομο με πράσινο-ασημί φτέρωμα και συχνάζει στις συκιές όταν ωριμάσουν τα σύκα

χυλός ο = πολτός από βρασμένο σιτάρι

χωστός ο = κρυφτό, το παιδικό παιχνίδι

Ψ

ψαρός ο = γκριζομάλλης-ασπρομάλλης

ψίδι το = μπροστινό πάνω μέρος του παπουτσιού

ψιωνίζω = ψωνίζω

ψυχερός ο = θαρραλέος

Ω

ώγεσκε = άρνηση, παρατεταμένο όοοχι

ώχονούς = αμέσως

ώχου = ωχ, επιφώνημα

